

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

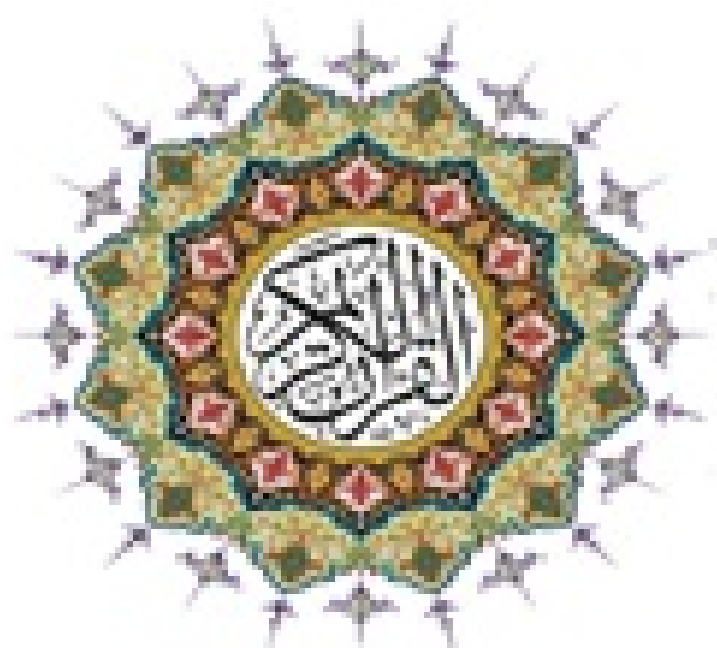
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۸۲

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 82

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۰	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۸۲
۳۰	مشخصات کتاب
۳۰	۱- کتابت
۳۰	۱- ابزار کتابت در دوران سلیمان(ع)
۳۰	۲- احکام کتابت
۳۱	۳- انسان ها و نعمت کتابت
۳۲	۴- اهتمام اسلام به کتابت
۳۲	۵- اهمیت کتابت
۳۲	۶- تاریخ کتابت قرآن
۳۴	۷- تشویق به کتابت
۳۴	۸- دانش کتابت در صدراسلام
۳۴	۹- سوگند به کتابت
۳۶	۱۰- عدالت در کتابت
۳۶	۱۱- کتابت با دست راست
۳۶	۱۲- کتابت بدهی
۳۶	۱۳- کتابت حقوق
۳۷	۱۴- کتابت در صدر اسلام
۳۸	۱۵- کتابت قرآن
۴۷	۱۶- کتابت قرآن در صدراسلام
۴۸	۱۷- منشأ کتابت
۴۸	۱۸- منشأ کتابت قلم
۴۸	۱۹- نعمت کتابت
۴۸	۲۰- نقش کتابت

- ۵۰ ۲۱- نقش کتابت انسان
- ۵۱ ۲- کتب آسمانی
- ۵۱ ۱- کتب آسمانی
- ۶۷ ۲- آثار اعراض از کتب آسمانی
- ۶۷ ۳- آثار ایمان به کتب آسمانی
- ۶۹ ۴- آثار تدبر در کتب آسمانی
- ۶۹ ۵- آثار تکذیب کتب آسمانی
- ۶۹ ۶- آثار جهل به کتب آسمانی
- ۷۰ ۷- آثار کتمان کتب آسمانی
- ۷۱ ۸- آثار نزول کتب آسمانی
- ۷۱ ۹- آیات خدا در کتب آسمانی
- ۷۲ ۱۰- اتمام حجت با کتب آسمانی
- ۷۳ ۱۱- اختلاف در کتب آسمانی
- ۷۳ ۱۲- ادعای همانندسازی برای کتب آسمانی
- ۷۳ ۱۳- ارزش تعالیم کتب آسمانی
- ۷۳ ۱۴- استفاده از کتب آسمانی
- ۷۵ ۱۵- استقلال کتب آسمانی
- ۷۵ ۱۶- اسلام در کتب آسمانی
- ۷۵ ۱۷- اظهار ایمان به کتب آسمانی
- ۷۷ ۱۸- اعتدال کتب آسمانی
- ۷۷ ۱۹- اعراض از کتب آسمانی
- ۷۹ ۲۰- اعطای کتب آسمانی
- ۷۹ ۲۱- التزام به کتب آسمانی
- ۷۹ ۲۲- الگوگیری از کتب آسمانی
- ۷۹ ۲۳- انبیا در کتب آسمانی
- ۸۱ ۲۴- انتظار کتب آسمانی

۸۱	۲۵- انجیل از کتب آسمانی
۸۲	۲۶- اندازهای کتب آسمانی
۸۳	۲۷- اولین کتب آسمانی
۸۳	۲۸- اهداف کتب آسمانی
۸۵	۲۹- اهل عذاب در کتب آسمانی
۸۶	۳۰- اهل کتاب و کتب آسمانی
۹۱	۳۱- اهمیت احیای کتب آسمانی
۹۱	۳۲- اهمیت ایمان به کتب آسمانی
۹۱	۳۳- اهمیت تبعیت از کتب آسمانی
۹۳	۳۴- اهمیت تعقل در کتب آسمانی
۹۳	۳۵- اهمیت تفکر در کتب آسمانی
۹۳	۳۶- اهمیت تلاوت کتب آسمانی
۹۳	۳۷- اهمیت کتب آسمانی
۹۵	۳۸- ایمان به کتب آسمانی
۱۰۷	۳۹- بشارتهای کتب آسمانی
۱۰۸	۴۰- بنی اسرائیل و کتب آسمانی
۱۰۹	۴۱- بهترین کتب آسمانی
۱۱۰	۴۲- بی نظیری کتب آسمانی
۱۱۱	۴۳- بیان حقایق کتب آسمانی
۱۱۱	۴۴- پاداش عمل به کتب آسمانی
۱۱۱	۴۵- پاسداری از کتب آسمانی
۱۱۳	۴۶- پاکی کتب آسمانی
۱۱۳	۴۷- پیروزی کتب آسمانی
۱۱۳	۴۸- پیشگویی کتب آسمانی
۱۱۵	۴۹- پیشینه کفر به کتب آسمانی
۱۱۵	۵۰- تاریخ کتب آسمانی

- ۵۱- تبعیت از کتب آسمانی ۱۱۷
- ۵۲- تبعیض در تعالیم کتب آسمانی ۱۱۸
- ۵۳- تبلیغ تعالیم کتب آسمانی ۱۱۹
- ۵۴- تبلیغ کتب آسمانی ۱۱۹
- ۵۵- تبیین کتب آسمانی ۱۱۹
- ۵۶- تجزی در قبول کتب آسمانی ۱۲۱
- ۵۷- تحریف کتب آسمانی ۱۲۲
- ۵۸- تداوم کتب آسمانی ۱۲۵
- ۵۹- تذکرات کتب آسمانی ۱۲۵
- ۶۰- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی ۱۲۵
- ۶۱- تصدیق کتب آسمانی ۱۲۷
- ۶۲- تعالیم کتب آسمانی ۱۲۷
- ۶۳- تعالیم کتب آسمانی اقوام پیشین ۱۳۵
- ۶۴- تعالیم کتب آسمانی بنی اسرائیل ۱۳۶
- ۶۵- تعدد کتب آسمانی اقوام پیشین ۱۳۷
- ۶۶- تعلم کتب آسمانی ۱۳۷
- ۶۷- تعلیم کتب آسمانی ۱۳۷
- ۶۸- تغییر قبله در کتب آسمانی ۱۳۹
- ۶۹- تفسیر کتب آسمانی ۱۳۹
- ۷۰- تقوا در کتب آسمانی ۱۳۹
- ۷۱- تکذیب بخشی از کتب آسمانی ۱۴۱
- ۷۲- تکذیب کتب آسمانی ۱۴۱
- ۷۳- تلاوت کتب آسمانی ۱۴۲
- ۷۴- تنزیه کتب آسمانی ۱۴۲
- ۷۵- توحید در کتب آسمانی ۱۴۴
- ۷۶- تورات از کتب آسمانی ۱۴۵

- ۷۷- حاکمیت کتب آسمانی ۱۴۹
- ۷۸- حجیت کتب آسمانی ۱۴۹
- ۷۹- حدود کتب آسمانی ۱۵۱
- ۸۰- حقانیت کتب آسمانی ۱۵۱
- ۸۱- دلایل حقانیت کتب آسمانی ۱۵۴
- ۸۲- دلایل صداقت کتب آسمانی ۱۵۵
- ۸۳- رحمت کتب آسمانی ۱۵۵
- ۸۴- رسالت مبلغان کتب آسمانی ۱۵۵
- ۸۵- روش فهم کتب آسمانی ۱۵۷
- ۸۶- روشنگری کتب آسمانی ۱۵۷
- ۸۷- رهبری کتب آسمانی ۱۵۷
- ۸۸- زبور از کتب آسمانی ۱۵۷
- ۸۹- زمینه استفاده از کتب آسمانی ۱۵۹
- ۹۰- زمینه ایمان به کتب آسمانی ۱۵۹
- ۹۱- زمینه فراموشی کتب آسمانی ۱۵۹
- ۹۲- زمینه فهم کتب آسمانی ۱۵۹
- ۹۳- زمینه نزول کتب آسمانی ۱۶۱
- ۹۴- سهولت فهم کتب آسمانی ۱۶۱
- ۹۵- شرایط نزول کتب آسمانی ۱۶۱
- ۹۶- شرک ستیزی کتب آسمانی ۱۶۱
- ۹۷- شرک و کتب آسمانی ۱۶۲
- ۹۸- شک در کتب آسمانی ۱۶۳
- ۹۹- ظلم دشمنان کتب آسمانی ۱۶۳
- ۱۰۰- عذاب کتمان کنندگان کتب آسمانی ۱۶۳
- ۱۰۱- عصیان از کتب آسمانی ۱۶۳
- ۱۰۲- عظمت مبلغان کتب آسمانی ۱۶۵

- ۱۰۳- عقیده به کتب آسمانی ۱۶۵
- ۱۰۴- علمای دین و کتب آسمانی ۱۶۵
- ۱۰۵- عمل به کتب آسمانی ۱۶۵
- ۱۰۶- عمل ناپسند مکذبان کتب آسمانی ۱۶۹
- ۱۰۷- عمومیت کتب آسمانی ۱۶۹
- ۱۰۸- عوام یهود و کتب آسمانی ۱۷۱
- ۱۰۹- عوامل کتمان کتب آسمانی ۱۷۱
- ۱۱۰- عوامل نزول کتب آسمانی ۱۷۱
- ۱۱۱- فاقدان کتب آسمانی ۱۷۱
- ۱۱۲- فضایل متقین در کتب آسمانی ۱۷۳
- ۱۱۳- فلسفه تکذیب کتب آسمانی ۱۷۳
- ۱۱۴- فلسفه نزول کتب آسمانی ۱۷۳
- ۱۱۵- فهم کتب آسمانی ۱۷۵
- ۱۱۶- قاریان کتب آسمانی در صدر اسلام ۱۷۵
- ۱۱۷- قبول کتب آسمانی ۱۷۷
- ۱۱۸- قرآن از کتب آسمانی ۱۷۷
- ۱۱۹- قرآن در کتب آسمانی ۱۸۱
- ۱۲۰- قرآن و کتب آسمانی ۱۸۳
- ۱۲۱- کافران صدر اسلام و کتب آسمانی ۱۸۷
- ۱۲۲- کافران و کتب آسمانی ۱۸۷
- ۱۲۳- کتب آسمانی اقوام پیشین ۱۸۷
- ۱۲۴- کتب آسمانی امت های پیشین ۱۸۷
- ۱۲۵- کتب آسمانی انبیا ۱۸۹
- ۱۲۶- کتب آسمانی بنی اسرائیل ۱۸۹
- ۱۲۷- کتب آسمانی پیشینیان ۱۹۱
- ۱۲۸- کتب آسمانی در اهل کتاب ۱۹۱

- ۱۲۹- کتب آسمانی در دوران مریم(ع) ----- ۱۹۱
- ۱۳۰- کتب آسمانی قبل از قرآن ----- ۱۹۱
- ۱۳۱- کتب آسمانی نسل ابراهیم(ع) ----- ۱۹۳
- ۱۳۲- کتب آسمانی نسل نوح(ع) ----- ۱۹۳
- ۱۳۳- کتب آسمانی و خرافات ----- ۱۹۳
- ۱۳۴- کتب آسمانی و عقیده ----- ۱۹۳
- ۱۳۵- کتب آسمانی و قرآن ----- ۱۹۵
- ۱۳۶- کتمان کتب آسمانی ----- ۱۹۵
- ۱۳۷- کتمان کنندگان کتب آسمانی ----- ۱۹۷
- ۱۳۸- کفر به کتب آسمانی ----- ۱۹۷
- ۱۳۹- کیفر اخروی مکذبان کتب آسمانی ----- ۲۰۱
- ۱۴۰- کیفر اعراض از کتب آسمانی ----- ۲۰۱
- ۱۴۱- کیفر تکذیب کتب آسمانی ----- ۲۰۱
- ۱۴۲- کیفر کتمان کتب آسمانی ----- ۲۰۳
- ۱۴۳- کیفر مکذبان کتب آسمانی ----- ۲۰۳
- ۱۴۴- گمراهی کتمان کنندگان کتب آسمانی ----- ۲۰۳
- ۱۴۵- گناه کتمان کتب آسمانی ----- ۲۰۳
- ۱۴۶- گناه کتمان کنندگان کتب آسمانی ----- ۲۰۵
- ۱۴۷- گواهان حقایق کتب آسمانی ----- ۲۰۵
- ۱۴۸- گواهی کتب آسمانی ----- ۲۰۵
- ۱۴۹- محمد(صلی الله علیه و آله) در کتب آسمانی ----- ۲۰۶
- ۱۵۰- محمد(صلی الله علیه و آله) و کتب آسمانی ----- ۲۰۹
- ۱۵۱- مخاطبان کتب آسمانی ----- ۲۱۰
- ۱۵۲- مردم صدر اسلام و کتب آسمانی ----- ۲۱۱
- ۱۵۳- مسلمان در کتب آسمانی مسلمانان ----- ۲۱۱
- ۱۵۴- مسلمانان و کتب آسمانی ----- ۲۱۱

- ۱۵۵- مصونیت کتب آسمانی ۲۱۲
- ۱۵۶- مکذبان انبیا در کتب آسمانی ۲۱۳
- ۱۵۷- مکذبان کتب آسمانی ۲۱۳
- ۱۵۸- ملاک بهترین کتب آسمانی ۲۱۴
- ۱۵۹- ملاک کتب آسمانی ۲۱۵
- ۱۶۰- ممانعت از ایمان به کتب آسمانی ۲۱۵
- ۱۶۱- ممانعت از فهم کتب آسمانی ۲۱۵
- ۱۶۲- منشأ تعالیم کتب آسمانی ۲۱۵
- ۱۶۳- منشأ تکذیب کتب آسمانی ۲۱۷
- ۱۶۴- منشأ عذاب مکذبان کتب آسمانی ۲۱۷
- ۱۶۵- منشأ کتب آسمانی ۲۱۷
- ۱۶۶- منشأ نزول کتب آسمانی ۲۱۹
- ۱۶۷- موانع عمل به کتب آسمانی ۲۱۹
- ۱۶۸- موانع کتمان کتب آسمانی ۲۱۹
- ۱۶۹- موسی(ع) در کتب آسمانی ۲۱۹
- ۱۷۰- مؤمنان به کتب آسمانی ۲۲۰
- ۱۷۱- نامهای کتب آسمانی ۲۲۱
- ۱۷۲- نزول کتب آسمانی ۲۲۲
- ۱۷۳- نزول کتب آسمانی بر انبیا ۲۲۵
- ۱۷۴- نزول کتب آسمانی در شب قدر ۲۲۵
- ۱۷۵- نسخه های کتب آسمانی در صدر اسلام ۲۲۵
- ۱۷۶- نعمت کتب آسمانی ۲۲۵
- ۱۷۷- نقش اخروی کتب آسمانی ۲۲۷
- ۱۷۸- نقش کتب آسمانی ۲۲۷
- ۱۷۹- نقش مکذبان کتب آسمانی ۲۴۰
- ۱۸۰- نگهبانان جهنم در کتب آسمانی ۲۴۱

- ۱۸۱- نوح(ع) در کتب آسمانی ----- ۲۴۱
- ۱۸۲- نیاز به کتب آسمانی ----- ۲۴۲
- ۱۸۳- وارثان کتب آسمانی ----- ۲۴۳
- ۱۸۴- وحيانيت کتب آسمانی ----- ۲۴۳
- ۱۸۵- وضوح کتب آسمانی ----- ۲۴۴
- ۱۸۶- وعده های کتب آسمانی ----- ۲۴۵
- ۱۸۷- ویژگی کتب آسمانی ----- ۲۴۵
- ۱۸۸- ویژگیهای کتب آسمانی ----- ۲۴۵
- ۱۸۹- هدایتگری کتب آسمانی ----- ۲۴۷
- ۱۹۰- هدایتهای کتب آسمانی ----- ۲۵۱
- ۱۹۱- هماهنگی قرآن با کتب آسمانی ----- ۲۵۱
- ۱۹۲- هماهنگی کتب آسمانی ----- ۲۵۱
- ۱۹۳- هماهنگی مخالفان کتب آسمانی ----- ۲۶۱
- ۱۹۴- هواپرستی دشمنان کتب آسمانی ----- ۲۶۱
- ۱۹۵- یهود و کتب آسمانی ----- ۲۶۱
- ۳- کتمان حق ----- ۲۶۴
- ۱- کتمان حق ----- ۲۶۴
- ۲- آثار کتمان حق ----- ۲۶۸
- ۳- اجتناب از کتمان حق ----- ۲۷۱
- ۴- اصلاح مفسد کتمان حق ----- ۲۷۲
- ۵- اهل کتاب و کتمان حق ----- ۲۷۲
- ۶- بنی اسرائیل و کتمان حق ----- ۲۷۶
- ۷- حرمت کتمان حق ----- ۲۷۶
- ۸- سرزنش کتمان حق ----- ۲۷۷
- ۹- ظلم کتمان حق ----- ۲۷۸
- ۱۰- علمای اهل کتاب و کتمان حق ----- ۲۷۹

۲۸۰	۱۱- علمای دنیا طلب و کتمان حق
۲۸۰	۱۲- علمای دین و کتمان حق
۲۸۲	۱۳- علمای مسیحیت و کتمان حق
۲۸۲	۱۴- علمای یهود و کتمان حق
۲۸۶	۱۵- عوامل کتمان حق
۲۸۷	۱۶- کافران و کتمان حق
۲۸۸	۱۷- کتمان حق
۲۹۰	۱۸- کتمان حق مشرکان
۲۹۰	۱۹- کتمان حق مشرکان صدراسلام
۲۹۰	۲۰- کیفر کتمان حق
۲۹۲	۲۱- گناه کتمان حق
۲۹۴	۲۲- مسیحیان و کتمان حق
۲۹۵	۲۳- مشرکان و کتمان حق
۲۹۶	۲۴- موانع کتمان حق
۲۹۶	۲۵- یهود صدر اسلام و کتمان حق
۲۹۶	۲۶- یهود و کتمان حق
۳۰۱	۴- کرامت
۳۰۱	۱- آثار ذکر کرامت انسان
۳۰۱	۲- آثار ذکر کرامت خدا
۳۰۱	۳- آثار کرامت خدا
۳۰۱	۴- ادعای کرامت
۳۰۳	۵- اهمیت کرامت خدا
۳۰۳	۶- ذکر کرامت خدا
۳۰۳	۷- زمینه کرامت
۳۰۵	۸- عوامل کرامت
۳۰۵	۹- عوامل کرامت انسان

- ۱۰- فاقدان کرامت ۳۰۵
- ۱۱- کرامت اخروی موحدان ۳۰۵
- ۱۲- کرامت اخروی مؤمنان ۳۰۷
- ۱۳- کرامت انسان ۳۰۷
- ۱۴- کرامت بندگان خدا ۳۰۹
- ۱۵- کرامت جبرئیل ۳۰۹
- ۱۶- کرامت خدا ۳۱۰
- ۱۷- کرامت کاتبان قرآن ۳۱۳
- ۱۸- کرامت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۱۳
- ۱۹- کرامت مریم(س) ۳۱۳
- ۲۰- کرامت ملائکه ۳۱۳
- ۲۱- کرامت موسی(ع) ۳۱۵
- ۲۲- کرامت مؤمنان ۳۱۵
- ۲۳- کرامت یوسف(ع) ۳۱۵
- ۲۴- مشمولان کرامت خدا ۳۱۶
- ۲۵- منشأ کرامت انسان ۳۱۷
- ۲۶- نشانه های کرامت ۳۱۷
- ۲۷- نشانه های کرامت خدا ۳۱۷
- ۲۸- نعمت کرامت خدا ۳۱۹
- ۲۹- کرامت خدا ۳۱۹
- ۳۰- آثار کرامت خدا ۳۱۹
- ۳۱- اهمیت کرامت خدا ۳۱۹
- ۳۲- ذکر کرامت خدا ۳۲۱
- ۳۳- کرامت خدا ۳۲۱
- ۳۴- مشمولان کرامت خدا ۳۲۲
- ۳۵- نشانه های کرامت خدا ۳۲۴

- ۳۲۵ ۳۶- نعمت کرامت خدا
- ۳۲۵ ۳۷- کرامات غیر انبیا
- ۳۲۶ ۳۸- کرامات مریم(س)
- ۳۲۷ ۳۹- کرامات یعقوب(ع)
- ۳۲۷ ۴۰- کرامات یوسف(ع)
- ۳۲۹ ۵- کری
- ۳۲۹ ۱- کری اخروی گمراهان
- ۳۲۹ ۲- کری بت ها
- ۳۲۹ ۳- کری بنی اسرائیل
- ۳۳۱ ۴- کری بیمار دلان
- ۳۳۱ ۵- کری تارکان جهاد
- ۳۳۱ ۶- کری حق ناپذیران
- ۳۳۲ ۷- کری دنیا طلبان
- ۳۳۳ ۸- کری کافران
- ۳۳۳ ۹- کری مرتدان
- ۳۳۳ ۱۰- کری مشرکان
- ۳۳۵ ۱۱- کری معبودان باطل
- ۳۳۵ ۱۲- کری مفتریان بر خدا
- ۳۳۵ ۱۳- کری مفسدان
- ۳۳۵ ۱۴- کری مکذبان آیات خدا
- ۳۳۷ ۱۵- کری مکذبان قرآن
- ۳۳۸ ۱۶- کری منافقان
- ۳۳۹ ۱۷- کری هواپرستان
- ۳۳۹ ۱۸- نشانه های کری
- ۳۳۹ ۱۹- نشانه های کری دهریون
- ۳۴۱ ۶- کشاورزی

- ۱- آثار تولید محصولات کشاورزی ۳۴۱
- ۲- ابزار کشاورزی ۳۴۱
- ۳- استفاده از محصولات کشاورزی ۳۴۱
- ۴- انفاق از محصولات کشاورزی ۳۴۱
- ۵- اهمیت کشاورزی ۳۴۳
- ۶- اهمیت کشاورزی در دوران موسی(ع) ۳۴۴
- ۷- اهمیت کشاورزی در مصر باستان ۳۴۵
- ۸- اهمیت محصولات کشاورزی ۳۴۵
- ۹- پیدایش محصولات کشاورزی ۳۴۵
- ۱۰- تخریب کشاورزی ۳۴۵
- ۱۱- توسعه کشاورزی ۳۴۷
- ۱۲- حق الله در محصولات کشاورزی ۳۴۷
- ۱۳- حقوق محصولات کشاورزی ۳۴۷
- ۱۴- دانش کشاورزی یوسف(ع) ۳۴۹
- ۱۵- درو محصولات کشاورزی ۳۴۹
- ۱۶- روش مبارزه با آفات کشاورزی ۳۴۹
- ۱۷- رویاننده محصولات کشاورزی ۳۵۰
- ۱۸- زکات محصولات کشاورزی ۳۵۱
- ۱۹- زمین کشاورزی ۳۵۱
- ۲۰- زیان به محصولات کشاورزی ۳۵۲
- ۲۱- فواید کشاورزی ۳۵۲
- ۲۲- کشاورزی بنی اسرائیل ۳۵۲
- ۲۳- کشاورزی در جاهلیت ۳۵۲
- ۲۴- کشاورزی در مصر باستان ۳۵۲
- ۲۵- کشاورزی قوم ثمود ۳۵۵
- ۲۶- کشاورزی مردم مقارن بعثت ۳۵۵

- ۲۷- محصولات کشاورزی ۳۵۵
- ۲۸- منابع آب کشاورزی ۳۵۵
- ۲۹- منشأ توسعه کشاورزی ۳۵۷
- ۳۰- نابودی محصولات کشاورزی ۳۵۷
- ۳۱- نیاز به محصولات کشاورزی ۳۵۷
- ۳۲- یوسف(ع) و وزارت کشاورزی ۳۵۷
- ۳۳- عوامل سرور کشاورزان ۳۵۹
- ۷- کشتزار ۳۶۰
- ۱- آثار سرسبزی کشتزار ها ۳۶۰
- ۲- اهمیت کشتزار ها ۳۶۰
- ۳- تشبیه به کشتزار پرمحصول ۳۶۰
- ۴- تمثیل به کشتزار سرسبز ۳۶۰
- ۵- رویاننده کشتزار ها ۳۶۱
- ۶- زیان کشتزار قصه داود(ع) ۳۶۱
- ۷- زیان کشتزار قصه سلیمان(ع) ۳۶۱
- ۸- زیبایی کشتزار ها ۳۶۳
- ۹- کشتزار قصه داود(ع) ۳۶۳
- ۱۰- کشتزار قصه سلیمان(ع) ۳۶۵
- ۱۱- منشأ پیدایش کشتزار ها ۳۶۵
- ۸- کشتی ۳۶۷
- ۱- آثار حرکت کشتی ها ۳۶۷
- ۲- آثار سوراخ کشتی قصه خضر(ع) ۳۶۷
- ۳- آسیب پذیری کشتی بادبانی ۳۶۷
- ۴- استحکام کشتی نوح(ع) ۳۶۷
- ۵- استفاده از کشتی ۳۶۹
- ۶- استفاده از کشتی ها ۳۶۹

- ۷- امکانات کشتی نوح(ع) ----- ۳۶۹
- ۸- اهمیت صنعت کشتی سازی ----- ۳۷۰
- ۹- اهمیت کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۱
- ۱۰- بقای کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۱
- ۱۱- بقایای کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۱
- ۱۲- پسر نوح(ع) و کشتی ----- ۳۷۳
- ۱۳- پیروان نوح(ع) در کشتی ----- ۳۷۳
- ۱۴- پیشگویی کشتی های غول پیکر ----- ۳۷۴
- ۱۵- تاریخ کشتی سازی ----- ۳۷۵
- ۱۶- تخته های کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۵
- ۱۷- تسخیر کشتی ----- ۳۷۶
- ۱۸- تسخیر کشتی ها ----- ۳۷۷
- ۱۹- توقف کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۷
- ۲۰- جایگاه حیوانات در کشتی نوح(ع) ----- ۳۷۷
- ۲۱- حرکت کشتی ----- ۳۷۹
- ۲۲- حرکت کشتی در دریا ----- ۳۷۹
- ۲۳- حرکت کشتی نوح(ع) ----- ۳۸۰
- ۲۴- حرکت کشتی ها ----- ۳۸۱
- ۲۵- حیوانات در کشتی نوح(ع) ----- ۳۸۱
- ۲۶- خانواده نوح(ع) در کشتی ----- ۳۸۳
- ۲۷- خضر(ع) در کشتی ----- ۳۸۵
- ۲۸- خطر در کشتی قصه یونس(ع) ----- ۳۸۵
- ۲۹- خلقت کشتی ----- ۳۸۵
- ۳۰- درخواست فرود کشتی نوح(ع) ----- ۳۸۶
- ۳۱- زمان بارگیری کشتی نوح(ع) ----- ۳۸۷
- ۳۲- زمان حرکت کشتی نوح(ع) ----- ۳۸۷

- ۳۳- زوجیت حیوانات کشتی نوح(ع) ۳۸۷
- ۳۴- سفر با کشتی بادبانی ۳۸۷
- ۳۵- سوراخ کشتی قصه خضر(ع) ۳۸۹
- ۳۶- شگفتی حرکت کشتی ها ۳۸۹
- ۳۷- ظرفیت کشتی نوح(ع) ۳۹۱
- ۳۸- عبرت از حرکت کشتی ها ۳۹۱
- ۳۹- عبرت از کشتی نوح(ع) ۳۹۱
- ۴۰- عظمت کشتی نوح(ع) ۳۹۳
- ۴۱- عوامل توقف کشتی نوح(ع) ۳۹۳
- ۴۲- عوامل توقف کشتی ها ۳۹۳
- ۴۳- عوامل حرکت کشتی نوح(ع) ۳۹۳
- ۴۴- عوامل حرکت کشتی ها ۳۹۵
- ۴۵- عوامل غرق کشتی ۳۹۵
- ۴۶- غرق کشتی ها ۳۹۵
- ۴۷- غرق مسافران کشتی ۳۹۵
- ۴۸- فلسفه تسخیر کشتی ها ۳۹۷
- ۴۹- فلسفه سوراخ کشتی قصه خضر(ع) ۳۹۷
- ۵۰- فواید کشتی ۳۹۷
- ۵۱- فواید کشتی ها ۳۹۹
- ۵۲- فواید کشتیرانی ۴۰۰
- ۵۳- قوم نوح و کشتی نوح(ع) ۴۰۱
- ۵۴- کشتی از آیات خدا ۴۰۱
- ۵۵- کشتی بادبانی در صدر اسلام ۴۰۱
- ۵۶- کشتی سازی پیروان نوح(ع) ۴۰۳
- ۵۷- کشتی سازی در دوران یونس(ع) ۴۰۳
- ۵۸- کشتی سازی نوح(ع) ۴۰۳

- ۴۰۷ ۵۹- کشتی سواری یونس(ع)
- ۴۰۷ ۶۰- کشتی نوح(ع)
- ۴۰۹ ۶۱- کشتی نوح(ع) از آیات خدا
- ۴۰۹ ۶۲- کشتی نوح(ع) در دریا
- ۴۰۹ ۶۳- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام
- ۴۱۱ ۶۴- کشتی نوح(ع) در کوه جودی
- ۴۱۱ ۶۵- کشتی های بادبانی در صدر اسلام
- ۴۱۱ ۶۶- مبدأ حرکت کشتی نوح(ع)
- ۴۱۱ ۶۷- محرومیت مالکان کشتی قصه خضر(ع)
- ۴۱۲ ۶۸- مدت حرکت کشتی نوح(ع)
- ۴۱۳ ۶۹- مدت کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۱۳ ۷۰- مسافران کشتی قصه خضر(ع)
- ۴۱۳ ۷۱- مسافرت با کشتی
- ۴۱۵ ۷۲- مکان توقف کشتی نوح(ع)
- ۴۱۵ ۷۳- مکان حیوانات در کشتی نوح(ع)
- ۴۱۵ ۷۴- مکان فرود کشتی نوح(ع)
- ۴۱۷ ۷۵- مکان کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۱۷ ۷۶- مکان نوح(ع) در کشتی
- ۴۱۷ ۷۷- مکان همسفران نوح(ع) در کشتی
- ۴۱۷ ۷۸- منشأ پیدایش کشتی
- ۴۱۹ ۷۹- منشأ تسخیر کشتی ها
- ۴۱۹ ۸۰- منشأ توقف کشتی
- ۴۱۹ ۸۱- منشأ حرکت کشتی
- ۴۲۰ ۸۲- منشأ حرکت کشتی بادبانی
- ۴۲۱ ۸۳- منشأ حرکت کشتی ها
- ۴۲۲ ۸۴- منشأ غرق کشتی

- ۴۲۳ ۸۵- منشأ غرق مسافران کشتی
- ۴۲۳ ۸۶- منشأ کشتی سازی
- ۴۲۳ ۸۷- منشأ کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۲۴ ۸۸- مواد کشتی سازی
- ۴۲۵ ۸۹- موانع غصب کشتی قصه خضر(ع)
- ۴۲۵ ۹۰- موسی(ع) در کشتی
- ۴۲۵ ۹۱- میخهای کشتی نوح(ع)
- ۴۲۷ ۹۲- ناخدای کشتی نوح(ع)
- ۴۲۷ ۹۳- ناظر کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۲۷ ۹۴- نعمت حرکت کشتی ها
- ۴۲۸ ۹۵- نعمت کشتی
- ۴۲۹ ۹۶- نعمت کشتی ها
- ۴۲۹ ۹۷- نقش کشتی
- ۴۳۰ ۹۸- نقش کشتی نوح(ع)
- ۴۳۱ ۹۹- نوح(ع) در کشتی
- ۴۳۲ ۱۰۰- ویژگیهای کشتی نوح(ع)
- ۴۳۵ ۱۰۱- اهمیت صنعت کشتی سازی
- ۴۳۵ ۱۰۲- تاریخ کشتی سازی
- ۴۳۵ ۱۰۳- کشتی سازی پیروان نوح(ع)
- ۴۳۶ ۱۰۴- کشتی سازی در دوران یونس(ع)
- ۴۳۷ ۱۰۵- کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۳۹ ۱۰۶- مدت کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۴۱ ۱۰۷- مکان کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۴۱ ۱۰۸- منشأ کشتی سازی
- ۴۴۱ ۱۰۹- منشأ کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۴۱ ۱۱۰- مواد کشتی سازی

- ۴۴۳ ۱۱۱- ناظر کشتی سازی نوح(ع)
- ۴۴۳ ۱۱۲- اهمیت کشتیرانی
- ۴۴۳ ۱۱۳- تاریخ کشتیرانی
- ۴۴۵ ۱۱۴- تعلم کشتیرانی
- ۴۴۵ ۱۱۵- فواید کشتیرانی
- ۴۴۵ ۱۱۶- کشتیرانی در دریا
- ۴۴۷ ۱۱۷- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت
- ۴۴۷ ۱۱۸- کشتیرانی در دوران موسی(ع)
- ۴۴۷ ۱۱۹- کشتیرانی در صدر اسلام
- ۴۴۹ ۱۲۰- نعمت کشتیرانی
- ۴۴۹ ۱۲۱- نقش کشتیرانی
- ۴۵۱ ۱۲۲- اهمیت ذکر حرکت کشتیها
- ۴۵۱ ۱۲۳- تشبیه کشتیها
- ۴۵۱ ۱۲۴- سوگند به کشتیها
- ۴۵۱ ۱۲۵- غصب کشتیها در دوران خضر(ع)
- ۴۵۲ ۱۲۶- غصب کشتیها در دوران موسی(ع)
- ۴۵۴ ۹- کشیشان
- ۴۵۴ ۱- کشیشان پسندیده
- ۴۵۴ ۲- کشیشان صدر اسلام
- ۴۵۴ ۳- کشیشان و قرآن
- ۴۵۴ ۴- گریه کشیشان
- ۴۵۶ ۵- نقش کشیشان
- ۴۵۷ ۱۰- کعبه
- ۴۵۷ ۱- کعبه
- ۴۵۹ ۲- آبادانی کعبه
- ۴۵۹ ۳- آثار امنیت کعبه

- ۴- آثار قبله شدن کعبه ۴۵۹
- ۵- آثار قداست کعبه ۴۶۱
- ۶- ابراهیم(ع) و بنای کعبه ۴۶۱
- ۷- ابراهیم(ع) و کعبه ۴۶۳
- ۸- احترام به کعبه ۴۶۳
- ۹- احترام کعبه ۴۶۳
- ۱۰- ارزش کعبه ۴۶۵
- ۱۱- اسماعیل(ع) و بنای کعبه ۴۶۵
- ۱۲- اعتکاف در کعبه ۴۶۷
- ۱۳- امنیت در کعبه ۴۶۷
- ۱۴- اهمیت آبادانی کعبه ۴۶۹
- ۱۵- اهمیت توجه به کعبه ۴۶۹
- ۱۶- اهمیت کعبه ۴۶۹
- ۱۷- بانیان کعبه ۴۷۱
- ۱۸- برکت کعبه ۴۷۱
- ۱۹- بنای کعبه ۴۷۲
- ۲۰- بنیانگذار کعبه ۴۷۵
- ۲۱- بی حرمتی به کعبه ۴۷۵
- ۲۲- بینش اهالی جزیره العرب و کعبه ۴۷۷
- ۲۳- پاسداری از قداست کعبه ۴۷۷
- ۲۴- تاریخ کعبه ۴۷۷
- ۲۵- تطهیر کعبه ۴۸۱
- ۲۶- جایگاه کعبه ۴۸۲
- ۲۷- حمایت از کعبه ۴۸۲
- ۲۸- خدمتگزاران کعبه ۴۸۲
- ۲۹- ذکر بنای کعبه ۴۸۲

- ۴۸۵ ۳۰- زیارت کعبه
- ۴۸۷ ۳۱- سوگند به کعبه
- ۴۸۷ ۳۲- شرافت کعبه
- ۴۸۷ ۳۳- طواف کعبه
- ۴۸۹ ۳۴- عبادت در کعبه
- ۴۹۰ ۳۵- عظمت کعبه
- ۴۹۱ ۳۶- فضایل کعبه
- ۴۹۲ ۳۷- فضیلت عبادت کنار کعبه
- ۴۹۳ ۳۸- فضیلت کعبه
- ۴۹۵ ۳۹- فضیلت نماز کنار کعبه
- ۴۹۵ ۴۰- فلسفه نامگذاری کعبه
- ۴۹۵ ۴۱- قبله بودن کعبه
- ۴۹۶ ۴۲- قبله شدن کعبه
- ۴۹۷ ۴۳- قداست کعبه
- ۵۰۱ ۴۴- قدمت کعبه
- ۵۰۳ ۴۵- قربانی کعبه
- ۵۰۴ ۴۶- کافران مکه و کعبه
- ۵۰۵ ۴۷- کعبه در جاهلیت
- ۵۰۵ ۴۸- کعبه در طوفان نوح(ع)
- ۵۰۵ ۴۹- کعبه و اهل کتاب
- ۵۰۵ ۵۰- کعبه هنگام طوفان نوح(ع)
- ۵۰۷ ۵۱- کیفر حرمت شکنی کعبه
- ۵۰۷ ۵۲- کیفر هجوم به کعبه
- ۵۰۷ ۵۳- مالک کعبه
- ۵۰۸ ۵۴- مالکیت کعبه
- ۵۰۹ ۵۵- متولیان کعبه

۵۰۹	۵۶- مدبر کعبه
۵۱۰	۵۷- مشرکان و کعبه
۵۱۱	۵۸- ممانعت از ورود مشرکان به کعبه
۵۱۱	۵۹- منشأ تعیین کعبه
۵۱۱	۶۰- نامگذاری کعبه
۵۱۳	۶۱- نامهای کعبه
۵۱۳	۶۲- نشانه های توحید عبادی در کعبه
۵۱۳	۶۳- نعمت کعبه
۵۱۳	۶۴- نقش کعبه
۵۱۷	۶۵- نماز در کعبه
۵۱۷	۶۶- ویژگی کعبه
۵۱۹	۶۷- ویژگیهای کعبه
۵۱۹	۶۸- هتک قداست کعبه
۵۱۹	۶۹- هشدار به دشمنان کعبه
۵۲۰	۱۱- کفارہ
۵۲۰	۱- احکام کفارہ
۵۲۶	۲- ارزش روزه کفارہ
۵۲۶	۳- ارزش قربانی کفارہ
۵۲۶	۴- اطعام در کفارہ
۵۲۸	۵- پوشاک در کفارہ
۵۳۰	۶- روزه کفارہ
۵۳۲	۷- شتر در کفارہ
۵۳۴	۸- صدقه کفارہ
۵۳۴	۹- فلسفه کفارہ
۵۳۵	۱۰- قربانی کفارہ
۵۳۶	۱۱- کفارہ تخییری

- ۱۲- کفّاره حنث سوگند ۵۳۷
- ۱۳- کفّاره صید ۵۴۰
- ۱۴- کفّاره صید آهو ۵۴۰
- ۱۵- کفّاره صید الاغ وحشی ۵۴۲
- ۱۶- کفّاره صید در احرام ۵۴۲
- ۱۷- کفّاره صید در حرم ۵۴۴
- ۱۸- کفّاره صید شتر مرغ ۵۴۶
- ۱۹- کفّاره صید گاو وحشی ۵۴۸
- ۲۰- کفّاره گناه ۵۴۸
- ۲۱- کفّاره مرتبه ۵۴۸
- ۲۲- گاو در کفّاره ۵۴۹
- ۲۳- گوسفند در کفّاره ۵۵۰
- ۲۴- مرجع تشخیص کفّاره ۵۵۲
- ۲۵- {کفّارات} ۵۵۲
- ۲۶- احکام کفّارات ۵۵۳
- ۲۷- فلسفه کفّارات ۵۵۴
- ۱۲- کفالت ۵۵۵
- ۱- احکام کفالت ۵۵۵
- ۲- تاریخ کفالت ۵۵۵
- ۳- عدالت در کفالت ۵۵۷
- ۴- عقد کفالت ۵۵۷
- ۵- کفالت بر سفیه ۵۵۷
- ۶- کفالت بر ضعفا ۵۵۸
- ۷- کفالت خدا ۵۵۹
- ۸- کفالت در دوران یوسف (ع) ۵۵۹
- ۹- کفالت سفیه ۵۵۹

- ۵۵۹ ----- ۱۰- کفالت مریم(س)
- ۵۶۲ ----- ۱۱- کفالت یتیم
- ۵۶۳ ----- ۱۲- مشروعیت کفالت
- ۵۶۴ ----- ۱۳- نظارت در کفالت
- ۵۶۵ ----- ۱۴- اختیارات کفیل
- ۵۶۵ ----- ۱۵- کفیل سفیه
- ۵۶۵ ----- ۱۶- کفیل ضعفا
- ۵۶۵ ----- ۱۷- کفیل مردم
- ۵۶۷ ----- ۱۳- کفایت
- ۵۶۷ ----- ۱- کفایت حمایت‌های خدا
- ۵۶۷ ----- ۲- کفایت خدا
- ۵۶۹ ----- ۳- کفایت قرآن
- ۵۶۹ ----- ۴- کفایت گواهی خدا
- ۵۷۱ ----- ۵- کفایت گواهی عالمان به قرآن
- ۵۷۱ ----- ۶- کفایت نصرت خدا
- ۵۷۱ ----- ۷- کفایت وکالت خدا
- ۵۷۲ ----- ۸- کفایت هدایت‌های خدا
- ۵۷۳ ----- ۱۴- کفالت
- ۵۷۳ ----- ۱- احکام کفالت
- ۵۷۳ ----- ۲- تاریخ کفالت
- ۵۷۵ ----- ۳- عدالت در کفالت
- ۵۷۵ ----- ۴- عقد کفالت
- ۵۷۵ ----- ۵- کفالت بر سفیه
- ۵۷۶ ----- ۶- کفالت بر ضعفا
- ۵۷۷ ----- ۷- کفالت خدا
- ۵۷۷ ----- ۸- کفالت در دوران یوسف (ع)

- ۵۷۷ ----- کفالت سفیه - ۹
- ۵۷۷ ----- کفالت مریم (س) - ۱۰
- ۵۸۰ ----- کفالت یتیم - ۱۱
- ۵۸۱ ----- مشروعیّت کفالت - ۱۲
- ۵۸۲ ----- نظارت در کفالت - ۱۳
- ۵۸۳ ----- اختیارات کفیل - ۱۴
- ۵۸۳ ----- کفیل سفیه - ۱۵
- ۵۸۳ ----- کفیل ضعفا - ۱۶
- ۵۸۳ ----- کفیل مردم - ۱۷
- ۵۸۵ ----- درباره مرکز -

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 82

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- کتابت

1- ابزار کتابت در دوران سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 28 - 9

9- ظرافت ابزار مورد استفاده برای کتابت (کاغذ ، پوست و ...) در عهد سلیمان (ع)

اذهب بکتبی هذا فآلته إلیهم

از آن جا که پیکری چون هدهد تنها می تواند حامل اشیایی سبک و کوچک باشد، مطلب یاد شده را می توان استفاده کرد.

2- احکام کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 50، 47

47 - لزوم جبران خسارتهایی که بر کاتب و شاهد، از ناحیه کتابت و شهادت به وجود می آید .

و لا یضارّ کاتب و لا شهید

بنابراینکه «لا یضار» مجهول باشد، مقصود از ضرر، خسارتهای ناشی از شهادت و کتابت است یعنی نباید کاتب و شاهد در این میان متحمل ضرر و زیانی شوند که لازمه آن جبران خسارتهای ایشان است. مثل بیکاری، کرایه رفت و آمد و

50 - جبران نکردن خسارتهایی که بر کاتب و شاهد از ناحیه کتابت و شهادت وارد می شود، موجب فسق و انحراف از حق

و لا یضارّ کاتب و لا شهید و ان تفعلوا فانه فسوق بکم

بر مبنای مجهول بودن «لا یضارّ»، مقصود از «ضرر»، ضررهای ناشی از «کتابت» است. یعنی اگر ضرری متوجه کاتب و شاهد گردید و خسارت‌های ایشان را جبران نمودید، از حق منحرف شده اید و فاسق گشته اید.

3- انسان‌ها و نعمت کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 1

1 - واکنش بیشتر انسان‌ها در برابر نعمت دانش و هنر نویسندگی، واکنشی نامناسب و به دور از انتظار است.

کلاً

حرف «کلاً»، برای باز داشتن از رویه‌ای است که یا در جملات پیش از آن، تشریح یا اشاره شده باشد و یا از سیاق آیات به

ص: 1

دست آید و در آیه - به قرینه «لیطغی» - ناظر به حالتی است که نوع انسان ها در برابر نعمت علم و قلم به خود می گیرند. تعبیر «الإنسان - که برای جنس به کار رفته - ناظر به غالب افراد آن است که از آن به عموم عرفی تعبیر می شود.

4- اهتمام اسلام به کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 10

10 - نویسندگی هنری مطلوب و مورد ترغیب از آغاز ظهور اسلام

الذی علّم بالقلم

نزول این آیات در نخستین ساعات بعثت، گویای برداشت یاد شده است.

5- اهمیت کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 46

46 - لزوم حفظ و مصونیت نویسنده و گواهان بر مبادلات از زیان

و لا یضارّ کاتب و لا شهید

بنابراینکه «لا یضار» مجهول باشد و «کاتب» و «شهید» نایب فاعل.

6- تاریخ کتابت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 5

5 - قرآن به صورت کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا أنزلنا إليك الكتاب

اطلاق «کتاب» (نوشته) بر قرآن، حاکی از این است که قرآن به صورت کتاب و نوشته بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل می شد و یا در آن عصر آن را می نوشتند و به صورت کتاب در می آوردند؛ و گرنه اطلاق کتاب بر آن صحیح نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کتابت و تدوین قرآن ، پس از نزول آن در حیات پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

کتاب أنزلنه إلیک

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن، یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده است و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید. در هر دو فرض، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 2

7- تشویق به کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 1 - 4.8

4 - تشویق خداوند ، به نویسندگی و نوشتن مطالب

و القلم و ما یسطرون

مطلب یاد شده، از سوگند خداوند به دست می آید.

8 - مبارزه با بی سوادی و ترغیب به دانش آموزی و نوشتن و خواندن ، دارای اولویت نخست در برنامه هدایتی و تربیتی جامعه اسلامی

و القلم و ما یسطرون

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که این آیه، در دوره نخستین بعثت در مکه نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 10

10 - نویسندگی هنری مطلوب و مورد ترغیب از آغاز ظهور اسلام

الذی علّم بالقلم

نزول این آیات در نخستین ساعات بعثت، گویای برداشت یاد شده است.

8- دانش کتابت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 48 - 2

2 - خواندن و نوشتن ، در صدر اسلام ، وجود داشته است .

و ما کنت تتلوا من قبله من کتب و لاتخطه بیمینک

9- سوگند به کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سوگند خداوند ، به قلم زدن و نویسندگی

و ما یسطرون

«ما» در «ما یسطرون» یا مصدریه (یعنی «وسطهم») و یا موصوله (یعنی «الذی یسطرونه») است. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 3

10- عدالت در کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 5

5- عدالت در نویسندگی ، شرط گزینش نویسنده برای ثبت اسناد دین و مطالبات

و لیکتب بینکم کاتب بالعدل

بنابراینکه کلمه «بالعدل» قیدی برای نویسنده سند باشد.

11- کتابت با دست راست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 48 - 3

3- کتابت و نگارش با دست راست ، طبیعت اولی انسان ها است .

و لاتخطه بيمينک

قید «بيمينک»، تأکیدی است و حاکی از شکل رایج نوشتن در میان مردم است.

12- کتابت بدهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 35

35- ثبت دیون و مدّت آن و ثبت حقوق - کم باشد و یا زیاد - ، از عادلانه ترین اعمال نزد خداوند و استوارترین و مددکارترین چیز برای

اقامه شهادت

ذلکم اقسط عند الله و اقوم للشّهاده

13- کتابت حقوق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 35

35 - ثبت دیون و مدّت آن و ثبت حقوق - کم باشد و یا زیاد - ، از عادلانه ترین اعمال نزد خداوند و استوارترین و مددکارترین چیز برای اقامه شهادت

ذلکم اقسط عند الله و اقوم للشّهاده

14- کتابت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 4

15 - وجود کتاب و صنعت کتابت در عصر بعثت

یکتبون الکتب بأیدیهم

15- کتابت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 2

2 - کتابت آیات قرآن و تدوین آن ، پس از نزول آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ذلک الکتب

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده است و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید و یا به صورت مکتوب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل می شده است. احتمال اول و دوم گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 3 - 4،7

4 - نزول قرآن به صورت مکتوب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

نزل علیک الکتاب

اطلاق «الکتاب» بر قرآن، یا باید به این اعتبار باشد که نزولش به صورت نوشته بوده و یا در آن عصر به صورت کتاب و نوشته درمی آمده است، برداشت فوق بر اساس احتمال اول استفاده شده است.

7 - کتابت قرآن در عصر نزول توسط کُتَّاب و حی *

نزل علیک الکتاب

اطلاق «الکتاب» بر قرآن، یا باید به این اعتبار باشد که نزولش به صورت نوشته بوده و یا در آن عصر به صورت کتاب و نوشته درمی آمده است، برداشت فوق بر اساس احتمال دوم استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 7 - 4

4- کتابت قرآن در عصر نزول *

هو الذی انزل علیک الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 127 - 7

7- قرآن پس از نزول و در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به نگارش یافته بر اوراق و تدوین شده به شکل کتاب

و ما یتلی علیکم فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 5

5- قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نوشته شده بر سطوح و تدوین یافته به صورت کتاب

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولُهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 48 - 4

4- قرآن ، به صورت مکتوب و جمع آوری شده در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا إليك الكتاب

اطلاق «کتاب» (نوشته) بر قرآن حاکی از آن است که در زمان رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به صورت مکتوب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 1 - 6

6- کتابت قرآن ، پس از نزول آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کت--ب أحکمت ءای--ته

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن ، یا بدان جهت است که آیه های آن ، پس از نزول نوشته می شده و یا توصیه ای است از جانب خدا که باید ، به صورت کتاب درآید. در هر دو صورت ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 1 - 4

4- کتابت قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تلک ءایت الکتب

اطلاق «کتاب» (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن یا بدان جهت است که آیات آن پس از نزول نوشته می شد و یا توصیه ای است از جانب خدا که باید به صورت کتاب و نوشته درآید. به هر تقدیر ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - نوشته شدن قرآن توسط کاتبان وحی در پی نزول هر آیه یا هر سوره آن

تلک ءایت القرآن و کتاب مبین

«کتاب»، مصدر به معنای مفعول (مکتوب) است. «کتاب مبین»؛ یعنی، نوشته ای روشن. بنابراین اطلاق «کتاب» بر قرآن می تواند از آن جهت باشد که پس از نزول، نوشته می شد و یا توصیه ای است بر این که باید نوشته شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 4

4 - کتابت و تدوین آیات قرآن، پس از نزول آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ما کنت ترجوا أن یلقى إلیک الکتب

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن، یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده است و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید.

ص: 6

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 31 - 35 - 3

3 - کتابت و تدوین آیات قرآن ، پس از نزول آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الذی أوحینا إلیک من الکتب

اطلاق کتابت (نوشته و نگارش) بر قرآن، یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده است. و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 1 - 39 - 2

2 - کتابت و تدوین قرآن ، پس از نزول آن در حیات پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

تنزیل الکتب من الله

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن، یا بدان جهت است که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید. هر دو فرض، می تواند گویای برداشت یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 23 - 39 - 4

4 - کتابت آیات قرآن و تدوین آن ، پس از نزول آن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

الله نزل أحسن الحدیث کتبًا

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شد و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته در آید. هر دو احتمال گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 2

2 - کتابت و تدوین قرآن ، پس از نزول آن در حیات پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إنا أنزلنا علیک الکتب

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن، یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس نزول نوشته می شده است و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته درآید. هر دو فرض می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 2 - 2

2- کتابت و تدوین قرآن، پس از نزول آن در حیات پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) انجام گرفت.

تنزیل الکتب من الله

اطلاق کتاب (نوشته و نگارش یافته) به قرآن، یا بدان جهت بوده که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده است و یا توصیه ای است از جانب خداوند که باید به صورت نوشته در آید. هر دو فرض، می تواند گویای برداشت یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 7

8- انجام کتابت و جمع آوری قرآن ، در عهد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) *

و الکتب المبین

آن باشد که قرآن در زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، به صورت مکتوب و مدوّن بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 2 - 3

3- قرآن ، به صورت مکتوب و جمع آوری شده در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تنزیل الکتب

اطلاق کتاب (نوشته) بر قرآن، می تواند حاکی از آن باشد که قرآن در زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به صورت مکتوب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 2 - 3

3- قرآن ، دارای عنوان « کتاب » و به صورت تدوین شده در عصر بعثت

تنزیل الکتب من الله

قرآن، خود عنوان کتاب را بر آیات نازل شده منطبق ساخته است. از این نکته و با توجه به مکی بودن آیات، استفاده می شود که آیات قرآن، از آغاز نزول دارای عنوان کتاب بوده و مدوّن و مکتوب می شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 13 - 4, 3, 1

1 - معارف قرآن ، نوشته هایی ثبت شده در ورقه هایی متعدد

فی صحف

عبارت «فی صحف» با «إنّها تذکره» ارتباط دارد؛ یعنی، آن تذکره در صحیفه هایی متعدد است. «صحیفه» (مفرد «صحف»); یعنی، هر چه در آن چیزی نوشته شود. (مفردات راغب)

3- لزوم گرامی داشتن و ارج نهادن به ورق قرآن و آیات مکتوب آن

فی صحف مکرّمه

توصیف صفحات قرآن به «مکرّمه»، گرچه خبر از حقیقتی خارجی می دهد؛ ولی متضمن توصیه شدن مسلمانان به حفظ احترام قرآن نیز هست.

4- قرآن ، پیش از نزول - در صفحه هایی متعدد - مکتوب بوده است .

فی صحف مکرّمه

توصیف قرآن به «فی صحف» - با توجه به نزول سوره «عبس» در مکه - یا پیشگویی از نوشته شدن آن در آینده است و یا از نوشته بودن آن پیش از نزول کامل خبر می دهد. در صورت دوم، مراد این است که ملائکه قرآن را از لوح محفوظ برگرفته و به صورت نوشته هایی در صفحات متعدد، آن را به مراحل بعدی نازل می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 15 - 2

2 - نوشتن قرآن در صفحه های پاکیزه و با عظمت ، رسالت الهی بر عهده سفیران متعدد

ص: 8

«سفره» یا به معنای نویسندگان است و یا رسولان. در کتب لغت درباره این کلمه چنین آمده است: «سفر» [در تمام مشتقاتش] بر مکشوف و آشکار شدن دلالت دارد و «سَفْرٌ»؛ یعنی، کتابت و «سفره»؛ یعنی، نویسندگان؛ آنها را از آن جهت به این نام نامیدند که کتابت، آشکار سازنده چیزی است که مورد نیاز از نوشته است (مقایس اللغه). کلمه «سفیر» بر رسول نیز اطلاق می شود؛ زیرا او مأموریت خود را آشکار می سازد (تاج العروس). جمع «سفیر»، گرچه «سفراء» است؛ ولی از آنجا که در لسان العرب، کلمه «سفره» بر فرشتگانی که بین خدا و پیامبران او سفارت (رسالت) دارند، اطلاق شده است، می توان گفت: «سفره»، به معنای «سفراء» نیز استعمال شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 22 - 1

1 - قرآن ، بر صفحه لوحی نوشته شده که حقیقت آن ناشناخته است .

فی لوح

«لوح»، به تخته یا چیز دیگری گفته می شود که بر روی آن بنویسند (مفردات راغب). نکره آمدن «لوح»، ممکن است به منظور بیان ناشناخته ماندن آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 11

11 - نزول قرآن به صورت قابل نوشتن ، وعده خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در لحظات آغازین بعثت

اقرأ... الذی علم بالقلم

طرح اموری که مربوط به قلم است، به دنبال فرمان قرائت قرآن در نخستین لحظات آغاز وحی، بیانگر نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 9

9 - ثبت آیات قرآن ، در صحیفه ها و ورق ها ، برنامه ای پیش بینی شده از جانب خداوند و القا شده به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

یتلوا صحفًا مطهره

تعبیر «صحف» (جمع «صحیفه»؛ یعنی، چیزی که در آن می نویسند)، اشاره به آینده قرآن و مکتوب شدن آن دارد. اسناد «یتلوا» به «صحفًا» - با آن که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آیات الهی را از روی صحیفه های موجود تلاوت نمی کرد - به اعتبار مکتوب شدن پیام

ها، پس از تلاوت آن است.

16- کتابت قرآن در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 1 - 6

6- کتابت قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تلک ءایت الکتب المبین

اطلاق «الکتاب» (نوشته و نگارش یافته) بر قرآن ، یابدان جهت است که آیه های آن پس از نزول نوشته می شده و یا توصیه

ص: 9

ای است از جانب خدا که باید به صورت کتاب درآید.

17- منشأ کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 6,7

6 - توجه به آموزگار بودن خداوند و وابستگی قرائت و کتابت به قدرت او ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقرأ .. الذی علّم بالقلم

7 - ربوبیت خداوند بر انسان ها ، جلوه گر در توانا ساختن آنان بر خواندن و نوشتن

وربک الاکرم . الذی علّم بالقلم

18- منشأ کتابت قلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 4

4 - تراوشات قلم نویسندگان و تأثیر آن در انتقال اطلاعات به دیگران ، وابسته به خداوند است .

الذی علّم بالقلم

19- نعمت کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 9

9 - توان نویسندگی ، موهبتی است الهی

ان یکتب کما علّمه الله

20- نقش کتابت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 5

5- دانستن و توانایی بر خواندن و نوشتن ، برای باز داشتن انسان از طغیان گری کافی نیست .

عَلَّمَ بِالْقَلَمِ . عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ . كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ طَافٍ

ص: 10

21- نقش کتابت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 5,3

3 - خلقت ویژه انسان و برخورداری او از دانش و هنر نویسنده ، دور ماندن او را از هر گونه انحراف تضمین نمی کند .

خلق الإنسان .. علم بالقلم ... كلاً

حرف «کلاً» مانع پیدایش پنداری است که ممکن است با شنیدن آیات پیشین که درباره آفرینش انسان و علم او بود، برای مخاطب به وجود آید و انسان را از خطر هر انحرافی دور بداند.

5 - دانستن و توانایی بر خواندن و نوشتن ، برای باز داشتن انسان از طغیان گری کافی نیست .

علم بالقلم . علم الإنسان ما لم يعلم . كلاً إنَّ الإنسان ليطغى

ص: 11

2- کتب آسمانی

1- کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 4 - 3,4,7,10,11

3- نقش تعیین کننده کتب آسمانی ، در تحقق رسالت و اهداف انبیا

نزل عليك الكتاب . . . و انزل التوریه و الانجیل . من قبل هدی للناس

4- نیاز مردم به هدایت الهی و کتب آسمانی

نزل عليك الكتاب . . . من قبل هدی للناس

بهره مندی مردم از هدایت الهی و کتب آسمانی ، حاکی است از نیاز مردم به آن.

7- نزول فرقان از جانب خداوند ، برای پیگیری اهداف کتب آسمانی پیشین

و انزل التوریه و الانجیل . من قبل . . . و انزل الفرقان

10- عذاب شدید کافران پس از اتمام حجت بر آنان از طریق کتب آسمانی

نزل عليك الكتاب . . . انّ الذین كفروا بايات الله لهم عذاب شديد

11- کتب آسمانی (قرآن ، تورات و انجیل) ، از آیات الهی

انزل التوریه و الانجیل . . . و انزل الفرقان إنّ الذین كفروا بايات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 23 -

1,2,3,4,5,7,10,12,14

1- تمرد اهل کتاب در برابر دعوت به کتاب خداوند برای داوری ، بسی شگفت آفرین است .

الم تر الى الذین . . . و هم معرضون

2- تمرد اهل کتاب از حاکمیت کتاب خدا ، شاهد و دلیل کفر آنان

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً .. وهم معرضون

به نظر می رسد این آیه، عهده دار بیان کفر اهل کتاب باشد که در آیه قبل، به آن تصریح شده است.

3- اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود)، از کتاب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

4- تحریف حقایق کتب آسمانی پیشین و عدم دستیابی اهل کتاب، جز به برخی از حقایق آن *

اوتوا نصيباً من الكتاب

5- هدایت پذیری از کتاب آسمانی، مبتنی بر آگاهی همه جانبه نسبت به آن است.

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

ص: 12

7 - کتاب آسمانی ، کتاب قانون و حکم

يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

10 - برخی از عالمان اهل کتاب ، حَکْمِيَّت و حاکمیت کتاب خدا را پذیرفتند .

ثم يتولى فريق منهم

پذیرفتن گروهی با دلالت مفهومی ، اشاره به پذیرش گروهی دیگر دارد.

12 - وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثم يتولى فريق منهم

14 - داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان یهودیان بر اساس تورات ، و عدم پذیرش حکم تورات توسط برخی از آنان

يدعون إلى كتاب الله ليحكم بينهم ثم يتولى فريق منهم

در شأن نزول آیه آمده است، پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره زن و مردی از یهود که مرتکب زنا شده بودند؛ به استناد تورات، حکم به رجم آنان نمود که سبب خشم یهودیان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 5

5 - عالمان اهل کتاب که از داوری کتاب خدا رویگردان بودند ، به گناهکاری خود اذعان داشتند .

لن نتمسنا النار الا اياماً معدودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 48 - 3،5

3 - تعلیم و تعلّم کتاب الهی و حکمت ، ارزشی والا

و يعلمه الكتاب والحكمه

5 - تورات و انجیل (کتب الهی) ، دربردارنده قوانین و معارف الهی *

و يعلمه الكتاب والحكمه والتوریه والانجیل

عطف تورات و انجیل بر کتاب و حکمت، از باب عطف فرد بر جنس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 5,6,9

5 - تصریح حواریون به ایمان به چیزهایی که خداوند فرءوف رستاده (کتب آسمانی) و پیروی از رسولش (عیسی)

رَبَّنَا امْنَا بَمَا انزَلت و اتَّبَعْنَا الرَسُول

6 - حُسن اظهار ایمان به کتاب الهی و پیروی از رسولان الهی ، در پیشگاه ربوبی

رَبَّنَا امْنَا بَمَا انزَلت و اتَّبَعْنَا الرَسُول

9 - ایمان به کتاب آسمانی و پیروی از پیامبر ، زمینه راهیابی به منزلت انبیا

و اشهد بانّا مسلمون. رَبَّنَا امْنَا بَمَا انزَلت و اتَّبَعْنَا الرَسُول فَاكْتَبْنَا مَع الشَّاهِدِین

به قرینه «و اشهد . . .»، منظور از «الشاهدین»، همان عیسی (ع) و دیگر پیامبرانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 1

ص: 13

1 - کفر آگاهانه عالمان اهل کتاب به آیات خداوند (قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و توبیح آنان از سوی خداوند

یا اهل کتاب لم تکفرون بآیات الله و انتم تشهدون

با توجه به آیات قبل و بعد که درباره محاجه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 6, 7, 5, 3

3 - کتب الهی ، عهد خداوند در میان مردم

انّ الذین یشترون بعهد الله . . . و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالکتاب

5 - کتب آسمانی ، دارای قالب و آهنگی مشخص و ممتاز از سایر نوشته ها و گفته ها *

یلون السننهم بالکتاب لتحسیوه من الکتاب

از اینکه یهودیان نوشته های خویش را به آهنگ تورات می خواندند معلوم می شود تورات دارای آهنگ و قالبی خاص بوده است.

6 - برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالکتاب لتحسیوه من الکتاب

7 - تلاش برخی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای انحراف مسلمانان ، با قلمداد کردن نوشته های خود به عنوان تورات و انجیل

و انّ منهم لفريقاً . . . لتحسیوه من الکتاب

از ظاهر «لتحسیوه» که باید خطاب به مؤمنان و مسلمانان باشد استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 13, 19, 9, 5

5 - کتاب و حکمت ، عطیّه الهی به انبیا

ان یؤتیه الله الکتاب و الحکم

بنابراینکه «الحکم»، به معنی حکمت باشد.

9 - ناسازگاری مقام نبوت و دارا بودن کتاب و حکمت ، با دعوت مردم به پرستش خویش

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون اللّٰه

13 - تعلیم و تعلم کتب آسمانی ، زمینه ربّانی شدن انسان

کونوا ربّائین بما کنتم تعلّمون الکتاب و بما کنتم تدرسون

19 - کتب آسمانی ، قابل فهم برای مردم

بما کنتم تعلّمون الکتاب و بما کنتم تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 24، 23، 12، 11، 8، 3

3 - کتاب و حکمت ، عطیّه الهی به انبیا

لما اتیتکم من کتاب و حکمه

8 - میثاق الهی از انبیا ، قبل از دادن کتاب و حکمت به آنها

ص: 14

و اذ اخذ الله ميثاق النبيين لما اتيتكم من كتاب و حكمه

بنابراینکه «لما»، شرطیه باشد.

11 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تصدیق کننده انبیا و کتب الهی گذشته

ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم

بنابراینکه مراد از «رسول»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد.

12 - تصدیق کتب آسمانی و انبیای گذشته، شرطی برای صحت ادعای پیامبری

ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم

23 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، تصدیق کننده انبیا و کتب آسمانی پیش از خود

ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم

امام صادق (ع): ... «ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم»، یعنی رسول الله (صلی الله علیه و آله).

تفسیر قمی، ج 1، ص 247، ذیل آیه 172 اعراف؛ نورالثقلین، ج 1، ص 358، ح 211.

24 - پیامبران الهی متعهد به معرفی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و بعثت و اوصاف او و فرمان به تصدیق آن حضرت

و اذ اخذ الله ميثاق النبيين

امیرالمؤمنین (ع): ان الله تعالى أخذ الميثاق على الانبياء قبل نبينا ان يخبروا اممهم بمبعثه و نعمته و يبشروهم به و يأمرهم بتصديقه.

مجمع البيان، ج 2، ص 784؛ نورالثقلین، ج 1، ص 359، ح 215.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 4,5,7,9,10

4 - لزوم توأم بودن ایمان به خدا و ایمان به همه انبیای الهی و کتب آسمانی

قل امننا بالله .. و التبیون من ربهم

5 - ایمان به همه پیامبران و کتب آسمانی ، عمل به میثاق الهی است .

و اذ اخذ الله میثاق النبیین . . . قل امنا بالله و ما انزل . . . و التبیون من ر

7 - ایمان به خدا و کلیه انبیا و کتب آسمانی ، از ارکان مهم اعتقادی

قل امنا بالله . . . و التبیون من ربهم

«قل امنا»، عهده دار تبیین «دین» در آیه سابق است. بنابراین ارکان مهم دین، مطالبی است که در این آیه مطرح شده است.

9 - نبوت پیامبران و نزول کتب آسمانی بر آنان ، پرتویی از ربوبیت الهی

و ما اوتی . . . و التبیون من ربهم

10 - ایمان نداشتن به تمامی پیامبران و کتب نازل شده بر آنان ، حاکی از تسلیم نبودن در برابر خداست .

امنا . . . لا نفرق بین احد منهم و نحن له مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 8

8 - بطلان نظریات منتسب به هر یک از ادیان الهی ، در صورت مخالفت با کتاب آسمانی آن دین

قل فاتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

ص: 15

آیه فوق، برای ردّ نظریه یهود، آنان را به تورات ارجاع می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 4,6,7,8

4 - مسلمانان به خاطر ایمانشان به کتب آسمانی ، دوستدار همه پیروان ادیان الهی

ها اتم اولاء تحبّونهم و لا یحبّونکم و تؤمنون بالکتب کلّه

بنابر اینکه «تؤمنون»، علّت برای «تحبّونهم» باشد.

6 - مسلمانان ، مؤمن به تمامی کتب آسمانی

و تؤمنون بالکتب کلّه

اگر چه «کتاب» به لفظ مفرد آمده، ولی به معنای جمع است؛ چون الف و لام آن برای جنس است.

7 - بی اعتقادی کافران (اهل کتاب) ، به برخی از کتاب های آسمانی

ها اتم اولاء . . . و تؤمنون بالکتب کلّه

ایمان مسلمانان به تمامی کتب، به قرینه مقابله، بیانگر این است که اهل کتاب، به تمامی کتب ایمان ندارند.

8 - برخورد منافقانه برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در اظهار ایمان به تمامی کتب آسمانی (قرآن و . . .)

و اذا لقوکم قالوا امنا و اذا خلوا عَضُّوا علیکم الأنامل

به قرینه «و تؤمنون بالکتب کلّه»، متعلّق «امنا»، تمامی کتب آسمانی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 12

12 - تکذیب رسالت بسیاری از انبیا ، علی رغم برخورداری ایشان از دلایل روشن و احکام حلال و حرام

فان کذبوک . . . جاءو بالبینات و الزّبر و الکتب المنیر

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: «فان کذبوک فقد . . . جاءو بالبینات»، هی الآیات «و الزّبر» و هی کتب الانبیاء بالنبوه «و الکتب المنیر»، الحلال و الحرام.

تفسیر قمی، ج 1، ص 127؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 328، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 -

3,4,6,10,12,14,16

3 - مسؤولیت سنگین عالمان به کتاب های آسمانی در بیان حقایق آن برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس

4 - کتمان حقایق کتب آسمانی گذشته (تورات و انجیل) از سوی علمای اهل کتاب

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس و لا تکتمونه

6 - وجود حقایقی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کتب آسمانی گذشته *

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس و لا تکتمونه

از موارد مهمی که می توانست سودی را برای عالمان اهل کتاب تضمین کند (و اشرخوا به ثمناً ..)، کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام است، چرا که هستی خویش را در کتمان آن می دیدند.

10 - رها ساختن و پشت سر انداختن کتاب های آسمانی و میثاق الهی از سوی عالمان اهل کتاب

ص: 16

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اتوا الكتب . . . فنبدوه وراء ظهورهم

ضمیر مفعولی در «فنبذوه» به کتاب برمی گردد و چون بیان کتاب، ميثاق و پیمان الهی است، مراد از آن ضمیر، پیمان الهی نیز می باشد؛ یعنی کتاب و بیان آن را ترک کردند.

12 - مبارزه و کارشکنی عالمان اهل کتاب با اسلام به وسیله کتمان حقایق کتب آسمانی

و اذ اخذ الله . . . و لا تکتمونه فنبذوه وراء ظهورهم

برداشت فوق، بر این مبناست که آنچه کتمان می کردند، بشارت تورات و انجیل به بعثت پیامبر، حقانیت اسلام و قرآن باشد.

14 - سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و ميثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمناً قليلاً

16 - عالمان اهل کتاب، بیان محتوای کتب آسمانی را به زیان دنیای خود می انگاشتند .

و اذ اخذ الله ميثاق . . . لتبينته . . . و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 4، 5

2 - شادمانی عالمان اهل کتاب از کتمان حقایق کتب آسمانی برای مردم

و اذ اخذ الله ميثاق . . . و لا تکتمونه . . . لا تحسبنّ الذين يفرحون بما اتوا

برخی بر آنند که مراد از «الذین»، اهل کتاب هستند؛ چنانچه در آیه قبل از آنان سخن رفت. و مراد از «ما اتوا» (آنچه را انجام دادند)، همان کتمان حقایق و پشت سر انداختن کتابهای آسمانی و ميثاق الهی است.

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتب آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذين يفرحون بما اتوا

مراد از «ما اتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «و اشتروا به ثمناً»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

5 - انتظار ستایش عالمان یهود و نصارا از پیروانشان به جهت بیان نکردن حقایقی از تورات و انجیل

لا تحسبنّ الذين . . . يحبون ان يحمدوا بما لم يفعلوا

بنابر اینکه مراد از «ما لم يفعلوا» (آنچه را انجام ندادند)، وفادار نبودنشان به پیمان الهی و کتمان حقایق باشد که در آیه قبل به آن تصریح شد. و انتظار ستایش شاید بدان جهت بوده که آنان با کتمان حقایق، دین اجدادی مردم خویش را محفوظ می داشتند و لذا فاعل محذوف در «یُحمدوا» به پیروان آنان تفسیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 28، 20، 10، 3، 1

1 - ایمان واقعی گروهی از عالمان اهل کتاب به خداوند، قرآن و کتب آسمانی خویش

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلَ الْكِتَابَ . . . خَاشِعِينَ لِلَّهِ

سوداگری با آیات الهی از اموری است که اغلب با عالمان و دانشمندان دینی سنخیت دارد؛ جمله «لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ»، در آیه 187 این معنا را تأیید می کند.

3 - خشوع و فروتنی گروهی از عالمان اهل کتاب، زمینه ساز ایمان واقعی آنان به خدا و کتب آسمانی

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . خَاشِعِينَ لِلَّهِ

توصیف اهل کتاب به خشوع و فروتنی، می تواند اشاره به علت ایمان و اقرار آنان به حقایق قرآن و ایمان واقعی به تورات و انجیل باشد.

ص: 17

10 - سوداگری نکردن با آیات الهی، ویژگی اهل کتاب مؤمن به خدا و قرآن و دیگر کتب آسمانی

لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

20 - آن گروه از اهل کتاب که به خدا، قرآن و کتب آسمانی خویش ایمان آورند؛ از پاداشی ویژه و والا بهره مند خواهند شد.

اولئک لهم اجرهم عند ربهم

کلمه «عند ربهم»، توصیف «اجرهم» است و می‌رساند که آن پاداش، پاداشی ویژه و ارزشمند است.

28 - نجاشی (پادشاه حبشه)، مؤمن به خدا، قرآن و کتب آسمانی و خاضع در برابر خداوند

ان من اهل الكتب لمن يؤمن بالله

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) پس از مرگ نجاشی، به یاران خود فرمود: ان اخاکم النجاشی قد مات، قوموا فصلوا علیه؛ فقال رجل یا

رسول الله کیف نصلی علیه وقد مات فی کفره؟ قال (صلی الله علیه و آله) الا تسمعون قول الله «وان من اهل الكتاب ..»

الدر المنثور، ج 2، ص 416.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 2

2 - کتب آسمانی، نبوت و حکومت پیامبران، از آیات خداوند

فقد اتینا ال ابرهیم الكتب و الحکمه و اتیناهم ملکاً عظیماً.. ان الذین کفروا با

با توجه به آیه 54 می‌توان گفت: کتاب، حکمت و ملک عظیم از مصادیق «بایاتنا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 1

1 - قرآن، کتابی است که از جانب خداوند نازل شده است.

مما أنزلنا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود- 11- 1- 7

7- قرآن، کتابی است از ناحیه خداوند.

کت--ب... من لدن حکیم خبیر

((من لدن...)) می تواند هم قید برای ((فصلت)) و ((أحکمت)) باشد و هم می تواند قید برای کتاب گرفته شود. بنابراین آیه شریفه دلالت می کند که قرآن از ناحیه خداوند حکیم و خبیر است و اتقان و تبیین آیاتش نیز از جانب اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود- 11- 17- 8

8- تورات، کتابی نازل شده بر موسی (ع)

و من قبله کتب موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 18

8 - یوسف - 12 - 2 - 2

2- قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا أنزلناه قرءاً عربياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 7

7- قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بما أوحينا إليك هذا القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 2

2- قرآن ، کتابی است که از جانب خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است .

كتب أنزلناه إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 3

3- قرآن کتابی وحی شده به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند است .

واتل ما أوحى إليك من كتاب ربك

حرف «من» در «من کتاب ربک» برای تبیین است و گویای این که آنچه وحی شده است، همان کتاب خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 10 - 1

1- قرآن ، کتاب آسمانی فرستاده شده از سوی خداوند

لقد أنزلنا إليكم كتاباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قرآن و تورات ، دو کتاب آسمانی و نازل شده از جانب خداوند

فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

ضمیر «هما» در «منهما» به تورات و قرآن بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 70 - 3

3- فرستادگان الهی ، علاوه بر داشتن کتاب آسمانی ، دارای رهنمود ها و دریافت کننده الهام های خاصی از جانب خداوند بودند .

بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

در صورتی که مقصود از «کتاب» جنس کتاب و مجموعه کتاب های آسمانی باشد؛ مراد از «بما أرسلنا به رسلنا»

ص: 19

رهنمودهای پیامبران و یا الهام های الهی به آنان - جدا از کتاب آسمانی - خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 15

15- « عن أبي عبيدة قال : سألت أبا جعفر (ع) عن قوله تعالى « ائتوني بكتاب من قبل هذا أو آثارة من علم إن كنتم صادقين » قال : عنى بالكتاب التوراه و الإنجيل « و آثارة من علم » فإتما عنى بذلك علم اوصياء الأنبياء عليهم السلام ;

ابوعبيده گوید: از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند تعالی «ائتونی بکتاب من قبل هذا أو اثاره من علم إن کنتم صادقین» سؤال کردم، حضرت فرمود: مراد از «کتاب»، تورات و انجیل است و مراد از «آثاره من علم» علم جانشینان پیامبران است.».

2- آثار اعراض از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 18

18 - عالمان دینی در صورت بی توجهی به تعالیم کتاب های آسمانی ، سزاوار توبیخ و ملامت بوده و در قیامت بسزای کردارشان خواهند رسید .

قالت اليهود . . . و هم يتلون الكتب ... فالله يحكم بينهم يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 5

5- گرفتاری اهل کتاب در تنگنا های اقتصادی ، پیامد بی اعتنایی آنان به کتب آسمانی و فرامین الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 9

9- اعراض از معارف و احکام کتاب های آسمانی ، مایه خسارت و تباہ کردن هستی خویش

خذوا ما آتینکم بقوه . . . ثم تولیتم من بعد ذلك فلولا ... لکنتم من الخسرین

3- آثار ایمان به کتب آسمانی

13 - ایمان به قرآن و التزام به حقایق دیگر کتاب های آسمانی ، مایه مصون ماندن از عذاب های الهی است .

و ای فائقون

«اتقاء» (مصدر اتقوا); یعنی: در اختیار گرفتن وسیله ای برای مصون ماندن از حادثه ها و مشکلاتی که آدمی از پیشامدن آنها در هراس است. بنابراین «فائقون»; یعنی، برای مصون ماندن از عذابهای الهی باید وسیله ای در اختیار داشته باشید. فزایهای پیشین بیان می دارد که آن وسیله: ایمان به قرآن و التزام به حقایق کتابهای آسمانی است.

ص: 20

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 1

1 - رسیدن به هدایت ، در گرو ایمان به خدا و ایمان به همه پیامبران و کتاب های آسمانی ، و تسلیم بودن در برابر خداوند است .

فإن ءامنوا بمثل ما ءامنتم به فقد اهتدوا

4- آثار تدبیر در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 13

13- تدبیر و تأمل در کتاب های آسمانی ، زمینه و شرطی لازم برای برخورداری از حکمت و علم

يحيى خذ الكتب بقوة وءاتينه الحكم صبياً

جمله و «آتیناه» نمی تواند بدون ارتباط معنایی با «خذ الكتاب بقوة» باشد. بعید به نظر نمی رسد که مفاد «خذ الكتاب» زمینه ای برای «آتیناه الحكم» باشد.

5- آثار تکذیب کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 33 - 8

8- کافران ، با انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، به خود ستم کردند .

و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

6- آثار جهل به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 157 - 4

4 - نازل نشدن قرآن موجب اعتراض گمراهان و مشرکان در قیامت به سبب نداشتن کتاب آسمانی و دور ماندن از هدایت های الهی

أو تقولوا لو أنزل علينا الكتب لكانا أهدي منهم

7- آثار کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

9- ضرورت نفرین و لعنت بر کسانی که حقایق کتاب های آسمانی را از مردم پنهان می کنند .

أولئك ... يلعنهم اللعنون

تکرار فعل «يلعن» به تفاوت لعنت خدا و لعنت دیگران اشاره دارد. لعنت خدا به معنای مطرود ساختن از رحمت است و لعنت مردم به معنای نفرین و درخواست از خدا بر قطع رحمت از لعنت شونده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذين اشتروا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة

8- آثار نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نزول کتاب آسمانی ، لازمه حقانیت آفرینش و عبث نبودن آن *

تنزیل الکتب .. ما خلقنا السموت و الأرض و ما بینهما إلا بالحقّ

از ارتباط «تنزیل الکتب ..» با «و ما خلقنا السماوات ... إلا بالحقّ»، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

9- آیات خدا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال ، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود .

واتل عليهم نبأ نوح .. فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فستل الذين يقرءون الکتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

10- اتمام حجت با کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 3

3- اتمام حجت خداوند از طریق کتاب های آسمانی ، هموارکننده راه مجازات کافران *

و کتب مسطور . . . إنّ عذاب ربّک لوقع

ص: 22

در آیات پیشین سخن از «کتاب مسطور» (تورات یا کتاب های آسمانی) به میان آمده است. ارتباط «این عذاب...» با «کتاب مسطور»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

11- اختلاف در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 5

5- اختلاف انسان ها در پذیرش و عدم پذیرش کتاب های آسمانی ، مقتضی داوری خداوند میان آنان و زمینه ساز پیامد های آن داوری (پاداش و کیفر) است .

فاختلف فيه و لولا كلمة سبقت من ربك لقضى بينهم

12- ادعای همانندسازی برای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 6

6- ادعای آوردن همانندی برای وحی و کتب آسمانی از بالاترین ظلمهاست.

و من أظلم .. و من قال سأنزل مثل ما أنزل الله

13- ارزش تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 12

12 - حقایق و معارف کتاب های آسمانی ارزشمندتر از همه منافع دنیوی

و یشترون به ثمناً قليلاً

14- استفاده از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 7

7 - بهره عالمان اهل کتاب از کتاب آسمانی خویش ، برای راهیابی به هدایت کافی است .

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يشترون الضلالة

می توان گفت توصیف اهل کتاب به «اوتوا نصیباً ..» اشاره به زشتی گمراهی آنان دارد. یعنی با اینکه از کتاب آسمانی بهره مند بودند، راه ضلالت را برگزیدند.

ص: 23

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 3

3 - بهره مندی ناقص و غیر جامع از کتب آسمانی ، زمینه انحراف و کج اندیشی

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

«نصیباً من الكتاب»، که به معنای بهره اندک است، در مقام تعلیل برای جمله «یؤمنون بالجبت و الطاغوت» می باشد.

15- استقلال کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 38 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، تابع تمایلات و خواهش های نفسانی بشر نیست .

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ

16- اسلام در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 6

6 - وجود حقایقی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کتب آسمانی گذشته *

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس ولا تكتمونه

از موارد مهمی که می توانست سودی را برای عالمان اهل کتاب تضمین کند (و اشتروا به ثمناً ..)، کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام است، چرا که هستی خویش را در کتمان آن می دیدند.

17- اظهار ایمان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 13

13 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مکلف به اعلام ایمان خویش به تمامی کتاب های آسمانی

برداشت یاد شده بر این اساس است که منظور از «کتاب» در جمله «ءامنتم بما أنزل الله من کتاب» همه کتاب های نازل شده از سوی خداوند (تورات، انجیل و قرآن) باشد. گفتنی است که تنوین «کتاب» - که برای تنويع است - مطلب بالا را تأیید می کند.

18- اعتدال کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 20

20 - فرامین و رهنمود های کتب آسمانی ، متعادل و بدور از هرگونه افراط و تفریط

و لو انهم اقاموا التوریه . . . منهم امه مقتصده

19- اعراض از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 14

14 - بی اعتنایی به برخی از دستورات و یا معارف کتاب های آسمانی ، به منزله بی اعتنایی به همه آنهاست .

نبد فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

روشن است که عالمان یهود، پس از بعثت همه احکام و معارف تورات را نادیده نگرفتند؛ بلکه بخشهایی از آن را، که درباره شخصیت پیامبر اسلام بود، مورد بی اعتنایی قرار دادند ولی خداوند می فرماید: «آنان کتاب خدا را به دور افکندند» و این تعبیر بیانگر آن است که نادیده گرفتن برخی از معارف کتابهای آسمانی، به منزله نادیده گرفتن همه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 23

23 - بی اعتنایی اهل کتاب به کتب آسمانی خویش ، کرداری نکوهیده و ناپسند

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 26

26 - برپا نداشتن کتب آسمانی در جامعه ، کفر به آنهاست . *

حتّٰی تقیموا التوریه و الانجیل . . . فلا تأس علی القوم الکفرین

جمله «فلا تأس . . .» علاوه بر ارتباط آن با جمله «و لیزیدن . . .» می تواند تفریع بر ترک اقامه تورات، انجیل و دیگر کتب آسمانی نیز باشد.

بنابراین کسانی که به کتب آسمانی پایبند نیستند از مصادیق کافران خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 77 - 7

7- بی توجهی به کتاب های آسمانی ، منشأ غلو و گزافه گویی در دین

يا اهل الكتب لاتغلوفاى دينکم غير الحق

مخاطب قرار دادن مسیحیان با عنوان اهل کتاب، برای اشاره به این حقیقت است که غلو در دین با پیروی از کتب آسمانی ناسازگار است. بنابراین غلو پیروان ادیان الهی ریشه در بی توجهی آنان به کتب آسمانی خویش دارد.

ص: 25

20- اعطای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 7

7- اعطای کتاب های آسمانی به پیامبران و نازل کردن احکام و معارف دین بر آنان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

و ما أوتی النبیون من ربهم

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» استفاده شده است.

21- التزام به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 13

13 - ضرورت پایبند بودن به همه معارف و احکام بیان شده در کتاب های آسمانی

نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللّٰه وراء ظهورهم

22- الگوگیری از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 5

5- کتاب آسمانی ، راهنما و سرمشق زندگی جوامع بشری (انسان) در تمامی ابعاد

کتاب موسی إمامًا ورحمه

از این که عنوان «امام» به صورت مطلق بر کتاب موسی اطلاق شده است، استفاده می شود که کتاب آسمانی، پیشوای انسان ها است و آنان باید در تمامی ابعاد پیرو و عامل به آن باشند.

23- انبیا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2 - سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

واتل عليهم نبأ نوح... فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فاستل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

ص: 26

24- انتظار کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 7

7 - اهل کتاب و مشرکان در عصر جاهلیت ، خود را در انتظار پیام های مکتوب و پیراسته از باطل قلمداد می کردند که آن را از رسولی الهی دریافت کنند .

حتی تأتیهم البینه . رسول من الله یتلوا صحفاً مطهّره

25- انجیل از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 10

10 - انجیل ، کتاب آسمانی عیسی (ع) و عطایی از جانب خداوند به وی

و ءاتینه الانجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا ، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند .

والذین ءاتینهم الکتب

در اینکه مراد از «الذین ...» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا ، 2- آنها و مجوس ، 3- مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 3

3 - تورات و انجیل ، دو کتاب آسمانی

الذین ءاتینهم الکتب

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است؛ زیرا اهل کتاب در قرآن به یهود و نصارا اطلاق می شود.

26- اندازهای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 19

19- « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « على من يشاء من عباده أن انذروا أنه لا إله إلا أنا فاتقون » : يقول: بالكتاب و النبوه ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «على من يشاء من عباده أن انذروا أنه لا إله إلا أنا فاتقون» روایت شده است که فرمود: به وسیله کتاب و نبوت [انذار کنید]».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 27

3- هماهنگی کتاب های آسمانی ، در بیان انذار ها و هدايت خلق

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی . و ابرهیم ... هذا نذیر من النذر الأولى

27- اولین کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 5

5- صحیفه های حضرت ابراهیم و موسی (ع) ، از نخستین کتاب های آسمانی بوده است .

لفی الصحف الأولى . صحف ابرهیم و موسی

وصف «الأولى» (در آیه قبل)، ممکن است در مقایسه با زمان نزول قرآن بوده و تنها ناظر به تقدم «صحف» بر قرآن باشد همچنین می تواند به معنای حقیقی آن بوده و به دوران آغازین نزول کتاب های آسمانی، نظر داشته باشد. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال دوم است.

28- اهداف کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 42، 40، 33، 16، 13

13 - حکومت ، داوری و حل اختلافات مردم ، از اهداف بعثت پیامبران و نزول کتاب های آسمانی

و أنزل معهم الكتاب بالحق لیحکم بین الناس

16 - کتاب های آسمانی ، معیار شناخت حق از باطل و قضاوت صحیح

و أنزل معهم الكتاب بالحق لیحکم بین الناس

33 - کتاب های آسمانی ، دلایل روشن الهی است .

و أنزل معهم الكتاب .. من بعد ما جاءتهم البینات

ظاهراً مراد از «بینات» (دلایل روشن) همان کتابهای آسمانی است.

40 - کتاب های الهی ، ارائه دهنده راه حل صحیح اختلافات جوامع انسانی

و انزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس فيما اختلفوا فيه

42- هدف از بعثت انبیا و ارسال کتاب های آسمانی ، راهنمایی انسان ها به صراط مستقیم است .

فبعث الله... و الله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 3 - 12

12 - نزول تورات و انجیل ، به صورت دفعی نه تدریجی و برای هدایت انسانها *

و انزل التوریه و الانجیل . من قبل هدی للناس

نزول دفعی، از «انزل» استفاده شده است.

ص: 28

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 4 - 2

2 - هدایت انسان ها ، فلسفه اصلی نزول کتب آسمانی و ویژگی مهم آنها

نزل علیک الكتاب . . . و انزل التوریه و الانجیل . من قبل هدی للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 16

16 - کتب آسمانی ، برای یاد دادن و یاد گرفتن است .

بما کنتم تعلمون الكتاب و بما کنتم تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 101 - 8

8 - هدف و انگیزه از تلاوت آیات الهی (انزال قرآن) و ارسال پیامبران ، هدایت انسان ها به صراط مستقیم است .

وانتم تتلی علیکم ایات الله و فیکم رسوله و من یتصم بالله فقد هدی الی صراط مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 4

4 - بنده خالص و برگزیده خدا شدن ، روح ادیان الهی و ثمره اصلی کتاب های آسمانی

لو أن عندنا ذکراً من الأولین . لکننا عباد الله المخلصین

از این که مشرکان گفته اند: اگر کتاب آسمانی برای ما نازل می شد، ما هم بنده خالص و برگزیده خدا می بودیم؛ می توان استفاده کرد که این بندگی بر اثر تعالیم کتاب های آسمانی به وجود می آید.

29- اهل عذاب در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2- سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

واتل علیهم نبأ نوح... فإن كنت فی شک مما أنزلنا إلیک فسئل الذین یقرءون الکتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

30- اهل کتاب و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 23 -

1,2,3,4,10,12,14

ص: 29

1 - تمرد اهل کتاب در برابر دعوت به کتاب خداوند برای داوری ، بسی شگفت آفرین است .

الم تر الى الذين . . . و هم معرضون

2 - تمرد اهل کتاب از حاکمیت کتاب خدا ، شاهد و دلیل کفر آنان

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً . . . و هم معرضون

به نظر می رسد این آیه ، عهده دار بیان کفر اهل کتاب باشد که در آیه قبل ، به آن تصریح شده است .

3 - اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود) ، از کتاب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

4 - تحریف حقایق کتب آسمانی پیشین و عدم دستیابی اهل کتاب ، جز به برخی از حقایق آن *

اوتوا نصيباً من الكتاب

10 - برخی از عالمان اهل کتاب ، حکمیت و حاکمیت کتاب خدا را پذیرفتند .

ثم يتولى فريق منهم

نپذیرفتن گروهی با دلالت مفهومی ، اشاره به پذیرش گروهی دیگر دارد .

12 - وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثم يتولى فريق منهم

14 - داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان یهودیان بر اساس تورات ، و عدم پذیرش حکم تورات توسط برخی از آنان

يدعون الى كتاب الله ليحكم بينهم ثم يتولى فريق منهم

در شأن نزول آیه آمده است ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره زن و مردی از یهود که مرتکب زنا شده بودند؛ به استناد تورات ، حکم به رجم آنان نمود که سبب خشم یهودیان گردید .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 5

5 - عالمان اهل کتاب که از داوری کتاب خدا رویگردان بودند ، به گناهکاری خود اذعان داشتند .

لن تمسنا النار الا اياماً معدودات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- آل عمران - 3 - 70 - 1

1 - كفر آگاهانه عالمان اهل كتاب به آيات خداوند (قرآن و پيامبر (صلی الله علیه و آله)) و توبیخ آنان از سوی خداوند

يا اهل الكتاب لم تكفرون بايات الله و انتم تشهدون

با توجه به آيات قبل و بعد که درباره محاجّه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- آل عمران - 3 - 78 - 6,8

6 - برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

و انّ منهم لفريقاً يلوّن السنتهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب

8 - برخی اهل کتاب (عالمان آنان) نوشته های خود را به عنوان کتاب خدا به مردم ارائه می دادند .

و يقولون هو من عند الله و ما هو من عند الله

ص: 30

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 7.8

7 - بی اعتقادی کافران (اهل کتاب) ، به برخی از کتاب های آسمانی

ها اتم اولاء .. و تؤمنون بالکتاب کله

ایمان مسلمانان به تمامی کتب، به قرینه مقابله، بیانگر این است که اهل کتاب، به تمامی کتب ایمان ندارند.

8 - برخورد منافقانه برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در اظهار ایمان به تمامی کتب آسمانی (قرآن و ...)

و اذا لقوکم قالوا امنا و اذا خلوا عَضُّوا عَلَیکم الَانامل

به قرینه «و تؤمنون بالکتاب کله»، متعلق «امنا»، تمامی کتب آسمانی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 4

4 - شرک برخی از اهل کتاب (علمای یهود) ، علی رغم بهره مندی آنان از کتاب های آسمانی

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطّاغوت

جمله «اوتوا نصیباً ..» می تواند اشاره به علت سرزنش و اعتراضی باشد که از جمله «الم تر ...» به دست می آید. یعنی چگونه است که

از کتاب خداوند بهره مند هستند، ولی کافر و مشرک می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 17، 16، 4

4 - اهل کتاب فاقد انگیزه کافی برای برپا داشتن تورات و انجیل و دیگر کتب آسمانی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که اقامه تورات و انجیل از سوی اهل کتاب، امری بعید و به دور از انتظار است.

16 - جمعی از اهل کتاب ، مردمی متعادل و متعهد به کتب آسمانی خویش

و لو انهم اقاموا التوریه .. منهم امه مقتصده

«مقتصده» از مصدر اقتصاد به معنای اعتدال در اعمال و رفتار است و مراد از آن به دلیل «لو انهم اقاموا التوریه . . .» تعهد به تورات و انجیل و عمل به احکام آنهاست.

17 - متعهدان به کتب آسمانی از قبایل اهل کتاب ، گروهی هماهنگ و دارای هدفی مشترک

منهم امه مقتصده

«امه» به معنای گروهی است که دارای مقصد و هدفی مشترک باشند.

23 - بی اعتنایی اهل کتاب به کتب آسمانی خویش ، کرداری نکوهیده و ناپسند

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 2,5

2 - اهل کتاب مردمی بی اعتنا به کتب آسمانی خویش و رویگردان از اقامه احکام و معارف آن *

لستم علی شیء حتی تقيموا التوریه و الانجیل

5 - اهل کتاب به خاطر بی توجهی به کتاب آسمانی ، فاقد هرگونه پایگاه برای دفاع از عقاید و آرای دینی خویش

ص: 31

لستم علی شیء حتی تقیموا التوریه و الانجیل

در برداشت فوق کلمه «حتی» به معنای «کی» تعلیلیه و کلمه «شیء» با توجه به حرف «علی» به معنای پایگاه گرفته شده است و مراد از آن - به قرینه حتی تقیموا التوریه و الانجیل - زیر بناهای فکری قابل اعتمادی است که بتوان به وسیله آن از عقاید و آرای دینی دفاع کرد.

31- اهمیت احیای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 11

11 - ضرورت زنده نگه داشتن محتوا و معارف کتاب های آسمانی

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

32- اهمیت ایمان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 6

6 - ضرورت ایمان به کتاب های آسمانی همه پیامبران و احکام و معارف نازل شده بر آنان

ءامننا باللّه . . . و ما اوتی النبیین من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 5

5 - مؤمنان ، باید به کتاب های آسمانی پیشین ، همچون قرآن ، ایمان بیاورند .

لن نؤمن بهذا القرءان و لا بالذی بین یدیه

از این که کافران به صراحت و قاطعیت اعلام کرده اند که به قرآن، تورات و انجیل ایمان نمی آورند، استفاده می شود که ایمان به کتاب های پیشین نیز لازم است.

33- اهمیت تبعیت از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 6

6- ضرورت تبعیت از کتاب های آسمانی

یتلونه حق تلاوته

ص: 32

34- اهمیت تعقل در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 7

7- لزوم نگرش عقلانی و جدی در وحی الهی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم من ذکر . . هم یلعبون

35- اهمیت تفکر در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 6

6- لزوم ژرف اندیشی عالمان و رهبران دینی در کتاب های آسمانی و استوارسازی کردار خویش برپایه آن

ییحیی خذ الکتب بقوه

36- اهمیت تلاوت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 8

8 - خواندن و تلاوت کتاب های آسمانی وظیفه ای بر عهده همگان

یتلونه حق تلاوته

37- اهمیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 9

9- ضرورت صلابت و جدیت در دینداری و اهتمام به کتاب های آسمانی

خذوا ما آتینکم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 11

11 - امت ها ، بدون داشتن کتاب آسمانی و تدین به ادیان الهی ، مردمی جاهلند .

كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 9

9 - ضرورت نفرین و لعنت بر کسانی که حقایق کتاب های آسمانی را از مردم پنهان می کنند .

ص: 33

تکرار فعل «یلعن» به تفاوت لعنت خدا و لعنت دیگران اشاره دارد. لعنت خدا به معنای مطرود ساختن از رحمت است و لعنت مردم به معنای نفرین و درخواست از خدا بر قطع رحمت از لعنت شونده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 10

10- انسانها، باید کتاب های آسمانی را پیشوا و مقتدای خویش قرار دهند .

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 1

1 - ضرورت وجود داشتن کتابی آسمانی در اختیار مردم، بر فرض آسمانی نبودن قرآن و تورات

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

آیه بالا تفریع بر «قالوا سحران تظاهرا» است و این تفریع در صورتی درست است که لازم باشد همواره در میان مردم کتابی آسمانی باشد و مردم از آن پیروی کنند؛ زیرا در این صورت است که اگر فرضاً تورات و قرآن آسمانی نبودند، قطعاً باید کتاب دیگری می بود و در نتیجه از کافران خواسته می شد که آن را معرفی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 4

4 - نقش مهم کتاب های آسمانی و قوانین الهی، در تعالی فرهنگ بشر *

و کتب مسطور

خداوند با سوگند خوردن به تورات و یا کتاب های آسمانی - در صورتی که مراد مطلق کتاب باشد - در حقیقت بشر را به اهمیت این کتاب ها در فکر و فرهنگ بشر توجه داده است.

38- ایمان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 4 - 2

2 - تقوا پیشگان ، مؤمن به کتاب های آسمانی ادیان گذشته و معارف و احکام آنها

و الذین یؤمنون بما انزل الیک و ما انزل من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 23

23 - ناسازگاری ایمان به کتاب های آسمانی و قتل پیامبران

قالوا نؤمن بما أنزل علينا .. قل فلم تقتلون أنبیاء الله

ص: 34

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 20

20 - ادعای ایمان به کتاب های آسمانی و پیامبران الهی ، ناسازگار با گرایش به اعمال نارواست .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 7

7 - پیروی از دستورات کتاب های آسمانی ، نشانه ایمان داشتن به آنهاست .

الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ

«الذین» مبتدا و «أولئك يؤمنون به» خبر برای آن است و جمله «یتلونه . . .» حال برای «الذین» می باشد. بنابراین معنای جمله فوق با توجه به ارجاع ضمیر «به» به «الکتاب» چنین است: کسانی از اهل کتاب - که از کتاب خویش پیروی می کنند - به آن ایمان دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 136 - 6,10,16,17

6 - ضرورت ایمان به کتاب های آسمانی همه پیامبران و احکام و معارف نازل شده بر آنان

ءامننا بالله . . . و ما أوتى النبیین من ربهم

10 - مسلمانان ، باید به یهود و نصارا ابلاغ کنند که به قرآن و همه پیامبران و احکام و معارف نازل شده بر آنان و به تمامی کتاب های آسمانی ، ایمان دارند .

قولوا ءامننا بالله و ما أنزل إلینا و ما أنزل إلى إبرهیم . . . و ما أوتى النبیین

برداشت فوق از کلمه «قولوا» (بگویند) استفاده می شود. آیه قبل گویای این است که «مقول له» (کسی که باید به او ابلاغ شود) یهود و نصارا است.

16 - تسلیم بودن در برابر خدا ، مستلزم ایمان به همه پیامبران و کتاب های آسمانی است .

ءامننا بالله و ما أنزل إلینا . . . و نحن له مسلمون

جمله «و نحن له مسلمون» می تواند به منزله دلیل و علت برای حقایق بیان شده در آیه مورد بحث باشد.

17 - ایمان به خدا، پیامبران، و کتاب های آسمانی و تسلیم بودن در برابر خدا، از ارکان دین اسلام است.

قولوا ءامنا باللّٰه .. و نحن له مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 17، 5، 7

5 - ایمان به خدا، قیامت، فرشتگان، کتاب های آسمانی و پیامبران و پرداخت مال (انفاق) برای رفع نیاز مستمندان و آزادی بردگان از مسائل اساسی دین است.

ليس البر أن تولوا وجوهكم .. و لكن البر من ءامن باللّٰه ... و ءاتى المال على حبه

7 - ضرورت ایمان به خدا، قیامت، فرشتگان، کتاب های آسمانی و تمامی پیامبران

و لكن البر من ءامن باللّٰه و اليوم الآخر و الملئکه و الکتب و النبیین

17 - ایمان به خدا، قیامت، فرشتگان، کتاب های آسمانی و پیامبران مشخصه نیکان

و لكن البر من ءامن باللّٰه .. و النبیین

ص: 35

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 285 - 11، 12، 7

7 - ایمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، به خدا، ملائکه، کتب آسمانی و پیامبران الهی

امن الرسول... و المؤمنون کلّ امن باللّه و ملئکتہ و کتبه و رسله

کلمه «کلّ» علاوه بر مؤمنان، شامل پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می شود. یعنی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، همگی ایمان به خدا و... دارند.

11 - لزوم ایمان به فرد فرد انبیا و کتب آسمانی

کلّ امن... و کتبه و رسله لا نفرّق بین احد من رسله

12 - ایمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به همه انبیای گذشته و کتب آسمانی

کلّ امن... لا نفرّق بین احد من رسله

بنابراینکه کلمه «کلّ» علاوه بر اینکه شامل همه مؤمنان است، شامل پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز باشد. در نتیجه جمله «لا نفرّق...» مقول قول پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 5، 6، 9

5 - تصریح حواریون به ایمان به چیزهایی که خداوند فرءوف رستاده (کتب آسمانی) و پیروی از رسولش (عیسی)

ربّنا امنا بما انزلت و اتّبعنا الرسول

6 - حُسن اظهار ایمان به کتاب الهی و پیروی از رسولان الهی، در پیشگاه ربوبی

ربّنا امنا بما انزلت و اتّبعنا الرسول

9 - ایمان به کتاب آسمانی و پیروی از پیامبر، زمینه راهیابی به منزلت انبیا

و اشهد بانّا مسلمون. ربّنا امنا بما انزلت و اتّبعنا الرسول فاکتبتنا مع الشاهدين

به قرینه «و اشهد...»، منظور از «الشاهدين»، همان عیسی (ع) و دیگر پیامبرانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 12

12 - تصدیق کتب آسمانی و انبیای گذشته ، شرطی برای صحت ادعای پیامبری

ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 4,5,7

4 - لزوم توأم بودن ایمان به خدا و ایمان به همه انبیای الهی و کتب آسمانی

قل امنا بالله .. و النبیون من ربهم

5 - ایمان به همه پیامبران و کتب آسمانی ، عمل به میثاق الهی است .

و اذ اخذ الله میثاق النبیین .. قل امنا بالله و ما انزل ... و النبیون من ر

7 - ایمان به خدا و کلیه انبیا و کتب آسمانی ، از ارکان مهم اعتقادی

قل امنا بالله .. و النبیون من ربهم

«قل امنا»، عهده دار تبیین «دین» در آیه سابق است. بنابراین ارکان مهم دین، مطالبی است که در این آیه مطرح شده

ص: 36

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 4,6

4 - مسلمانان به خاطر ایمانشان به کتب آسمانی ، دوستدار همه پیروان ادیان الهی

ها اتم اولاء تحبّونهم و لا یحبّونکم و تؤمنون بالکتب کلّه

بنابر اینکه «تؤمنون»، علّت برای «تحبّونهم» باشد.

6 - مسلمانان ، مؤمن به تمامی کتب آسمانی

و تؤمنون بالکتب کلّه

اگر چه «کتاب» به لفظ مفرد آمده، ولی به معنای جمع است؛ چون الف و لام آن برای جنس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 1,2

1 - تصمیم بر ارجاع داوری به طاغوت ، ناسازگار با ایمان به قرآن و دیگر کتب آسمانی است .

الم تر الى الذين یزعمون . . . یریدون ان یتحاكموا الى الطّاغوت

1 - جمله «یریدون . . .» دلالت می کند که حتّی تصمیم بر چنین کاری نیز خطاست ؛ چه رسد به انجام آن. 2 - کلمه «طاغوت»، مصدر و به معنای اسم فاعل است ؛ یعنی: هر انسان متجاوز، ظالم و جبار.

2 - ناسازگاری ایمان به قرآن و کتب آسمانی ، با ارجاع داوری به طاغوتها

الم تر الى الذين یزعمون . . . یریدون ان یتحاكموا الى الطّاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 1,9

1 - ضرورت ایمان به خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

یأیها الذین ءامنوا ءامنوا باللّٰه ورسوله . . . و الکتب الذی أنزل من قبل

9 - اعتقاد به خدا، پیامبران، روز قیامت، فرشتگان و کتب آسمانی، ارکان هدایت و شرط تحقق ایمان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ .. فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 16، 11، 10، 5، 4، 3، 2

2 - عالمان ژرفنگر یهود و مؤمنان واقعی آنها، به قرآن و دیگر کتب آسمانی ایمان می آورند .

لكن الرسخون فى العلم منهم و المؤمنون يؤمنون بما أنزل إليك و ما أنزل من قبلک

3 - لزوم ایمان به کتب آسمانی پیشین در کنار ایمان به قرآن

لكن الرسخون .. و المؤمنون يؤمنون بما أنزل إليك و ما أنزل من قبلک

4 - نقش ایمان واقعی به ادیان گذشته در پذیرش قرآن و دیگر کتب آسمانی

و المؤمنون يؤمنون بما أنزل إليك و ما أنزل من قبلک

5 - نقش مثبت و سازنده علم در ایمان به قرآن و دیگر کتب آسمانی

لكن الرسخون فى العلم .. يؤمنون بما أنزل إليك و ما أنزل من قبلک

ص: 37

10 - یهودیان پیادارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، به قرآن و دیگر کتب آسمانی ایمان می آورند .

ولكن الرسخون . . . و المقيمین الصلوه و المؤتون الزکوه

گفتنی است که «المقیمین» به وسیله فعلی همانند «امدح» و یا «اخص» منصوب شده و در اصل چنین بوده «و المقیمون الصلوه اخصهم و امدحهم» که بنابر قواعد ادبی المقیمون و فعل اخص و امدح حذف شده است و ضمیر در «امدحهم» به صورت اسم ظاهر در آمده است.

11 - یهودیان مؤمن به خدا و قیامت ، به قرآن و دیگر کتب آسمانی ایمان می آورند .

ولكن الرسخون فی العلم منهم . . . و المؤمنون باللّٰه و الیوم الاخر

بنابر اینکه «المؤمنون باللّٰه . . .» عطف باشد بر «الرسخون».

16 - ایمان به خدا و قیامت ، مستلزم ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

یؤمنون بما أنزل إلیک و ما أنزل من قبلک . . . و المؤمنون باللّٰه و الیوم الاخر

کلمه «المؤمنون باللّٰه» عطف بر «الراسخون» است و در نتیجه «یؤمنون بما أنزل . . .» خبر برای «المؤمنون باللّٰه» نیز می باشد. گفتنی است که لازمه ایمان به قرآن، ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و لذا در برداشت فوق ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 3,6,2

2 - نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر انتقاد آنان از ایمان مؤمنان به خدا ، قرآن و کتب آسمانی

قل یا أهل الکتاب هل تتقون منا الا ان ءامننا باللّٰه . . . و ما أنزل من قبل

3 - ایمان مسلمانان به خدا ، قرآن و تمامی کتب آسمانی ، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا أهل الکتاب هل تتقون منا الا ان ءامننا باللّٰه . . . و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامننا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما تتقون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا باللّٰه . . .».

6 - مؤمنان به خدا و قرآن ، وظیفه دار ایمان به تمامی کتب آسمانی

هل تتقون منا الا ان ءامننا باللّٰه و ما أنزل الینا و ما أنزل من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 15

15 - فرمانبری از طغیانگران ، ناسازگار با ایمان به خدا و کتب آسمانی

هل تتقون منا الا ان ءامنا بالله . . . و عبد الطغوت

توصیف پیشینیان یهود و نصارا به بندگی و اطاعت طاغوت در پاسخ استهزای اهل کتاب نسبت به مؤمنان، حاکی از ناسازگاری ایمان به خدا با اطاعت طاغوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، به دروغ مدعی ایمان به خدا ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا . . . و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد

ص: 38

مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 3,7,2,1

1 - وعده حتمی خداوند به آموزش تمامی گناهان گذشته اهل کتاب در صورت ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همه کتب آسمانی و پرهیز از گناهان

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

با توجه به آیه 59 (هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله و ما انزل الينا و ما انزل من قبل) و نیز آیه 61 (و اذا جاءوكم قالوا ءامنا)، معلوم می شود مراد از ایمان در «ءامنوا» ایمان به خدا، قرآن، همه کتب آسمانی و ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

2 - دعوت خداوند از اهل کتاب به رعایت تقوا و ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

3 - ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کتب آسمانی و دامن گرفتن از گناه، موجب آموزش گناهان گذشته آدمی

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

متعلق «واتقوا» به قرینه «سیئاتهم» گناهان است، و مراد از «سیئاتهم» در «لكفرنا عنهم سيئاتهم» گناهان پیش از ایمان است.

7 - تأکید خداوند بر وارد ساختن اهل کتاب به بهشت پر نعمت در صورت ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تمامی کتب آسمانی و رعایت تقوا

و لو ان اهل الكتب .. لادخلنهم جنت النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 5

5 - ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و کتب آسمانی راه رسیدن به استقلال و رهایی از یوغ بندگی کافران

و لو كانوا يؤمنون .. ما اتخذوهم أولیاء

برداشت فوق بر این مبناست که ولی به معنای سرپرست باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 9

9 - مسلمان ، باید به قرآن و کتاب های آسمانی ، ایمان داشته باشد .

ءامنا بالذی أنزل إلینا و أنزل إلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 1

1 - کافران مکه اعلام کردند که به هیچ رو به قرآن و کتاب های پیشین آسمانی ایمان نمی آورند .

وقال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرآن و لا بالذی بین یدیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 39

15 - ایمان به پیامبران پیشین و کتاب های آسمانی آنان ، بخشی از باور های دین اسلام

وقل ءامنتم بما أنزل الله من كتب

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بود به کتاب های آسمانی پیشین ایمان آورد و با توجه به اسوه بودن آن حضرت، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 12

12 - مریم (س) ، مؤمن به وحی و کتاب های آسمانی و تصدیق کننده آنها بود .

و صدقت بكلمت ربها و كتبه

39- بشارتهای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 196 - 1

1 - کتاب های آسمانی پیشین ، دربردارنده بشارت نزول قرآن

و إنه لفي زبر الأولين

«زبور» (مفرد «زُبر») به معنای کتاب است؛ یعنی، «و این خبر قرآن، او خبر نزول القرآن علیک مذکور فی کتب الماضین من الأنبياء؛ بشارت قرآن یا بشارت نزول آن بر تو، در کتاب های پیامبران پیشین مذکور بوده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 8

8 - وجود وعده و بشارت آمدن کتاب آسمانی به نام «قرآن» ، پیش از نزول آن در مدارک دینی اهل کتاب

إتآ كتآ من قبله مسلمين

برداشت یاد شده به خاطر این نکته روشن است که اهل کتاب آگاهی خود از آمدن قرآن را، تنها از راه مدارک دینی خود به دست آورده بودند.

40- بنی اسرائیل و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 9

9- بنی اسرائیل با انکار قرآن، خود پیشتاز کفر به کتاب های آسمانی خویش خواهند بود.

و لاتکونوا أول کافر به

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «به» به «ما معکم» برگردد. بنابراین جمله «ولاتکونوا...» در ارتباط با جمله «ءامنوا بما أنزلت» چنین معنا می شود: ای بنی اسرائیل! به قرآن ایمان آورید و از نخستین کسانی نباشید که به کتب آسمانی خود کافر می شوند؛ یعنی، در صورت انکار قرآن کتابهای آسمانی خود را انکار کرده اید.

ص: 40

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

41- بهترین کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 7

7 - لزوم برگزیدن برترین کتاب آسمانی ، برای پیروی از رهنمود های آن

قل فأتوا بکتب .. هو أهدى منهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 23 - 3

3 - قرآن ، بهترین کتاب آسمانی در مقایسه با دیگر کتاب های آسمانی

اللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ

بهترین بودن قرآن، ممکن است در مقایسه با دیگر کتاب های آسمانی سنجیده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 55 - 5

5 - قرآن ، کامل ترین کتاب آسمانی و اسلام جامع ترین دین الهی

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

در برداشت یاد شده، برتر بودن قرآن در مقایسه با دیگر کتاب های آسمانی و به لحاظ کمال و جامعیت سنجیده شد.

42- بی نظیری کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 6،7

6 - ادعای آوردن همانندی برای وحی و کتب آسمانی از بالاترین ظلمهاست.

و من أظلم . . . و من قال سأنزل مثل ما أنزل الله

7 - کسی را قدرت آوردن همانندی برای وحی و کتب آسمانی نیست.

و من قال سأنزل مثل ما أنزل الله

ص: 41

43- بیان حقایق کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 8

8 - بیان حقایق کتاب های آسمانی ، موجب دستیابی به هدایت و مغفرت الهی است .

إن الذين يكتُمون . . . أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى والعذاب بالمغفره

برداشت فوق از مفهوم آیه به دست می آید.

44- پاداش عمل به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 3

3 - چنگ زدن به کتاب های آسمانی و برپا داشتن نماز ، دارای پاداشی تضمین شده از جانب خداوند

و الذين یمسکون بالکتب . . . إنا لانضیع أجر المصلحین

45- پاسداری از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 11

11 - ضرورت زنده نگه داشتن محتوا و معارف کتاب های آسمانی

خذوا ماء اتینکم بقره و اذکروا ما فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 38, 20, 15, 14

14 - احیای کتب آسمانی و حراست آنها از تبدیل و تحریف ، در گرو حکم و قضاوت بر اساس آنهاست .

یحکم بها النبیین . . . و الربیبون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه

«باء» در «بما استحفظوا» سببیه است و بیانگر این است که چون مسؤلیت حراست از کتب آسمانی بر عهده آنهاست، باید بر اساس آن

حکم کنند. یعنی حراست از کتب آسمانی در گرو این است که احکام آن در جامعه پیاده شود.

15 - ضرورت حضور عالمان ربانی و دانشمندان دینی در هر عصر، برای حفاظت کامل از کتب الهی

و الرینون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه

20 - حراست و نگهداری از کتب آسمانی و شهادت بر حقانیت آن، مسؤولیت انبیای الهی *

یحکم بها النبیون . . . بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

بنابر اینکه ضمیر در «استحفظوا» به «النبیون» نیز برگردانده شود.

38 - عالمان بیمناک از دشمنی مردم، در خطر ترجیح رفاه و آسایش بر دینداری و نگهداری از کتاب خدا

فلا تخشوا الناس . . . ولا تشتروا بایتی ثمناً قليلاً

ص: 42

46- پاکي کتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - بينه - 98 - 4 - 6

6 - رسولان الهی در طول تاريخ ، کتاب هایي پاک و استوار بر مردم تلاوت نموده ، معارف آن را به همگان ابلاغ کرده اند .

البیتة . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهرة . فيها کتب قیمه ... إلا من بعد ما ج

مراد از «البیتة» (در این آیه) جنس آن است؛ نه مصداقی که در آیات پیشین مراد بود؛ ولی بیان وضع گذشتگان به عنوان نمونه بارز، بیانگر تشابه کامل بین دو «بیتة» است. بنابراین بیتة گذشتگان نیز مانند بیتة درخواستی کافران، رسولی همراه با تلاوت کتاب های مطهر و قیم بوده است.

47- پیروزی کتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 49 - 7

7 - لزوم برگزیدن برترین کتاب آسمانی ، برای پیروی از رهنمود های آن

قل فأتوا بکتب . . . هو أهدى منهما

48- پیشگویی کتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 20 - 2

2 - کتب آسمانی پیشین، بیانگر اوصاف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیشگویی رسالت آن حضرت

قل أي شیء أكبر شهده . . . الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 92 - 7

7 - نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عنوان خبری غیبی، در کتب آسمانی گذشته مطرح بوده است.

و هذا کتب أنزل نه مبارک مصدق الذی بین یدیه

از معانی محتمل برای «مصدق» تصدیق خبرهای کتب گذشته مبنی بر آمدن پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن است، یعنی بدان جهت که این اخبار در آن کتب معهود بوده، نزول قرآن و بعثت پیامبر(صلی الله علیه و آله) صدق آن خبرها را معلوم ساخته است.

ص: 43

49- پیشینه کفر به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 7

7 - توجّه به سابقه دار بودن امتناع کفرپیشگان از پذیرش فرستادگان الهی و کتاب های آسمانی ، تسلاّبخش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لم یکن ... منفکین ... و ما تقرقّ الذین أوتوا الکتب إلاّ من بعد ما جاءتهم ال

50- تاریخ کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 8

8 - قبل از نزول قرآن ، چندین کتاب آسمانی دیگر نازل شده بود .

الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 7

7 - نزول کتاب از سوی خدا ، دارای سابقه دیرین در تاریخ بشر

أم جاءهم ما لم یأت ءاباءهم الأولین

برداشت فوق، بر این اساس است که «ما» در «ما لم یأت» کنایه از کتاب باشد؛ یعنی «أم جاءهم من الکتاب ما لم یأت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 2

2 - نزول کتاب ، از سوی خداوند ، بر برگزیدگان خود ، دارای پیشینه است .

و كذلك أنزلنا إلیک الکتب

احتمال دارد که «کذلک» اشاره به نزول کتاب های پیشین باشد. بنابراین، تقدیر جمله، چنین است: «كما أنزلنا الکتاب من قبلک، أنزلنا

إلیک الکتاب...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 44 - 4

4 - مشرکان مکه ، پیش از قرآن ، از هیچ کتاب آسمانی برخوردار نبودند .

و ما ااتینهم من کتب یدرسونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 5 - 5

5- نزول کتاب و فرستادن رسولان از سوی خداوند برای بشر ، دیرینه و دارای سابقه طولانی

إِنَّا كُنَّا مَرْسَلِينَ

دیرینگی نزول کتاب و فرستادن رسولان از عبارت «کنا..» استفاده می شود. در این صورت پیام آیه شریفه، نفی استبعاد

ص: 44

نسبت به نزول قرآن است؛ یعنی، این تنها قرآن نیست که از سوی ما فرود آمده است؛ بلکه از دیر زمان نظیر آن را فرو فرستاده ایم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 3

3 - نزول قرآن، در ادامه نزول کتاب های آسمانی بر امت های پیشین

و لقد آتینا بنی اسرائیل

این آیه از نظر سیاق و محتوا، با نخستین آیات سوره - که درباره نزول قرآن بود - ارتباط دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 5

5 - صحیفه های حضرت ابراهیم و موسی (ع)، از نخستین کتاب های آسمانی بوده است .

لفی الصحف الأولى . صحف ابرهیم و موسی

وصف «الأولى» (در آیه قبل)، ممکن است در مقایسه با زمان نزول قرآن بوده و تنها ناظر به تقدم «صحف» بر قرآن باشد همچنین می تواند به معنای حقیقی آن بوده و به دوران آغازین نزول کتاب های آسمانی، نظر داشته باشد. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال دوم است.

51- تبعیت از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 5,7

5 - کسانی از یهود و نصارا به کتاب آسمانی خویش ایمان دارند که از آن به خوبی و شایستگی پیروی می کنند .

الذین آتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

در برداشت فوق، ضمیر «به» به «الکتاب» - که مقصود از آن تورات و انجیل است - برگردانده شده است.

7 - پیروی از دستورات کتاب های آسمانی، نشانه ایمان داشتن به آنهاست .

الذین آتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

«الذین» مبتدا و «أولئک یؤمنون به» خبر برای آن است و جمله «یتلونه . . .» حال برای «الذین» می باشد. بنابراین معنای جمله فوق با توجه

به ارجاع ضمیر «به» به «الکتاب» چنین است: کسانی از اهل کتاب - که از کتاب خویش پیروی می کنند - به آن ایمان دارند.

52- تبیض در تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7

7- پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

ص: 45

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الكتاب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

53- تبلیغ تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 14

14 - کلیه حقایق و معارف کتب آسمانی به دور از مصلحت اندیشیهای شخصی باید برای مردم تبیین شود.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

مذمت عالمان یهود بر گزینشی عمل کردن در میان حقایق تورات، گوشزد به همه حاملان کتب آسمانی است که در تبیین و تفسیر آنها نباید منافع خویش را در نظر گرفت، بلکه باید همه آنها را برای مردم تبیین کرد.

54- تبلیغ کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

4 - ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذین یکتومون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینة للناس

55- تبیین کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 2,7,9

2 - تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن ، میثاق سنگین خداوند از علمای اهل کتاب

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیینته للناس و لا تکتمونه

ضمیر مفعولی در «لتبیینته»، به کتاب برمی گردد.

7 - ضرورت وجود مبلغان و تبیین کنندگان کتب آسمانی در جامعه

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیینته للناس

گرفتن میثاق از عالمان و تأکید خداوند بر لزوم تبیین آن برای مردم، مبین مطلب فوق است.

9- شکستن پیمان الهی (تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن)، از سوی عالمان اهل کتاب

فنبذوه وراء ظهورهم

ص: 46

56- تجزی در قبول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 14

14 - بی اعتنایی به برخی از دستورات و یا معارف کتاب های آسمانی ، به منزله بی اعتنایی به همه آنهاست .

نبد فریق من الذین أوتوا الکتب کتب اللہ وراء ظهورهم

روشن است که عالمان یهود، پس از بعثت همه احکام و معارف تورات را نادیده نگرفتند؛ بلکه بخشهایی از آن را، که درباره شخصیت پیامبر اسلام بود، مورد بی اعتنایی قرار دادند ولی خداوند می فرماید: «آنان کتاب خدا را به دور افکندند» و این تعبیر بیانگر آن است که نادیده گرفتن برخی از معارف کتابهای آسمانی، به منزله نادیده گرفتن همه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7,8,9,10

7 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الکتب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

8 - ایمان به برخی از کتب آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق از جمله وجوهی است که در تفسیر «اختلفوا فی الکتب» بیان شده است.

9 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، موجب پدید آمدن مذاهب مختلف دینی و مایه دشمنی و ستیز است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «شقاق» دشمنی برخی با برخی دیگر باشد؛ یعنی: شقاق بعضهم بعضاً.

10 - اهل کتاب به خاطر اختلاف در کتب آسمانی (پذیرش برخی و انکار و کتمان برخی دیگر) از حق فاصله گرفته و با یکدیگر به دشمنی و ستیز پرداختند .

مفسران برآند که مصداق مورد نظر برای «الذین» اهل کتاب می باشد.

57- تحریف کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 8

8 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش ، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

برخی برآند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

ص: 47

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 17

17 - سلامت کتاب های آسمانی در سیر نزول ، از نفوذ تحریف و باطل

و انزل معهم الكتاب بالحق

بنابراینکه «بالحق»، متعلق به «انزل» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 4

4 - تحریف حقایق کتب آسمانی پیشین و عدم دستیابی اهل کتاب ، جز به برخی از حقایق آن *

او تواتر نصیباً من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 2

2 - عدم تحریف تورات تا عصر حضرت عیسی (ع) *

و مصدقاً لما بین یدی من التوریه

به نظر می رسد جمله «لما بین یدی من التوریه»، اشاره باشد به تورات متداولی که در دسترس مردم بوده است. لذا تصدیق آن، دلالت بر عدم تحریف تورات موجود در آن عصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 10، 4

4 - فریبکاری گروهی از اهل کتاب با سعی در تحریف کتب آسمانی

و انّ منهم لفريقاً .. لتحسبوه من الكتاب

10 - نقش تحریف کتب آسمانی و عالمان تحریفگر در انحراف جوامع

و انّ منهم لفريقاً .. و يقولون علی الله الكذب و هم يعلمون

از ذکر تحریف و بیان کیفیت آن و لحن تند آیه نسبت به علمای اهل کتاب برمی آید که این عمل در گمراه کردن مردم سهم بسزایی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 2

2 - نسبت ادعای معبودیت پیامبران برای خود، از بافته های تحریفگران کتب الهی

و انّ منهم لفریفاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب . . ما کان لبشر ان یؤ

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 9

9 - وجود آیاتی تحریف نشده در کتاب های آسمانی اهل کتاب، تا عصر بعثت

ص: 48

من اهل الكتب امه قائمه يتلون آيات الله

چون آیه درباره اهل کتاب است، منظور از «آیات الله»، می تواند تورات و انجیل باشد و ارزش تلاوت آنها، بیانگر عدم تحریف آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 10

10 - تفسیر غلط کتب آسمانی ، توسط بنی اسرائیل

يحرِفون الكلم عن مواضعه

تحریف به معنی تغییر است و همان گونه که شامل جابجایی کلمات، کاستن و افزودن می شود، تأویل و تفسیر ناروا را نیز فرا می گیرد.

58- تداوم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 5

5 - بشریت ، هرگز از کتاب آسمانی محروم نبوده است . *

لقد أرسلنا رسلنا .. و أنزلنا معهم الكتب

59- تذکرات کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 10

10- قرآن و کتاب های آسمانی (تورات ، زبور و انجیل) ، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستنی های فراموش شده انسان ها

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستنی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

60- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- دشمنان کتاب های آسمانی ، در برخورد با آن کتاب ها شیوه واحدی داشتند .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

ص: 49

61- تصدیق کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 8

8- قرآن تصدیق کننده و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین است .

و لکن تصدیق الذی بین یدیه

«تصدیق» مصدر است و به معنای اسم فاعل تصدیق کننده می باشد. این کلمه به وسیله «لکن» بر «حدیثاً» عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 6

6- قرآن ، دلیلی روشن بر راستی و درستی دیگر کتاب های آسمانی است .

أولم تأتھم بیئہ ما فی الصحف لأولی

عنوان «ما فی الصحف الأولی» قرینه است بر این که مراد از «بیئہ»، کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قرآن) است که معارفی نظیر معارف دیگر کتاب های آسمانی دارد و به دلیل نزول مستقیم آن از جانب خداوند، برهان صحیح معارف آن کتاب ها نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 8

8- قرآن ، تصدیق کننده کتاب های آسمانی پیشین

کتباً أنزل من بعد موسی مصدقاً لما بین یدیه

62- تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 7

7- کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، حاوی بشارت به نزول قرآن و نشانه های حقانیت آن است .

و لاتلبسوا الحق بالبطل و تکتّموا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 4.6

4 - عالمان به کتاب های آسمانی و تلاوت کنندگان آن ، دارای مسؤولیت بیشتر در عمل کردن به کردار های نیک (دستورات کتاب های آسمانی)

و تنسون أنفسکم و أتم تلون الكتب

روشن است که هر کس دیگران را به نیکیها فرمان دهد و خود بدانها عمل نکند، سزاوار سرزنش است؛ چه از عالمان باشد یا

ص: 50

از غیر آنان، بنابراین جمله حالیه «و أنتم تتلون الكتاب» تأکیدی است در مورد عالمان کتابهای آسمانی و تلاوت کنندگان آن.

6- کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، توبیخ کننده مبلغان و ارشادگران بی عمل

أتأمرون الناس . . . و أنتم تتلون الكتب

چون جمله حالیه «و أنتم تتلون الكتاب» (در حالی که شما کتاب [تورات یا انجیل] را تلاوت می کنید) به عنوان دلیل نکوهش و مذمت ارشاد کنندگان بی عمل مطرح شده، معلوم می شود: در کتابهای آسمانی بنی اسرائیل بر ناروایی چنین کرداری تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 10

10 - محتوای کتاب های آسمانی و معارف آن ، عاری از خیالات خام و واهی است .

لا يعلمون الكتب إلا امانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 19

19 - کتاب های آسمانی و ادیان الهی ، هرگز آدمیان را به کار های ناروا فرا نمی خوانند .

بئسما يأمرکم به ایمنکم إن کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 13

13 - ضرورت پایبند بودن به همه معارف و احکام بیان شده در کتاب های آسمانی

نبذ فريق من الذین أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 1, 2

1 - کتاب های آسمانی ، حاوی احکام و معارف دینی و در بردارنده دلایلی روشن بر حقانیت آنها

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الكتب

2 - خداوند ، احکام و معارف دینی و دلایل حقانیت آنها را نازل کرده و در کتاب های آسمانی بیان داشته است .

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

«هدی» به معنای هدایت کننده است و مقصود از آن در آیه شریفه احکام و معارف دین می باشد. «بینات» به معنای دلایل روشن است و مراد از آن در آیه، دلایل و براهینی است که برای معارف و احکام دینی ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 3

3 - محتوای کتاب های آسمانی سراسر حق و پیراسته از هر گونه باطل است .

نزل الکتب بالحق

«بالحق» متعلق به کلمه ای همانند «متلبساً» و حال برای «الکتاب» است.

ص: 51

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 14

14 - لزوم عمل به آموخته های برگرفته از کتب آسمانی

کنونا ربّائین بما کنتم تعلّمون الکتاب و بما کنتم تدرسون

چون فرمان ربانی شدن را به کسانی می دهد که کتب آسمانی را آموخته اند، معلوم می شود علم به آن کافی نبوده و عمل نیز لازم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 9،10

9 - رسولان الهی برخوردار از دلایل روشن (برهان و معجزه) و دارای «زُبر» (کتاب های مشتمل بر حکمت و موعظه) و نیز آورنده کتاب روشن و روشنگر

رسل من قبلک جاءو بالبینات و الزّبر و الکتب المنیر

«منیر»، به معنای روشنگر و نیز به معنای روشن آمده است.

10 - روشنگری کتب آسمانی در همه ابعاد مورد نیاز

جاءو .. و الکتب المنیر

بر این مبنا که «منیر»، به معنای روشنگر باشد، متعلق آن حذف شده است تا دلالت بر عموم و شمول کند. یعنی هر آنچه مردم از آن کتاب توقع داشته و بدان نیازمند باشند، در آن بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 8

8 - حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننه للناس و لا تکتمونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 3

3- آگاهی بر مجموعه محتوای کتاب آسمانی ، شرط هدایت

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يشترون الضلالة

به نظر می رسد توصیف اهل کتاب به اینکه تنها بهره ای اندک از کتاب دارند، به منزله دلیلی برای جمله «یشترون الضلالة . . .» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 8,20

8 - کتب آسمانی ، مشتمل بر رهنمود های اقتصادی و راهگشای تأمین نیاز های جامعه *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لا کلوا

ترتیب رفاه اقتصادی بر عمل به تورات و انجیل می تواند به این معنا باشد که خداوند به عنوان پاداش، برکتهای زمین و آسمان را به روی عمل کنندگان بگشاید و می تواند به این معنا باشد که در خود تورات و انجیل رهنمودهایی است ه عمل به آنها

ص: 52

رونق اقتصادی را برای جامعه در پی دارد. برداشت فوق بر اساس معنای دوم است.

20 - فرامین و رهنمود های کتب آسمانی ، متعادل و بدور از هرگونه افراط و تفریط

و لو انهم اقاموا التوریه . . . منہم امہ مقتصدہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 2

2 - کتب آسمانی پیشین، بیانگر اوصاف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیشگویی رسالت آن حضرت

قل ای شیء أكبر شہدہ . . . الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون ابناءہم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 8

8 - کتاب های آسمانی ، روشنگر حقایق و آموزنده معرفت های درست است .

من یجدل فی اللہ بغير علم ولا ہدی ولا کتب منیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 2

2 - وجود اطلاعاتی در کتاب های آسمانی پیشین درباره پیامبر اسلام

وقال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرآن ولا بالذی بین یدیه

احتمال دارد غرض کافران از اعلام عدم ایمان به کتاب های پیشین، به خاطر وجود اطلاعاتی درباره پیامبر اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 8

8 - خالی بودن کتاب های آسمانی تحریف نشده از انتساب فرزند به خدا

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

فرمان تعجیزی خداوند به آوردن کتاب آسمانی، بر درستی نسبت فرزنددار بودن خداوند؛ گویای این حقیقت است که در هیچ یک از

کتاب های آسمانی اصیل و تحریف نشده چنین نسبتی وجود ندارد؛ بلکه این نسبت، دروغ محض و ساخته و پرداخته خود مشرکان است. از این رو خداوند در شش آیه قبل، آنان را دروغگو خوانده است (وإنهم لکاذبون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 11

11- هماهنگی کامل کتاب های آسمانی ، در تبلیغ توحید

اثنونی بکتب من قبل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 1

1 - در هیچ کتاب آسمانی ، مسلمانان و اطاعت کنندگان از خدا، با مجرمان و تبهکاران یکسان تلقی نشده اند .

أفجعل المسلمین کالمجرمین . . . أم لکم کتب فیه تدرسون

ص: 53

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 38 - 1, 2

1 - هیچ کتاب آسمانی ، آدمیان را در انتخاب راه درست و نادرست ، آزاد ندانسته ؛ بلکه همگان را به گزینش راه درست مکلف ساخته است .

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ

2 - انسان در دیدگاه کتاب های آسمانی ، موجودی مکلف و مسؤول است ؛ نه آزاد مطلق و عنان گسیخته .

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 39 - 6

6 - داوری مشرکان درباره مسائل دینی ، مخالف داوری خداوند و تعالیم کتاب های آسمانی است .

أَمْ لَكُمْ أَيْمَنٌ . . . إِنَّ لَكُمْ لِمَا تَحْكُمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 1, 4

1 - جاودانگی جهان آخرت و برتری آن بر زندگانی دنیا ، در تمام کتاب های آسمانی مطرح شده است .

وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى . إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى

«الصحف» ، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است . تصریح به بعضی از صحف در آیه بعد ، تنها بر اهمیت آنها دلالت دارد و عموم را از بین نمی برد .

4 - تعالیم کتاب های آسمانی ، همسو و هماهنگ با هم است .

إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى

63- تعالیم کتب آسمانی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - كتاب هاى آسمانى امت هاى گذشته ، رستگارى را در گرو تزكيه ، يادِ نام خدا و اداى نماز دانسته ، از ترجيح زندگاني دنيا بر آخرت نكوهش کرده اند .

قد أفلح .. إنَّ هذا لفي الصحف الأولى

مشاراليه «هذا» مى تواند آيه قبل (و الآخرة خير و أبقى) باشد و ممكن است آن را اشاره به مفاد آيات «قد أفلح ..» به بعد بدانيم. برداشت ياد شده، ناظر به احتمال دوم است.

64- تعاليم كتب آسمانى بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 54

10 - تلاش برای آزاد سازی اسیران بنی اسرائیل ، از فرمان های کتب آسمانی آنان

وإن یأتوكم أسرى فتدوهم... فتؤمنون ببعض الكتب

جمله «أفتؤمنون ببعض الكتاب» دلالت بر این معنا دارد که: انگیزه یهودیان در آزاد سازی اسیران یهودی، عمل کردن به تورات بوده است.

65- تعدد کتب آسمانی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 2

2 - پیشینیان ، دارای کتاب های آسمانی متعدد

الصحف الأولى

صحیفه (مفرد «صحف»); یعنی، چیزی که در آن کتابت شود (مفردات راغب) و مراد از آن - به قرینه استشهاد قرآن به محتوای آن - کتاب های آسمانی است.

66- تعلم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 3

3 - همه مردم ، مخاطبان کتب آسمانی و موظف به فراگیری معارف و احکام آن هستند .

من بعد ما بینہ للناس

67- تعلیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 13

13 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اعمال بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 4

4 - ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینة للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

17 - خداوند آموزگار مسیح در فراگیری علوم ، معارف دین و کتب آسمانی

و اذ علمتک الکتب و الحکمہ و التوریه و الانجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 11

11 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اصول بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ماء تینکم بقوه و اذکروا ما فیه

68- تغییر قبله در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 18

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

69- تفسیر کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 11

11 - ضرورت پرهیز از تفسیر کتاب های آسمانی با حدس و گمان

لا یعلمون الکتب إلا امانی و إن هم إلا یظنون

70- تقوا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- رسیدن انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا، از اهداف نزول کتاب های آسمانی بر ایشان است .

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

ص: 56

71- تکذیب بخشی از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7,8,9,10

7 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذين اختلفوا في الكتب لفی شقاق بعید

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الكتاب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

8 - ایمان به برخی از کتب آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذين اختلفوا في الكتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق از جمله وجوهی است که در تفسیر «اختلفوا فی الكتاب» بیان شده است.

9 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، موجب پدید آمدن مذاهب مختلف دینی و مایه دشمنی و ستیز است .

إن الذين اختلفوا في الكتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «شقاق» دشمنی برخی با برخی دیگر باشد؛ یعنی: شقاق بعضهم بعضاً.

10 - اهل کتاب به خاطر اختلاف در کتب آسمانی (پذیرش برخی و انکار و کتمان برخی دیگر) از حق فاصله گرفته و با یکدیگر به دشمنی و ستیز پرداختند .

مفسران بر آنند که مصداق مورد نظر برای «الذین» اهل کتاب می باشد.

72- تکذیب کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 10

10 - انکار هر یک از حقایق (خدا ، پیامبران ، فرشتگان ، کتب آسمانی و روز قیامت) ، کفر و به منزله انکار تمامی آنهاست .

و من یکفر بالله و ملئکته و کتبه و رسله و الیوم الآخر فقد ضل ضللاً بعیداً

با توجه به صدر آیه که ضرورت ایمان به تک تک معارف یاد شده را مطرح ساخت، معلوم می شود ضلالت بعید نتیجه انکار هر یک از معارف یاد شده است، نه نتیجه ای برای مجموع آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 9

9- کفر به وحی و کتاب های آسمانی ، ظلم به خویش است .

هل ينظرون إلا أن تأتيهم الملائكة أو يأتي أمر ربك كذلك فعل الذين من قبلهم و ما

73- تلاوت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 57

4 - عالمان به کتاب های آسمانی و تلاوت کنندگان آن ، دارای مسؤلیت بیشتر در عمل کردن به کردار های نیک (دستورات کتاب های آسمانی)

و تسون انفسکم و اتمم تتلون الکتب

روشن است که هر کس دیگران را به نیکیها فرمان دهد و خود بدانها عمل نکند، سزاوار سرزنش است؛ چه از عالمان باشد یا از غیر آنان، بنابراین جمله حالیه «و اتمم تتلون الکتب» تأکیدی است در مورد عالمان کتابهای آسمانی و تلاوت کنندگان آن.

74- تنزیه کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 10

10 - محتوای کتاب های آسمانی و معارف آن ، عاری از خیالات خام و واهی است .

لا یعلمون الکتب إلا امانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

5 - کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

وقالوا لو شاء الرحمن . . . أم ءاتینهم کتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 10

10 - کتاب های آسمانی ، میرا از کمترین آثار و نشانه های شرک

ائتونی بکتب من قبل هذا

بارزترین مصداق برای «کتاب من قبل هذا» کتاب های آسمانی پیش از قرآن است. قرآن با قاطعیت در برابر تمامی اهل کتاب عصر نزول،

اعلام کرده است که هیچ کتاب آسمانی، نظریه «شُرک» را تأیید نکرده است.

75- توحید در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

5- کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

وقالوا لو شاء الرحمن . . . أم ءاتینهم کتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده

ص: 58

است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

76- تورات از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4 - تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما اتیناکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 16

16 - قرآن ، تأیید کننده محتوای تورات و تصدیق کننده آسمانی بودن آن

و هو الحق مصدقاً لما معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 4

4 - تورات ، کتابی از جانب خدا و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم

مراد از «ما اتیناکم» (آنچه را به شما دادیم) تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 1

1 - تورات ، کتابی آسمانی و خداوند ، نازل کننده آن

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 3

3 - تورات ، کتابی از جانب خدا برای بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم

مراد از «ماء اتینکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1 - یهود و نصارا ، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند .

والذین ااتینهم الکتب

ص: 59

در اینکه مراد از «الذین...» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا، 2- آنها و مجوس، 3- مسلمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به «موسی (ع)» کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند.

و ءاتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 2

2- تورات، کتابی آسمانی و نازل شده از سوی خداوند

و قضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «الکتاب» - به قرینه «ال» که عهد ذکری است - «تورات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 2

2- کتاب آسمانی موسی (ع) (تورات)، کتاب هدایت

لعلّهم یهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 1

1 - موسی (ع)، از پیامبران دارای کتاب (تورات) و شریعت مستقل از جانب خداوند

و لقد ءاتینا موسی الکتب

دریافت کتاب آسمانی، حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 3

3 - تورات و انجیل ، دو کتاب آسمانی

الذین ءاتینهم الکتب

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است؛ زیرا اهل کتاب در قرآن به یهود و نصارا اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

و ءاتینهما الکتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 60

5- تورات ، کتاب آسمانی پیش از عیسی (ع)

لما بین یدی من التوریه

«ما بین یدی»؛ یعنی، کتابی که پیش از من نازل شده است.

77- حاکمیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 9

9 - پیامبران و عدالتخواهانی که به دست کافران کشته شدند ، خواهان حاکمیت کتب آسمانی بودند . *

يُدْعُونَ اِلَى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

بنابراینکه فاعل محذوف «یدعون»، همان کشته شدگان مذکور در آیه قبل باشند؛ یعنی: یدعوهم المقتولون الی کتاب اللّٰه

78- حجیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 11

11 - قابل فهم بودن کتب آسمانی و حجیت ظواهر آن

جاءوا بالبينات والزبر والكتب المنير

اگر کتب آسمانی قابل فهم نباشد، نه روشن خواهد بود و نه روشنگر، و آنگاه که قابل فهم باشد، ظاهر آن برای مکلفین حجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 4

4 - حجیت کتب های آسمانی در مسائل دینی

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

جمله «فأتوا...» جواب برای شرط مقدر است و مقدر - با توجه به آیه قبل (أم لكم سلطان مبين) - می تواند چنین باشد: «إن كان لكم

حجّه فأتوا...». بر این اساس پیام آیه چنین است: اگر بر درستی عقایدتان حجت دارید پس کتابی بیاورید؛ زیرا کتاب الهی حجت خوبی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 5

5 - حجیت کتاب های آسمانی در مسائل دینی

أم لکم کتب فیه تدرسون

آیه شریفه، در مقام مطالبه دلیلی از کتاب آسمانی برای اثبات درستی عقاید و مسائل دینی خویش از مشرکان است. این مطالبه آن گاه درست و بجا است که کتاب های آسمانی حجّت باشد؛ و گرنه رجوع به آن برای اثبات هیچ حقیقتی، مفید و

ص: 61

79- حدیث کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 11

11- « عن الرضا (ع) قال : التوراه و الإنجیل والزبور والفرقان و کلّ کتاب انزل کان کلام اللّٰه تعالیٰ أنزله للعالمین نوراً و هدیٰ و هی کلّها محدثه و هی غیر اللّٰه . . . قال : « ما یأتیهم من ذکر من ربّهم محدث إلاّ استمعوه و هم یلعبون » و اللّٰه أحدث الکتب کلّها الذی أنزلها ;

از امام رضا(ع) روایت شده است که فرمود: تورات و انجیل و زبور و قرآن و هر کتابی که نازل شده، کلام خدای تعالی است که آن را برای روشن گری و هدایت جهانیان نازل کرده است و تمامی این کتاب ها حادث و غیر خدا هستند . . . خداوند فرمود: «ما یأتیهم من ذکر من ربّهم محدث إلاّ استمعوه و هم یلعبون». و خدا همه کتاب هایی را که نازل فرموده ایجاد کرده است».

80- حقانیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 4

4- قرآن تصدیق کننده حقانیت کتاب های آسمانی بنی اسرائیل (تورات ، انجیل و . . .)

ءامنوا بما أنزلت مصدقاً لما معکم

مراد از «ما»ی موصوله در «لما معکم»: کتابهای آسمانی بنی اسرائیل است که تورات و انجیل از مصداقهای بارز و مورد نظر آن می باشد. تصدیق (مصدر مصدقاً) نسبت دادن صدق و درستی به کسی یا چیزی است. بنابراین «مصدقاً لما معکم»: یعنی: قرآن کتابهای آسمانی شما را، راست و درست می داند و حقانیت آنها را تصدیق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 3

3 - محتوای کتاب های آسمانی سراسر حق و پیراسته از هر گونه باطل است .

نزل الکتب بالحق

«بالحق» متعلق به کلمه ای همانند «متلبساً» و حال برای «الکتاب» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - حقایق محتوای کتاب های آسمانی

و انزل معهم الكتاب بالحقّ

بنابراینکه «بالحق»، متعلّق به عامل مقدر و حال از «الکتاب» باشد؛ یعنی کتابی که مصاحب حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 62

18 - محور قرار دادن کتب آسمانی در قضاوت ها ، شهادت بر حقانیت آنهاست .

یحکم بها النبیین . . . بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

20 - حراست و نگهبانی از کتب آسمانی و شهادت بر حقانیت آن ، مسؤولیت انبیای الهی *

یحکم بها النبیین . . . بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

بنابر اینکه ضمیر در «استحفظوا» به «النبیین» نیز برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - گواهی قرآن بر راستی و درستی کتب آسمانی پیشین (تورات و انجیل)

و انزلنا الیک الکتب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتب

به دلیل آیات گذشته مراد از «ما بین یدیه من الکتب»، تورات و انجیل است.

6 - وجود قرآن ، گواه راستی و درستی کتب آسمانی پیشین

و انزلنا الیک الکتب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتب

با در نظر گرفتن اینکه کتابهای آسمانی به آمدن قرآن نوید داده بودند، لذا نزول قرآن دلیل حقانیت آنها خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - کتاب های آسمانی و تعالیم الهی ، دارای حقایقی روشن و قابل فهم برای انسان ها

جاءتهم رسلهم . . . بالکتب المنیر

از توصیف کتاب به «منیر» (روشن و روشنگر)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند، قرآن و سایر کتاب های آسمانی را به حق و پیراسته از هر گونه باطل فرو فرستاد .

اللّٰهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكُتُبَ بِالْحَقِّ

الف و لام در «الکتاب» می تواند برای عهد باشد و نیز می تواند برای جنس باشد که در این صورت شامل همه کتاب های آسمانی خواهد بود.

81- دلایل حقانیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 6

6- کافران عصر های پیش از اسلام، در انتظار آمدن فرشتگان و یا نزول امر ویژه ای از سوی خداوند جهت تأیید حقانیت کتاب آسمانی خود بودند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

ص: 63

82- دلایل صداقت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 10

10- قرآن ، دلیل راستی و درستی کتاب های آسمانی پیشین است .

و لکن تصدیق الذی بین یدیه

تصدیق کتابهای آسمانی پیشین از سوی قرآن می تواند به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد ، اخبار و پیشگوییهای آن کتابها مبنی بر آمدن قرآن تحقق یابد. از این رو نزول قرآن خود دلیلی برای اثبات راستی و درستی آن کتابهاست.

83- رحمت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 21

21- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی ، جلوه رحمت واسعه او است .

إذا تتلى عليهم آيات الرحمن

استناد «آیات» به «رحمن» گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن «تتلى» دلالت دارد که وصف «النبین» و «من هدینا واجتبینا» در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین «آیات الرحمن» شامل قرآن نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 6

6- کتاب های آسمانی ، پیامدار رحمت برای خلق و دربردارنده منافع حقیقی آنان

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که قرآن نیز مانند تورات، امام و رحمت است و این دو بعد، مخصوص به کتاب موسی نیست؛ بلکه ویژگی تمامی کتاب های آسمانی است.

84- رسالت مبلغان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ابلاغِ گرانِ پیام‌های مکتوب خداوند ، رسولانی با عظمت و دارای رسالتی بزرگ

رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

تعبیر «رسول من الله» - با آن که «رسول الله» نیز مفادی شبیه آن داشت - ممکن است برای ابقای کلمه «رسول» بر نکره بودن باشد تا عظمت رسول و رسالت را برجسته سازد.

ص: 64

85- روش فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 9

9 - حدس و گمان در شناخت محتوای کتاب های آسمانی ، طریقی است نادرست و بی اعتبار .

لا يعلمون الكتب إلا امانی و إن هم إلا یظنون

86- روشنگری کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 8

8 - کتاب های آسمانی ، روشنگر حقایق و آموزنده معرفت های درست است .

من یجدل فی الله بغیر علم و لا هدی و لا کتب منیر

87- رهبری کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 10

10- انسانها ، باید کتاب های آسمانی را پیشوا و مقتدای خویش قرار دهند .

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

88- زبور از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 14

14 - حضرت داود (ع) از پیامبران پس از نوح (ع) و دارای کتابی از جانب خدا به نام زبور

و ءاتینا داود زبوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- خداوند، به داوود (ع) کتاب آسمانی « زیور » را اعطا کرد.

و ایتینا داود زیورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 65

3- زیور، کتاب آسمانی نازل شده بعد از تورات

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر

89- زمینه استفاده از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 3

3- داشتن خردناب و عقل سلیم، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از تعالیم پیامبران و کتاب های آسمانی (تورات و ...)

هدی و ذکری لأولی الألب

90- زمینه ایمان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 25

25- باور به ربوبیت خدای یگانه، مقتضی ایمان به همه کتاب های آسمانی است.

وقل ءامنتم بما أنزل الله من كتب ... الله ربنا وربكم

91- زمینه فراموشی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 4

4- گذشت زمان و انقراض نسل های پیشین، باعث از میان رفتن خاطرات پیامبران، کتاب های آسمانی، شرایع الهی و محروم شدن مردم عصر بعثت از آنها شد.

ولکننا أنشأنا قرونًا فتطاول علیهم العمر

92- زمینه فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بیداردلی و هوشمندی، زمینه لازم برای فهم صحیح حقایق الهی و اثرپذیری از وحی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم... لاهیة قلوبهم

ص: 66

93- زمینه نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 3

3- فرمان روایی و حکومت خداوند بر آسمان ها و زمین ، خاستگاه نزول کتابی که تبیین کننده حق از باطل برای انسان ها است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده .. الذی له ملک السموت و الأرض

94- سهولت فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 9

9- کتاب های آسمانی و تعالیم الهی ، دارای حقایقی روشن و قابل فهم برای انسان ها

جاءتهم رسلهم .. بالکتب المنیر

از توصیف کتاب به «منیر» (روشن و روشنگر)، برداشت یاد شده به دست می آید.

95- شرایط نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 7

7- دارا شدن مقام نبوت و کتاب آسمانی ، به سن و سال خاصی مقید نیست .

کیف نکلم من کان فی المهد .. قال إني عبدالله ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

96- شرک ستیزی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشاراليه «هذا» به قرينه آيات قبل، توحيد و نفى شرک است.

97- شرک و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

ص: 67

1 - آیین شرک ، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

98- شک در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 17

17 - اهل کتاب زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به محتوای متون دینی خویش گرفتار تردید و بدبینی بودند .

وإنّ الذین أورثوا الکتب من بعدهم لفی شک منه مریب

«مریب» به شکی گفته می شود که آمیخته با بد گمانی و سوء ظن باشد.

99- ظلم دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7 - دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هو یه . . . إنّ الله لایهدی القوم الظلمین

100- عذاب کتمان کنندگان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 4

4 - کتمان کنندگان احکام و معارف دین و حقایق کتب آسمانی ، برای همیشه به عذاب اخروی گرفتار خواهند بود .

إنّ الذین کفروا و ماتوا . . . خلدین فیها لایخفف عنهم العذاب

101- عصیان از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 8

8 - پیروی نکردن از کتب آسمانی در صورت دسترسی نداشتن به محتوای آنها، عذری قابل پذیرش در پیشگاه خدا

وإن كنا عن دراستهم لغفلین

ص: 68

102- عظمت مبلغان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 8

8 - ابلاغ گران پیام های مکتوب خداوند ، رسولانی با عظمت و دارای رسالتی بزرگ

رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

تعبیر «رسول من الله» - با آن که «رسول الله» نیز مفادی شبیه آن داشت - ممکن است برای ابقای کلمه «رسول» بر نکره بودن باشد تا عظمت رسول و رسالت را برجسته سازد.

103- عقیده به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 5

5 - اقامه نماز ، زمینه ساز توانایی انسان بر تمسک به کتاب های آسمانی و پایبندی به محتوای آنهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

در بیان تمسک به کتاب از فعل مضارع استفاده شده و در بیان اقامه نماز فعل ماضی به کار رفته است که این تفاوت تعبیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

104- علمای دین و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 5

5 - نسخه های کتاب های آسمانی پیشین در عصر نزول قرآن ، محدود و تنها در اختیار علمای ادیان بود .

فإن كنت فی شك مما أنزلنا إلیک فسنل الذین یقرءون الکتب من قبلک

105- عمل به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 4

4 - عالمان به کتاب های آسمانی و تلاوت کنندگان آن ، دارای مسؤولیت بیشتر در عمل کردن به کردار های نیک (دستورات کتاب های آسمانی)

و تسون أنفسکم و اتمم تتلون الکتب

روشن است که هر کس دیگران را به نیکیها فرمان دهد و خود بدانها عمل نکند، سزاوار سرزنش است؛ چه از عالمان باشد یا

ص: 69

از غیر آنان، بنابراین جمله حالیه «و اَنتُم تتلون الكتاب» تأکیدی است در مورد عالمان کتابهای آسمانی و تلاوت کنندگان آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 16, 17, 18

16 - پایبندی به همه دستورات کتاب آسمانی، وظیفه مؤمنان به آن کتاب است.

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

17 - نشانه ایمان به کتاب آسمانی، عمل کردن به دستورات آن است.

أفتؤمنون ببعض الكتب

تقریر جمله «أفتؤمنون...» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «و إن یأتوکم...» بیانگر برداشت فوق است؛ یعنی، از آن جا که شما به حکم تورات در صدد آزادسازی اسیران هستید، بر می آید که به این قسمت از تورات ایمان دارید؛ و از آن جا که همکیشان خود را بیرون می رانید، معلوم می شود به حرمت این کار - که در تورات آمده - کافرید. بنابراین عمل کردن به دستورات دین، نشانه ایمان و وانهادن آنها، به منزله کفر و نشانه آن است.

18 - عمل نکردن به دستورات کتاب آسمانی، به منزله انکار کردن آن کتاب و نشانه کافر شدن به آن است.

أفتؤمنون... و تكفرون ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 8

8 - پذیرش تعالیم و برنامه های کتاب های آسمانی و عمل به آنها، از پیمان های خداوند با بندگان است.

و إذ أخذنا ميثقكم... خذوا ماء اتينكم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 6, 7, 18

6 - پیاداشتن کتب آسمانی و فرامین الهی در جامعه، موجب رفاه اقتصادی و بهره مند شدن از نعمت های الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل... لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

7 - نقش برپایی کتب آسمانی در نزول باران و دیگر مواهب آسمانی و رویش گیاهان و دستیابی به دیگر نعمت های زمین

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

18 - تشکیل امت (جامعه هماهنگ) شرط لازم برای برپایی کتب آسمانی و احکام الهی

و لو انهم اقاموا التوریه . . . منهم امه مقتصده

یاد کردن از متعهدان به کتب آسمانی با کلمه «امه» می تواند اشاره به این باشد که موفقیت آنان رهین هماهنگیشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 6 - 2,4,6

2 - اهل کتاب مردمی بی اعتنا به کتب آسمانی خویش و رویگردان از اقامه احکام و معارف آن *

لستم علی شیء حتی تقیموا التوریه و الانجیل

4 - پایبندی به کتاب های آسمانی و ادیان الهی - نه مجرد انتساب به آن - ، تعیین کننده ارزشمندی جوامع

یا هل الکتب لستم علی شیء حتی تقیموا التوریه و الانجیل

ص: 70

مخاطب قرار دادن یهود و نصارا با عنوان اهل کتاب و سپس تعیین ملاک ارجمندی یعنی پایبندی به کتب آسمانی، اشاره به این است که صرف انتساب به دین و آیین الهی کارساز نیست، بلکه پایبندی به آن موجب ارجمندی خواهد شد.

6- لزوم برپاداشتن همه جانبه کتب آسمانی و دیگر فرامین الهی و محور قرار دادن آنها در جوامع

لستم على شيء حتى تقيموا التوریه والانجيل و ما انزل اليكم من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 5

5- خداترسان با به کار بستن پیام های آسمانی ، مشمول رحمت خدا خواهند شد .

و فی نسختها هدی و رحمه للذین هم لربهم یرهبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 5

5- اقامه نماز ، زمینه ساز توانایی انسان بر تمسک به کتاب های آسمانی و پایبندی به محتوای آنهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

در بیان تمسک به کتاب از فعل مضارع استفاده شده و در بیان اقامه نماز فعل ماضی به کار رفته است که این تفاوت تعبیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

106- عمل ناپسند مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 6

6- کافران منکر حقانیت کتاب های آسمانی و استهزا کننده پیامبران ، دارای اعمال زشت متعددی بودند .

فأصابهم سیئات ما عملوا و حاق بهم ما كانوا به یتهزءون

107- عمومیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 2

2- خداوند ، برای تمامی انسان ها ، کتاب آسمانی فرستاده است .

الذین أُوتوا الكتب

تفاوتی که تعبیر «الذین أُوتوا الكتاب» با تعبیر «أهل الكتاب» دارد، ناظر به اختلاف مصادیق آنها است. «أهل الكتاب» - که اصطلاح خاصی است - تنها بر یهود و نصارا و یا به ضمیمه صابنان و مجوسیان اطلاق می گردد؛ ولی «الذین أُوتوا الكتاب» - که عنوان گروه مشخصی نیست - بر همه کسانی صادق است که رسولان الهی، پیام خداوند را به آنان رسانده اند؛ گرچه مشرک یا بی دین باشند.

ص: 71

108- عوام یهود و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 4

4- عوام یهود، خیالات واهی و نسبت داده شده به تورات را به عنوان کتاب آسمانی و دستورات الهی پذیرفته بودند.

لا يعلمون الكتب إلا امانی

«امانی» (جمع امنیه) به معنای خیالات واهی و دروغهای بافته شده است. استثنا در جمله فوق، استثنای منقطع است. بنابراین «لا يعلمون...»؛ یعنی، عوام یهود به محتوای تورات آگاهی ندارند، بلکه خیالات واهی و مطالب دروغین را به عنوان کتاب می شناسند.

109- عوامل کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 6

6- گرایش انسان ها به شرک و پرستش غیر خدا، از عوامل وادار کننده آنان به کتمان حقایق دینی و معارف کتاب های آسمانی است. *

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. وإلهم إله وحد لا إله إلا هو

110- عوامل نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 5

5- ربوبیت الهی، مقتضی فرستادن کتاب و راهنمایی مردم به وسیله آن است.

قد جاءكم الحق من ربكم فمن اهتدى

111- فاقدان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 6

6- مذاهب شرک، فاقد کتاب آسمانی و دلیل نقلی معتبر از ناحیه خداوند بر اثبات درستی خویش

قل أرءیتہم .. أم ءاتینہم کتبًا فہم علی بیئت منہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 2

2 - مشرکان ، فاقد دلیل و کتاب آسمانی بر درستی عقاید خویش اند .

أم لکم کتب فیہ تدرسون

ص: 72

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

1 - آیین شرک، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

112- فضایل متقین در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 9

9- تقوا، از ارزش های برتر است و تقوایندگان از فضیلت و شرافت ویژه در تمامی کتاب های آسمانی و ادیان توحیدی برخوردارند.

ضیاء و ذکرًا للمتقین

از این که متقین غایت و هدف نزول کتاب آسمانی موسی و هارون و دریافت نور و هدایت الهی قرار گرفته اند و قرآن نیز که مسأله تقوا را از محورهای آموزه های خود قرار داده است، به دست می آید که تقوا در همه ادیان توحیدی دارای جایگاه ویژه و برتر بوده است.

113- فلسفه تکذیب کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمنًا قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

114- فلسفه نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 8

8 - دستیابی انسان ها به هدایت ، هدف از نزول کتاب های آسمانی است .

ص: 73

وإذ آتينا موسى الكتب و الفرقان لعلكم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 10

10 - نیل انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا، از اهداف نزول کتاب های آسمانی است .

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیہ لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 9

9 - رسیدن انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا، از اهداف نزول کتاب های آسمانی بر ایشان است .

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیہ لعلکم تتقون

115- فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 8

8 - دستیابی به محتوای کتاب های آسمانی وظیفه ای بر عهده همگان

منهم أمیون لایعلمون الکتب

لحن آیه، گویای سرزنش کسانی است که از محتوای کتاب آسمانی خویش اطلاعی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 184 - 11

11 - قابل فهم بودن کتب آسمانی و حجیت ظواهر آن

جاءو بالیینات و الزّبر و الکتب المنیر

اگر کتب آسمانی قابل فهم نباشد، نه روشن خواهد بود و نه روشنگر، و آنگاه که قابل فهم باشد، ظاهر آن برای مکلفین حجت است.

116- قاریان کتب آسمانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 4

4 - وجود عالمان دین و قاریان کتاب های آسمانی در عهد نزول قرآن

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسئل الذين يقرءون الكتب من قبلك

ص: 74

117- قبول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 8

8 - پذیرش تعالیم و برنامه های کتاب های آسمانی و عمل به آنها ، از پیمان های خداوند با بندگان است .

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ما آتيناكم بقوه

118- قرآن از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 14

14 - آسمانی بودن قرآن حتی در نظر مخالفان رسالت ، امری روشن بود .

إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 1

1 - قرآن ، کتابی فرو فرستاده شده از جانب خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا إلیک الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 1

1 - قرآن، کتابی است آسمانی، با عظمت و نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کتب أنزل إلیک

کلمه «کتاب» نکره است و اشاره به عظمت قرآن دارد و توصیف آن به «أنزل» بیانگر آسمانی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 11، 3

3- قرآن ، نام كتاب آسمانى پيامبر اسلام (صلى الله عليه وآله) است .

و ما كان هذا القرءان أن يفترى من دون الله

11- قرآن ، كتابى است الهى .

من رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8- يوسف - 12 - 3 - 7

7- قرآن ، نام كتاب آسمانى پيامبر (صلى الله عليه وآله)

بما أوحينا إليك هذا القرءان

ص: 75

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 66 - 4

4 - قرآن ، کتابی آسمانی و نازل شده از جانب خداوند

قد کانت آیتی تتلی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 3

3 - قرآن ، کتابی آسمانی و نازل شده از سوی خداوند

بل أتینهم بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 2

2 - قرآن ، کتاب آسمانی و وحی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الذی أوحینا إلیک من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 1 - 1

1 - قرآن ، کتابی الهی و آسمانی است ؛ نه بشری .

تنزیل الکتب من الله

تصریح و تأکید خداوند بر الهی بودن قرآن - با آن که ادعای آورنده آن (پیامبر اسلام) نیز همین بوده است - می تواند به این خاطر باشد که تمامی مخالفان اسلام، این کتاب را بشری و ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 1

1 - قرآن ، کتابی الهی و آسمانی است ؛ نه بشری .

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 1

1 - قرآن ، کتابی الهی و آسمانی است ؛ نه بشری

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ

تصریح و تأکید خداوند بر الهی بودن قرآن - با آن که ادعای آورنده اش (پیامبراسلام) نیز همین بود - می تواند به این خاطر باشد که تمامی مخالفان اسلام، این کتاب را بشری و ساخته و پرداخته پیامبر(صلی الله علیه و آله) می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 2 - 1

1 - قرآن ، کتابی نازل شده از جانب خداوند است ؛ نه دستاورد بشر .

ص: 76

تصریح و تأکید خداوند بر الهی بودن قرآن - با آن که ادعای آورنده اش (پیامبر اسلام) نیز همین بوده است - می تواند به این خاطر باشد که مخالفان اسلام، این کتاب را بشری و ساخته و پرداخته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانستند.

119- قرآن در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 7،8

7 - کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، حاوی بشارت به نزول قرآن و نشانه های حقانیت آن است .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

8 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش ، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

برخی بر آنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 7

7 - نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عنوان خبری غیبی، در کتب آسمانی گذشته مطرح بوده است.

و هذا کتب أنزل نه مبارک مصدق الذی بین یدیه

از معانی محتمل برای «مصدق» تصدیق خبرهای کتب گذشته مبنی بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است، یعنی بدان جهت که این اخبار در آن کتب معهود بوده، نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) صدق آن خبرها را معلوم ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 4

4- عالمان اهل کتاب ، مطلع از وعده های خداوند در کتاب های آسمانی پیشین به نزول کتاب آسمانی قرآن

الذین أوتوا العلم من قبله إذا يتلى عليهم يخرون .. يقولون سبحن ربنا إن كان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 196 - 2

2 - نزول قرآن بر شخص پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) یاد شده در کتاب های آسمانی پیشین

وإنه لفي زبر الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 8

8 - وجود وعده و بشارت آمدن کتاب آسمانی به نام «قرآن»، پیش از نزول آن در مدارک دینی اهل کتاب

ص: 77

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته روشن است که اهل کتاب آگاهی خود از آمدن قرآن را، تنها از راه مدارک دینی خود به دست آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 7

7- وجود قرینه هایی در متن تورات ، بر حقانیت قرآن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

مترتب شدن ایمان به قرآن، بر ایمان به تورات و آیین موسی، ممکن است از آن جهت باشد که در تورات، قرینه هایی بر حقانیت قرآن وجود داشته است.

120- قرآن و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 4

4 - قرآن تصدیق کننده حقانیت کتاب های آسمانی بنی اسرائیل (تورات ، انجیل و . . .)

ءامنوا بما أنزلت مصدقاً لما معکم

مراد از «ما»ی موصوله در «لما معکم»: کتابهای آسمانی بنی اسرائیل است که تورات و انجیل از مصداقهای بارز و مورد نظر آن می باشد. تصدیق (مصدر مصدقاً) نسبت دادن صدق و درستی به کسی یا چیزی است. بنابراین «مصدقاً لما معکم»: یعنی: قرآن کتابهای آسمانی شما را، راست و درست می داند و حقانیت آنها را تصدیق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 3 - 15، 10

10 - قرآن ، تأییدکننده سایر کتاب های آسمانی (همانند تورات و انجیل)

مصدقاً لما بین یدیه و انزل التوریه و الانجیل

15 - قرآن ، دلیلی برای حقانیت کتب آسمانی گذشته (همانند تورات و انجیل) است . *

مصدقاً لما بين يديه و انزل التّوريه و الانجيل

چون در تورات و انجيل، بشارت به نزول قرآن داده شده، طبعاً نزول آن، گواه راستی و صحت آن کتب خواهد بود؛ و این احتمالی است برای مصدّق بودن قرآن نسبت به ديگر کتب آسمانی.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 48 - 6,9

6 - وجود قرآن، گواه راستی و درستی کتب آسمانی پیشین

و انزلنا إليك الكتب بالحق مصدقاً لما بين يديه من الكتب

با در نظر گرفتن اینکه کتابهای آسمانی به آمدن قرآن نوید داده بودند، لذا نزول قرآن دلیل حقانیت آنها خواهد بود.

9 - عظمت و ارزش برتر قرآن نسبت به ديگر کتاب های آسمانی

ص: 78

و انزلنا إليك الكتب بالحق مصدقاً . . . و مهيمناً عليه

حفاظت و نگهبانی از کتابهای آسمانی که به عهده قرآن گذارده شده است، نشانه برتری آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 7

7 - شرافت و برتری قرآن، بر دیگر کتب آسمانی *

ءامننا بالله و ما أنزل الینا و ما أنزل من قبل

تقدیم «ما انزل الینا» بر «ما انزل من قبل» - علی رغم تقدم زمانی کتب آسمانی گذشته - می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 6,8

6 - قرآن، تصدیق و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین (تورات، انجیل و . . .)

و لکن تصدیق الذی بین یدیه

8 - قرآن، شرح و تفصیل کتاب های آسمانی پیشین (تورات، انجیل و . . .) است.

و تفصیل الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 8,10

8 - قرآن تصدیق کننده و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین است.

و لکن تصدیق الذی بین یدیه

«تصدیق» مصدر است و به معنای اسم فاعل تصدیق کننده می باشد. این کلمه به وسیله «لکن» بر «حدیثاً» عطف شده است.

10 - قرآن، دلیل راستی و درستی کتاب های آسمانی پیشین است.

و لکن تصدیق الذی بین یدیه

تصدیق کتابهای آسمانی پیشین از سوی قرآن می تواند به این معنا باشد که: نزول قرآن موجب شد، اخبار و پیشگوییهای آن کتابها مبنی بر

آمدن قرآن تحقق یابد. از این رو نزول قرآن خود دلیلی برای اثبات راستی و درستی آن کتابهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 5

5 - قرآن ، تصدیق و تأیید کننده کتاب های آسمانی پیشین (تورات ، انجیل و . . .)

مصدقاً لما بین یدیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 3 - 3

3 - هماهنگی معارف قرآنی ، با کتاب های آسمانی پیشین

كذلك یوحى إليك و إلى الذین من قبلك

ص: 79

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «کذلک» اشاره به محتوای وحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 3 - 4

4- قرآن ، حاوی معارف کتاب های آسمانی گذشته است . *

یتلوا صحفًا مطهَّره . فیها کتب قَیِّمه

121- کافران صدر اسلام و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 9

9- کافران عصر بعثت ، از محتوای کتاب های آسمانی پیشین آگاه بودند .

أولم تأتیم بینه ما فی الصحف الأولى

122- کافران و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 33 - 4

4- کافران دوران های قبل از اسلام در برخورد با کتاب آسمانی خویش ، مثل کافران صدراسلام عمل می کردند .

هل ینظرون إلا أن تأتیم الملئکه أو یأتی أمر ربک کذلک فعل الذین من قبلهم

123- کتب آسمانی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 7

7- نسل های پس از نوح و ابراهیم (ع) ، هیچ گاه از کتاب آسمانی محروم نبوده اند .

و جعلنا فی ذریتهم النبوه و الکتب

124- کتب آسمانی امت های پیشین

5 - بروز اختلاف در میان امت های پیشین ، با وجود دستیابی آنان به کتاب آسمانی و برهان ، نمونه ای از انفکاک ناپذیری برخی کافران از مرام خویش ؛ حتی با پی بردن به تضاد آن با برهان

لم يكن ... منفكين ... حتى تأتيهم البيّنه ... و ما تفرّق... إلا من بعد ما جاء

125- کتب آسمانی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 8

8 - برخی از رسولان الهی ، دارای کتاب آسمانی بودند .

جاءتهم رسلهم .. بالكتب المنير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 1,5

1 - خداوند ، با فرستادن رسولی که مکتوباتی منزّه و به دور از انحراف را بر مردم بخواند ، بر آنان اتمام حجت می کند .

لم يكن ... منفكين حتى تأتيهم البيّنه . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

5 - اتمام حجت بر تمام مردم ، با ارسال پیامبری همراه با کتاب آسمانی ، سنّت تخلف ناپذیر خداوند است .

لم يكن ... منفكين حتى تأتيهم البيّنه . رسول من الله يتلوا صحفًا مطهّره

126- کتب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 7

7 - کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، حاوی بشارت به نزول قرآن و نشانه های حقانیت آن است .

ولا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 6

6 - کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، تویخ کننده مبلغان و ارشادگران بی عمل

أتأمرون الناس .. و أنتم تتلون الكتب

چون جمله حالیه «و اَنتُم تَتَلَوْنَ الْکِتَابَ» (در حالی که شما کتاب [تورات یا انجیل] را تلاوت می کنید) به عنوان دلیل نکوهش و مذمت ارشاد کنندگان بی عمل مطرح شده، معلوم می شود: در کتابهای آسمانی بنی اسرائیل بر ناروایی چنین کرداری تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4 - تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خدا ما آتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما آتیناکم» تورات است.

ص: 81

127- کتب آسمانی پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 131 - 6

6 - اعطای کتاب آسمانی به امت های پیش از اسلام

و لقد وصینا الذین اوتوا الکتب من قبلکم

128- کتب آسمانی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 1

1 - آگاهی ناقص دانشمندان اهل کتاب به کتب آسمانی خویش

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب

ظاهراً «من» برای تبعیض است و «من الکتب»، وصف برای «نصیباً» است. یعنی بهره آنان تنها نسبت به بخشی از کتاب است.

129- کتب آسمانی در دوران مریم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 13

13 - آمدن کتاب های آسمانی متعدد تا عصر حضرت مریم (س)

و صدقت بکلمت ربها و کتبه

130- کتب آسمانی قبل از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 4

4 - نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الکتب علی طائفتین من قبلنا

131- کتب آسمانی نسل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 7

7 - نسل های پس از نوح و ابراهیم (ع) ، هیچ گاه از کتاب آسمانی محروم نبوده اند .

و جعلنا فی ذرّیتهما النبوه و الکتب

132- کتب آسمانی نسل نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 7

7 - نسل های پس از نوح و ابراهیم (ع) ، هیچ گاه از کتاب آسمانی محروم نبوده اند .

و جعلنا فی ذرّیتهما النبوه و الکتب

133- کتب آسمانی و خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

5 - کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

و قالوا لو شاء الرحمن . . . أم ءاتینهم کتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

134- کتب آسمانی و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 6

6 - معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من يجدل في الله بغير علم ولا هدى ولا كتب منير

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

ص: 83

135- کتب آسمانی و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 3

3 - کتاب های آسمانی پیشین ، سند زنده ای برای اثبات حقانیت و الهی بودن آیات قرآن کریم

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسل الذين يقرءون الكتب من قبلك

تذکر این نکته لازم است که مراد از کتابهای آسمانی پیشین، کتابهایی است که دست تحریف، آنها را دگرگون نکرده است.

136- کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 7

7 - کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، از گناهان بزرگ است .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 4

4 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی ، فسادانگیز است .

إلا الذين تابوا وأصلحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 2

2 - کتمان معارف و احکام دین و حقایق کتاب های آسمانی ، کفرپیشگی است .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. إن الذين كفروا و ماتوا وهم كفار

آوردن جمله «إن الذين كفروا ..» پس از «إن الذين يكتُمون» - بدون حرف فاصله ای همانند واو - گویای این است که: «الذين كفروا» همان کتمان کنندگان هستند و یا کتمان کنندگان از مصادیق کفرپیشگان می باشند. به هر تقدیر این معنا که کتمان حقایق دینی کفر است، از ارتباط دو آیه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 4

4 - کتمان کنندگان احکام و معارف دین و حقایق کتب آسمانی ، برای همیشه به عذاب اخروی گرفتار خواهند بود .

إن الذین کفروا و ماتوا .. خلدین فیها لایخفف عنهم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 4

4 - تناول از منافع به دست آمده از دین فروشی و کتمان معارف کتاب های آسمانی ، در حقیقت خوردن آتش و پرکردن شکم از آن است

ص: 84

و یشترون به ثمناً قليلاً أولئك ما يأكلون في بطونهم إلا النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2,4

2- ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذين يكتُمون . . . و یشترون ... ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الكتاب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

4- کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

137- کتمان کنندگان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 2

2- دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا . . . العذاب بالمغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 4

4- کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

138- کفر به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بنی اسرائیل با انکار قرآن، خود پیشتاز کفر به کتاب های آسمانی خویش خواهند بود.

و لاتکونوا اول کافر به

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «به» به «ما معکم» برگردد. بنابراین جمله «و لاتکونوا...» در ارتباط با جمله «ءامنوا بما أنزلت» چنین معنا می شود: ای بنی اسرائیل! به قرآن ایمان آورید و از نخستین کسانی نباشید که به کتب آسمانی خود کافر می شوند؛ یعنی، در صورت انکار قرآن کتابهای آسمانی خود را انکار کرده اید.

ص: 85

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 18

18 - عمل نکردن به دستورات کتاب آسمانی ، به منزله انکار کردن آن کتاب و نشانه کافر شدن به آن است .

أفتؤمنون . . . و تکفرون ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 18

18 - اعمال ناروای یهود در طول تاریخ (کشتن پیامبران ، گوساله پرستی و . . .) نشانه ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل و کتاب های آسمانی خویش است .

قالوا نؤمن بما أنزل علينا . . . قل بئسما يأمرکم به ایمنکم إن کنتم مؤمنین

چون جمله «قل بئسما . . .» (اگر ایمان دارید، ایمانتان شما را به کارهای ناروایی واداشته است) در جواب «نؤمن بما أنزل علينا» قرار گرفته، بیانگر آن است که: شما یهودیان به کتابهای آسمانی ایمان ندارید که چنین اعمال ناپسندی را مرتکب می شوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 100 - 7

7 - اکثریت یهود ، حتی به پیامبران و کتاب های آسمانی خویش ایمان ندارند .

بل اکثرهم لایؤمنون

متعلق ایمان - به قرینه آیات گذشته - پیامبران و کتابهای آسمانی است. «بل» در جمله فوق برای ترقی است؛ یعنی، و بالاتر از پیمان شکنی این است که اکثر آنها اهل ایمان نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 5

5 - شرک و کفر عالمان به کتاب های آسمانی ، دور از انتظار و مایه شگفتی

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - کافران به خدا، ملائکه، کتب آسمانی، پیامبران الهی و روز قیامت، در گمراهی ژرف

و من یکفر بالله و ملئکته و کتبه و رسله و الیوم الآخر فقد ضل ضللاً بعيداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - جهل، سطحی نگری و روحیه ناباوری در اکثریت یهود، مایه کفر آنان به قرآن و دیگر کتب آسمانی

لکن الرسخون فی العلم منهم و المؤمنون یؤمنون بما أنزل إلیک و ما أنزل من قبلک

در برداشت فوق کلمه «لکن» استدراک از جمله «فلا یؤمنون الا قليلاً» (155) گرفته شده است، یعنی اکثر یهودیان ایمان نمی آورند و

لکن عالمان ژرفنگر ایشان و آنانکه اهل باور به حقیقت هستند به قرآن ایمان خواهند آورد. بنابراین جمله «لکن

...» می‌رساند که جهل و روحیه ناباوری در اکثریت یهود مانع ایمان آوردن آنان به قرآن شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 10

10 - انکار حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفر به همه انبیا و کتب آسمانی است. *

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا

«هؤلاء» اشاره به کفر مردم مکه است. با توجه به اینکه در این آیات سخن آنها، که دال بر کفر به انبیای گذشته باشد، نقل نشده، به نظر می‌رسد که کفر آنها به انبیای پیشین تابع کفر آنان به پیامبر باشد. چون همه انبیا مورد تصدیق اسلام و قرآن و پیامبرند، کفر به پیامبر کفر به همه انبیا قلمداد شده است.

139- کيفر اخروي مكذبان كتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 111 - 3

3- انکار کنندگان کتاب های آسمانی، به کيفر و مجازات اخروي گرفتار خواهند شد .

وإن كلاً لما ليوفيتهم ربك أعمالهم

قابل ذکر است که مفسران درباره کلمه «لما» و معنا و جایگاه آن در آیه شریفه، سخنان بسیاری دارند. علاقه مندان را به کتابهای مفصل تفسیری و ادبی ارجاع می‌دهیم. آنچه به نظر تکلفی ندارد این است که «لما» شرطیه است و فعل آن محذوف می‌باشد کلام با تقدیر آن چنین می‌شود: إن كلاً لما أتهم الساعة ليوفيتهم.

140- کيفر اعراض از كتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 18

18 - عالمان دینی در صورت بی توجهی به تعالیم کتاب های آسمانی، سزاوار توبیخ و ملامت بوده و در قیامت بسزای کردارشان خواهند رسید .

قالت اليهود... و هم يتلون الكتب... فالله يحكم بينهم يوم القيمة

141- کيفر تكذيب كتب آسماني

4 - ستیزه جویی و تکذیب لجوجانه کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی ، موجب انواع گوناگون عذاب (در غل و زنجیر شدن ، سوخته شدن به آب داغ و آتش دوزخ)

الذین یجدلون . . . الذین کذبوا بالکتب . . . إذ الأغلل فی أعنقهم . . . ثم فی الن

142- کيفر کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 2

2 - کسانی که احکام و معارف کتاب های آسمانی را کتمان کرده اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند ، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد .

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب .. لهم عذاب أليم

143- کيفر مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 3

3- منکران حقانیت کتاب های آسمانی ، گرفتار عذاب شدند .

کذلک فعل الذین من قبلهم و ما ظلمهم الله و لکن کانوا أنفسهم یظلمون . فأصابهم سیئ

144- گمراهی کتمان کنندگان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 1

1 - دین فروشان و کتمان کنندگان احکام و معارف کتاب های آسمانی ، ضلالت پیشه و به دور از هدایتند .

أولئک الذین اشتروا الضلله بالهدی

145- گناه کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 7

7 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی از گناهان بزرگ است .

خلدین فیها لایخفف عنهم العذاب

دوری همیشگی کتمان کنندگان حقایق از رحمت خدا و نیز ابتلای آنان به عذابی تخفیف ناپذیر، حکایت از بزرگی گناه آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 1،8

ص: 88

1 - کتمان معارف و احکامی که خدا نازل کرده و در کتاب های آسمانی ثبت شده ، از گناهان بزرگ است .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب .. لهم عذاب أليم

8 - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

146- گناه کتمان کنندگان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 14

14 - خداوند ، کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی را از گناهان و آلودگی ها پاک نخواهد کرد .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله .. لا یزکیهم

147- گواهان حقانیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 5

5 - قرآن، گواه صدق کتب آسمانی گذشته است.

مصدق الذی بین یدیه

148- گواهی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 3

3 - کتب آسمانی پیشین مشتمل بر گواهی خداوند بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أى شیء أكبر شهده قل الله .. الذين ءاتینهم الكتب یعرفونه

چون در آیه قبل شهادت خداوند مطرح شده و قرآن نیز به عنوان شاهد ذکر گردیده و در پی آن از آشنایی اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سخن رفته است، می توان دریافت که اولاً منبع آگاهی آنان کتب آسمانی بوده و ثانیاً آن کتب نیز شاهدی بر حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند.

149- محمد (صلی الله علیه و آله) در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 3

3 - اهل کتاب در انطباق ویژگی های پیامبر موعود بر پیامبر اسلام ، هیچ تردیدی نداشتند .

ص: 89

الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون ابناءہم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 3, 4

2 - کتب آسمانی پیشین، بیانگر اوصاف پیامبر اکرم (صلی اللہ علیہ و آلہ) و پیشگویی رسالت آن حضرت

قل ای شیء اکبر شہدہ . . . الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون ابناءہم

3 - کتب آسمانی پیشین مشتمل بر گواہی خداوند بر حقانیت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ)

قل ای شیء اکبر شہدہ قل اللہ . . . الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ

چون در آیه قبل شہادت خداوند مطرح شدہ و قرآن نیز بہ عنوان شاہد ذکر گردیدہ و در پی آن از آشنایی اہل کتاب با پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) سخن رفتہ است، می توان دریافت کہ اولاً منبع آگاہی آنان کتب آسمانی بودہ و ثانیاً آن کتب نیز شاہدی بر حقانیت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ہستند.

4 - خداوند حجت را بر اہل کتاب در مورد رسالت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) بہ وسیلہ کتب آسمانی آنان تمام کردہ است.

الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون ابناءہم . . . فہم لا یؤمنون

با توجہ بہ اینکہ منبع و منشأ شناخت اہل کتاب بہ پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) تورات و انجیل بودہ و آنها منکر رسالت آن حضرتند، پس تورات و انجیل وسیلہ اتمام حجت الہی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 7

7 - نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ)، بہ عنوان خبری غیبی، در کتب آسمانی گذشتہ مطرح بودہ است.

و هذا کتب أنزل نہ مبارک مصدق الذی بین یدیه

از معانی محتمل برای «مصدق» تصدیق خبرهای کتب گذشتہ مبنی بر آمدن پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) و قرآن است، یعنی بدان جهت کہ این اخبار در آن کتب معهود بودہ، نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) صدق آن خبرها را معلوم ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 196 - 2

2- نزول قرآن بر شخص پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) یاد شده در کتاب های آسمانی پیشین

وإنه لفی زبر الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 31 - 2

2- وجود اطلاعاتی در کتاب های آسمانی پیشین درباره پیامبر اسلام

وقال الذین کفروا لن نؤمن بهذا القرآن ولا بالذی بین یدیه

احتمال دارد غرض کافران از اعلام عدم ایمان به کتاب های پیشین، به خاطر وجود اطلاعاتی درباره پیامبر اسلام باشد.

ص: 90

150- محمد (صلی الله علیه و آله) و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 13

13 - وجود نشانه های صدق پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات *

اگر چنین نشانه هایی در تورات نبود، دعوت به حکمیت تورات برای رفع اختلاف در مورد دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، صحیح نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 23، 11

11 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، تصدیق کننده انبیا و کتب الهی گذشته

ثم جاءکم رسول مصدق لما معکم

بنابراینکه مراد از «رسول»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد.

23 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، تصدیق کننده انبیا و کتب آسمانی پیش از خود

ثم جاءکم رسول مصدق لما معکم

امام صادق (ع): ... «ثم جاءکم رسول مصدق لما معکم»، یعنی رسول الله (صلی الله علیه و آله).

تفسیر قمی، ج 1، ص 247، ذیل آیه 172 اعراف؛ نورالثقلین، ج 1، ص 358، ح 211.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 5

5 - اطلاع پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حقایق کتب آسمانی گذشته

رسولنا بین لکم کثیراً مما کنتم تخفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به تعالیم کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل) آگاهی داشته است.

ولا بالذی بین یدیه

تعبیر از کتاب های پیشین آسمانی به «الذی بین یدیه» حکایت از آگاهی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از آنها داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 7

7 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، پیش از نزول وحی با کتاب های آسمانی و مفاهیم قرآن هیچ آشنا نبود.

ما کنت تدری ما الکتب ولا الایمن

151- مخاطبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 91

3 - همه مردم ، مخاطبان کتب آسمانی و موظف به فراگیری معارف و احکام آن هستند .

من بعد ما بینہ للناس

152- مردم صدر اسلام و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 10

10 - آگاهی مردم عصر بعثت ، به سابقه داشتن بعثت و نزول کتاب از سوی خداوند

أم جاءهم ما لم یأت اباہم الاولین

153- مسلمان در کتب آسمانی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 16

16 - « مسلمان » ، نام امت پیامبر در کتاب های آسمانی پیشین و قرآن

هو سمیکم المسلمین من قبل و فی هذا

154- مسلمانان و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 4،6

4 - مسلمانان به خاطر ایمانشان به کتب آسمانی ، دوستدار همه پیروان ادیان الهی

ها اتم اولاء تحبونهم و لا یحبونکم و تؤمنون بالکتب کلّه

بنابر اینکه «تؤمنون»، علت برای «تحبونهم» باشد.

6 - مسلمانان ، مؤمن به تمامی کتب آسمانی

و تؤمنون بالکتب کلّه

اگر چه «کتاب» به لفظ مفرد آمده، ولی به معنای جمع است؛ چون الف و لام آن برای جنس است.

155- مصونیت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 28 - 4

4- وحی و کتاب های آسمانی در ایام بعثت پیامبران ، مصون از تحریف و دستبرد بود .

ص: 92

ليعلم أن قد أبلغوا رسل -ت ربهم

156- مکذبان انبيا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2- سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

و اتل عليهم نبأ نوح... فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فستل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93- که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

157- مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 6

6- خداوند، حیات دنیا را عرصه داوری خویش میان گروندگان به کتاب های آسمانی و منکران آنها، قرار نداده است.

لولا كلمة سبقت من ربك لقضى بينهم

مراد از «کلمه» امری است که خداوند مقدر کرده و آن بقای انسانها و سپری کردن حیات دنیوی است. آیاتی نظیر «و لکم فی الأرض مستقر و متاع إلی حین؛ شما انسانها تا مدتی (تا سپری شدن حیات دنیا) در زمین مستقر خواهید بود و از اسباب معیشت بهره خواهید برد. بقره/36.» گویای آن تقدیر و کلمه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 111 - 1

1- خداوند در قیامت، میان مؤمنان به کتاب های آسمانی و انکار کنندگان آن قضاوت خواهد کرد.

و لولا كلمة سبقت... و إن کلاً لما لیوفینهم ربک أعملهم

مراد از «کلاً» - به قرینه «فاختلف فیه» در آیه قبل - مؤمنان به کتابهای آسمانی و انکار کنندگان آن است و به قرینه «لولا... لقضى بينهم» معلوم می شود که خداوند در صحنه قیامت، پیش از پاداش دهی و به کیفرسانی، میان انسانها داوری خواهد کرد.

158- ملاک بهترین کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 8

8 - هدایت بخش تر بودن ، از معیار های الهی برای گزینش برترین کتاب آسمانی

ص: 93

قل فأتوا بكتب . . هو أهدى منهما

159- ملاک کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 12

12- وجود نشانه های شرک در هر متن ، دلیل آسمانی نبودن آن

اثتونی بکتب من قبل هذا

از اظهار قاطع قرآن، به این که کتاب های آسمانی به دور از تبلیغ شرک است؛ این نتیجه به دست می آید که هرگاه اثری از شرک در کتابی دیده شد، باید اذعان داشت که دست تحریف گران در آن راه یافته است.

160- ممانعت از ایمان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 5

5- بازداری مردم از درک معارف و حقایق کتاب های آسمانی و ایمان به آنها ، فسادانگیزی است .

إلا الذین تابوا وأصلحوا

161- ممانعت از فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 5

5- بازداری مردم از درک معارف و حقایق کتاب های آسمانی و ایمان به آنها ، فسادانگیزی است .

إلا الذین تابوا وأصلحوا

162- منشأ تعالیم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 3 - 8

8 - معارف والای کتاب های آسمانی ، برخاسته از حکمت گسترده و عزت خداوندی است .

یوحی إلیک .. العزیز الحکیم

ذکر صفت عزت و حکمت برای خداوند و ارتباط صدر و ذیل آیه، بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 94

163- منشأ تکذیب کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 70 - 1

1 - تکذیب کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی ، برخاسته از روح ستیزه جویی و حق ناپذیری است .

ألم تر إلى الذين يكدّبون . . . الذين كدّبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جمله «الذين كدّبوا بالكتاب . . .» بدل برای «الذين يجادلون...» می باشد. در واقع تکذیب کنندگان همان مجادله گران اند که از سر لجاجت به تکذیب آیات الهی می پردازند.

164- منشأ عذاب مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 4

4- گرفتار شدن به عذاب ، در پی انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، دستاورد خود منکران است .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . فأصابهم سيئ

165- منشأ کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 2

2- خداوند ، اعطا کننده کتاب آسمانی به پیامبران خویش

و لقد ءاتينا موسى الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 6

6- اعطای کتاب آسمانی و مقام نبوت ، به دست خداوند است .

ءاتيني الكتاب و جعلني نبياً

3- لوح محفوظ، «أم الكتاب» (ریشه و اصل کتاب های آسمانی) است.

وإنه في أم الكتاب لدينا

«ال» در «أم الكتاب»، «ال» جنس و مفید استغراق است؛ یعنی، مادر همه کتاب ها.

166- منشأ نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 55 - 6

6 - ربوبیت الهی ، مقتضی نزول وحی و کتاب آسمانی

أُنزِلُ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

167- موانع عمل به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 24

24 - هراس از مردم ، مانعی در عمل به احکام و مقررات کتب آسمانی

يُحْكَمْ بِهَا .. فَلَا تَخْشَوْا النَّاسَ

168- موانع کتمان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 5

5 - باور به یگانگی خدا و نبود معبودی جز او ، بازدارنده آدمی از کتمان معارف الهی و حقایق کتاب های آسمانی است . *

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا .. وَالْهَكْمُ إِلَهُ وَحْدَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

برداشت فوق و نیز برداشتهای بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیات پیشین است.

169- موسی (ع) در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2 - سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال ، آیتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود .

واتل عليهم نبأ نوح . . . فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسئل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

170- مؤمنان به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 96

5- کسانی از یهود و نصارا به کتاب آسمانی خویش ایمان دارند که از آن به خوبی و شایستگی پیروی می کنند .

الذین ءاتینهم الکتب یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

در برداشت فوق، ضمیر «به» به «الکتاب» - که مقصود از آن تورات و انجیل است - برگردانده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 6

6- خداوند، حیات دنیا را عرصه داوری خویش میان گروندگان به کتاب های آسمانی و منکران آنها، قرار نداده است .

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

مراد از «کلمه» امری است که خداوند مقدر کرده و آن بقای انسانها و سپری کردن حیات دنیوی است. آیاتی نظیر «و لکم فی الأرض مستقر و متاع الی حین؛ شما انسانها تا مدتی (تا سپری شدن حیات دنیا) در زمین مستقر خواهید بود و از اسباب معیشت بهره خواهید برد. بقره/36.» گویای آن تقدیر و کلمه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 111 - 1,2

1- خداوند در قیامت، میان مؤمنان به کتاب های آسمانی و انکار کنندگان آن قضاوت خواهد کرد .

و لولا کلمه سبقت . . . و إن کلاً لما لیوفینهم ربک أعملهم

مراد از «کلاً» - به قرینه «فاختلف فیه» در آیه قبل - مؤمنان به کتابهای آسمانی و انکار کنندگان آن است و به قرینه «لولا . . . لقضی بینهم» معلوم می شود که خداوند در صحنه قیامت، پیش از پاداش دهی و به کیفرسانی، میان انسانها داوری خواهد کرد.

2- مؤمنان به کتاب های آسمانی، در قیامت به پاداش کامل کردار خویش دست خواهند یافت .

و إن کلاً لما لیوفینهم ربک أعملهم

مراد از «أعملهم» کیفر و پاداش اعمال می باشد. بنابراین «إن کلاً...»؛ یعنی، همانا پروردگارت پاداش و کیفر اعمال همگان را به طور کامل پرداخت خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 5 - 4

4 - ذکر ، از نام های قرآن و دیگر کتاب های آسمانی

فالمقیت ذکرًا

172- نزول کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 17

ص: 97

17 - سلامت کتاب های آسمانی در سیر نزول ، از نفوذ تحریف و باطل

و انزل معهم الكتاب بالحق

بنابراینکه «بالحق»، متعلق به «انزل» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 6

6 - نزول قرآن ، تدریجی و نزول دیگر کتب آسمانی ، دفعی و یکباره بوده است .

و الکتب الذی نزل علی رسوله و الکتب الذی أنزل من قبل

برخی از مفسران همانند زمخشری برآند که «نزل» در مورد نزول تدریجی و «انزل» در مورد نزول دفعی به کار گرفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 15

15 - نزول کتب آسمانی و تعالیم الهی ، نمودی از ربوبیت خداوند نسبت به بندگان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

گزینش کلمه «رب»، مبین ارتباط نازل کردن کتب آسمانی با ربوبیت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 1

1 - در صورت نزول کتابی ملموس از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بأیدیهم لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 5

5 - نزول کتاب از سوی خدا برای مردم ، نمود رحمت الهی بر آنان است .

و ما کنت ترجوا أن یلقى الیک الکتب إلا رحمه من ربک

5- نزول کتاب و فرستادن رسولان از سوی خداوند برای بشر ، دیرینه و دارای سابقه طولانی

إِنَّا كُنَّا مَرْسَلِينَ

دیرینگی نزول کتاب و فرستادن رسولان از عبارت «کُنَّا..» استفاده می شود. در این صورت پیام آیه شریفه، نفی استبعاد نسبت به نزول قرآن است؛ یعنی، این تنها قرآن نیست که از سوی ما فرود آمده است؛ بلکه از دیر زمان نظیر آن را فرو فرستاده ایم.

ص: 98

173- نزول کتب آسمانی بر انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 5 - 2

2- فرشتگان ، ابلاغ کننده وحی و کتاب های آسمانی به رسولان

فالملقیت ذکراً

مقصود از «ذکر»، وحی و کتاب های آسمانی است و اطلاق ذکر بر این معنا، در قرآن بسیار است.

174- نزول کتب آسمانی در شب قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 5 - 6

6- شب قدر ، شب نزول کتاب های آسمانی پیشین بر پیامبران *

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبْرَكَةِ . . . إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که عبارت «إِنَّا كُنَّا . . .» به مجموع «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْمُبْرَكَةِ» نظر داشته باشد؛ یعنی، ما قرآن را در شب قدر، نازل کردیم و این امر در مورد کتاب های آسمانی پیشین نیز تحقق یافته است.

175- نسخه های کتب آسمانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 94 - 5

5- نسخه های کتاب های آسمانی پیشین در عصر نزول قرآن ، محدود و تنها در اختیار علمای ادیان بود .

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فستل الذين يقرءون الكتب من قبلك

176- نعمت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 6

6- کتاب های آسمانی و اسباب هدایت انسان ها ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و إذ آتينا موسى الكتب و الفرقان لعلكم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 6

6- برخوردارى از حكومت الهى ، موهبتى والا همچون برخوردارى از كتاب آسمانى و نبوت

و لقد آتينا بنى إسرائيل الكتب و الحكم و النبوه

در صورتى كه «الحكم» نظر به حكومت داشته باشد؛ از اين كه در زمره كتاب و نبوت به عنوان موهبتى الهى براى بنى

ص: 99

اسرائیل معرفی شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

177- نقش اخروی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 11، 12

11 - داوری خداوند در قیامت ، درباره هر امت ، براساس کتاب آسمانی آنان است . *

كَلِّ أُمَّه تَدْعِي إِلِي كَتْبِهَا

در صورتی که مراد از «کتاب» در «کتابها» کتاب آسمانی ویژه هر امت باشد؛ از دعوت شدن آنان به سوی کتاب آسمانی شان برداشت بالا استفاده می شود.

12 - گروه بندی امت ها در قیامت ، براساس کتاب آسمانی ویژه آنان خواهد بود . *

و تری كَلِّ أُمَّه جَائِيه كَلِّ أُمَّه تَدْعِي إِلِي كَتْبِهَا

در صورتی که مراد از «کتاب» کتاب آسمانی باشد؛ از فراخوانده شدن هر امت به کتاب خویش، استفاده می شود که انسان ها براساس کتاب آسمانی خویش، در قیامت گروه گروه خواهند شد.

178- نقش کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 8

8 - دستیابی انسان ها به هدایت ، هدف از نزول کتاب های آسمانی است .

و إِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكُتُبَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 10، 13

10 - نیل انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا ، از اهداف نزول کتاب های آسمانی است .

خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

13 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اعمال بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما آتيناكم بقوة واذكروا ما فيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 113 - 11، 7

7 - كتاب آسماني هر امت ، بايد مرجع عقايد و باور هاي ديني آنان باشد .

و هم يتلون الكتب

11 - امت ها ، بدون داشتن كتاب آسماني و تدوين به اديان الهی ، مردمی جاهلند .

كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم

ص: 100

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 1

1 - کتاب های آسمانی ، حاوی احکام و معارف دینی و در بردارنده دلایلی روشن بر حقانیت آنها

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 7

7 - کتاب های آسمانی و احکام نازل شده از ناحیه خدا ، هدایت آفرین و زمینه ساز جلب مغفرت الهی اند .

إن الذین یکتُمون . . . أولئک الذین اشتروا الضلله بالهدی و العذاب بالمغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 231 - 16

16 - خداوند به وسیله « کتاب » و « حکمت » ، مردم را موعظه می کند .

و ما انزل علیکم من الکتاب و الحکمه یعظکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 7

7 - پیام های الهی ، بیانگر راه ایجاد وحدت

من بعد ما جاءهم البینات

به مناسبت بحث اختلاف و تفرقه، مراد از «بینات»، پیامهای وحدت آفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 170 - 6

6 - هدایت و تربیت تمامی انسان ها ، هدف از بعثت پیامبران و نزول کتب آسمانی

یأیها الناس قد جاءکم الرسول بالحق من ربکم

11 - قضاوت و حکومت بر مبنای کتب آسمانی ، جاری ساختن نور و هدایت در جامعه است .

فیها هدی و نور یحکم بها النبیین . . . و الربنیون و الاحبار

یادآوری قضاوت پیامبران بر اساس تورات، پس از توصیف آنان به هدایتگری و نورانیت، بیانگر آن است که پیاده کردن احکام آن در جامعه، موجب هدایت و نورانیت مردمان خواهد شد.

18 - محور قرار دادن کتب آسمانی در قضاوت ها ، شهادت بر حقانیت آنهاست .

یحکم بها النبیین . . . بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

23 - ترس از مردم در قضاوت بر اساس کتاب های آسمانی ، ناروا و مورد نهی خداوند

یحکم بها . . . فلا تخشوا الناس

28 - خشیت از خداوند (ترس برخاسته از عظمت او) ، وادار کننده عالمان به داوری بر اساس کتاب های آسمانی و

خودداری از کتمان احکام الهی

یحکم بها... و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 17، 19، 16

16 - انجیل ، هدایتگر تقواییشان و پندآموز آنان

و ءاتینه الانجیل... هدی و موعظه للمتقین

17 - انجیل ، در بردارنده هدایت های ویژه برای تقواییشان

فیه هدی و نور... هدی و موعظه للمتقین

تکرار «هدی» می رساند که هدایت دوم (هدی... للمتقین) هدایتی ویژه است.

19 - تنها تقواییشان بهره مند از هدایت ها و اندرز های انجیل هستند . *

فیه هدی و نور... هدی و موعظه للمتقین

مقتضای جمله «فیه هدی» این است که راه هدایت برای همه انسانها تبیین شده است. بنابراین «هدی للمتقین» می تواند به این معنا باشد که تنها اهل تقوا می توانند از آن هدایتها بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 47 - 1

1 - مسیحیان وظیفه دار حکم و داوری بر اساس انجیل

و لیحکم أهل الانجیل بما أنزل الله فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 11

11 - لزوم تلاش برای محور قرار دادن کتب آسمانی در کلیه شؤون جامعه

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهمن من ربهم

اقامه کتب آسمانی به معنای ادای کامل حق آنها و کنایه از حضور تعالیم آنها در تمامی شؤون زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 16

16 - هدایت پیامبران و کتب آسمانی، یادآوری و بیدار ساختن فطرت آدمی است.

إن هو إلا ذکری للعلمین

«ذکر» به معنای یادآوری است و معمولاً در مواردی به کار می رود که موضوع مورد نظر قبلاً فراگرفته شده، ولی از یاد رفته باشد. بنابراین هدایت‌های انبیا یادآوری آموخته های فطری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 22

22 - کتب آسمانی دارای نقشی برجسته در رشد دانش بشر و آموخته های اوست.

و علمتم ما لم تعلموا أنتم و لا آباؤکم

ص: 102

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 8

8 - محور قرار گرفتن کتاب های آسمانی در جامعه و گرایش به نماز ، زمینه ساز صلاح پیشگی ملتهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه إنا لانضیع أجر المصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 11

11 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اصول بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 11

11 - کتاب های آسمانی ، مایه علم و آگاهی انسان است .

حتى جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «العلم» تورات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 6

6- لزوم ژرف اندیشی عالمان و رهبران دینی در کتاب های آسمانی و استوارسازی کردار خویش بر پایه آن

ییحیی خذ الکتب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 10

10- قرآن و کتاب های آسمانی (تورات ، زبور و انجیل) ، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستنی های فراموش شده انسان ها

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 3

3 - فرمان روایی و حکومت خداوند بر آسمان ها و زمین ، خاستگاه نزول کتابی که تبیین کننده حق از باطل برای انسان ها است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده . . . الذی له ملک السموت و الأرض

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، متکفل هدایت و راهنمایی بشر

فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 22

22 - آگاهی عقلانی و وحی و کتاب آسمانی ، سه منبع معتبر در جهان بینی است .

يجدل في الله بغير علم ولا هدى ولا كتب منير

ذکر «علم» در کنار «هدی» و .. می تواند به آن دسته از آگاهی هایی اشاره داشته باشد که از طریق عقل به دست می آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 26 - 2

2 - عذاب شدن کافران تکذیب گر پس از اتمام حجت و ارائه معجزات و دلایل آشکار و کتاب های روشنگر بوده است .

كذب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم بالبينت . . . ثم أخذت الذين كفروا فكيف كان نك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، مبنای داوری درباره درستی و نادرستی عقاید دینی و معارف الهی

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 168 - 4

4 - کتاب های آسمانی ، مایه یادآوری و بیداری انسان ها است .

ذکرًا من الأولین

از توصیف و نام گذاری کتاب های آسمانی به «ذکر»، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 169 - 1

1 - مشرکان ، مدعی پذیرش آیین توحیدی و بندگی خالصانه خدای یکتا ، در صورت برخوردار بودن از کتاب آسمانی

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لكتنا عباد الله المخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 6

6 - کتاب های آسمانی ، وسیله تداوم هدایت و رسالت پیامبران در طول تاریخ

و لقد آتينا موسى الهدى وأورثنا بني إسرائيل الكتاب

ص: 104

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 1,3,5

1 - اعتقاد به دختر بودن و الوهیت فرشتگان، سخنی گزاف و غیر مستند به کتاب های آسمانی

و جعلوا له من عباده جزءاً... أم آتینهم کتباً من قبله فهم به مستمسکون

3 - کتاب های آسمانی، معیاری برای سنجش باور ها و تفکیک عقاید درست از نادرست

أم آتینهم کتباً من قبله فهم به مستمسکون

خداوند برای تخطئه اعتقاد مشرکان به الوهیت فرشتگان، این نکته را متذکر می شود که این سخن در هیچ یک از کتاب های آسمانی نیامده است. از این نکته برداشت می شود که کتاب های آسمانی، محور و معیار تشخیص اعتقادات حق از باورهای باطل و نادرست است.

5 - کتاب های آسمانی، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

وقالوا لو شاء الرحمن... أم آتینهم کتباً من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 5,6

5- کتاب آسمانی، راهنما و سرمشق زندگی جوامع بشری (انسان) در تمامی ابعاد

کتب موسی إماماً و رحمه

از این که عنوان «امام» به صورت مطلق بر کتاب موسی اطلاق شده است، استفاده می شود که کتاب آسمانی، پیشوای انسان ها است و آنان باید در تمامی ابعاد پیرو و عامل به آن باشند.

6- کتاب های آسمانی، پیامدار رحمت برای خلق و دربردارنده منافع حقیقی آنان

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که قرآن نیز مانند تورات، امام و رحمت است و این دو بعد، مخصوص به کتاب موسی نیست؛ بلکه ویژگی تمامی کتاب های آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 4

4 - نقش مهم کتاب های آسمانی و قوانین الهی ، در تعالی فرهنگ بشر *

و کتب مسطور

خداوند با سوگند خوردن به تورات و یا کتاب های آسمانی - در صورتی که مراد مطلق کتاب باشد - در حقیقت بشر را به اهمیت این کتاب ها در فکر و فرهنگ بشر توجه داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 3

3 - اتمام حجت خداوند از طریق کتاب های آسمانی ، هموارکننده راه مجازات کافران *

و کتب مسطور . . . إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ

در آیات پیشین سخن از «کتاب مسطور» (تورات یا کتاب های آسمانی) به میان آمده است. ارتباط «إِنَّ عَذَابَ...» با «کتاب

ص: 105

مسطور»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 3,4

3 - داوری درباره دین ، باید بر مبنای وحی و کتاب آسمانی باشد .

أم لکم کتب فیه تدرسون

4 - وحی و کتاب های آسمانی ، مبنای داوری درباره درستی و نادرستی عقاید و مسائل دینی است .

أم لکم کتب فیه تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 4 - 3

3 - وحی و کتاب های آسمانی ، جداکننده حق از باطل اند .

فالفرقت فرقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 5 - 3

3 - کتاب های آسمانی و قرآن ، مایه یاد و یادآوری انسان ها

فالملقیة ذکرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 6 - 2,3

2 - وحی و کتاب های آسمانی ، وسیله اتمام حجت خداوند بر خلق و انذار و اخطار بدان ها است .

ذکرًا . عذرًا أو نذرًا

3 - ارائه وحی و کتاب های آسمانی از سوی فرشتگان ، مایه عذرخواهی و اثبات بی گناهی مؤمنان در پیشگاه خداوند

فالملقیة ذکرًا . عذرًا أو نذرًا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «عذراً»، اعدار (عذر خواستن) مؤمنان در پیشگاه خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 3

3 - کتاب های آسمانی و برهان های روشن الهی ، فاقد هرگونه زمینه تفرقه ، و محوری شایسته برای وحدت

و ما تفرّق الذين أُوتوا الكتب إلاّ من بعد ما جاءتهم البینه

179- نقش مکذبان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 13

ص: 106

13- انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، چیزی بود که خود منکران آن را برگزیدند و خداوند آنان را بر آن وادار نکرد .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

این برداشت، مبتنی بر این احتمال است که مراد از ظلم به نفس، انحراف از مسیر حق باشد که خداوند آن را به منحرفان اسناد می دهد و نقش خود را نفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 4

4- گرفتار شدن به عذاب ، در پی انکار حقانیت کتاب های آسمانی ، دستاورد خود منکران است .

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون . فأصابهم سيئ

180- نگهبانان جهنم در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 8

8 - تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ ، از حقایق بازگو شده در کتاب های آسمانی پیشین

ليستيقن الذين أوتوا الكتب

مفسران درباره چگونگی یقین پیدا کردن اهل کتاب از تعداد ذکر شده در قرآن برای نگهبانان دوزخ، گفته اند: چون این عدد در کتاب های آسمانی اهل کتاب نیز ذکر شده است، آنان به حقانیت و درستی قرآن پی برده اند و بر ایمانشان افزوده شده است.

181- نوح(ع) در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2 - سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال ، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود .

و اتل عليهم نبأ نوح . . . فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فاستل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

182- نیاز به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 1

1 - ضرورت وجود داشتن کتابی آسمانی در اختیار مردم، بر فرض آسمانی نبودن قرآن و تورات

ص: 107

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

آیه بالا تفریح بر «قالوا سحران تظاهرا» است و این تفریح در صورتی درست است که لازم باشد همواره در میان مردم کتابی آسمانی باشد و مردم از آن پیروی کنند؛ زیرا در این صورت است که اگر فرضاً تورات و قرآن آسمانی نبودند، قطعاً باید کتاب دیگری می بود و در نتیجه از کافران خواسته می شد که آن را معرفی کنند.

183- وارثان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 5

5 - وارثان کتاب های آسمانی باید از دل بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب بپرهیزند .

ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأدنى

184- و حیانت کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 1

1 - خداوند ، نازل کننده کتاب های آسمانی (تورات ، انجیل ، قرآن و . . .)

ذلك بأن الله نزل الكتب

«ال» در «الکتاب» برای جنس است و «الکتاب» شامل همه کتابهای آسمانی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 17 - 1

1 - خداوند ، قرآن و سایر کتاب های آسمانی را به حق و پیراسته از هر گونه باطل فرو فرستاد .

الله الذي أنزل الكتب بالحق

الف و لام در «الکتاب» می تواند برای عهد باشد و نیز می تواند برای جنس باشد که در این صورت شامل همه کتاب های آسمانی خواهد بود.

185- وضوح کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 9

9- کتاب های آسمانی و تعالیم الهی ، دارای حقایقی روشن و قابل فهم برای انسان ها

جاءتهم رسلهم .. بالکتب المنیر

از توصیف کتاب به «منیر» (روشن و روشنگر)، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 108

186- وعده های کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 4

4- عالمان اهل کتاب، مطلع از وعده های خداوند در کتاب های آسمانی پیشین به نزول کتاب آسمانی قرآن

الذین أوتوا العلم من قبله إذا يتلى عليهم يخرون ... يقولون سبحن ربنا إن كان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 8

8 - وجود وعده و بشارت آمدن کتاب آسمانی به نام «قرآن»، پیش از نزول آن در مدارک دینی اهل کتاب

إنا كنا من قبله مسلمين

برداشت یاد شده به خاطر این نکته روشن است که اهل کتاب آگاهی خود از آمدن قرآن را، تنها از راه مدارک دینی خود به دست آورده بودند.

187- ویژگی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 13

13 - کتب الهی (تورات، انجیل و...)، عاری از هر گونه اختلاف

ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً

چون ملاک عدم اختلافات، از جانب خدا بودن دانسته شده است، بنابراین همه کتابهای آسمانی دارای این ویژگی (پیراسته بودن از اختلاف) هستند.

188- ویژگیهای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 17 - 1

1 - خداوند، قرآن و سایر کتاب های آسمانی را به حق و پیراسته از هر گونه باطل فرو فرستاد.

اللّٰهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

الف و لام در «الكتاب» می تواند برای عهد باشد و نیز می تواند برای جنس باشد که در این صورت شامل همه کتاب های آسمانی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

ص: 109

5- کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

وقالوا لو شاء الرحمن . . . أم آتینهم کتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 11

11- هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم ، اصیل ترین ویژگی قرآن و هر کتاب آسمانی

کتباً أنزل من بعد موسى مصدقاً لما بین یدیہ یهدی إلى الحقّ و إلى طریق مستقیم

ابتدا قرآن با کتاب های آسمانی هماهنگ معرفی شده و سپس به عنوان اصیل ترین بُعد هماهنگی آن دو، هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم مورد تصریح واقع شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 38 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، تابع تمایلات و خواهش های نفسانی بشر نیست .

إنّ لكم فیہ لما تخیرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 6

6 - رسولان الهی در طول تاریخ ، کتاب هایی پاک و استوار بر مردم تلاوت نموده ، معارف آن را به همگان ابلاغ کرده اند .

البیّنه . رسول من اللّٰه یتلوا صحفًا مطّهّره . فیها کتب قیمه ... إلا من بعد ما ج

مراد از «البیّنه» (در این آیه) جنس آن است؛ نه مصداقی که در آیات پیشین مراد بود؛ ولی بیان وضع گذشتگان به عنوان نمونه بارز، بیانگر تشابه کامل بین دو «بیّنه» است. بنابراین بیّنه گذشتگان نیز مانند بیّنه درخواستی کافران، رسولی همراه با تلاوت کتاب های مطهر و قیم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 7

7 - کتاب های آسمانی و احکام نازل شده از ناحیه خدا ، هدایت آفرین و زمینه ساز جلب مغفرت الهی اند .

إن الذين يكتُمون . . أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى والعذاب بالمغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 90 - 16

16 - هدایت پیامبران و کتب آسمانی ، یادآوری و بیدار ساختن فطرت آدمی است .

إن هو إلا ذكرى للعلمین

ص: 110

«ذکر» به معنای یادآوری است و معمولاً در مواردی به کار می رود که موضوع مورد نظر قبلاً فراگرفته شده، ولی از یاد رفته باشد. بنابراین هدایتهای انبیا یادآوری آموخته های فطری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 2

2 - هدایت خلق به وسیله کتاب آسمانی ، بارزترین نمود لطف و رحمت الهی بر آنان

وإنه لهدی ورحمه

از این که خداوند پس از مطرح ساختن بُعد هدایتی قرآن، تنها به یک صفت دیگر (رحمت بودن آن) بسنده کرده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 6,8,3

3 - کتاب های آسمانی ، متکفل هدایت و راهنمایی بشر

فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

6 - کتاب های آسمانی ، راهنمای عمل انسان در زندگی

هو أهدى منهما

از تصریح و تأکید آیه شریفه بر پیروی کردن از کتابی که در هدایت مردم نیرومندتر باشد، برداشت یاد شده به دست می آید.

8 - هدایت بخش تر بودن ، از معیار های الهی برای گزینش برترین کتاب آسمانی

قل فأتوا بكتب . . هو أهدى منهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 6

6 - کتاب های آسمانی ، وسیله تداوم هدایت و رسالت پیامبران در طول تاریخ

ولقد آتينا موسى الهدى وأورثنا بني إسرائيل الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 11، 9

9- وحدت و هماهنگی کتاب های آسمانی در هدایت گری به سوی حق

سمعنا کتباً .. مصدقاً لما بین یدیه یهدی إلى الحقّ و إلى طریق مستقیم

واژه «مصدقاً» هماهنگی و عدم تناقض را می رساند و این هماهنگی، در پیام های اصولی است که همان هدایت به حق و راه مستقیم می باشد.

11- هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم، اصیل ترین ویژگی قرآن و هر کتاب آسمانی

کتباً أنزل من بعد موسی مصدقاً لما بین یدیه یهدی إلى الحقّ و إلى طریق مستقیم

ابتدا قرآن با کتاب های آسمانی هماهنگ معرفی شده و سپس به عنوان اصیل ترین بُعد هماهنگی آن دو، هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم مورد تصریح واقع شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 111

3- هماهنگی کتاب های آسمانی ، در بیان انذار ها و هدایت خلق

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی . و إبرهیم ... هذا نذیر من النذر الأولى

190- هدایتهای کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 7

7- تقوا ، شرط بهره مندی از هدایت الهی و کتاب های آسمانی

ذکرًا للمتّقین

191- هماهنگی قرآن با کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 10

10- هماهنگی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین ، دلیل آسمانی بودن آن

یقومنا إنا سمعنا کتبًا أنزل . . . مصدّقًا لما بین یدیه

چنین با استناد به هماهنگی قرآن با کتاب آسمانی دیگر (تورات) درصدد بودند تا آسمانی بودن قرآن را به هموعانشان اثبات کنند.

192- هماهنگی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 3 - 11

11 - هماهنگی و همگونی کتاب های آسمانی

مصدقًا لما بین یدیه و انزل التوریه و الانجیل

بنابر اینکه مصدق بودن، به معنای تصدیق محتوای دیگر کتابهای آسمانی باشد که طبعاً دلالت بر هماهنگی و همگونی آنها دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - سازگاری محتوای کتب آسمانی و متناقض نبودن آنها با یکدیگر

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن بالله و ما انزل اليكم و ما انزل اليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 112

13 - کتب الهی (تورات ، انجیل و . . .) ، عاری از هر گونه اختلاف

و لو کان من عند غیر الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً

چون ملاک عدم اختلافات، از جانب خدا بودن دانسته شده است، بنابراین همه کتابهای آسمانی دارای این ویژگی (پیراسته بودن از اختلاف) هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 12، 13، 14، 15

12 - گواهی و تأیید انجیل بر راستی و درستی تورات موجود در عصر عیسی (ع)

و ءاتینه الانجیل . . . مصداقاً لما بین یدیه من التوریه

13 - وجود انجیل ، گواه بر راستی و درستی تورات

و ءاتینه الانجیل . . . و مصداقاً لما بین یدیه من التوریه

14 - همسویی تورات و انجیل در تعالیم نظری و رفتاری (اصول ، آرمان و احکام)

إنا انزلناه التوریه فیها هدی و نور . . . و ءاتینه الانجیل فیها هدی و نور

توصیف هر دو کتاب به نور و هدایت در آیاتی مرتبط به یکدیگر، می رساند که آنها دارای اصول و اهدافی مشترک هستند.

15 - آیین یهودیان و مسیحیان ، دارای احکام و قوانین یکسان در قصاص *

و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس . . . مصداقاً لما بین یدیه من التوریه

توصیف تورات به نور و هدایت و سپس بیان احکام قصاص می رساند که آن احکام از مصادیق نور و هدایت است و چون انجیل بلافاصله به نور و هدایت توصیف شده، معلوم می شود آن احکام بر اهل انجیل نیز نوشته شده است. جمله «و قفینا علی ءاثرهم» و نیز کلمه «مصداقاً» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 48 - 7

7 - کتاب های آسمانی و ادیان الهی ، همسو و هماهنگ با یکدیگر

وآتینه الانجیل . . . و انزلنا إلیک الکتب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 9

9 - تورات و انجیل ، هماهنگ و مکمل یکدیگر *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

عطف انجیل بر تورات با حرف «واو» می رساند که اقامه هر یک به تنهایی نمی تواند سعادت دنیوی اهل کتاب را در پی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 8

8 - تورات و انجیل ، هماهنگ و تکمیل کننده یکدیگر *

حتّی تقیموا التوریه و الانجیل

ص: 113

عطف انجیل بر تورات با «واو» جمع ممکن است برای رساندن این معنا باشد که اقامه هر یک به تنهایی، نمی تواند برای اهل کتاب پایگاه مستحکمی ایجاد کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 6

6 - کتب آسمانی دارای اصول و آرمان و اهداف مشترک هستند.

مصدق الذی بین یدیه

از لوازم تصدیق کتب آسمانی گذشته آن است که در اصول و اهداف با یکدیگر مابین نباشند؛ زیرا در غیر این صورت مصدق یکدیگر نبوده، بلکه نافی هم هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 20

20 - هماهنگی ادیان الهی و کتاب های آسمانی در بیان اصول عقیدتی و ارزشی

إن الله اشترى من المؤمنین أنفسهم و أموالهم .. و عدلاً علیه حقاً فی التوریه و الإ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 5,7

5 - وحدت و یگانگی معارف قرآن با معارف کتاب های آسمانی پیشین (تورات، انجیل و ...)

و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الكتب

7 - شباهت و همگونی قرآن با کتاب های آسمانی پیشین (تورات، انجیل و ...) دستاویز مشرکان صدر اسلام برای زدن برچسب «ساختگی بودن» به آن

و ما كان هذا القرءان أن یفتري من دون الله و لكن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 111 - 9

9 - کتاب های آسمانی هماهنگ و هم خوان با یکدیگرند .

و لكن تصدیق الذی بین یدیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 6,7

6- قرآن ، دلیلی روشن بر راستی و درستی دیگر کتاب های آسمانی است .

أولم تأتھم بیئہ ما فی الصحف لأولی

عنوان «ما فی الصحف الأولی» قرینه است براین که مراد از «بیئہ»، کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) (قرآن) است که معارفی نظیر معارف دیگر کتاب های آسمانی دارد و به دلیل نزول مستقیم آن از جانب خداوند، برهان صحت معارف آن کتاب ها نیز می باشد.

7- قرآن ، حاوی معارف کتاب های آسمانی پیشین

أولم تأتھم بیئہ ما فی الصحف الأولی

ص: 114

توصیف قرآن به این که «بینه دیگر کتاب های آسمانی است»، دو نکته را روشن می سازد: اول این که مطالب قرآن و آن کتاب ها شبیه یکدیگر است؛ دوم این که این کتاب، شاهد صدقی بر آن کتاب ها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل، توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 8

8 - پیام های قرآن ، هماهنگ با پیام های آسمانی پیشین

أم جاءهم ما لم یأت ءاباءهم الأولین

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «ما» در «ما لم یأت» محتوا و پیام های قرآن باشد، یعنی «أم جاءهم من الوحی ما لم یأت..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 196 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، تأییدکننده یکدیگر

وإنه لفی زبر الأولین

برداشت یاد شده از آن جا است که بشارت نزول قرآن، در کتاب های آسمانی پیشین ذکر شده است؛ زیرا معنا ندارد که کتابی خبر از کتاب دیگری بدهد و با آن در تضاد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 6

6- وحدت و هم سویی تعالیم قرآن ، با تعالیم کتاب های آسمانی پیشین

مصدقاً لما بين يديه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 3 - 3

3 - هماهنگی معارف قرآنی ، با کتاب های آسمانی پیشین

كذلك يوحى إليك وإلى الذين من قبلك

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «کذلک» اشاره به محتوای وحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 5

5 - کتاب های آسمانی ، منادی توحید و پیراسته از عقاید و باور های خرافی و شرک آلود

ص: 115

وقالوا لو شاء الرحمن .. أم آتينهم كتبًا من قبله

آیه شریفه پس از طرح عقاید شرک آلود و خرافی مشرکان می گوید: این اندیشه ها در هیچ یک از کتاب های پیشین نیامده است. از این نکته مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 11

11- هماهنگی کامل کتاب های آسمانی ، در تبلیغ توحید

اثنونی بکتب من قبل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 5

5- تورات [اصلی] ، کتابی همانند قرآن از نظر پیام های اصولی

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

واژه «علی مثله»، وجود هماهنگی و مشابهت بین تورات اصلی و قرآن را می رساند؛ زیرا مراد از «مثله»، کتاب آسمانی موسی (ع) است که همانند قرآن، معرفی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 9

9- وحدت و هماهنگی کتاب های آسمانی در هدایت گری به سوی حق

سمعنا كتبًا .. مصدقًا لما بين يديه يهدى إلى الحقّ وإلى طريق مستقيم

واژه «مصدقًا» هماهنگی و عدم تناقض را می رساند و این هماهنگی، در پیام های اصولی است که همان هدایت به حق و راه مستقیم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 47 - 4

4- بیان توحید و ضرورت معاد ، از تعالیم مشترک کتاب های آسمانی

أم لم ينبأ بما في صحف موسى . وإبراهيم ... وأنّ إلى ربك المنتهى ... وأنّ عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 56 - 3

3 - هماهنگی کتاب های آسمانی ، در بیان انذار ها و هدایت خلق

أم لم ينبأ بما في صحف موسى . وإبراهيم ... هذا نذير من النذر الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 14

14 - انجیل عیسی (ع) ، مکمل تورات موسی (ع) بوده و این دو کتاب از نظر اهداف و اصول تعالیم ، یکسان و در یک راستا قرار داشتند .

ص: 116

و لا یكونوا كالذین اوتوا الکتب من قبل

مراد از «الکتاب» تورات و انجیل است. بنابراین کاربرد تعبیر «الکتاب» - به صورت مفرد - به جای «الکتابین»، می تواند ناظر به مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 4، 1

1 - جاودانگی جهان آخرت و برتری آن بر زندگانی دنیا، در تمام کتاب های آسمانی مطرح شده است .

و الآخره خیر و ابقى . إِنَّ هَذَا لَفِي الصَّحْفِ الْأُولَى

«الصحف»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. تصریح به بعضی از صحف در آیه بعد، تنها بر اهمیت آنها دلالت دارد و عموم را از بین نمی برد.

4 - تعالیم کتاب های آسمانی ، همسو و هماهنگ با هم است .

إِنَّ هَذَا لَفِي الصَّحْفِ الْأُولَى

193- هماهنگی مخالفان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 4

4 - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلنه قرءاناً . . . و لقد آتینا . . . فاختلف فیه

194- هواپرستی دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7 - دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه . . . إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

195- یهود و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 12

12 - یهودیان ، به هر کتاب آسمانی که آورنده آن از بنی اسرائیل نباشد ، کافر می شوند .

و یکفرون بما وراء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 117

18 - اعمال ناروای یهود در طول تاریخ (کشتن پیامبران ، گوساله پرستی و . . .) نشانه ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل و کتاب های آسمانی خویش است .

قالوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا . . . قُلْ بَشِّرْهُم بِأَمْرِكُمْ بِهِ إِيْمَانِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

چون جمله «قل بَشِّرْهُم بِأَمْرِكُمْ . . .» (اگر ایمان دارید، ایمانتان شما را به کارهای ناروایی واداشته است) در جواب «نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا» قرار گرفته، بیانگر آن است که: شما یهودیان به کتابهای آسمانی ایمان ندارید که چنین اعمال ناپسندی را مرتکب می شوید.

ص: 118

3- کتمان حق

1- کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 2

2 - انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ .. لَمْ تَكْفُرُوا بِاللَّهِ

کفر، در لغت - چه همراه با باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 9

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا .. ان يؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 4

4 - عالمان یهود ، دارای اهداف دنیوی در کتمان و تحریف عهد خدا (حقایق مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله))

ان الذین یشترون بعهد الله وایمانهم

با توجه به شأن نزول، مقصود از «عهد الله»، حقایق مربوط به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در تورات است که به دست عالمان یهود تحریف گشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 9

9 - پنهان کردن تورات ، توسط یهودیان *

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 5

ص: 119

5- اهل کتاب ، منکر نشانه های روشن الهی در خانه خدا

اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 183 - 12،13

12- شهادت بسیاری از انبیای الهی به دست یهود ، علی رغم مشاهده معجزات و علم به حَقّانیت آنان

قل قد جاءکم رسل من قبلی بالبینات و بالذی قلتم فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

هنگامی به یک دلیل ، «بینه» گفته می شود که حق را برای طرف مقابل روشن کند و او را به حَقّانیت آن آگاه کند. بنابراین یهودیان می دانستند و برای آنان روشن بود که پیامبران واقعی را می کشند.

13- یهود ، حتّی با مشاهده معجزه مورد درخواست خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب) از پیامبران ، نه تنها به آنان ایمان نیاوردند ، بلکه آنان را کشتند .

قل قد جاءکم رسل من قبلی . . . و بالذی قلتم فلم قتلتموهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 187 - 2،4،5،9،10،12

2- تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن ، میثاق سنگین خداوند از علمای اهل کتاب

و اذ اخذ اللّٰه میثاق الذّین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس و لا تکتمونه

ضمیر مفعولی در «لتبیننّه»، به کتاب برمی گردد.

4- کتمان حقایق کتب آسمانی گذشته (تورات و انجیل) از سوی علمای اهل کتاب

و اذ اخذ اللّٰه میثاق الذّین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس و لا تکتمونه

5- گمراهی و ایمان نیاوردن گروهی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناشی از کتمان حقایق از سوی عالمان اهل کتاب

و اذ اخذ اللّٰه . . . و لا تکتمونه

9- شکستن پیمان الهی (تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن) ، از سوی عالمان اهل کتاب

10 - رها ساختن و پشت سر انداختن کتاب های آسمانی و میثاق الهی از سوی عالمان اهل کتاب

و اذ اخذ الله میثاق الذین اتوا الکتب . . . فبذوه وراء ظهورهم

ضمیر مفعولی در «فبذوه» به کتاب برمی گردد و چون بیان کتاب، میثاق و پیمان الهی است، مراد از آن ضمیر، پیمان الهی نیز می باشد؛ یعنی کتاب و بیان آن را ترک کردند.

12 - مبارزه و کارشکنی عالمان اهل کتاب با اسلام به وسیله کتمان حقایق کتب آسمانی

و اذ اخذ الله . . . و لا تکتمونه فبذوه وراء ظهورهم

برداشت فوق، بر این مبناست که آنچه کتمان می کردند، بشارت تورات و انجیل به بعثت پیامبر، حقانیت اسلام و قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 2،5،12

2 - شادمانی عالمان اهل کتاب از کتمان حقایق کتب آسمانی برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق . . . و لا تکتمونه . . . لا تحسبن الذین یفرحون بما اتوا

برخی برآند که مراد از «الذین»، اهل کتاب هستند؛ چنانچه در آیه قبل از آنان سخن رفت. و مراد از «ما اتوا» (آنچه را

انجام دادند)، همان کتمان حقایق و پشت سر انداختن کتابهای آسمانی و میثاق الهی است.

5- انتظار ستایش عالمان یهود و نصارا از پیروانشان به جهت بیان نکردن حقایق از تورات و انجیل

لا تحسبنّ الذّین . . . یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

بنابر اینکه مراد از «ما لم یفعلوا» (آنچه را انجام ندادند)، وفادار نبودنشان به پیمان الهی و کتمان حقایق باشد که در آیه قبل به آن تصریح شد. و انتظار ستایش شاید بدان جهت بوده که آنان با کتمان حقایق، دین اجدادی مردم خویش را محفوظ می داشتند و لذا فاعل محذوف در «یُحمدوا» به پیروان آنان تفسیر شد.

12- کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الذّین . . . بمفازه من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اوّل، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 15

15 - نادیده گرفتن آیات بیانگر حقیقت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الکتب لمن . . . لا یسترون بایات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

2- آثار کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 3

3 - یهود و نصارا، محروم از هدایت، به جهت انکار آگاهانه حقیقت پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود دلایل روشن بر آن

کیف یهدی الله قوماً . . . و الله لا یهدی القوم الظالمین

آیه در مورد اهل کتاب نازل شده و آنان با وجود شهادت قبلی بر حقیقت آن حضرت، منکر حقیقت وی شدند. (روح المعانی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر .. اولئك الذين لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 10، 8

8 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون .. أولئك يلعنهم الله

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

ص: 121

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 4

4 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی ، فسادانگیز است .

إلا الذين تابوا وأصلحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 5

5 - عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى والعذاب بالمغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 16

16 - لجاجت در برابر حق و تکذیب آن ، موجب استحقاق لعن و نفرین خدا

فمن حاجك .. فنجعل لعنت الله على الكاذبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 13

13 - محرومیت از هدایت الهی ، نتیجه حق پوشی و مغالطه کاری خود انسان

و للبسنا عليهم ما يلبسون

تلبیس خداوند (للبسنا)، از نظر رتبه، پس از تلبیس خود آدمی (ما یلبسون) قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 5

5- سرپوش گذاشتن بر حق و مداومت بر آن ، پدید آورنده روحیه عناد و دشمنی عمیق با ارزش ها *

كلّ كفّار عنيد

برداشت بالا بدان احتمال است که تقدم «كفار» بر «عنيد»، اشاره به تقدم رتبی و علی داشته باشد.

3- اجتناب از کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 2

2 - کتمان نکردن حقایق، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و لاتلبسوا... و تکتّموا الحق

کتمان (مصدر تکتّموا) به معنای مخفی کردن است. فعل «تکتّموا» عطف بر «تلبسوا» می باشد؛ یعنی: «و لاتکتّموا»

ص: 122

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 5

5- صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرّمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و . . .)

و لا تكونوا أول کافر به . . . و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 10

10 - ضرورت پرهیز از کتمان حقایق دینی

وإن فریقاً منهم لیکتبون الحق و هم یعلمون

4- اصلاح مفسد کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 3

3- اصلاح مفسادی که بر اثر کتمان حقایق دین پدیدار شده و نیز بیان آن حقایق ، از شرایط پذیرش توبه کتمان کنندگان است .

إلا الذین تابوا و أصلحوا و بینوا فأولئک أتوب علیهم

5- اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 4,8

4- گروهی از اهل کتاب علی رغم شناخت حقیقت (پیامبری رسول اکرم) آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتبون الحق و هم یعلمون

8- گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتبون الحق و هم یعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 2

2 - انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . لَمْ تَكْفُرُوا بِاللَّهِ

كُفْرًا، در لغت - چه همراه باء باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 1،2

ص: 123

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق، مردم را گمراه می ساختند.

وَدَّت طائفة من اهل الكتاب لو يضلّونكم .. یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 9

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا .. ان یؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 5

5 - اهل کتاب، منکر نشانه های روشن الهی در خانه خدا

الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 9

9 - مبارزه عالمان اهل کتاب با اسلام، با علم و آگاهی به حقایق آن

قل یا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبیل الله .. و انتم شهداء

مقصود از «سبیل الله»، اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 1

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر .. اولئك الذين لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3,7

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما کنتم تخفون من الکتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتب» تورات و انجیل خواهد بود.

7 - چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

یبین لکم .. و یعفوا عن کثیر

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش نساختن و مسکوت گذاشتن است.

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 12، 7، 6

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

7 - اهل کتاب، مورد توبیخ خداوند به جهت کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان نیاوردن به او

الذین ءاتینهم الکتب .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. فهم لا یؤمنون

6- بنی اسرائیل و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 16

16 - وجود افراد غیر مؤمن (لجوج و ناباور)، در میان بنی اسرائیل، علی رغم وجود نشانه روشن الهی بر زمامداری طالوت

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

تعبیر «ان کنتم مؤمنین» اشاره است به اینکه افرادی غیر مؤمن (ناباوران) در میان بنی اسرائیل وجود داشته اند.

7- حرمت کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 8

8 - حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننه للناس و لا تکتمونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 4

4 - کتمان حقایق دینی و ایجاد عواملی برای ناشناخته ماندن معارف الهی ، امر نکوهیده و حرام است .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

8- سرزنش کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 4,5

4 - کتمان حقایق دینی و ایجاد عواملی برای ناشناخته ماندن معارف الهی ، امر نکوهیده و حرام است .

ص: 125

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

5- کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا «و أنتم تعلمون»؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 91 - 15

15 - کتمان معارف و حقایق کتب آسمانی امری نکوهیده است.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

9- ظلم کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 7

7- ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من الله

«من الله» همانند «عنده» صفت برای «شهاده» است. بنابراین «شهاده عنده من الله»؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 21 - 5

5- کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب . . . و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی

مصدیقی روشن برای آیات الهی است.

10- علمای اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 14

14 - عالمان اهل کتاب ، مورد تهدید خداوند به خاطر کتمان حقایق آسمانی

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من الله و ما الله بغفل عما تعملون

هدف از بیان آگاهی خدا و غفلت نداشتن از رفتار عالمان اهل کتاب، تهدید کردن آنان به کیفر و مجازات می باشد.

ص: 126

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 19

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

إن الذين أتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 8

8 - گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

جمله «و هم يعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

11- علمای دنیا طلب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2

2 - ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذين يكتُمون . . . و یشترون ... ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الكتاب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

12- علمای دین و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 5

5 - کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

و لاتلبسوا الحق بالبطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا «و أنتم تعلمون»؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 12

12 - معتقدان به مکاتب الهی، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی، در خطر انحراف و حق پوشی هستند.

ص: 127

نبد فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 146 - 11، 9

9 - کتمان کنندگان مسایل دینی بویژه اگر از عالمان دین باشند ، سزاوار سرزنش و ملامتند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

لحن جمله «إن فريقاً ..» گویای ملامت و سرزنش کسانی است که حقیقت را فهمیده و آن را انکار می کنند.

11 - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

13- علمای مسیحیت و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 159 - 10، 6

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذين يكتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الكتب

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين یکتُمون ما أنزلنا .. أولئك یلعنهم الله و یلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذين یکتُمون .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

14- علمای یهود و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 12

12 - پیشوایان و عالمان یهود ، اعتراف به حقایق دینی و معارف الهی را ، در صورتی که مخدوش کننده منافع قومی آنان گردد ، ناروا و برخاسته از بی خردی می دانستند .

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم . . . أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 6،10

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

ص: 128

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا .. أولئک یلعنہم اللہ و یلعنہم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذین یکتُمون .. ذلک بأن اللہ نزل الکتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 11، 12، 13، 16

11 - عالمان یهود برخی از حقایق تورات را برای مردم بیان می کردند و بسیاری از حقایق آن را از مردم پنهان می ساختند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

12 - عالمان یهود مانع دسترسی مردم به حقایق کتاب آسمانی خود (تورات) بودند.

هدی للناس تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

13 - تورات مشتمل بر حقایقی بوده، که بیان آن به نفع و مصلحت عالمان یهود نبوده است.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

16 - عالمان یهود با پنهان کردن بسیاری از معارف تورات آن را تحریف کردند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

کتمان بسیاری از نوشته های تورات از دید و اطلاع مردم طبیعتاً منجر به فراموش شدن آن قسمتها می شود و در نتیجه کتاب آسمانی به شکل ناقص در اختیار مردم قرار می گیرد که این خود نوعی تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر . . . اولئک الذین لعنهم اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 44 - 25

25 - خداوند ، بر حذر دارنده عالمان یهود از کتمان حقایق تورات

و کانوا علیه شهداء فلا تخشوا الناس

برداشت فوق بر این مبناست که متعلق «فلا تخشوا . . .» مضمونی باشد که از «کانوا علیه شهداء» به دست می آید. یعنی در اظهار آنچه در تورات است، از مردم نترسید.

ص: 129

15- عوامل کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 3

3 - کتمان حقیقت ، هدف یهود و نصارا از آمیختن حق و باطل

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

تکرار نکردن «لا»ی ناهیه در «تکتّموا» به این معنا اشاره دارد که: هدف یهود و نصارا در آمیختن حق به باطل، مخفی نگاه داشتن حق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2

2 - ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذين یکتّمون . . . و یشترون ... ذلك بأن الله نزل الکتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتّمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الکتب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 42

42 - ترس از مردم و مال پرستی ، عامل کفر پیشگی و کتمان حقایق آسمانی

فلا تخشوا الناس . . . و من لم یحکم بما أنزل الله فأولئک هم الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 118 - 9

9- اختلاف انسان ها در دین ، مایه پوشیده شدن حقیقت بر عموم آنان می شود .

چون «إلاّ من رحم» در آیه بعد استثنا از «لایزالون مختلفین» است معلوم می شود همه اختلاف کنندگان در دین - جز کسی که مورد رحمت الهی قرار گیرد - بر طریق ناصوابند بنابراین اختلاف در دین باعث می شود که حق بر همه گروهها پوشیده بماند و همگان بیراهه بروند.

16- کافران و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 42 - 11، 8

8 - پشیمانی و تأسف شدید کافران در قیامت از کتمان کردن حقایق در دنیا

ص: 130

یومئذ یوّد الذین کفروا و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون اللّٰه حدیثاً

بنابر اینکه «لا یکتُمون» عطف بر جمله «تسوّی» باشد.

11 - شرمساری و پشیمانی کافران در قیامت ، از کتمان حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون اللّٰه حدیثاً

مصدق مورد نظر از کتمان حدیث در آیه شریفه، به دلیل «کفروا و عصوا الرسول»، کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 11

11 - کافران به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حق پوش و مغالطه کارند.

و للبسنا علیهم ما یلبسون

«یلبسون»، فعل مضارع و بیانگر استمرار تلبیس کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 5

5 - خودداری کافران از اعتراف به مالکیت مطلق خداوند، علی رغم آگاهی بدان

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 5

5 - تکذیب قرآن و آیات الهی از سوی برخی کفار، با وجود علم و آگاهی بر حقانیت آن

إن هذا إلا أسطیر الأولین . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون

چون در آیات قبل سخن از تکذیب قرآن و آیات الهی بود، مراد از «ما کانوا یخفون» می تواند موارد مذکور باشد.

17- کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلک بأن اللّٰه نزل الکتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 1،2

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا ، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق ، مردم را گمراه می ساختند .

وَدَّت طائفه من اهل الکتاب لو یضلّونکم . . . یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل

ص: 131

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبندها در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لا یعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

18- کتمان حق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 40

40- کشف ماجرای اصحاب کهف ، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود .

إذ یتزعجون .. قال الذین غلبوا علی أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر «إذ یتزعجون...» نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته باشد، «الذین غلبوا...» آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب کهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

19- کتمان حق مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إنّ الذین کفروا و صدّوا عن سبیل الله و شاقّوا الرسول

20- کیفر کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 6

6 - کسانی از یهود و نصارا که آگاهانه نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نمودند، گرفتار لعنت خدا و فرشتگان و مردم هستند .

قوماً کفروا بعد ایمانهم .. اولئک جزاؤهم انّ علیهم ... و الناس اجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 10,13

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی ، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و ...)

ص: 132

لا تحسبنّ الذّين . . . بمفازه من العذاب

کلمه «مفازه»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

13 - عذابی دردناک در انتظار عالمان اهل کتاب به جهت کتمان حقایق و انتظار چاپلوسی و ستایش بیجا

لا تحسبنّ الذّين . . . بمفازه من العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 3

3 - کسانی که حقایق اسلام را می پوشانند و راه شرک را بهتر از آن می نمایند، مورد لعن الهی هستند .

الم تر الى الذّين . . . يقولون هؤلاء اهدى من الذّين امنوا سبيلا. اولئك الذّين لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 26

26 - فرجام کتمان کنندگان احکام خداوند، فرجامی هراس انگیز

واخشون

21- گناه کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 11

11 - عالمان ادیان، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 7

7 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی از گناهان بزرگ است .

خلدين فيها لا يخفف عنهم العذاب

دوری همیشگی کتمان کنندگان حقایق از رحمت خدا و نیز ابتلای آنان به عذابی تخفیف ناپذیر، حکایت از بزرگی گناه آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 8

8 - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

ص: 133

22- مسیحیان و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 3

3 - کتمان حقیقت ، هدف یهود و نصارا از آمیختن حق و باطل

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

تکرار نکردن «لا»ی ناهیه در «تکتّموا» به این معنا اشاره دارد که: هدف یهود و نصارا در آمیختن حق به باطل، مخفی نگاه داشتن حق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9،10

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن ابراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایق است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

10 - یهود و نصارا ، حقیقتی را که باید به آن شهادت می دادند ، کتمان کرده و از ارائه آن خودداری نمودند .

و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما كنتم تخفون من الكتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتاب» تورات و انجیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 7

7- تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبیین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از «یبیین»، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

23- مشرکان و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 28 - 3

3- مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

ص: 134

بل بدالهم ما كانوا يخفون من قبل

مراد از «ما يخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

24- موانع کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 189 - 3

3 - توجه به مالکیت و فرمانروایی مطلق خداوند، زمینه پرهیز از شکستن میثاق، کتمان حقایق، دین فروشی و خودپسندی

و اذ اخذ الله میثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه... و لا تكتمونه... و اشتروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 5

5 - باور به یگانگی خدا و نبود معبودی جز او، بازدارنده آدمی از کتمان معارف الهی و حقایق کتاب های آسمانی است. *

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا... و إلهكم إله واحد لا إله إلا هو

برداشت فوق و نیز برداشتهای بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیات پیشین است.

25- یهود صدر اسلام و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 7

7 - یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

26- یهود و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 17

17 - از امام باقر (ع) روایت شده که : « انه قال كان قوم من اليهود ليسوا من المعاندين المتواطئين إذا لقوا المسلمين حدثوهم بما في التوراه من صفه محمد (صلى الله عليه و آله) فنهاهم كبرائهم عن ذلك ، وقالوا : لا تخبروهم بما في التوراه ، من صفه محمد (صلى الله عليه و آله) فيحاجوكم به عند ربكم فنزلت هذه الآية ؛

گروهی از یهود - که کینه ای به مسلمانان نداشتند - هنگامی که با مسلمانان روبرو می شدند از اوصاف رسول خدا (صلى الله عليه و آله) که در تورات آمده بود سخن می گفتند؛ بزرگان یهود با خبر شده و آنها را نهی کردند و گفتند: از صفات محمد [ص] - که در تورات آمده - مسلمانان را مطلع نسازید که به وسیله آن با شما در نزد پروردگارتان استدلال و احتجاج خواهند نمود، پس آیه فوق نازل گشت. ».

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9،10

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایقی درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم ... و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهادة من الله» به قرینه صدر آیه ، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

10 - یهود و نصارا ، حقیقتی را که باید به آن شهادت می دادند ، کتمان کرده و از ارائه آن خودداری نمودند .

و من أظلم ممن كتم شهادة عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 9

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا .. ان يؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 4

4 - عالمان یهود ، دارای اهداف دنیوی در کتمان و تحریف عهد خدا (حقایق مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله))

انّ الذّین یشترون بعهد الله و ایمانهم

با توجه به شأن نزول، مقصود از «عهد الله»، حقایق مربوط به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در تورات است که به دست عالمان یهود تحریف گشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 9

9 - پنهان کردن تورات ، توسط یهودیان *

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 15 - 3

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا)، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما کنتم تخفون من الکتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتب» تورات و انجیل خواهد بود.

ص: 136

7 - تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبیین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از «یبیین»، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

ص: 137

4- کرامت

1- آثار ذکر کرامت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 3

3- توجه انسان به مقام و کرامت الهی خویش ، مستلزم پرهیز از ناسپاسی خداوند است .

فیغرقکم بما کفرتم . . . و لقد کرّمنا بنی ءادم

یادآوری کرامت انسانها پس از ذکر ماجرای کسانی که پس از رهایی از خطر مرگ به کفران نعمتهای الهی روی آوردند؛ می تواند مذمتی باشد برای آنان و نیز به انسانها توجه بدهد که کرامت انسانی مستلزم اجتناب از کفران است.

2- آثار ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 3

3 - توجه به بزرگواری و شرافت برتر خداوند ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقراً وربّک الأکرم

3- آثار کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 6 - 8

8 - خداوند ، به دلیل رفتار مدبرانه و کریمانه با انسان ، سزاوار اطاعت و ترک گستاخی و بی پروایی در برابر او است .

ما غرک برّیک الکریم

4- ادعای کرامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 15 - 6

6- انسان ها ، هنگام برخورداری از نعمت و رفاه ، خود را نزد خداوند ، عزّت مند و با کرامت می پندارند .

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا... نَعْمَةً فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَن

اکرام در فعل های «اکرمه» و «اکرمن»، به یک معنا نیست؛ زیرا لحن آیه شریفه گوینده «رَبِّي أَكْرَمَن» را نکوهش کرده؛ با آن که اکرام را در «اکرمه» پذیرفته است. بنابراین در «اکرمه» مراد «رساندن نفع بدون خواری و ذلت» است - که در «مفردات راغب» از معانی اکرام شمرده شده - و در «اکرمن» مقصود «با عظمت شمردن و بی عیب دانستن» است که در «قاموس» آمده است.

5- اهمیت کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 1

1- نیاز خواهی پیوسته خلاق ، از پروردگار مقتدر و کرامت مند جهان هستی

ذو الجلال و الإکرام... یسله من فی السموت و الأرض

6- ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2,3

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربّک ذو الجلال و الإکرام . فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّکَمَا تَكْذِبَان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

3- خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کَلَّ مِنْ عَلَيْهَا فَانَ . و یبقی وجه ربّک... فَبَأَىءَ الْآءِ رَبِّکَمَا تَكْذِبَان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

7- زمینه کرامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 27 - 11

11- دستیابی به مقام عبودیت و کرامت ، در پرتو تسلیم محض در برابر خداوند است .

مکرمون . لایسبقونه بالقول و هم بأمره یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 139

6- ایمان و دفاع از دین تا مرز شهادت و ایثار ، موجب غفران الهی و رسیدن به عزت و کرامت در پیشگاه خدا است .

قال يقوم اتبعوا المرسلين . . . ائني ءامنتم بربكم فاسمعون . قيل ادخل الجنة . . . ب

8- عوامل کرامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 26 - 9

9- عبودیت ، عامل دستیابی به مقام کرامت و قرب الهی است .

بل عباد مکرمون

9- عوامل کرامت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 13 - 18

18 - ملاک قرار گرفتن تقوا ، به عنوان یگانه عامل کرامت انسان ها ، متکی بر علم و کاردانی خداوند است .

إن أكرمكم عند الله أتقاكم إن الله عليم خبير

10- فاقدان کرامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 64 - 7

7- پیروان ابلیس ، فاقد کرامت و امتیاز انسانی و قرار گرفته در جرگه حیوانات *

واستفزز من استطعت منهم بصوتك

«صوت» به معنای صدا و نغمه بی معناست و معمولاً آن را در تحریک حیوانات استفاده می کنند. بنابراین تحریک شیطان با صوت، در واقع به منزله حیوان تلقی کردن پیروان خویش است.

11- کرامت اخروی موحدان

11 - مؤمنان موحد ، در صحنه قیامت دارای کرامت و برخوردار از اختیار

أفمن یلقى . . . أم من یأتی

تقابل فعل معلوم «یأتی» با فعل مجهول «یلقى»، افاده می کند که حرکت مؤمنان یکتاپرست در قیامت، جبری و ناخواسته

ص: 140

نیست. برخلاف منحرفان از آیات الهی که آنان حقیر و مجبوراند.

12- کرامت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 11

11 - مؤمنان موحد ، در صحنه قیامت دارای کرامت و برخوردار از اختیار

أفمن یلقى . . . أم من یأتی

تقابل فعل معلوم «یأتی» با فعل مجهول «یلقى»، افاده می کند که حرکت مؤمنان یکتاپرست در قیامت، جبری و ناخواسته نیست. برخلاف منحرفان از آیات الهی که آنان حقیر و مجبوراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 5

5 - جایگاه مؤمنان در آخرت ، نشانه عزّت و کرامت آنان و جایگاه کافران ، پست و ذلّت آفرین است .

هم أصحاب المشئمه

راست و چپ، کنایه از عظمت و پستی جایگاه است؛ زیرا در جوامع انسانی، مرسوم است که سمت راست، نشانه کرامت و سمت چپ رمز شوم بودن است؛ وگرنه راست و چپ حقیقی، وابسته به اعتبارات و با در نظر گرفتن مرکزیتی خاص است که در این آیات، از آن سخنی به میان نیامده است.

13- کرامت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 5

5 - خردمندان ، خواستار کرامت انسانی و گریزان از خذلان و خواری

لاولی الالباب . . . ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته

خردمندان از آن جهت خواهان دوری از آتشند که ورود در آتش را حاکی از خواری و خفت خویش در پیشگاه خداوند می دانند و این معنا کاشف از کرامتخواهی آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 3

3 - حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمه «دواب»، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 141

15- انسان ، بهره مند از لطف خاص خداوند و برخوردار از کرامت و مقام ویژه در جهان

و الله جعل لكم من بيوتكم .. و جعل لكم من الجبال ... لعلكم تسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 13 - 16

16 - آگاهی خداوند ، به میزان تقوا و کرامت انسان ها

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

با توجه به ارتباط «إِنَّ اللَّهَ ..» با «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ...»، برداشت بالا به دست می آید.

14- کرامت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 5،7

5- بندگان خالص خدا ، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده ، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند .

و إِذَا مَرَّوْا بِاللَّغْوِ مَرَّوْا كِرَامًا

7- بندگان خالص خدا ، مردمی بزرگوار و متین

و إِذَا مَرَّوْا بِاللَّغْوِ مَرَّوْا كِرَامًا

15- کرامت جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 19 - 4

4- جبرئیل ، دارای ویژگی ها و رفتاری پسندیده و فرستاده ای بزرگوار برای ابلاغ قرآن

رسول کریم

«کرم» واژه ای است که در مورد زیبایی های والا و کارهای پسندیده کاربرد دارد. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 2,5

2 - فنای زمینیان، بی تأثیر در ساحت اقتدار، شکوه، کرامت و بزرگواری جاودان پروردگار

كَلَّ مِنْ عَلَيْهَا فَا ن . وَ بَقِيَ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَلِ وَ الْإِكْرَامِ

گفتنی است که قدرت، اقتدار و شکوه فرمانروایان، به وجود رعیت و فرمانبران ایشان وابسته است؛ اما این آیه چنین وابستگی را از ذات پروردگار نفی می کند.

ص: 142

5 - جلال و شکوه خداوند ، آمیخته با کرم و بزرگواری او

ذو الجلال و الإکرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 10

10 - جلال و شکوه خداوند ، آمیخته با کرم و بزرگواری او است .

تبرک اسم ربّک ذی الجلال و الإکرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 6 - 7

7 - خداوند ، بخشنده و بخشایشگر و جامع هرگونه شرافت و فضیلت است .

بربّک الکریم

کریم (در اوصاف خداوند); یعنی، دارای جود و عطای بی پایان و جامع انواع خیر و شرف و فضل (نهایه ابن اثیر). برخی آن را به معنای «صفوح» (کسی که از خطای دیگران بسیار چشم پوشی می کند) می دانند. (مقایس اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 2

2 - خداوند ، شریف ترین و احسان کننده ترین موجودات است .

وربّک الأکرم

هر چیزی که در باب خود شریف باشد، به او «کریم» گفته می شود و زمانی که «کرم»، وصف خداوند قرار گیرد، نام احسان و انعام فراوان او خواهد بود. برخی از دانشمندان گفته اند: کرم تنها در مورد نیکویی های بزرگ به کار می رود. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 4 - 8

8 - توانا ساختن انسان بر خواندن و نوشتن و آموختن علوم به او ، برخاسته از کرم والای خداوند است .

وربک الأكرم . الذی علم بالقلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 4

4 - افراط در گناه و طغیان گری ، در کنار بهره بردن از نعمت ها و کرم الهی ، دور از انتظار و امری ناشایسته است .

کَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا

می توان گفت: حرف «کلا» ناظر به جمله های بعد است؛ نه آیه های قبل، زیرا زمان نزول آنها با زمان نزول این آیه و آیات پس از آن، فاصله زیادی داشته است. در این صورت مفاد «کلا»، باز داشتن انسان از طغیان و سایر کارهایی است که تا «کلا لئن لم تنته...» آمده است. در نتیجه حرف «کلا» در آن آیه نیز، تأکید این کلمه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 6

ص: 143

6 - گرفتاری به طغیان ، برای کسانی که در سایه کرم خداوند و به کمک علوم خدادادی ، به ثروت رسیده و خود را بی نیاز می بینند ، خلاف انتظار و واکنشی ناشایست در برابر نعمت های الهی است .

الأكرم . الذی علم ... کلاً إنَّ الإنسان لیطغی . أن رءاه استغنی

17- کرامت کاتبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 16 - 1

1 - نویسندگان قرآن در صفحه های پاکیزه و با عظمت ، شخصیت هایی بزرگوار و دارای ارزش و احترام در پیشگاه خداوند

بأیدی سفره . کرام

18- کرامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار عفو کریمانه و گذشت شایسته از کافران و مشرکان و نادیده گرفتن اذیت و آزار آنان بود .

فاصفح الصفح الجمیل

«صفح» به معنای عفو بدون ملامت کردن و به رخ کشیدن است که از آن می توان گذشت کریمانه و بزرگوارانه برداشت کرد.

19- کرامت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 24

24 - کرامت مریم (س) ، و ظهور امور خارق العاده برای وی

وجد عندها رزقاً .. قالت هو من عندالله

20- کرامت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- فرشتگان ، بندگان مقرب و مکرم خداوند هستند .

بل عباد مکرمون

ص: 144

21- کرامت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 5

5- موسی (ع)، پیامبری با کرامت و ارجمند در پیشگاه خداوند

و جاءهم رسول کریم

22- کرامت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 152 - 4

4 - کسانی که به تمامی پیامبران الهی ایمان دارند، از مقام و کرامتی والا، برخوردارند.

و الذين ءامنوا بالله و رسله و لم يفرقوا بين أحد منهم أولئك

اشاره به مؤمنان با کلمه «أولئك»، حکایت از مقام رفیع آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 35 - 3

3 - کرامت و مقام والای مؤمنان در پیشگاه خداوند

يأيها الذين ءامنوا

خطاب مستقیم خداوند، نشانه کرامت مخاطبان است.

23- کرامت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 25

25- سیمای یوسف (ع)، نمایانگر بزرگواری و کرامت والای او بود.

إن هذا إلا ملك کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 13

13- یوسف (ع) شخصیتی با عظمت ، بزرگواری و در اوج کرامت و آزادگی

قال الملك ائتونی به . . . فسئله ما بال النسوه الّـتی قطعن أیدیهنّ

24- مشمولان کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 145

5- القای وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توانمند ساختن او بر قرائت قرآن، احسان و کرم خداوند به آن حضرت است.

اقراً وربک الأکرم

25- منشأ کرامت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 29 - 9

9- شرافت و کرامت انسان، به روح الهی اوست.

إنی خلق بشرًا من صلصل .. فإذا ... نفخت فیہ من روحی

خداوند، در توصیف مایه جسمانی انسان، آن را گلی بد بو و متغیر ذکر کرد و در القای روح به او، روح را به خود نسبت داد و چنین نسبتی، حاکی از نکته فوق است.

26- نشانه های کرامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 8

8 - گذر از گفتار و کردار لغو و بیهوده و پرهیز از حضور در این گونه مجالس، نشان کرامت و بزرگواری انسان است.

و إذا مرّوا باللغو مرّوا کرامًا

27- نشانه های کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 7 - 5

5 - آفرینش انسان و هماهنگ ساختن اجزای او، جلوه کرم خداوند است.

بربک الکریم . الذی خلقک فسویک فعدلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- هیئت و سیمای هر انسان ، جلوه گاه کرم و ربوبیت الهی است .

بریک الکریم . . . فی ایّ صوره ما شاء رگبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- رها ساختن انسان از جهل ، جلوه کرم والای خداوند است .

ص: 146

وَرَبِّكَ الْأَكْرَمِ. الَّذِي ... عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

28- نعمت کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الإکرام . فبأیّ ءالآء ربکمما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

29- کرامت خدا

آثار ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 3

3 - توجّه به بزرگواری و شرافت برتر خداوند ، برانگیزاننده انسان به تلاوت کلام او است .

اقراً وربک الأکرم

30- آثار کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 6 - 8

8 - خداوند ، به دلیل رفتار مدبرانه و کریمانه با انسان ، سزاوار اطاعت و ترک گستاخی و بی پروایی در برابر او است .

ما غرک برّبک الکریم

31- اهمیت کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نیاز خواهی پیوسته خلاق ، از پروردگار مقتدر و کرامت مند جهان هستی

ذو الجلل و الإکرام . . . یسله من فی السموت و الأرض

ص: 147

32- ذکر کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 3، 2

2 - اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یبقی وجه ربک ذو الجلل و الإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به ناپایداری زندگی دنیایی و اقتدار و کرامت جاودان پروردگار هستی

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربک ... فبأیء الآء ربکما تکذبان

پرسش سرزنش آمیز آیه شریفه، در مورد نعمت های انکارناپذیر، درصدد توجه دادن انسان به نعمت هایی است که در آیات پیشین مطرح شده است (از جمله ناپایداری دنیا و بقای اقتدار خداوند).

33- کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 27 - 5، 2

2 - فنای زمینیان ، بی تأثیر در ساحت اقتدار ، شکوه ، کرامت و بزرگواری جاودان پروردگار

کلّ من علیها فان . و یبقی وجه ربک ذو الجلل و الإکرام

گفتنی است که قدرت، اقتدار و شکوه فرمانروایان، به وجود رعیت و فرمانبران ایشان وابسته است؛ اما این آیه چنین وابستگی را از ذات پروردگار نفی می کند.

5 - جلال و شکوه خداوند ، آمیخته با کرم و بزرگواری او

ذو الجلل و الإکرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 78 - 10

10 - جلال و شکوه خداوند، آمیخته با کرم و بزرگواری او است .

تبرک اسم ربّک ذی الجلال و الإکرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 6 - 7

7 - خداوند، بخشنده و بخشایشگر و جامع هرگونه شرافت و فضیلت است .

بربّک الکریم

کریم (در اوصاف خداوند); یعنی، دارای جود و عطای بی پایان و جامع انواع خیر و شرف و فضل (نهایه ابن اثیر). برخی آن را به معنای «صفوح» (کسی که از خطای دیگران بسیار چشم پوشی می کند) می دانند. (مقایس اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 148

2 - خداوند ، شریف ترین و احسان کننده ترین موجودات است .

وَرَبِّكَ الْأَكْرَمِ

هر چیزی که در باب خود شریف باشد، به او «کریم» گفته می شود و زمانی که «گرم»، وصف خداوند قرار گیرد، نام احسان و انعام فراوان او خواهد بود. برخی از دانشمندان گفته اند: کرم تنها در مورد نیکویی های بزرگ به کار می رود. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - توانا ساختن انسان بر خواندن و نوشتن و آموختن علوم به او ، برخاسته از کرم والای خداوند است .

وَرَبِّكَ الْأَكْرَمِ . الذی علّم بالقلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - افراط در گناه و طغیان گری ، در کنار بهره بردن از نعمت ها و کرم الهی ، دور از انتظار و امری ناشایسته است .

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا

می توان گفت: حرف «کلا» ناظر به جمله های بعد است؛ نه آیه های قبل، زیرا زمان نزول آنها با زمان نزول این آیه و آیات پس از آن، فاصله زیادی داشته است. در این صورت مفاد «کلا»، باز داشتن انسان از طغیان و سایر کارهایی است که تا «کلا لئن لم تنته...» آمده است. در نتیجه حرف «کلا» در آن آیه نیز، تأکید این کلمه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - گرفتاری به طغیان ، برای کسانی که در سایه کرم خداوند و به کمک علوم خدادادی ، به ثروت رسیده و خود را بی نیاز می بینند ، خلاف انتظار و واکنشی ناشایست در برابر نعمت های الهی است .

الأكرم . الذی علّم ... كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا . أن رءاه استغنى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 3 - 5

5 - القای وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توانمند ساختن او بر قرائت قرآن ، احسان و کرم خداوند به آن حضرت است .

اقراً وربک الأکرم

35- نشانه های کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 7 - 5

ص: 149

5- آفرینش انسان و هماهنگ ساختن اجزای او ، جلوه کرم خداوند است .

بربک الکریم . الذی خلقک فسویک فعدلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 8 - 5

5- هیئت و سیمای هر انسان ، جلوه گاه کرم و ربوبیت الهی است .

بربک الکریم . . . فی ائی صوره ما شاء رگبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 5 - 4

4- رها ساختن انسان از جهل ، جلوه کرم والای خداوند است .

وربک الأکرم . الذی ... علّم الإنسن ما لم یعلم

36- نعمت کرامت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 28 - 2

2- اقتدار و کرامت زوال ناپذیر خداوند ، نعمتی شایان توجه برای خلق

و یقی وجه ربک ذو الجلل و الإکرام . فبأیء الآء ربکما تکذبان

با توجه به این که فنای زمینیان، فنای مطلق و ابدی نیست و آنان پس از مرگ همچنان نیازمند و وابسته به فیض خداوند می باشند، اقتدار و کرامت جاودان خدا نوید و نعمتی برای آنان است.

کرامات

37- کرامات غیر انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 7

7- تحقیق کرامات و امور خارق العاده ، اختصاص به پیامبران ندارد .

قال ربك هو عليّ هين

38- کرامات مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 25 - 6,7

6- حضرت مریم (س) مورد عنایت ویژه خداوند و دارای کرامت بود .

ص: 150

و هژی إلیک . . . تسقط

7- به بار نشستن فوری درخت خرما و نیرومندی مریم (س) برای تکان دادن آن، از کرامات او بود.

و هژی إلیک . . . تسقط

39- کرامات یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 94 - 3,4

3- یعقوب (ع) هم زمان با حرکت فرزندان از مصر، یافته خویش (شنیدن بوی یوسف) را برای اطرافیانش ابراز کرد.

ولما فصلت العیر قال أبوهم إنی لأجد ریح یوسف

4- شامه معجزه آسای یعقوب (ع) و کرامت او در شنیدن بوی یوسف (ع) از راه بسیار دور

ولما فصلت العیر قال أبوهم إنی لأجد ریح یوسف

40- کرامات یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 93 - 7

7- بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهن یوسف (ع)، کرامتی از یوسف

فألقوه علی وجه أبی یأت بصیراً

فعل «یأت» جواب امر «فألقوه» است و لذا با حرف شرطی مقدر مجزوم شده است. تقدیر کلام چنین می باشد: «إن تلقوه علی وجه أبی یأت بصیراً». این معنا گویای تأثیر پیراهن یوسف (ع) در بینا شدن چشم یعقوب (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 96 - 4,8

4- چشمان یعقوب (ع) بلافاصله پس از قرار گرفتن پیراهن یوسف (ع) بر آن، فروغ گرفت و بینایش بازگشت.

ألقیه علی وجهه فارتد بصیراً

«ارتداد» (مصدر ارتد) به معنای بازگشتن چیزی و یا حالتی به صورت و حالت سابق خود است. حرف «فاء» در جمله «فارتد...» حاکی از دو معناست: 1- ترتّب و سببیت میان افکندن پیراهن و بینا شدن یعقوب(ع)، 2- نبود فاصله و تراخی میان آن دو.

8- ظهور کرامت و معجزه یوسف (ع) با شفا یافتن چشمان بی فروغ یعقوب (ع) به وسیله پیراهن او

أَلْقِيهِ عَلَيَّ وَجْهَهُ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

ص: 151

5- کری

1- کری اخروی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 6

6- گمراهان ، در قیامت به صورت خزندگانی فاقد هرگونه شنوایی ، بینایی و نطق محشور خواهند شد .

و من یضلل .. و نحشرهم یوم القیمه علی وجوههم عمیاً و بکمّاً و صمّاً

2- کری بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 2

2- یادآوری ابراهیم (ع) به قوم خویش مبنی بر ناتوانی بت ها حتی از شنیدن دعای آنان

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

استفهام در «هل یسمعونکم» انکاری است. بنابراین مفاد سؤال ابراهیم(ع) چنین می شود: با این که بت ها درخواست های شما را نمی شنوند، چگونه به درگاه آنها نیایش می کنید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 3

3- ناتوانی بت ها از شنیدن و اجابت نیایش مشرکان ، دلیلی واضح بر بیهودگی عبادت آنها

و من أضلّ ممّن یدعوا .. من لا یتجیب ... و هم عن دعائهم غفلون

3- کری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

ص: 152

4- کری بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين .. فأصمّهم و أعمى أبصرهم

5- کری تارکان جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين .. فأصمّهم و أعمى أبصرهم

6- کری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 2

2- حق گریزان ، انسان هایی هستند همانند مردگان گر

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الدعاء إذا ولّوا مدبرین

«فاء» در «فإنك» فصیحه است و بر کلام مقدری دلالت می کند که می تواند چنین باشد: «حال که آنان، کفر را بر ایمان برگزیده اند، مانند مردگان اند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 2

2- آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کنند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذين لا یعقلون

7- کړی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1,4

1- خداوند، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است.

ص: 153

استحبوا الحيوه الدنيا .. الكفرين . أولئك الذين طبع الله على قلوبهم ... وأ

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق) ، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبوا الحيوه الدنيا .. أولئك الذين طبع الله على قلوبهم

8- کرى کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 4

4- ناتوانی کفرپیشگان از دیدن و شنیدن حقایق دینی و بازگویی آنها ، ایشان را از درک معارف دین و حقایق قرآن ، محروم کرده است .

صم بکم عمی فهم لا یعقلون

مفعول «لا یعقلون» معارف الهی و حقایق قرآن (ما أنزل الله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 11

11- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افتری ... أولئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا یبصرون

9- کرى مرتدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1

1- خداوند ، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را ، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است .

استحبوا الحيوه الدنيا .. الكفرين . أولئك الذين طبع الله على قلوبهم ... وأ

10- کرى مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 11

11- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افترى .. أولئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 100 - 3

3- محرومیت مشرکان از شنوایی در جهنم

ص: 154

و هم فیها لایسمعون

11- کری معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 14 - 1

1 - ناتوانی معبود های ادعایی مشرکان ، از شنیدن دعا و درخواست انسان ها و استجابات آن

این تدعوهم لایسمعوا دعاءکم و لو سمعوا ما استجابوا لکم

12- کری مفتریان بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 11، 13

11- کفریپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افتری ... أولئك ... ما كانوا یستطیعون السمع و ما كانوا یبصرون

13- « عن أبي عبدالله (ع) [فی قوله تعالی] : « ما كانوا یستطیعون السمع و ما كانوا یبصرون » ... قال : لم یعتبهم بما صنع قلوبهم و

لکن یعاتبهم بما صنعوا ... » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره قول خدا «ما كانوا یستطیعون السمع و ما كانوا یبصرون» فرمود: خداوند آنان را برای آنچه

قلبهایشان انجام داده نکوهش نکرده؛ بلکه برای آنچه خود، انجام داده اند نکوهش کرده است . . .».

13- کری مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذین ... فأصمّمهم و أعمی أبصرهم

14- کری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تكذيب كندگان آيات الهى (قرآن)، كرها و لالهائى فرورفته در ظلمتها هستند.

والذين كذبوا بآياتنا صم و بكم فى الظلمت

13 - عن أبى جعفر (ع) فى قوله: «الذين كذبوا باياتنا صم و بكم» يقول: «صم» عن الهدى و «بكم» لا يتكلمون بخير «فى

ص: 155

الظلمات» یعنی ظلمات الکفر . . .

از امام باقر(ع) درباره آیه «الذین کذبوا بآیاتنا . . .» روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی «کرانند» از (شنیدن آیات) هدایت، «لالند» از سخن خیر گفتن، «در تاریکیها قرار دارند» یعنی تاریکیهای کفر . . .

15- کری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 2

1 - خداوند قلب منکران قرآن را از فهمیدن معارف دین و گوش آنان را از شنیدن حقایق دینی ، بازداشته است .

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم

«ختم» به معنای بستن درب چیزی با گل و مانند آن و به اصطلاح لاک و مهر کردن، است. بسته شدن قلب، کنایه از درک نکردن و نفهمیدن است. و «علی سمعهم» می تواند عطف بر «علی قلوبهم» باشد و نیز می تواند خبر برای «غشاوه» باشد. در برداشت فوق، احتمال اول لحاظ شده است.

2- بر گوش و چشم منکران آن ، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین ، ناتوان ساخته است .

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

«غشاوه» به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق «علی سمعهم» خبر برای «غشاوه» گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرورفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 2

2 - تصریح منکران قرآن ، به نفوذناپذیری قلب و گوش آنان در برابر وحی

و قالوا قلوبنا فی أکنه . . . و فی ءاذاننا وقر

16- کرى منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 18 - 1

1 - منافق رها شده در ظلمت و گمراهى بسان شخص کر و لال و نابیناست .

ترکهم فى ظلمت لایبصرون. صم بکم عمى

صم، بکم و عمى به ترتیب: جمع أصم (کر)، أبکم (لال) و أعمى (کور) است. کلمات یاد شده خبر برای مبتدای محذوف، یعنی ضمیر «هم» است که به توصیف شدگان در آیه قبل (منافقان رها شده در ظلمت) بر می گردد.

ص: 156

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 16

16 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: «كأنهم خشب مستنّده» يقول: لا يسمعون ولا يعقلون؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «كأنهم خشب مستنّده» روایت شده مقصود خداوند [از این تشبیه] این است که آنان نه گوش شنوا دارند و نه تعقل می کنند».

17- کری هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 23 - 12

12 - پرستشگران هوای نفس - براساس سنت الهی - ناشنوا، نابینا و تأثیرناپذیر در برابر حق

من اتخذ إلهه هويّه وأضله الله على علم وختم على سمعه وقلبه وجعل على بصره غ

18- نشانه های کری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 3

3- گرایش های شرک آلود و انکار حقانیت قرآن، نشانه ناشنوایی ضمیر و کوری دل است .

مثل الفريقين كالأعمى والأصمّ والبصير والسميع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 13

13 - شرکورزی، نشانه کری و حق ناشنوایی است .

قل أراءيتم... أفلا تسمعون

19- نشانه های کری دهریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- محدود شمردن زندگی به مجال دنیا، نمودی از ناشنوایی، نابینایی و حق ناپذیر بودن دهریون

و أضلّه الله علی علم و ختم علی سمعه . . . و قالوا ما هی إلاّ حیاتنا الدنیا

ص: 157

6- کشاورزی

1- آثار تولید محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 15 - 4

4 - پیدایش محصولات کشاورزی و رویدن گیاه در زمین ، دلیل امکان معاد و حیات دوباره انسان است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ .. أَلَمْ نَجْعَلْ ... لِنُخْرِجْ بِهِ حَبًّا ونباتًا

2- ابزار کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4 - قوم موسی ، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزار ها استفاده می کردند .

لاذلول تثير الأرض ولا تسقى الحرث

3- استفاده از محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 9

9 - جواز استفاده از انواع میوه ها و محصولات کشاورزی برای انسان

كلوا من ثمره إذا أثمر

4- انفاق از محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 10،11

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

وئاتوا حقه يوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

11 - لزوم پرداخت بخشی از محصولات کشاورزی به هنگام چیدن میوه ها و درو کردن غلات

و اءتوا حقه يوم حصاده

5- اهمیت کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 11، 13، 5، 6

5 - ارزش و اهمیت کشاورزی و نیروی انسانی و نقش آن در قوام جامعه

و اذا تولی . . . و یهلک الحرث و النسل

از اینکه نابود ساختن این دو، فساد در زمین معرفی شده، اهمیت و ارزش آن به دست می آید.

6 - اصلاح جامعه و حفظ کشاورزی و نسل، از ویژگی های حکومت صالح

و اذا تولی . . . لیفسد فیها و یهلک الحرث و النسل

از اینکه خداوند، فساد و . . . را از کارهای حکومتی منافقان می داند؛ معلوم می شود که در حکومت صالحان، چنین اعمالی نباید باشد.

11 - نابود کردن کشاورزی و نسل کشی، مبعوض خداوند

و اذا تولی . . . و یهلک الحرث و النسل و الله لا یحب الفساد

13 - از وظایف حکومت، حفظ کشاورزی و نیروی انسانی و اصلاح آنهاست .

و اذا تولی سعی فی الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 5

5- لزوم جدیت و تلاش بسیار برای زراعت در هفت سال نخست، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

سبع بقرت سمان . . . قال تزرعون سبع سنین دأباً

«دأب» مصدر و به معنای تلاش کردن است و «دأباً» در آیه شریفه در موضع اسم فاعل (دائین) قرار گرفته و حال برای فاعل «تزرعون» می

باشد؛ از این رو دلالت بر تلاش فراوان دارد. به نظر می‌رسد یوسف(ع) از چاق بودن گاوها چنین استنباط کرد که: باید با تلاش فراوان و به دست آوردن محصولات، انبارها را از مواد غذایی و غلات پر کنند.

6- اهمیت کشاورزی در دوران موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 3

3- نقش مهم باغداری و کشاورزی در اقتصاد مصریان، در عصر موسی(ع) *

کم ترکوا من جنّات و عیون . و زروع

از این که خداوند تنها «جنات»، «عیون» و «زروع» را به خصوص از میان نعمت‌ها نام برده است، می‌توان فهمید که نقش این امور در شکوفایی و اقتدار اقتصادی مصریان در عصر موسی، بیش از سایر منابع بوده است.

ص: 159

7- اهمیت کشاورزی در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 3

3- نقش مهم باغداری و کشاورزی در اقتصاد مصریان ، در عصر موسی (ع) *

کم ترکوا من جنّـت و عیون . و زروع

از این که خداوند تنها «جنات»، «عیون» و «زروع» را به خصوص از میان نعمت ها نام برده است، می توان فهمید که نقش این امور در شکوفایی و اقتدار اقتصادی مصریان در عصر موسی، بیش از سایر منابع بوده است.

8- اهمیت محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 66 - 1

1 - از بین رفتن محصولات کشاورزی ، خسارتی سنگین و تکان دهنده برای انسان ها

لو نشاء .. فظلمتم تفکّهون . إنا لمغرمون

9- پیدایش محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 2،5

2 - خداوند پدید آورنده باغستانها، درختان خرما و کشتزارهاست.

و هو الذی أنشأ جنت .. و النخل و الزرع

5 - گوناگونی میوه ها و محصولات کشاورزی از آثار قدرت الهی

و الزرع مختلفا أکله

«اکل» به معنای میوه و ثمرهای خوراکی است.

10- تخریب کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 4،11

4 - نابود ساختن کشاورزی و نسل کشی ، از بارزترین نوع فساد در زمین است .

لیفسد فیها و یهلک الحرث و النسل

بنابراینکه جمله «و یُهلک الحرث و ..» ، تفسیر جمله «لیفسد فیها» باشد.

ص: 160

11 - نابود کردن کشاورزی و نسل کشی ، مبعوض خداوند

و اذا تولى . . . و يهلك الحرث و النسل و الله لا يحب الفساد

11- توسعه کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 6

6 - برخورداری از توان رزمی فراوان و توسعه کشاورزی و آبادانی سرزمین ها ، برترین جلوه های تمدن در جوامع پیشین بوده است .

كانوا أشدّ منهم قوّه و أثاروا الأرض و عمروها أكثر ممّا عمروها

«إثارة» (مصدر «أثاروا») به معنای «زیر و رو کردن» است و در این جا، منظور، زیر و رو کردن خاک برای زراعت یا ساختمان سازی و غیر آن است.

12- حق الله در محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 10

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و ءاتوا حقه يوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

13- حقوق محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 17،19،20،21

17 - عن أبی عبدالله(ع): لا تصرف باللیل و لا تحصد باللیل . . . و إن حصدت باللیل لم یأتک السؤال و هو قول الله تعالی: «و ءاتوا حقه يوم حصاده» . . . یعنی القبضه بعد القبضه إذا حصدته و إذا خرج فالحفنه بعد الحفنه . . .

از امام صادق(ع) روایت شده است: میوه را در شب نچین و شبانه درو نکن . . . زیرا اگر در شب، درو کنی فقیران نزد تو نمی آیند و این سخن خداوند متعال است که می فرماید: «حق محصول را روز درو پردازید» . . . یعنی هنگام درو، دسته دسته و هنگام جدا شدن دانه،

19 - عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته عن قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: اعط من حضرک من المسلمین و إن لم یحضرک إلا مشرک فاعطه.

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق (ع) درباره «وأتوا حقه يوم حصاده» سؤال کردم، فرمود: اگر کسی از مسلمانان هنگام برداشت محصول حضور داشت، حق الحصاد را به او بده و اگر کسی غیر از مشرک نبود، به او پرداز.

20 - عن أبي عبدالله (ع) فی قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: حقه يوم حصاده علیک واجب و لیس من الزکاه ...

از امام صادق(ع) درباره آیه «و آتوا حقه یوم حصاده» روایت شده است: پرداخت حق الحصاد در روز درو، بر تو واجب است و این حق، غیر از زکات است . . .

21 - عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله: «و آتوا حقه یوم حصاده» قال: ما سقط من السنبل.

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) در توضیح آیه «و آتوا حقه یوم حصاده» روایت شده است: خوشه های بر زمین ریخته شده در هنگام درو، حق الحصاد است.

14- دانش کشاورزی یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 5,6

5- یوسف (ع) بر نحوه کشت و برداشت و ذخیره سازی آذوقه ها و چگونگی تقسیم و توزیع آنها، آگاهی کامل داشت .

قال اجعلنى على خزائن الأرض إني . . . علیم

6- یوسف (ع) بر به کارگیری توان و دانش خویش در امر کشت و برداشت و ذخیره سازی غلات و توزیع آنها تأکید کرد .

اجعلنى على خزائن الأرض إني حفیظ علیم

جمله «إني حفیظ علیم» علاوه بر اینکه حاکی از توان و دانش یوسف(ع) بر امور یاد شده است ، دلالت بر این نیز دارد که وی دانش و توانایی اش را در اموری که به او سپرده شود ، به کار می گیرد و بدان متعهد می شود.

15- درو محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 11

11 - لزوم پرداخت بخشی از محصولات کشاورزی به هنگام چیدن میوه ها و درو کردن غلات

و آتوا حقه یوم حصاده

16- روش مبارزه با آفات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 9

9- غلات با نگهداری در خوشه ها و غلاف های آن ، مصونیت بیشتری را در مقابل آفات خواهند یافت .

فما حصدم فذروه فی سنبله

17- رویاننده محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 162

1- خداوند، رویاننده کشتزارها و درختان زیتون، خرما و انگور و تمامی محصولات کشاورزی است.

بیت لکم به الزرع و الزیتون و النخيل و الأعنب و من کل الثمرت

18- زکات محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 13، 12، 11، 10

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

11 - لزوم پرداخت بخشی از محصولات کشاورزی به هنگام چیدن میوه ها و درو کردن غلات

و ءاتوا حقه یوم حصاده

12 - حکم زکات در مکه شامل همه محصولات کشاورزی می شده است. *

جنت ... و النخل و الزرع ... و الزیتون و الرمان ... و ءاتوا حقه یوم حصاده

فرمان به ادای حق محصولات کشاورزی در روز چیدن اختصاص به محصولات خاصی، مانند غلات، ندارد. و چون در آیات مکی دیگر

نیز فرمان زکات یاد شده، محتمل است فرمان به «ایطاء حق الحصاد» اشاره به همان حکم زکات باشد.

13 - حکم پرداخت حقوق مالی (زکات یا حق الحصاد) از محصولات کشاورزی در مکه نازل شده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

19- زمین کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 265 - 8

8 - زمین مرتفع، دارای استعداد بیشتر برای ثمردهی است.

کمثل جنّه بر بوه اصباها وابل فاتت اُکلها ضعفين

20- زیان به محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 67 - 1

1 - آسیب دیدن محصولات کشاورزی ، یأس آور برای انسان ها و باعث احساس حرمان برای آنان

لونشاء .. . فظلتم تفکّهون ... بل نحن محرومون

ص: 163

21- فواید کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 12

12 - آب فراوان و رونق کشاورزی از شاخصه های توانمندی و قدرت اقوام و تمدنها

و أرسلنا السماء عليهم مدرارا و جعلنا الأنهر تجري من تحتهم

22- کشاورزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4 - قوم موسی ، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزارها استفاده می کردند .

لاذلول تثير الأرض و لاتسقى الحرث

23- کشاورزی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 4

4 - کشاورزی و دامداری از منابع درآمد مردم در عصر جاهلیت بوده است.

مما ذراً من الحرث و الأنعم

24- کشاورزی در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 10

10- سرزمین مصر در زمان یوسف (ع) زمینها دار تولید غلات و محصولات بی بیش از مصرف سرانه آن سامان

قال تزرعون سبع سنين دأباً فما حصدتم فذروه في سنبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- طرح کاشت مداوم غلات و ذخیره سازی آنها برای سال های قحطی ، تنها در قلمرو حکومتی مصر انجام گرفت .

و جاء إخوه یوسف

ص: 164

25- کشاورزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 2

2 - کشاورزی ، یکی دیگر از محور های فعالیت اقتصادی ثمودیان

و زروع

26- کشاورزی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها . . . متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم و لأنعمکم

27- محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 10

10 - محصولات طبیعی ، روزی خدادادی است .

جئتّان عن یمین و شمال کلوا من رزق ربکم

28- منابع آب کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آب باران ، مناسب ترین آب برای کشاورزی و احیای زمین های مرده

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا لِنَحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا

از این که خداوند از میان انواع آب ها، آب باران را عامل احیای زمین برشمرده و قید «طهور» (پاک و پاک کننده) را بر آن افزوده است، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

ص: 165

29- منشأ توسعه کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 65 - 4

4- رونق کشاورزی، نشانه لطف و رحمت الهی به انسان ها است .

لو نشاء لجعلنه حطماً . فظلمتم تفكّهون

30- نابودی محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 66 - 1

1- از بین رفتن محصولات کشاورزی، خسارتی سنگین و تکان دهنده برای انسان ها

لو نشاء .. فظلمتم تفكّهون . إنا لمغرمون

31- نیاز به محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 65 - 3

3- وابستگی شدید مردم، به محصولات کشاورزی

لو نشاء لجعلنه حطماً فظلمتم تفكّهون

طرح موضوع کشاورزی و این که اگر خداوند مانع محصول دادن آن شود، کافران به وضع رقت باری گرفتار خواهند شد، نشانگر مطلب یاد شده است.

32- یوسف (ع) و وزارت کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 1

1- یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبار های غله، منصوب کند .

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا برگنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1- پادشاه مصر، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او

ص: 166

اجعلنی علی خزائن الأرض . . . و كذلك مکنا لیوسف فی الأرض

کشاورزان

33- عوامل سرور کشاورزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 13

13 - بارش باران و سرسبز شدن مزارع ، برانگیزاننده شگفتی کشاورزان و مایه سرور و شادمانی آنان

کمثل غیث أعجب الکفار نباته

«اعجاب» (مصدر «أعجب») به معنای به شگفتی واداشتن است و «کافر» (مفرد «کفار») در این جا به معنای کشاورز می باشد.

ص: 167

7- کشتزار

1- آثار سرسبزی کشتزار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 13

13 - بارش باران و سرسبز شدن مزارع ، برانگیزاننده شگفتی کشاورزان و مایه سرور و شادمانی آنان

کمثل غیث أعجب الکفار نباته

«اعجاب» (مصدر «أعجب») به معنای به شگفتی واداشتن است و «کافر» (مفرد «کفار») در این جا به معنای کشاورز می باشد.

2- اهمیت کشتزار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 7

7- درخت ها و کشتزار ها ، دو نمود برکت باران و بقای رحمت آن

ماء مبرکاً فأنبتنا به جنّ - ت و حبّ الحصيد

3- تشبیه به کشتزار پر محصول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 33

33- تشبیه پیامبراسلام و یاران آن حضرت در انجیل ، به زراعتی شکوفا ، پرحاصل و شگفت انگیز

و مثلهم فی الإنجیل کزرع أخرج شطه فازه

«کزرع...» خبر برای «مثلهم فی الإنجیل» است.

4- تمثیل به کشتزار سرسبز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - زندگی دنیوی مانند کشتزار سرسبزی است که در معرض انواع رخداد ها و آفت های بنیان کن می باشد .

إنما مثل الحیوه الدنیا کماء .. حتی إذا أخذت الأرض زخرفها و ازینت ... أتیها أمر

2 - دنیامداران ، به دهقانی می مانند که مزرعه خرم و به خوشه نشسته اش وی را مست و بی خود سازد و با خاطری آسوده - و غافل از تمامی حوادث و آفت های در کمین نشسته - به خوابی خوش فرورود .

إنما مثل الحیوه الدنیا .. و ظن أهلها أنهم قدرون علیها أتیها أمرنا لیلاً أو نهار

5- رویاننده کشتزار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 1

1- خداوند ، رویاننده کشتزار ها و درختان زیتون ، خرما و انگور و تمامی محصولات کشاورزی است .

ینبت لكم به الزرع و الزیتون و النخیل و الأعنب و من کل الثمرت

6- زیان کشتزار قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 5

5- داوود و سلیمان (ع) ، در تطبیق و چگونگی پیاده کردن حکم خدا در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، اختلاف نظر داشتند .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غم القوم و کنا لحکمهم شهیدین

نوع مفسران برآنند که «فهمناها» می رساند که خداوند نظر سلیمان را تأیید کرد. از سوی دیگر، جمله های «کنا لحکمهم شاهدین» و «و کلاً آتینا حکماً و علماً» می فهماند که نظر هر دو براساس نظارت، حکم و علم الهی بوده است. جمع میان این دو سخن، به این است که بگوییم: اختلاف آن دو در حکم الهی نبود؛ بلکه در تطبیق و چگونگی پیاده کردن آن بود.

7- زیان کشتزار قصه سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- داوود و سلیمان (ع)، در تطبیق و چگونگی پیاده کردن حکم خدا در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان، اختلاف نظر داشتند.

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیہ غنم القوم و کنا لحکمهم شهدین

نوع مفسران برآند که «ففهمناها» می رساند که خداوند نظر سلیمان را تأیید کرد. از سوی دیگر، جمله های «کنا لحکمهم شاهدین» و «و کلاً آتینا حکماً و علماً» می فهماند که نظر هر دو براساس نظارت، حکم و علم الهی بوده است. جمع میان این دو سخن، به این است که بگوییم: اختلاف آن دو در حکم الهی نبود؛ بلکه در تطبیق و چگونگی پیاده کردن آن بود.

ص: 169

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 1

1- حکم و داوری سلیمان (ع) در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، با الهام خداوند بود .

فَفَهَّمْنَهَا سَلِيمًا

«فا» در «فَهَّمْنَا» برای تعقیب است و ضمیر «ها» به حکومت (قضاوت) بازمی گردد؛ یعنی، در مشاوره و داوری داوود و سلیمان(ع) حکم واقعی را به سلیمان فهماندیم.

8- زیبایی کشتزار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 33 - 2

2- جریان نهر آب از میان باغ و کشتزار ها ، صحنه ای دل انگیز و تماشایی است .

كَلَّمَا الْجَنَّتَيْنِ ءَاتَتْ أَكْلَهُمَا وَلَمْ يُطْعَمَا مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا

9- کشتزار قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 10, 11, 9, 3, 2

2- داوری داوود و سلیمان (ع) ، در باره کشتزار چراشده در شبان گاه به وسیله گوسفندان مردم

و داود و سلیمان إذ يحكمان في الحرث إذ نفشت فيه غنم القوم

«نفش» به معنای چریدن حیوان در شب، بدون چوپان و یا بی اطلاع وی است.

3- داوود و سلیمان (ع) ، در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، به مشورت پرداختند .

و داود و سلیمان إذ يحكمان في الحرث إذ نفشت فيه غنم القوم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که «یحکمان» با صیغه تثنیه، اشاره به مشورت داوود و سلیمان داشته باشد، چه این که حکم هر یک به صورت استقلالی در یک واقعه، بعید به نظر می رسد.

9- «أحمد بن عمر الحلبي قال : سألت أبا الحسن (ع) عن قول الله عز وجل : « و داود و سلیمان إذ يحكمان في الحرث » قال : كان حکم

داوود (ع) رقاب الغنم ، و الذى فهم الله عزوجل سليمان (ع) أن احكم لصاحب الحرث باللبن و الصوف ذلك العام كله ؛

احمدبن عمر حلبى گوید: از امام ابى الحسن(ع) در باره سخن خداوند عزوجل «و داود و سليمان إذ يحكمان فى الحرث» سؤال کردم، فرمود: حکم داوود(ع) دادن گوسفندان به صاحب زراعت بود و چیزی را که خداوند به سليمان فهماند، این بود که برای صاحب زراعت حکم کن تا شیر و پشم گوسفندان در کل آن سال برای او باشد».

10- « عن أبى عبد الله (ع) قال : كان فى بنى اسرائيل رجل له كرم و نفشت فيه غنم رجل آخر بالليل و قضمته و أفسدته فجاء صاحب الكرم إلى داود فاستعدى على صاحب الغنم فقال داود (ع) : إذهبوا إلى سليمان (ع) ليحكم بينكما فذهبوا إليه فقال : سليمان إن كانت الغنم أكلت الأصل و الفرع فعلى صاحب الغنم أن يدفع إلى صاحب الكرم الغنم و ما فى بطنها و إن كانت ذهبت بالفرع و لم تذهب بالأصل فإنه يدفع ولدها إلى صاحب الكرم و كان هذا حکم داود . . . ؛

ص: 170

از امام صادق(ع) روایت شده: مردی از بنی اسرائیل دارای تاکستانی بود، گوسفندان فردی شبان گاه وارد آن شدند و آن را خوردند و تباہ کردند . . . صاحب تاکستان از صاحب گوسفندان نزد داوود شکایت برد، او گفت: نزد سلیمان بروید تا میان شما داوری کند. پس نزد سلیمان رفتند، وی گفت: اگر گوسفند اصل و فرع تاک را خورده، پس بر صاحب گوسفند است که باید گوسفند و بچه در شکم او را به صاحب تاک بدهد و اگر فرع درخت را خورده و اصل درخت باقی است، بچه گوسفند را به صاحب تاکستان بدهد و نظر داوود هم همین بود...».

11- « عن أبي عبد الله (ع) (في) قول الله عز وجل: « و داود و سليمان إذ يحكمان في الحرث » . . . قال: إته كان أوحى الله عز وجل إلى النبيين قبل داود إلى أن بعث الله داود (ع) أي غنم نفشت في الحرث فلصاحب الحرث رقاب الغنم . . . فحكم داود (ع) بما حكمت به الأنبياء (ع) من قبله و أوحى الله عز وجل إلى سليمان (ع) أي غنم نفشت في الزرع فليس لصاحب الزرع إلا ما خرج من بطون ها و كذلك جرت السنه بعد سليمان » ;

از امام صادق(ع) [در باره] قول خدای عزوجل «و داود و سلیمان إذ يحکمان فی الحرث» روایت شده . . . که فرمود: همانا خدای عزوجل به پیامبران قبل از داوود - تا زمانی که او را برانگیخت - وحی نموده بود که هر گوسفندی شبانه وارد زراعتی شود، برای صاحب زراعت است که آن گوسفند را به تملک خود درآورد . . . پس داوود به همان حکم پیامبران پیش از خود حکم داد و خدای عزوجل به سلیمان وحی نمود: هر گوسفندی که شبانه وارد زراعتی شود، صاحب زراعت حقی ندارد؛ مگر به چیزی (بچه ای) که از شکم آن بیرون می آید و بعد از سلیمان همین سنت جریان داشت...».

10- کشتزار قصه سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 78 - 3، 2

2- داوری داوود و سلیمان (ع) ، در باره کشتزار چراشده در شبان گاه به وسیله گوسفندان مردم

و داود و سلیمان إذ يحكمان في الحرث إذ نفشت فيه غنم القوم

«نقش» به معنای چریدن حیوان در شب، بدون چوپان و یا بی اطلاع وی است.

3- داوود و سلیمان (ع) ، در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، به مشورت پرداختند .

و داود و سلیمان إذ يحكمان في الحرث إذ نفشت فيه غنم القوم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که «یحکمان» با صیغه تثنیه، اشاره به مشورت داوود و سلیمان داشته باشد، چه این که حکم هر یک به صورت استقلالی در یک واقعه، بعید به نظر می رسد.

11- منشأ پیدایش کشتزار ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 4

4- پیدایش بوستان ها و کشتزار ها در پی نزول باران ، درسی برای خداجویان

و نزلنا من السماء ماء مبرگًا فأنبثنا به جنت و حبّ الحصيد

ص: 171

8- کشتی

1- آثار حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 1

1- حرکت پیوسته کشتی ها و قوانین حاکم بر آن ، در جهت منافع انسان و جلوه ای از ربوبیت خداوند است .

رَبِّكُم الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

2- آثار سوراخ کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 10

10- معیوب بودن کشتی حامل خضر و موسی (ع) ، عامل صرف نظر پادشاه غاصب از تصرف و مصادره آن شد .

فَأُردت أن أعيبها و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا

3- آسیب پذیری کشتی بادبانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 7

7- کشتی های بادبانی مورد استفاده در عصر بعثت برای سفر های دریایی ، آسیب پذیر در برابر طوفان و امواج دریا

حتى إذا كنتم فى الفلك . . . جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان و ظنوا أنهم

4- استحکام کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 4

4- کشتی نوح ، سفینه ای بسیار مقاوم و برخوردار از بهترین اصول فنی و تکنیکی

و هى تجرى بهم فى موج كالجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 6

6 - کشتی نوح ، برخوردار از استحکام بالا و کیفیتی پیشرفته

فَأُنجِيهِ وَ مِنْ مَعَهُ فِي الْفَلَکِ الْمَشْحُونِ

انباشته بودن و نیز نجات یافتن نوح(ع) و پیروانش از طوفان بزرگ، نمایان گر استحکام و کیفیت بسیار بالای ساختمان کشتی است.

5- استفاده از کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 13 - 1

1 - بهره‌وری انسان از موهبت های طبیعی (کشتی و حیوانات) ، زمینه ساز توجه وی به نعمت دهنده بودن خداوند

جعل لکم من الفلک و الأنعم . . . لتستوا علی ظهوره ثم تذکروا نعمه ربکم إذا استوی

6- استفاده از کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 11

11- مسخّر و رام بودن کشتی ها از سوی خداوند ، به منظور بهره‌وری و سود بردن انسان است .

و مسخّر لکم الفلک

7- امکانات کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 5

5 - کشتی نوح ، انباشته از امکانات ضروری و مورد نیاز سرنشینان آن

فی الْفَلَکِ الْمَشْحُونِ

«شَحْن» (مصدر مجهول «مشحون») به معنای پُر گردانیده شدن است. بنابراین «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر شده. گفتنی است که

متعلق «مشحون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فی الفلک المشحون بما یفتقر إلیه».

8- اهمیت صنعت کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 173

4- اهمیت و نقش سازنده صنعت کشتی سازی و حمل و نقل دریایی برای بشر

و آیه لهم آتانا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

قرار گرفتن نعمت کشتی رانی در کنار نعمت بزرگ خورشید و ماه برای بشر، گویای اهمیت و نقش سازنده صنعت کشتی سازی و حمل و نقل دریایی برای انسان ها است.

9- اهمیت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - 37 - 11 - 8 - هود

8- نجات نوح (ع) و مؤمنان به او، در گرو ساخت کشتی بود.

واصنع الفلک . . . إنهم مغرقون

10- بقای کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 7,8

7- کشتی نوح (ع)، اثری باقیمانده از طوفان نوح، و آیه بزرگ الهی برای همه جهانیان است.

فأنجیناه و أصحاب السفینه و جعلناها آیه للعلمین

8- نجات نوح (ع) و اصحاب کشتی وی و باقی ماندن کشتی، به عنوان آیه الهی برای مردم، به دست خداوند بود.

فأنجیناه و أصحاب السفینه و جعلناها آیه للعلمین

11- بقایای کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 1,2

1- برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد تركنها آيه فهل من مدكر

واژه «آيه» در معانی «علا-مت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

2- برجای ماندن بقایای کشتی نوح، تا عصر نزول قرآن *

و لقد تركنها آيه

در صورتی که «ترکنا» به معنای برجای نهادن آثار و بقایا باشد - و نه صرفاً به معنای باقی گذاشتن خاطره و یاد کشتی نوح - از قید «هل من مدكر» مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 174

12- پسر نوح (ع) و کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 6, 5

5- فرزند نوح ، به هنگام حرکت کشتی ، با فاصله ای نسبتاً دور از کشتی بسر می برد .

و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

متعلق «معزل» آیه و یا الفلک می باشد. بنابراین «و کان ...»؛ یعنی ، فرزند نوح در کناری و به دور از پدرش یا کشتی بسر می برد.

6- فرزند نوح ، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان ، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات ، کناره گرفت .

و هی تجرى بهم فى موج کالجبال و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هی تجرى بهم ...» گویای این است که گفتوگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» - در آیه بعد - مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح ...» را عطف بر «قال اركبوا ...» دانسته و گفته اند: گفتوگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

13- پیروان نوح (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 1

1- پیروان نوح ، پس از شروع طوفان و درپی فرمان او ، به کشتی سوار شدند .

و قال اركبوا فيها ... و هی تجرى بهم

جمله «هی تجرى ...» عطف بر جمله ای مقدر است که به خاطر وضوح و اختصار در کلام ذکر نشده است؛ یعنی: فرکبوا فیها و هی تجرى بهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 2

2- نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی ، در واقعه طوفان ، بر کشتی سوار شدند .

فأخذهم الطوفان ... فأنجیناه و أصحاب السفینة

14- پیشگویی کشتی های غول پیکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 8

8 - پیش بینی قرآن ، از ساخت و حرکت کشتی های کوه پیکر در اقیانوس ها *

و من ءایته الجوار فی البحر کالأعلم

ص: 175

بنابراین که در عصر نزول، کشتی های کوه پیکر هنوز ساخته نشده بود، آیه شریفه می تواند نظر به آینده کشتی سازی بشر داشته باشد.

15- تاریخ کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 5

5- کشتی سازی ، دارای سابقه طولانی در تاریخ بشر

واصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

16- تخته های کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 4، 3

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب ، به وسیله مشتی تخته و میخ ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

4- کشتی نوح ، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مشتی تخته و میخ *

و حملنه علی ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود - نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن

طوفان سهمگین را نداشت.

17- تسخیر کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 22 - 3

3 - رام بودن شتر برای بشر و مکانیسم طبیعی قرار گرفتن و حرکت کشتی بر سطح آب تدبیری الهی است .

ص: 176

و علیها و علی الفلک تحملون

18- تسخیر کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 18

18- مسخر و رام کردن کشتی ها ، نهر ها و رود ها برای انسان ، دلیل و نشانه توحید خداوند

الله الذی خلق ... و سخّر لکم الفلک لتجرى فی البحر بأمره و سخّر لکم الأنهر

19- توقف کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 44 - 9

9- « عن أبي عبد الله (ع) ... أمر الله الأرض أن تبلع مائها و هو قوله « و قيل يا أرض ابلعي مائک ... » . . . فبلعت الأرض ماءها فأراد ماء السماء أن يدخل في الأرض فامتنعت الأرض من قبولها وقالت : إنما أمرني الله عز و جل أن أبلع مائي فبقى ماء السماء على وجه الأرض و استوت السفينه على جبل الجودی و هو بالموصل جبل عظیم ، فبعث الله جبرئیل فساق الماء إلى البحار حول الدنيا . . . » ;

[در مورد طوفان نوح] از امام صادق(ع) روایت شده است که: خداوند به زمین فرمان داد تا آب خود را فرو برد و این سخن خداست که فرمود: «... یا أرض ابلعی مائک...» پس زمین آب خود را فرو برد. آبی که از آسمان آمده بود خواست در زمین فرو رود، زمین از قبول آن امتناع کرد و گفت: خدای عز و جل مرا فرمان داده فقط آب خود را فرو ببرم، پس آب آسمان روی زمین باقی ماند و کشتی بر کوه جودی قرار گرفت و آن کوه بزرگی است در موصل. پس خداوند جبرئیل را برانگیخت و او آنها را به دریاهاى اطراف دنیا سوق داد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 48 - 1

1- خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی ... قیل ینوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» - به قرینه «استوت علی الجودی» - کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

20- جایگاه حیوانات در کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

8- « عن أمير المؤمنين (ع) قال (في) الفلك المشحون » : اتخذ نوح (ع) فيه تسعين بيتاً للبهائم ;

امیرالمؤمنین(ع) درباره «الفلك المشحون» فرمود: نوح در آن کشتی نود جایگاه برای چهارپایان قرار داده بود».

21- حرکت کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 22 - 2

2- حرکت کشتی ها بر سطح دریا ، در سایه وزش باد های ملایم و موافق ، از جلوه های ربوبیت و پروردگاری خدا

هو الذی یسیرکم فی البر و البحر حتی إذا کنتم فی الفلک و جرین بهم بریح طیبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 13، 4

4- توجه به تسخیر طبیعت برای انسان ، حرکت کشتی در دریا و امنیت زمین از برخورد با کرات و سنگ های آسمانی ، زمینه روشنی برای ره یابی به توحید ربوبی خداوند

ألم تر أنّ الله سَخَّرَ .. أن تقع على الأرض

13- رام بودن طبیعت برای انسان ، حرکت کشتی در دریا و امنیت زمین از برخورد کرات آسمانی با آن ، جلوه های رأفت و رحمت گسترده خدا به انسان

ألم تر أنّ الله سَخَّرَ . .. إنّ الله بالناس لرءوف رحيم

22- حرکت کشتی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 6

6- حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. الفلک تجری فی البحر بما ینفع الناس ... لأیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجری...»؛ یعنی، آن

کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

23- حرکت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 3

ص: 178

3- کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال» (کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 1

1 - حرکت کشتی حضرت نوح بر امواج طوفان ، در پرتو حمایت و نظارت الهی

تجری بأعیننا

24- حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 4,6

4 - آمادگی شرایط طبیعی و خصوصیات اجسام ، برای ساختن کشتی و حرکت بر آب ، از نشانه های خدا است .

ألم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت اللّٰه لیریکم من ءایته

6 - فلسفه فراهم آوردن امکانات حرکت کشتی در آب ، ارائه برخی از آیات خدا به بندگان است .

ألم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت اللّٰه لیریکم من ءایته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 1

1 - حرکت کشتی های کوه پیکر در دریا ها ، آیه ای الهی و نشانی از تدبیر ، علم و قدرت خداوند است .

و من ءایته الجوار فی البحر

«جوار» (جمع «جاریه») و وصف «سفن» (جمع «سفینه») است که به دلیل اختصار حذف گشته ، و وصف جریان و حرکت کشتی ها جایگزین آن شده است.

25- حیوانات در کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 6,7,22

6- بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن ، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

7- نوح (ع) ، موظف بود از هر نوع حیوان تنها یک جفت (نر و ماده) را به کشتی سوار کند .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «حیوان» است؛ یعنی: من کل حیوان کلمه «اثنین» تأکید برای زوجین است و

ص: 179

اشاره به این معنا دارد که از هر حیوان ، بیشتر از یک جفت نباید به کشتی برده شود.

22- « عن أبي عبدالله (ع) قال : حمل نوح (ع) في السفينه الأزواج الثمانية التي قال الله عزوجل : « ثمانية أزواج من الضأن اثنين و من المعز اثنين و من الإبل اثنين و من البقر اثنين » فكان من الضأن اثنين زوج داجنه يربّيها الناس و الزوج الآخر الضأن التي تكون في الجبال الوحشيّه . . . و من المعز اثنين زوج داجنه . . . و الزوج الآخر الظبي التي تكون في المفاوز و من الإبل اثنين البخاتي و العراب و من البقر اثنين زوج داجنه للناس و الزوج الآخر البقر الوحشيّه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح هشت زوجی را که خدا فرموده «ثمانیه أزواج من الضأن اثنين . . .» در کشتی قرار داد: از میش دو جفت یک جفت اهلی که مردم تربیت می کنند و جفت دیگر وحشی که در کوههاست ... و از بز دو جفت: یکی اهلی ... و دیگری آهو که در بیابانهاست و از شتر دو جفت: یکی بخاتی (شتر خراسانی که از شتر عربی و شتر فالج به وجود آید) و دیگری عربی و از گاو دو جفت: یکی اهلی و دیگری وحشی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8- نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فيها من كل زوجين اثنين و أهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 2

2- استقرار نوح (ع) و مؤمنان همراه او در کشتی ، پس از جای دادن حیوانات و خاندانش در آن

فاسلك فيها من كل زوجين اثنين و أهلک .. فإذا استويت أنت و من معک علی الفلک

از تفریع عبارت «فإذا استويت» بر آیه قبل، استفاده می شود که حضرت نوح(ع) نخست حیوانات و خاندانش را در کشتی جای داد و آن گاه خود و یارانش بر آن سوار شدند.

26- خانواده نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 11

11- نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فيها .. أهلك

کلمه «أهل» در «أهلك» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 27 - 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فيها من كل زوجين اثنين وأهلك إلا من سبق عليه القول

ص: 180

27- خضر (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 71 - 4,6,2

2- موسی و خضر (ع) در نخستین مراحل همراهی، سوار کشتی شدند.

فانطلقا حتّی إذا ركبا فی السفینه

4- خضر (ع) پس از سوار شدن بر کشتی، در بدنه آن شکافی ایجاد کرد که سرنشینان آن در خطر غرق شدن قرار گرفتند.

حتّی إذا ركبا فی السفینه خرقها

«خرق» به معنای «شکافتن و دریدن» است.

6- اقدام خضر به سوراخ کردن کشتی، دور از چشم سرنشینان کشتی بوده است.

خرقها قال أخرقتها لتغرق أهلها

روشن است که اگر سوراخ کردن کشتی، در دید مردم قرار داشت، خضر(ع)، مورد اعتراض آن ها قرار می گرفت و مانع او می شدند. از این که تنها، موسی(ع)اعتراض کرده، چنین بر می آید که این کار، از چشم دیگران به دور بوده است.

28- خطر در کشتی قصه یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 141 - 2

2- وجود خطر برای کشتی حامل یونس (ع) و رفع آن، با افکنده شدن یک نقر به دریا

إذ أبق إلى الفلك المشحون . فساهم فکان من المدحضین

29- خلقت کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 81 - 2

2- آفرینش دام ها و کشتی ها، از نشانه ها و دلایل قدرت و ربوبیت بی همتای خداوند

اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ... وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفَلَاحِ تَحْمِلُونَ . وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ

از مصادیق مورد نظر آیه شریفه برای آیات الهی، دام ها و کشتی ها (موضوع بحث آیه قبل) می باشد.

30- درخواست فرود کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 1

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ... فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ... وَقُلِ رَبِّ أَنْزِلْنِي... وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ

ص: 181

واژه «ربّ» مشترک لفظی میان مصدر (ترییّت کردن) و وصف (مربی و ترییّت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

31- زمان بارگیری کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 3

3- خداوند ، زمان بارگیری کشتی نوح و سوار شدن بر آن را تعیین کرد .

حَتَّى إِذَا جَاء أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قَلْنَا احْمِلْ فِيهَا

32- زمان حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 9

9- «عن أبي عبدالله (ع) : (إن نوحاً (ع) ركب السفينه أوّل يوم من رجب . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: حضرت نوح اول ماه رجب بر کشتی سوار شد. «...».

33- زوجیت حیوانات کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 11، 9

9- نوح (ع) ، طبق دستور الهی می بایست از هر حیوان ، تنها یک نر و یک ماده را وارد کشتی کند .

فاسلک فیها من کلّ زوجین اثنين

11 - کشتی نوح ، ظرفیت بیش از یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان مورد نیاز را نداشت .

فاسلک فیها من کلّ زوجین اثنين

تأکید خداوند بر این که از هر حیوان تنها یک نر و یک ماده - و نه بیشتر - را در کشتی جای دهند (من کلّ زوجین اثنين)، بیانگر مطلب فوق است.

34- سفر با کشتی بادبانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 8

8 - دریانوردی با کشتی های بادبانی ، سفری آمیخته با بیم و امید

حتى إذا كنتم فى الفلك . . . وفرحوا بها . . . و ظنوا أنهم أحيط بهم

ص: 182

35- سوراخ کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 71 - 4,5,6,8

4- خضر (ع) پس از سوار شدن بر کشتی ، در بدنه آن شکافی ایجاد کرد که سرنشینان آن در خطر غرق شدن قرار گرفتند .

حَتَّى إِذَا رَكَبَا فِي الْسَفِينَةِ خَرَقَهَا

«خرق» به معنای «شکافتن و دریدن» است.

5- موسی (ع) از عملکرد خضر (ع) در شکافتن بدنه کشتی ، شگفت زده شد و به او اعتراض کرد .

قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرَقَ أَهْلِهَا

6- اقدام خضر به سوراخ کردن کشتی ، دور از چشم سرنشینان کشتی بوده است .

خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرَقَ أَهْلِهَا

روشن است که اگر سوراخ کردن کشتی، در دید مردم قرار داشت، خضر(ع)، مورد اعتراض آن ها قرار می گرفت و مانع او می شدند. از

این که تنها، موسی(ع)اعتراض کرده، چنین بر می آید که این کار، از چشم دیگران به دور بوده است .

8- آسیب رساندن خضر (ع) به کشتی ، امری بس ناروا و غیرقابل توجیه در نظر موسی (ع) بود .

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِمْرًا

«إمر» به معنای «منگر عظیم» و نیز «منگر عجیب» آمده است. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 72 - 3

3- خضر (ع) با بیان آگاه نبودن موسی (ع) به راز معیوب ساختن کشتی ، پندار وی را در مورد انگیزه آن کار ، تخطئه کرد .

أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرَقَ أَهْلِهَا .. أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

36- شگفتی حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- حرکت کشتی در دریا با شکافتن آب آن ، منظره ای دیدنی و شگفت آور

و تری الفلک مواخر فیه

عبارت «و تری الفلک مواخر فیه» معترضه است و بین چند جمله ای واقع شده که به همدیگر عطف شده اند. آوردن جمله معترضه - در صورتی که امکان عطف وجود دارد - به خاطر مخالفت با اسلوب جمله و بیان تعجب آور بودن آن است. لازم به ذکر است که «مواخر» جمع «مأخره» (از ماده مخر) بوده و به معنای شکافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 3

ص: 183

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به شگفتی حرکت کشتی های عظیم بر دریا و درس آموزی از آن

وله الجوار المنشات فی البحر کالأعلم . فبأیء الاء ربکما تکذبان

37- ظرفیت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 11

11 - کشتی نوح ، ظرفیت بیش از یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان مورد نیاز را نداشت .

فاسلک فیها من کلّ زوجین اثنین

تأکید خداوند بر این که از هر حیوان تنها یک نر و یک ماده - و نه بیشتر - را در کشتی جای دهند (من کلّ زوجین اثنین)، بیانگر مطلب فوق است.

38- عبرت از حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 1

1 - حرکت کشتی ها بر پهنه دریا ، در پرتو مواهب الهی ، شایسته تأمل و درس آموزی است .

الم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 3

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به شگفتی حرکت کشتی های عظیم بر دریا و درس آموزی از آن

وله الجوار المنشات فی البحر کالأعلم . فبأیء الاء ربکما تکذبان

39- عبرت از کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 1

1 - برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین ، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد تركنها ايه فهل من مدكر

واژه «آیه» در معانی «علامت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

ص: 184

40- عظمت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 9

9- کشتی نوح ، سفینه ای فوق العاده بزرگ و عظیم

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثین

ظرفیت کشتی برای حمل یک جفت از هر حیوان ، حکایت از بزرگی و عظمت فوق العاده آن دارد.

41- عوامل توقف کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 2

2- کشتی نوح ، با نام خدا حرکت می کرد و با نام خدا از حرکت باز می ایستاد .

بسم الله مجریها و مرسیها

«مجرى» و «مرسى» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جرى» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجرىها...» است. بنابراین جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت: حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.

42- عوامل توقف کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 1

1 - رکود و سکون کشتی ها با جلوگیری از وزش باد ، امری سهل و آسان برای خداوند است .

إن یسأ یسکن الریح فیظللن رواكد علی ظهره

43- عوامل حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 2

2- کشتی نوح، با نام خدا حرکت می کرد و با نام خدا از حرکت باز می ایستاد.

بسم الله مجریها و مرسیها

«مجری» و «مرسی» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جری» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجریها...» است. بنابراین جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت: حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.]

ص: 185

44- عوامل حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 9

9- از جمله فواید باد ها ، به حرکت در آوردن کشتی ها در دریا ها است .

أن يرسل الرياح . . . و لتجرى الفلك بأمره

«لام» در «لتجرى» تعلیل برای فعل «یرسل» است.

45- عوامل غرق کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 34 - 1

1 - غرق شدن کشتی ها در اثر عملکرد ناشایست انسان ها ، ناشی از اراده و مشیت خداوند است .

إن يشأ يسكن الريح . . . أو يوبقهنّ بما كسبوا

«إيباق» (مصدر «يوبق») به معنای اهلاک و کنایه از غرق کردن است.

46- غرق کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 6

6- فرو رفتن کشتی های کوه پیکر در اعماق دریا ها ، از شگفتی های جهان طبیعت و نشانه قدرت بی مانند خداوند است .

و من ءآيته الجوار في البحر كالأعلم

اشاره به کوه پیکر بودن کشتی ها، می تواند ناظر به این نکته باشد که فرو رفتن چنین اجسامی در دل دریاها، امری بس شگفت بوده و نشان از قدرتی بی مانند دارد.

47- غرق مسافران کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند بر غرق ساختن تمامی سرنشینان کشتی ها در اعماق دریا ها توانا است .

وإن نشأ نغرقهم فلا صریخ لهم ولا هم ینقذون

ص: 186

فقر مالکان کشتی قصه خضر(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 2

2- کشتی سوراخ شده به دست خضر (ع) ، در مالکیت گروهی از محرومان بود و تنها وسیله ارتزاق آنان به شمار می آمد .

فکانت لمسکین يعملون فی البحر

48- فلسفه تسخیر کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 11

11- مسخر و رام بودن کشتی ها از سوی خداوند ، به منظور بهره‌وری و سود بردن انسان است .

و سخر لکم الفلک

49- فلسفه سوراخ کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 1،13

1- هدف خضر (ع) از اقدام به معیوب ساختن کشتی ، نجات دادن آن از غارت و مصادره سلطان غاصب بود .

أما السفینه .. فأردت أن أعیبها ... يأخذ کلّ سفینه غصبًا

13- عملکرد خضر (ع) در مورد کشتی ، مصداقی از تقدیم اهم ، به هنگام مزاحمت آن با امری مهم است .

و أما السفینه فکانت لمسکین .. يأخذ کلّ سفینه غصبًا

50- فواید کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 22 - 1

1 - امکان بهره‌وری بشر از شتران و کشتی ها در جهت سواری و حمل و نقل ، نمونه ای دیگر از تدبیر الهی

و علیها و علی الفلک تحملون

ضمیر در «علیها» به أنعام بازمی گردد و مراد از آن - به قرینه «تحملون» - تنها شتران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 65 - 3

3 - سفر دریایی و استفاده از کشتی ، در عصر ظهور اسلام ، رواج داشته است .

فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 3

3- امکان بهره برداری انسان ها از دریا به وسیله کشتی در سیر و سفر و حمل و نقل ، از نعمت های الهی است .

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 42 - 3

3- آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و . . .) از سوی خداوند ، به سود بشر و از نعمت های او است .

و ءایه لهم . . . و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

گفتنی است که لام در «لهم» برای انتفاع است؛ یعنی، مرکب های مانند کشتی را به نفع انسان ها آفریدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 80 - 5

5- شتران و کشتی ها ، از وسایل فراهم شده از سوی خداوند ، برای حمل و نقل انسان ها در دریا و خشکی

و علیها و علی الفلک تحملون

51- فواید کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 3

3- دریا ها و کشتی ها ، در دستیابی انسان به موهبت های طبیعت و نعمت های خداوندی ، نقش بس مهم و مؤثر دارند .

ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 4

4- مرکب قرار گرفتن کشتی ها و دام ها ، از نعمت های الهی برای انسان است .

و جعل لكم من الفلك والأنعم ما تركبون

52- فواید کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 6

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. الفلك تجرى فی البحر بما ینفع الناس ... لأیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجرى...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای

ص: 188

مردم سودبخش است... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

53- قوم نوح و کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 4

4- کفرپیشگان، ساختن کشتی را آزار و عذابی بی جا و تحمیل شده بر نوح (ع) و پیروانش قلمداد کرده و آن را مایه شرمساری ایشان می شمردند.

یصنع الفلک... فسوف تعلمون من یأتیة عذاب یخزیه

54- کشتی از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 41 - 1

1 - سوار شدن انسان ها بر کشتی های پر بار و مجهز، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است.

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

«مشحون» به معنای «مملو» است و «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر بار و مجهز به تجهیزات لازم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 42 - 2

2 - آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و...) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون . و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «و خلقنا لهم...» عطف بر جمله «حملنا ذریتهم» می باشد و درصدد بیان نشانه های تدبیر و قدرت خداوند است.

55- کشتی بادبانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 7

7 - کشتی های بادبانی مورد استفاده در عصر بعثت برای سفر های دریایی ، آسیب پذیر در برابر طوفان و امواج دریا

حتى إذا كنتم فى الفلك . . . جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان و ظنوا أنهم

ص: 189

56- کشتی سازی پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 12

12- پیروان نوح ، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق ، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إنا» و «نسخر» است.

57- کشتی سازی در دوران یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

58- کشتی سازی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 4, 3, 1

1- خداوند ، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش ، او را به ساختن کشتی فرمان داد .

أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك . . . واصنع الفلك

3- نوح (ع) ، در ساخت کشتی مؤید به مراقبت و محافظت همه جانبه خداوند بود .

واصنع الفلك بأعيننا

«عین» به معنای چشم و در آیه شریفه کنایه از مراقبت و محافظت می باشد. جمع آوردن آن (اعین) برای مبالغه و رساندن کمال مراقبت است و «بأعیننا» حال برای فاعل «اصنع» می باشد. بنابراین «اصنع الفلك بأعیننا»؛ یعنی، آن کشتی را بساز در حالی که قرین محافظت و مراقبت کامل ما (خداوند) هستی.

4- نوح (ع) ، در ساخت کشتی با دریافت وحی ، از تعالیم و راهنمایی های خداوند بهره می برد .

واصنع الفلک بأعیننا ووحینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 1,3,4,5,12,14,15,16

1- نوح (ع) در پی فرمان خداوند، به ساختن کشتی پرداخت.

واصنع الفلک .. و یصنع الفلک

در کلام عرب، گاهی فعل مضارع به جای فعل ماضی به کار می رود و منظور از آن ترسیم حادثه های گذشته است به گونه ای که گویا پیش روی مخاطبان قرار دارد. در آیه شریفه نیز، فعل «یصنع» به همین منظور به جای «صنع» استعمال شده است.

3- کفرپیشگان، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند.

ص: 190

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

4- کفرپیشگان، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند.

كلما مرّ عليه ملاً من قومه

برداشت فوق، از کلمه «ملاً» - که در این جا به معنای گروه و جماعت است - استفاده شده است.

5- نوح (ع) پس از دریافت فرمان الهی مبنی بر ساختن کشتی، همه وقت و همت خویش را مصروف اجرای آن فرمان کرد.

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

بدیهی است که تمسخر کفرپیشگان، مخصوص زمانی نبوده که نوح(ع) را در کارگاه کشتی سازی مشاهده کنند. بنابراین مقید کردن زمان استهزا به وقتی که در جایگاه کشتی سازی با او مواجه می شدند، به این نکته اشاره دارد که: کافران آن حضرت را در غیر آن مکان نمی یافتند و این حاکی است که او، تمام وقت را در کارگاه مشغول به کار بوده است.

12- پیروان نوح، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إنا» و «نسخر» است.

14- «عن أبي عبد الله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعماء سنه همّ أن يدعوا عليهم . . . فأمره الله عزوجل أن يغرس النخل . . . فلما أتى لذلك خمسون سنه و بلغ النخل و استحکم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه و أمر جبرئيل (ع) أن ينزل عليه و يعلمه كيف يتخذها فقدّر طولها في الأرض ألفاً و مأتى ذراع و عرضها ثمانمأة ذراع و طولها في السماء ثمانون ذراعاً . . .»

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد . . . پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن حضرت را به بریدن آن فرمان داد . . . آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد . . .»

15- «عن أبي عبد الله (ع) [في حديث قال بعد ما قرأ قوله تعالى]: «كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه . . .»: . . . كانوا يسخرون منه و يقولون: ينحت سفينه في البرّ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قرائت آیه مزبور] فرمود: . . . قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!».

16- «عن أبي عبد الله (ع) قال: بقي نوح في قومه ثلاثمأة سنه يدعوهم إلى الله فلم يجيبوه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه . . . فقال: يا رب من يعينني على اتخاذها؟ فأوحى الله إليه ناد في قومك من أعانني عليها و نجر منها شيئاً صار ما ينجره ذهباً و فضه فنادی نوح (ع)

فیهم بذلک فأعانوه علیها . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح سیصد سال در بین قوم خود باقی ماند و آنها را به خدا دعوت کرد، ولی او را اجابت نکردند . . پس خداوند وی را امر کرد تا کشتی بسازد . . نوح گفت: پروردگارا! چه کسی مرا در ساختن کشتی کمک می کند؟ به او وحی شد در بین قوم خود ندا کن: هر کس مرا در ساختن کشتی کمک کند، تراشه های چوبی که می تراشد برای او طلا و نقره می شود. نوح این ندا را داد، پس قوم او در ساختن کشتی به او کمک کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 2

2 - وحی الهی به نوح (ع) در ساختن کشتی

ص: 191

59- کشتی سواری یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 1

1 - یونس پیامبر ، با سوار شدن بر کشتی مملو از بار و مسافر ، از میان قوم خود گریخت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

«أبق» (مصدر «أبق») به معنای فرار عبد از مالک است و «مشحون» به معنای مملو است.

60- کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 10، 4، 3

3 - خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را به وسیله کشتی از غرق شدن رهایی بخشید .

فكذبوه فانجينه و الذين معه في الفلك و أغرقنا الذين كذبوا

4 - مؤمنان به رسالت نوح (ع) ، همراه و همسفر او در کشتی

فانجينه و الذين معه في الفلك

10 - گروهی از همسفران نوح (ع) در کشتی نجات ، نه از مؤمنان بودند و نه از تکذیب کنندگان آیات الهی

فانجينه و الذين معه في الفلك و أغرقنا الذين كذبوا بايتنا

از اینکه خداوند نجات یافتگان را توصیف نکرد که اهل ایمان بودند، مثلاً فرمود «و الذين آمنوا»، می توان گفت گروهی از همراهان نوح (ع) در کشتی به وی ایمان نداشتند. و از جمله «و أغرقنا ...» می توان فهمی آن گروه وی را تکذیب نیز نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 2

2- نوح (ع) پیش از مأموریتش برای ساختن کشتی ، به چگونگی (اندازه ، شکل و ...) آن آگاه بود .

ظاهر این است که «ال» در «الفلك» عهد ذهنی است و اشاره به سفینه ای خاص دارد که نوح(ع) به آن آشنایی داشت. براین اساس خداوند، پیش از فرمان به ساختن کشتی، طرح و دورنمایی از آن را به او نشان داده بود. گفته شده که آن حضرت کشتی مورد نظر را در رؤیا دیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانية . . فأوحى الله عز وجل إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

ص: 192

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: .. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزوجل - به او وحی فرستاد: «أَنْتَ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا یلذوا إلاّ فاجراً کفّاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أَنْ اصْنَعِ الْفُلَ».

61- کشتی نوح(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 1

1 - برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین ، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد ترکنها ءایه فهل من مدکر

واژه «آیه» در معانی «علا-مت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

62- کشتی نوح(ع) در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 3

3- کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال» (کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

63- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 2

2 - برجای ماندن بقایای کشتی نوح ، تا عصر نزول قرآن *

و لقد ترکنها ءایه

در صورتی که «ترکنا» به معنای برجای نهادن آثار و بقایا باشد - و نه صرفاً به معنای باقی گذاشتن خاطره و یاد کشتی نوح - از قید «هل من مدکر» مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 193

64- کشتی نوح (ع) در کوه جودی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4

4- با فرمان الهی به آسمان و زمین، آب ها کاسته شد، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید.

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

65- کشتی های بادبانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 5

5- آشنایی مردم عصر بعثت، با کشتی های بزرگ بادی

و من آیته .. إن یشأ یسکن الریح فیظللن رواکد

طرح کشتی های غول پیکر به عنوان آیات الهی، نشانگر این مطلب است که مردم عصر بعثت با این پدیده آشنا بودند.

66- مبدأ حرکت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 10

10- «عن أبی عبدالله (ع) قال : جاء رجل إلی أمیر المؤمنین (ع) و هو فی مسجد الکوفه فقال (ع) : ... صلّ فی هذا المسجد ... منه سارت سفینه نوح ...»

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: امیرالمؤمنین (ع) در مسجد کوفه بود. مردی نزد وی آمد، آن حضرت فرمود: ... در این مسجد نماز بخوان... از همین مسجد کشتی نوح سیر خود را آغاز کرد...».

67- محرومیت مالکان کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 2

2- کشتی سوراخ شده به دست خضر (ع) ، در مالکیت گروهی از محرومان بود و تنها وسیله ارتزاق آنان به شمار می آمد .

فکانت لمسکین یعملون فی البحر

68- مدت حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 194

10- « عن المفضل قال: قلت لأبي عبدالله (ع) ... كم لبث نوح و من معه في السفينه حتى نصب الماء و خرجوا منها؟ فقال: لبثوا فيها سبعة أيام و لياليها و طافت بالبيت ثم استوت على الجودي ... »

مفضل گوید: به امام صادق (ع) گفتم: ... چه مدتی نوح و همراهان در کشتی ماندند تا آب فرو نشست و از کشتی خارج شدند؟ فرمود: هفت شبانه روز در کشتی ماندند و کشتی بر خانه خدا طواف کرد، سپس بر کوه جودی استقرار یافت ...».

69- مدت کشتی سازی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- « عن المفضل بن عمر قال: قلت (لأبي عبدالله (ع)): جعلت فداك في كم عمل نوح سفينه حتى فرغ منها؟ قال: في دورين؟ قلت: و كم الدورين؟ قال: ثمانين سنه ... »

مفضل بن عمر گوید: به امام صادق (ع) عرض کردم: فدایت شوم! نوح در چه مدتی کشتی خود را ساخت تا از آن فارغ شد؟ فرمود: در دو دور، گفتم: دو دور چقدر است؟ فرمود: هشتادسال ...».

70- مسافران کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- قرار گرفتن سرنشینان کشتی در معرض غرق، علت اعتراض موسی (ع) به عمل خضر (ع) بود.

قال أخرجتها لتغرق أهلها

10- کشتی سوراخ شده به دست خضر (ع) حامل مسافر بوده است.

أخرجتها لتغرق أهلها

71- مسافرت با کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سفر دریایی با کشتی ، خطر آفرین است و کشتی نشین ، احساس خطر می کند .

فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين

3 - سفر دریایی و استفاده از کشتی ، در عصر ظهور اسلام ، رواج داشته است .

فإذا ركبوا في الفلك دعوا الله مخلصين له الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 1

ص: 195

1 - سوار شدن انسان ها بر کشتی های پر بار و مجهز ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

«مشحون» به معنای «مملو» است و «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر بار و مجهز به تجهیزات لازم.

72- مکان توقف کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4

4- با فرمان الهی به آسمان و زمین ، آب ها کاسته شد ، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات ، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید .

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 11

11- «عن أبي عبدالله (ع) قال : . . . فنزل نوح بالموصل من السفینه مع الثمانین . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . نوح با هشتاد نفر همراه در موصل از کشتی پیاده شد . . .».

73- مکان حیوانات در کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها . . . و أهلک فإذا استویت أنت . . . علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت. . . علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

74- مکان فرود کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- فرود آمدن کشتی نوح، در محلی غیر از محل زندگی نخستین او

وقل ربّ انزلنی منزلاً مبارکاً

همان طور که در برداشت پیشین گفته شد، «منزل» می تواند اسم مکان باشد. بنابراین درخواست فرود آمدن در یک جای پربرکت، بیانگر تغییر مکان و مفید برداشت فوق است.

ص: 196

75- مکان کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 2،17

2- کارگاه کشتی سازی نوح ، مجاور گذرگاه عمومی و در دید و منظر همگان بود .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه

17- « عن أبي عبدالله (ع) [في حديث] : . . . فعمل نوح سفينة في مسجد الكوفة بيده . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی] فرمود: .. نوح به دست خود در مسجد کوفه کشتی ساخت...».

76- مکان نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلك فيها . . و اهلك فاذا استويت أنت ... على الفلك

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلك فيها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استويت. .. على الفلك» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

77- مکان همسفران نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلك فيها . . و اهلك فاذا استويت أنت ... على الفلك

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلك فيها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استويت. .. على الفلك» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

78- منشأ پیدایش کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 42 - 1

1 - خداوند ، مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و . . .) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر آفریده است .

و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

ص: 197

79- منشأ تسخیر کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 12

12- حرکت کشتی ها و رام بودن آنها برای انسان ها به فرمان خداوند است .

و سَخَّرَ لَكُمْ الْفَلَکَ لِتَجْرِيَ فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ

80- منشأ توقف کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 6

6 - انسان های صبور و شاکر ، بهره مند از فهم و درک نشانه های قدرت الهی در حرکت و سکون کشتی ها

و من ءآیته .. . إِنَّ فِی ذَٰلِكَ لَآیَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

با توجه به این که لام در «لکَلَّ صَبَّارٍ شَکُورٍ» لام انتفاع است، مطلب بالا استفاده می شود.

81- منشأ حرکت کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 6

6 - حرکت کشتی ها در دریا ، به اذن خدا و تحت فرمان او است .

و الْفَلَکَ تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 33 - 6

6 - انسان های صبور و شاکر ، بهره مند از فهم و درک نشانه های قدرت الهی در حرکت و سکون کشتی ها

و من ءآیته .. . إِنَّ فِی ذَٰلِكَ لَآیَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

با توجه به این که لام در «لکَلَّ صَبَّارٍ شَکُورٍ» لام انتفاع است، مطلب بالا استفاده می شود.

82- منشأ حرکت کشتی بادبانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 5

5 - سفر های دریایی با کشتی های بادبانی ، در گرو وزش باد های ملایم و موافق

حتی إذا کنتم فی الفلک و جرین بهم بريح طيبه

ص: 198

83- منشأ حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 12

12- حرکت کشتی ها و رام بودن آنها برای انسان ها به فرمان خداوند است .

و سخّر لكم الفلك لتجرى فى البحر بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 8

8 - حرکت کشتی ها در دریا ها ، به امر خداوند است .

يرسل الرياح . . . و لتجرى الفلك بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 3

3 - خداوند ، فراهم آورنده اسباب و وسایل حرکت کشتی ها در دریا است .

ألم تر أنّ الفلك تجرى فى البحر بنعمت الله

«با» در «بنعمت» می تواند برای مصاحبه و یا برای تعدیه و یا برای سبب باشد. برداشت بالا، بر اساس احتمال سوم است. لازم به ذکر

است که «بنعمت الله» براساس یاد شده، احسان خداوند در تهیه اسباب حرکت کشتی ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 3

3 - حرکت کشتی ها بر پهنه آب های دریا ، به امر و فرمان الهی

لتجرى الفلك فيه بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 1

1 - حرکت کشتی های کوه پیکر در دریا ها ، به تدبیر و اراده الهی

وله الجوار المنشات فی البحر کالأعلم

«جواری» (جمع «جاریه») به معنای کشتی ها و «أعلام» (جمع «علم») به معنای کوه ها است.

84- منشأ غرق کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 34 - 1

1 - غرق شدن کشتی ها در اثر عملکرد ناشایست انسان ها ، ناشی از اراده و مشیت خداوند است .

ص: 199

إن يشأ يسكن الريح . . . أو يوبقهنّ بما كسبوا

«إيباق» (مصدر «يوبق») به معنای اهلاک و کنایه از غرق کردن است.

85- منشأ غرق مسافران کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 43 - 6

6- هیچ یک از سرنشینان کشتی ها در دریا ها ، امنیت کامل نداشته و امکان غرق شدن آنان به اراده الهی وجود دارد .

وإن نشأ نغرقهم فلا صریخ لهم ولا هم ینقذون

این آیه شریفه با آیه قبل، درصدد بیان نعمت و آیت الهی می باشد؛ ولی در عین حال لحن هشدار دهنده نیز دارند که مبدا این نعمت ها موجب غرور بشر شود و آنان از آنها سوء استفاده کنند؛ که در این صورت ممکن است با قهر الهی دچار غرق و نابودی شوند.

86- منشأ کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 5

5- توان انسان در ساختن کشتی و دریانوردی و به خدمت گرفتن حیوانات ، پرتوی از علم و عزت آفریدگار هستی است .

خلقهنّ العزیز العلیم . . . و جعل لکم من الفلک و الأنعم ما ترکیبون

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که خداوند درصدد بیان جلوه های عزت و دانایی خود در نظام هستی است.

87- منشأ کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 3

3- ساختن کشتی و نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله آن ، با هدایت و تدبیر الهی بود .

حملنکم فی الجاریه

نسبت داده شدن فعل «حملناکم» به خداوند، گویای مطلب یاد شده است. تصریح به این مطلب در آیات دیگر مؤید آن است (فأوحینا إلیه أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا...). (مؤمنون (23) آیه 27).

88- مواد کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 4

ص: 200

4- آمادگی شرایط طبیعی و خصوصیات اجسام، برای ساختن کشتی و حرکت بر آب، از نشانه های خدا است.

ألم تر أنّ الفلك تجرى فى البحر بنعمت الله ليرىكم من آياته

89- موانع غضب کشتی قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 10

10- معیوب بودن کشتی حامل خضر و موسی (ع)، عامل صرف نظر پادشاه غاصب از تصرف و مصادره آن شد.

فأردت أن أعيبها و كان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا

90- موسی در کشتی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 71 - 2

2- موسی و خضر (ع) در نخستین مراحل همراهی، سوار کشتی شدند.

فانطلقا حتّى إذا ركبا فى السفینه

91- میخهای کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 4, 3

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب، به وسیله مشتی تخته و میخ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنه على ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

4- کشتی نوح، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مشتی تخته و میخ *

و حملنه على ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود - نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن طوفان سهمگین را نداشت.

ص: 201

92- ناخدای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 10

10- خداوند ، ناخدای کشتی نوح و هدایت کننده آن به مقصد بود .

و ممّن حملنا مع نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 7

7 - خدا ، ناخدای حقیقی کشتی نوح

وقل ربّ أنزلنی منزلاً مبارکاً و أنت خیر المنزلین

این که نوح(ع) می خواند: «خدایا! مرا در جایی پر خیر و برکت فرود آور»، می رساند که در واقع سکاندار آن کشتی خدا بوده است.

93- ناظر کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 3

3- نوح (ع) ، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلک بأعیننا و وحینا

94- نعمت حرکت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 12 - 4

4- حرکت کشتی ها در دریا ، نعمتی مهم و اساسی برای انسان ها

سنّٰر لکم البحر لتجرى الفلک فیہ بأمره

از این که در میان منافع دریا، جریان کشتی ها (کشتی رانی) اختصاص به ذکر یافته است، اهمیت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 41 - 3

3 - امکان بهره برداری انسان ها از دریا به وسیله کشتی در سیر و سفر و حمل و نقل ، از نعمت های الهی است .

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 42 - 3

3- آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و ...) از سوی خداوند ، به سود بشر و از نعمت های او است .

و ءایه لهم ... و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

گفتنی است که لام در «لهم» برای انتفاع است؛ یعنی، مرکب های مانند کشتی را به نفع انسان ها آفریدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 1

1 - امکان ساخت کشتی های عظیم و دریانوردی ، از نعمت های انکارناپذیر الهی برای زمینیان و غیرقابل تکذیب

وله الجوار المنشآت ... فبأیء الآء ربکما تکذبان

96- نعمت کشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 4

4 - مرکب قرار گرفتن کشتی ها و دام ها ، از نعمت های الهی برای انسان است .

و جعل لکم من الفلک و الأنعم ما ترکبون

97- نقش کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 3 - 5

5 - « جمیل عن أبی عبداللّٰه فی قوله ... « فالجاریات یسراً » قال هی السفن ... » ;

جمیل از امام صادق(ع) درباره «فالجاریات یسراً» سؤال کرد، آن حضرت فرمود: مراد کشتی ها است.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 5

5- « عن علي (ع) في قول الله عزّوجلّ « وله الجوار المنشئات في البحر كالأعلام » قال : السفن ;

از امام علي(ع) درباره قول خدای عزّوجلّ: «.. الجوار المنشئات» روایت شده که مراد کشتی ها هستند».

98- نقش کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 3

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب ، به وسیله مشتی تخته و میخ ، نمودی از قدرت خداوند *

ص: 203

و حملنه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 2

2 - حمایت و لطف الهی ، عامل اصلی نجات نوح (ع) و مؤمنان به آن حضرت از مهلکه طوفان ؛ و نه صرفاً ابزار مادی (کشتی) *

تجری بأعیننا

در صورتی که «بأعیننا» کنایه از نظارت، حمایت و لطف الهی باشد، ذکر «تجری بأعیننا» - پس از «حملناه علی ذات..» - بیانگر این معنا است که هر چند کشتی نوح از ابزار بایسته ای ساخته شده بود؛ اما این حمایت و نظارت لحظه به لحظه ما بود که در نهایت کارساز و نجات آفرین بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 2

2 - نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله کشتی از هلاکت و غرق شدن

حملنکم فی الجاریه

99- نوح (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 1

1 - روی آوردن به حمد و ستایش الهی ، پس از استقرار در کشتی ، رهنمود خداوند به نوح (ع)

فإذا استویت .. فقل الحمد لله

«إستواء» (مصدر «استویت») به معنای قرار گرفتن و استقرار یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی ، در واقعه طوفان ، بر کشتی سوار شدند .

فأخذهم الطوفان .. فأنجیناه و أصحاب السفینة

100- ویژگیهای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 6

ص: 204

6- کشتی نوح، دارای ویژگیهایی خاص و برخوردار از صنعتی شگرف و بی سابقه

واصنع الفلک بأعیننا ووحینا

تصریح به اینکه برنامه ساخت کشتی نوح از ناحیه خداوند بود و انجام امور آن، تحت نظارت همه جانبه او انجام گرفت، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 9

9- کشتی نوح، سفینه ای فوق العاده بزرگ و عظیم

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

ظرفیت کشتی برای حمل یک جفت از هر حیوان، حکایت از بزرگی و عظمت فوق العاده آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 4

4- کشتی نوح، سفینه ای بسیار مقاوم و برخوردار از بهترین اصول فنی و تکنیکی

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 6,7

6 - کشتی نوح، برخوردار از استحکام بالا و کیفیتی پیشرفته

فأنجینہ و من معه فی الفلک المشحون

انباشته بودن و نیز نجات یافتن نوح(ع) و پیروانش از طوفان بزرگ، نمایان گر استحکام و کیفیت بسیار بالای ساختمان کشتی است.

7 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « الفلک المشحون » المجهز الذی قد فرغ منه و لم یبق إلا رفعه ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا: «الفلک المشحون» روایت شده است: (مراد) کشتی مجهزی است که از ساخت آن فارغ شده اند و کاری نمانده مگر بلند شدن آن».

4 - کشتی نوح ، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مستی تخته و میخ *

و حملنه علی ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود - نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن طوفان سهمگین را نداشت.

کشتی سازی

ص: 205

101- اهمیت صنعت کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 4

4- اهمیت و نقش سازنده صنعت کشتی سازی و حمل و نقل دریایی برای بشر

و آیه لهم آتأ حملنا ذرّيتهم فى الفلك المشحون

قرار گرفتن نعمت کشتی رانی در کنار نعمت بزرگ خورشید و ماه برای بشر، گویای اهمیت و نقش سازنده صنعت کشتی سازی و حمل و نقل دریایی برای انسان ها است.

102- تاریخ کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 5

5- کشتی سازی ، دارای سابقه طولانی در تاریخ بشر

واصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

103- کشتی سازی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 12

12- پیروان نوح ، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا معنا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق ، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إنا» و «نسخر» است.

104- کشتی سازی در دوران یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3 - وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 4, 3, 1

1- خداوند، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش، او را به ساختن کشتی فرمان داد.

أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك . . . واصنع الفلك

3- نوح (ع)، در ساخت کشتی مؤید به مراقبت و محافظت همه جانبه خداوند بود.

واصنع الفلك بأعيننا

«عین» به معنای چشم و در آیه شریفه کنایه از مراقبت و محافظت می باشد. جمع آوردن آن (أعین) برای مبالغه و رساندن کمال مراقبت است و «بأعيننا» حال برای فاعل «اصنع» می باشد. بنابراین «اصنع الفلك بأعيننا»؛ یعنی، آن کشتی را بساز در حالی که قرین محافظت و مراقبت کامل ما (خداوند) هستی.

4- نوح (ع)، در ساخت کشتی با دریافت وحی، از تعالیم و راهنمایی های خداوند بهره می برد.

واصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 1, 3, 4, 5, 12, 14, 15, 16

1- نوح (ع) در پی فرمان خداوند، به ساختن کشتی پرداخت.

واصنع الفلك . . . و يصنع الفلك

در کلام عرب، گاهی فعل مضارع به جای فعل ماضی به کار می رود و منظور از آن ترسیم حادثه های گذشته است به گونه ای که گویا پیش روی مخاطبان قرار دارد. در آیه شریفه نیز، فعل «يصنع» به همین منظور به جای «صنع» استعمال شده است.

3- کفرپیشگان، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند.

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

4- کفرپیشگان، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند.

كلما مرّ عليه ملاً من قومه

برداشت فوق ، از کلمه «ملا» - که در این جا به معنای گروه و جماعت است - استفاده شده است.

5- نوح (ع) پس از دریافت فرمان الهی مبنی بر ساختن کشتی ، همه وقت و همت خویش را مصروف اجرای آن فرمان کرد .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملائمة قومهم سخروا منه

بدیهی است که تمسخر کفرپیشگان، مخصوص زمانی نبوده که نوح(ع) را در کارگاه کشتی سازی مشاهده کنند. بنابراین مقید کردن زمان استهزا به وقتی که در جایگاه کشتی سازی با او مواجه می شدند، به این نکته اشاره دارد که: کافران آن حضرت را در غیر آن مکان نمی یافتند و این حاکی است که او، تمام وقت را در کارگاه مشغول به کار بوده است.

12- پیروان نوح ، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق ، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إنا» و «نسخر» است.

14- « عن أبي عبد الله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعماء سنه همّ أن يدعوا عليهم . . . فأمره الله عز وجل أن يغرس النخل . . .

فلما أتى لذلك خمسون سنه وبلغ النخل و استحکم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه و أمر جبرئيل (ع) أن ينزل عليه و يعلمه كيف يتخذها فقدر طولها في الأرض ألفاً و مأتى ذراع و عرضها ثمانمأة ذراع و طولها في السماء ثمانون ذراعاً . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد . . . پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن حضرت را به بریدن آن فرمان داد . . . آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد . . .».

15- « عن أبي عبدالله (ع) [في حديث قال بعد ما قرأ قوله تعالى] : « كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه . . . » . . . كانوا يسخرون منه و يقولون : ينحت سفينه في البرّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قراءت آیه مزبور] فرمود: . . . قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!».

16- « عن أبي عبدالله (ع) قال : بقى نوح فى قومه ثلاثمأة سنه يدعوهم إلى الله فلم يجيبوه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه . . . فقال : يا رب من يعيننى على اتخاذها ؟ فأوحى الله إليه ناد فى قومك من أعاننى عليها و نجر منها شيئاً صار ما ينجره ذهباً و فضه فنادى نوح (ع) فيهم بذلك فأعانوه عليها . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح سیصد سال در بین قوم خود باقی ماند و آنها را به خدا دعوت کرد، ولی او را اجابت نکردند . . . پس خداوند وی را امر کرد تا کشتی بسازد . . . نوح گفت: پروردگارا! چه کسی مرا در ساختن کشتی کمک می کند؟ به او وحی شد در بین قوم خود ندا کن: هر کس مرا در ساختن کشتی کمک کند، تراشه های چوبی که می تراشد برای او طلا و نقره می شود. نوح این ندا را داد، پس قوم او در ساختن کشتی به او کمک کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 2

2- وحی الهی به نوح (ع) در ساختن کشتی

فأوحينا إليه أن اصنع الفلك

106- مدت کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 37 - 15

15- « عن المفضل بن عمر قال : قلت (لأبي عبدالله (ع)) : جعلت فداك فى كم عمل نوح سفينه حتى فرغ منها ؟ قال : فى دورين ؟

قلت : و کم الدورین ؟ قال : ثمانین سنه . . . ;

مفضل بن عمر گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: فدایت شوم! نوح در چه مدتی کشتی خود را ساخت تا از آن فارغ شد؟ فرمود: در دو دور، گفتم: دو دور چقدر است؟ فرمود: هشتادسال . . .».

ص: 208

107- مکان کشتی سازی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 2، 17

2- کارگاه کشتی سازی نوح ، مجاور گذرگاه عمومی و در دید و منظر همگان بود .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه

17- « عن أبي عبدالله (ع) [في حديث] : . . . فعمل نوح سفينه في مسجد الكوفه بيده . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی] فرمود: .. نوح به دست خود در مسجد کوفه کشتی ساخت...».

108- منشأ کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 5

5 - توان انسان در ساختن کشتی و دریانوردی و به خدمت گرفتن حیوانات ، پرتوی از علم و عزت آفریدگار هستی است .

خلقهنّ العزيز العليم . . . و جعل لكم من الفلك والأنعم ما تركبون

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که خداوند درصدد بیان جلوه های عزت و دانایی خود در نظام هستی است.

109- منشأ کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 3

3 - ساختن کشتی و نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله آن ، با هدایت و تدبیر الهی بود .

حملنکم فی الجاریه

نسبت داده شدن فعل «حملناکم» به خداوند، گویای مطلب یاد شده است. تصریح به این مطلب در آیات دیگر مؤید آن است (فأوحینا إلیه أن اصنع الفلك بأعیننا ووحینا...). (مؤمنون (23) آیه 27).

110- مواد کشتی سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 4

4- آمادگی شرایط طبیعی و خصوصیات اجسام، برای ساختن کشتی و حرکت بر آب، از نشانه های خدا است.

ألم تر أنّ الفلك تجرى فى البحر بنعمت الله ليرىكم من آياته

ص: 209

111- ناظر کشتی سازی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 3

3- نوح (ع)، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

کشتیرانی

112- اهمیت کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 13

13- اهمیت و نقش حیاتی دریا و کشتی رانی برای انسان

و سخر لكم الفلك لتجرى فى البحر بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 5

5- کشتیرانی، دارای اهمیتی اساسی در حمل و نقل نیازمندی های بشر و مواهب الهی به نقاط مختلف است.

ألم تر أن الفلك تجرى فى البحر بنعمت الله ليرىكم من آياته

بنابراین که «با» در «بنعمت» برای تعدی و یا مصاحبه باشد، نکته بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 5

5- اهمیت کشتی رانی، در زندگی اقتصادی جامعه عصر بعثت *

الله الذى سخر لكم البحر لتجرى الفلك فيه بأمره

113- تاریخ کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 4

4 - استفاده از کشتی های بادبانی برای سفر های دریایی در عصر بعثت

حتی إذا كنتم فی الفلك و جرین بهم بریح طیبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 4

4 - وجود کشتی های کوه پیکر و استفاده از آنها در عصر نزول قرآن

و من ءآیته الجوار فی البحر کالأعلم

ص: 210

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 4

4 - استفاده از کشتی های عظیم ، امری آشنا برای عرب عصر نزول

وله الجوار المنشآت فی البحر کالأعلم

114- تعلم کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 15

15- خداوند ، مشوق آدمی به فراگیری کشتی رانی و دریانوردی و استفاده بهینه از دریا ها و رودها

وسختر لکم الفلک لتجری فی البحر بأمره وسختر لکم الأنهر

معنا و مفهوم تسخیر دریا و کشتی برای انسان، فراهم بودن استعدادها و زمینه های لازم برای بهره گیری است که انسان باید از این استعدادها و زمینه ها با تلاش و کوشش علمی و .. خود استفاده کند.

115- فواید کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 6

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی ... الفلک تجری فی البحر بما ینفع الناس ... لأیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجری...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

116- کشتیرانی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تغذیه با گوشت های تازه ، استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریاست .

سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حَلِيهَ تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفَلَكَ

«طری» به معنای جدید و تازه و «حلیه» به معنای زیور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

8 - دریا ها ، بستر تحرک کشتی ها برای تجارت و سفر

و تری الفلک فیه مواخر لتبتغوا من فضله

«ماخره» (مفرد «مواخر») از ماده «مخر» و به معنای شکافنده آب ها است.

10 - تغذیه با گوشت های تازه و استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریا ها است .

و من کلّ تأکلون لحمًا طریًّا . . . و تری الفلک فیه مواخر

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات . . . و من کلّ تأکلون لحمًا طریًّا . . . لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال سخن می گوید.

117- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 5

5 - اهمیت کشتی رانی ، در زندگی اقتصادی جامعه عصر بعثت *

اللّه الذی سخّر لکم البحر لتجری الفلک فیه بأمره

118- کشتیرانی در دوران موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 3

3- کشتی و حمل و نقل دریایی ، در زمان حضرت موسی (ع) از منابع درآمد بود .

فکانت لمسکین یعملون فی البحر

119- کشتیرانی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 4

4 - استفاده از کشتی های بادبانی برای سفر های دریایی در عصر بعثت

حتی إذا كنتم فی الفلك و جرین بهم بريح طيبة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 32 - 4

4 - وجود کشتی های کوه پیکر و استفاده از آنها در عصر نزول قرآن

ص: 212

و من آیتہ الجوار فی البحر کالأعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 4

4 - استفاده از کشتی های عظیم ، امری آشنا برای عرب عصر نزول

و له الجوار المنشات فی البحر کالأعلم

120- نعمت کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 8

8- گوشت های تازه دریایی و اشیای تزئینی آن و سهولت کشتیرانی ، از نعمت های خداوند است .

و هو الذی سخّر البحر لتأکلوا منه لحمًا طریاً و تستخرجوا منه حلیه تلبسونها و تر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 11

11 - گوشت های تازه دریایی و اشیای تزئینی آن و سهولت کشتیرانی ، از نعمت های الهی برای بشر

من کلّ تأکلون لحمًا طریاً و تستخرجون حلیه تلبسونها و تری الفلک فیه مواخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 4

4 - تکذیب نعمت های تجلی یافته الهی در حرکت کشتی ها بر دریا ، مورد نکوهش خداوند

و له الجوار المنشات ... فبأیّ الآء ربکما تکذبان

121- نقش کشتیرانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 46 - 15

15 - به حرکت در آمدن کشتی ها در دریا ، وسیله ای مناسب برای کسب روزی است . *

و لتجری الفلک بأمره و لتبتغوا من فضله

ممکن است تعلیل در «لتبتغوا» برای جمله قبل (ولتجری الفلک . . .) باشد. در این صورت، استفاده می شود که حرکت کشتی ها بر روی آب، وسیله مناسبی برای تحصیل فضل خداوند است.

کشتیها

ص: 213

122- اهمیت ذکر حرکت کشتیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 3

3 - خداوند ، خواهان توجه انسان به شگفتی حرکت کشتی های عظیم بر دریا و درس آموزی از آن

وله الجوار المنشات فی البحر کالأعلم . فبأیء الاء ربکما تکذبان

123- تشبیه کشتیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 24 - 1

1 - حرکت کشتی های کوه پیکر در دریا ها ، به تدبیر و اراده الهی

وله الجوار المنشات فی البحر کالأعلم

«جواری» (جمع «جاریه») به معنای کشتی ها و «اعلام» (جمع «علم») به معنای کوه ها است.

124- سوگند به کشتیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 3 - 1

1 - سوگند خداوند ، به کشتی های روان بر آب های دریا به آسانی و نرمی

فالجريت یسرًا

«یسر» نقطه مقابل «عسر» و به معنای سهولت و آسانی است. مراد از «جاریات» کشتی هایی است که در دریا، به آرامی و نرمی حرکت می کنند.

125- غضب کشتیها در دوران خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 79 - 8

8- مقارن با وقوع داستان موسی و خضر (ع)، پادشاهی، کلیه کشتی های سالم را در آن منطقه، مصادره می کرد.

و کان وراءهم ملک یاخذ کلّ سفینه غصبًا

مراد از «کلّ سفینه» - به قرینه «أن أعبیها» «کلّ سفینه صالحه» بوده است.

126- غصب کشتیها در دوران موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 214

8- مقارن با وقوع داستان موسی و خضر (ع)، پادشاهی، کلیه کشتی های سالم را در آن منطقه، مصادره می کرد.

و کان وراءهم ملک يأخذ کلّ سفینه غصبًا

مراد از «کلّ سفینه» - به قرینه «أن أعيبها» «کلّ سفینه صالحه» بوده است.

ص: 215

9- کشیشان

1- کشیشان پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 82 - 11

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلک بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستکبرون

2- کشیشان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 83 - 10

10 - گروهی از مسیحیان ، کشیشان و راهبان عصر بعثت ، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

3- کشیشان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 83 - 3،10

3 - گریه گروهی از کشیشان و راهبان عصر پیامبر بر اثر شنیدن قرآن

منهم قسيسين و رهباناً . . . ما أنزل إلى الرسول تری اعينهم تقيض من الدمع

بنابر اینکه ضمیر در «سمعوا» به «قسيسين» و «رهبان» برگردانده شود.

10 - گروهی از مسیحیان ، کشیشان و راهبان عصر بعثت ، پذیرای اسلام در پی شنیدن قرآن .

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول . . . يقولون ربنا ءامنا

4- گریه کشیشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- گروهی از کشیشان و راهبان عصر پیامبر بر اثر شنیدن قرآن منهم قسیسین و رهباناً .. ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تقيض من الدمع بنابر اینکه ضمیر در «سمعوا» به «قسیسین» و «رهبان» برگردانده شود.

5- نقش کشیشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 82 - 6,8,18

6 - حضور کشیشان و راهبان خداترس در بین مسیحیان موجب دوستی و نزدیکی آنان با مسلمانان اقربهم موده للذین ءامنوا الذین .. ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

8 - نقش مؤثرتر کشیشان از راهبان در هدایتگری مردم

ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

تقدیم ذکری «قسیسین» بر «رهباناً» می تواند اشاره به نقش مؤثرتر قسیسین داشته باشد.

18 - وجود کشیشان و راهبان منتظر بعثت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در میان مسیحیان ، موجب محبت آنان ، به مسلمانان و لتجدن اقربهم موده للذین ءامنوا .. ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایست

از امام صادق(ع) روایت شده که پس از خواندن آیه فوق فرمود: أولئک کانوا قوماً بین عیسی(ع) و محمد(صلی الله علیه و آله) ينتظرون مجیبی ء محمد(صلی الله علیه و آله).

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 335، ح 162؛ نورالثقلین، ج 1، ص 662، ح 317.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 10، 11، 7

7 - یهود، آنچه را در اول روز بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده بود (قبله بودن بیت المقدس)، پذیرفتند و به آنچه در انت های روز نازل شده بود (قبله بودن کعبه)، کفر ورزیدند تا مؤمنان را گمراه سازند.

وقالت طائفه .. لعَلَّهم يرجعون

برخی از مفسران برآنند که «وجه النهار» و «آخره» متعلق به «انزل» است؛ و سیاق آیه می رساند که مراد از «الذی»، حکمی خاص است؛ برخی روایات دلالت دارد که آن حکم خاص، تغییر قبله بوده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عصرگاهی مأمور شد نماز را به سوی کعبه بخواند و قبله مسلمانان را که تا صبحگاه آن روز، بیت المقدس بوده است تغییر دهد.

10 - دستور علمای یهود به پیروان خود مبنی بر پذیرش بیت المقدس به عنوان قبله و مخالفت با کعبه

وقالت طائفه من اهل الكتاب امنوا بالذی انزل .. و اکفروا اخره

امام باقر (ع): .. فقالوا صلی محمد الغداه فاستقبل قبلتنا فامنوا بالذی انزل علی محمد وجه النهار و اکفروا اخره یعنون القبله حین استقبل رسول الله (صلی الله علیه و آله) المسجد الحرام.

تفسیر قمی، ج 1، ص 105؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 292، ح 11.

11 - امیدواری یهود به قبله قرار داده شدن مجدد بیت المقدس، به جای کعبه برای مسلمانان

لعَلَّهم يرجعون

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: .. لعَلَّهم يرجعون الی قبلتنا.

تفسیر قمی، ج 1، ص 105؛ بحار الانوار، ج 83، ص 98.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 97 - 5، 4

4- کعبه، عبادتگاه حضرت ابراهیم (ع) *

فیه آیات بیّنات مقام ابرهیم

بنابراینکه مراد از «مقام ابراهیم»، مقام عبادت آن حضرت باشد؛ چنانچه علامه طباطبائی احتمال داده اند.

5- اهمیّت و ارزشمندی مقام ابراهیم (ع) در کعبه

فیه آیات بیّنات مقام ابرهیم

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 5

5 - اهل کتاب ، منکر نشانه های روشن الهی در خانه خدا

اللّٰه

2- آبادانی کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 3

3 - آبادانی کعبه و روی آوردن خلق به آن ، در تاریخ پیش از اسلام

و البیت المعمور

در صورتی که «بیت المعمور» کعبه باشد؛ آوردن وصف «المعمور» می تواند اشاره به آوازه بلند و آبادانی کعبه در گذشته تاریخ داشته باشد.

3- آثار امنیت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 10، 3

3 - امنیت کعبه و کوچ زمستانی و تابستانی قریش ، زمینه دست یابی آنان به مواد خوراکی بود .

ایلفهم رحله الشتاء و الصیف . فلیعبدوا ... الذی أطعمهم من جوع

10 - امنیت قریش ، مرهون وجود کعبه و امنیت آن بود .

ربّ هذا البیت . . . وءامنهم من خوف

تعبیر «ربّ هذا البیت» به جای «اللّٰه» - پیش از توصیف خداوند به پدید آورنده امنیت - نشانگر نقش کعبه در امنیت قریش است که قبایل عرب، آنها را اهل حرم دانسته و به آنان تعرض نمی کردند. ارتباط این سوره با سوره قبل، بیانگر نقش هلاکت اصحاب فیل، در پیدایش امنیت برای کعبه و در نتیجه برای قریش است.

4- آثار قبله شدن کعبه

12 - قبله شدن کعبه ، زمینه ساز هدایت انسان ها به صراط مستقیم است .

ما ولیهم عن قبلتهم .. یهدی من یشاء إلی صراط مستقیم

جمله «لله المشرق ..» بیانگر این است که: کعبه و بیت المقدس هر دو ملک خداست و از این جهت تفاوتی ندارند و جمله «یهدی ...» اشاره به این دارد که انتخاب کعبه به عنوان قبله، زمینه ساز هدایت انسانهاست و لذا آن را قبله همگان قرار داد.

5- آثار قداست کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 13

13 - حرمت و قداست کعبه در نزد مردم جزیره العرب مانع از تجاوز دیگران به مکه و برهم زدن امنیت و آرامش ساکنان آن

أولم نمکن لهم حرماً آمناً

6- ابراهیم (ع) و بنای کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 18، 16، 3، 1

1 - ابراهیم و اسماعیل (ع) ، برپا کنندگان دیوار های کعبه و سازنده آنها

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

قواعد (جمع قاعده) به معنای پایه هاست و در آیه به مناسبت «البیت» مراد از آن پایه های دیوار می باشد. بالا بردن پایه های دیوار (یرفع ابراهیم القواعد) به معنای ساختن دیوار بر پایه هاست.

3 - ابراهیم (ع) ، بناکننده اصلی کعبه و اسماعیل (ع) یاور او بود .

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

عطف کردن فاعلی بر فاعل دیگر، پس از آوردن فاعل نخست و متعلقات فعل - چنانچه در آیه شریفه این گونه است - می تواند اشاره به تفاوت آن دو فاعل در انجام کار باشد. بنابراین و به مناسبت مورد سخن از ساختن و بنا کردن است، می توان گفت: ابراهیم سازنده اصلی و اسماعیل یاور او بوده است.

16 - از امام صادق (ع) روایت شده است : «... فلما أمر الله عز و جل ابراهیم ان یبنی البیت و لم یدر فی ایّ مکان ینبیه فبعث الله جبرئیل فخط له موضع البیت فانزل الله علیه القواعد من الجنة... فبنی ابراهیم البیت و نقل اسماعیل الحجر من ذی طوی فرفعه الی السماء تسعه اذرع...»

... چون خداوند عز و جل ابراهیم(ع) را مأمور بنای کعبه کرد، او نمی دانست که کعبه را در کجا بنا کند. خداوند جبرئیل را فرستاد و او در مکان کعبه، خطی روی زمین کشید. سپس خداوند، پایه های کعبه را از بهشت فرو فرستاد... و ابراهیم(ع) خانه را بنا کرد و اسماعیل(ع) از «ذی طوی» سنگ آورد و ابراهیم(ع) [دیوارهای] خانه را تا نه ذراع بالا آورد...».

18 - از امام صادق (ع) روایت شده که: «... كان البيت دره بيضاء فرغه الله إلى السماء وبقى أساسه... فأمر الله إبراهيم و اسماعيل أن يبنا البيت على القواعد» ;

... خانه کعبه چون درّ سفیدی بود، پس خداوند آن را به آسمان بالا برد و اساس آن باقی ماند... پس خداوند ابراهیم و اسماعیل (ع) را مأمور کرد که خانه کعبه را بر همان پایه های قبلی بنا کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 15

15 - از حضرت علی بن ابی طالب (ع) روایت شده است که: «لما فرغ ابراهيم من بناء البيت قال: فعلت اى رب فارنا مناسكنا، ابرزها لنا، علمناها، فبعث الله جبرئيل فحج به» ;

چون ابراهیم (ع) از ساختن خانه کعبه فارغ گشت، عرض کرد: پروردگارا! من مأموریت خود را انجام دادم، پس شیوه انجام

ص: 220

اعمال حج را به ما نشان بده و آن را بر ما آشکار کن و به ما بیاموز. پس خداوند جبرئیل را فرستاد تا به همراهی ابراهیم حج نماید [و به صورت عملی به ابراهیم (ع) نشان دهد] .».

7- ابراهیم (ع) و کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 4,5

4 - کعبه ، عبادتگاه حضرت ابراهیم (ع) *

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

بنابراینکه مراد از «مقام ابراهیم»، مقام عبادت آن حضرت باشد ؛ چنانچه علامه طباطبائی احتمال داده اند.

5 - اهمیّت و ارزشمندی مقام ابراهیم (ع) در کعبه

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

8- احترام به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 9

9 - کعبه ، خانه و جایگاهی مقدس و سزاوار احترام خاص

لاتحلوا... و لاءآمین البیت الحرام

9- احترام کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 9

9 - کعبه ، خانه ای بسیار مقدس و دارای حرمتی بس والا در پیشگاه خداوند

و طهرّ بیّتی

اضافه «بیت» به «یای» متکلم، اضافه تشریفیه و بیانگر مطلب یاد شده است.

6 - احترام کعبه و ساکنان مکه ، نزد مردم در مسیر کاروان های قریش ، مرهون ظهور حمایت خداوند از کعبه در « عام الفیل »

إيلفهم رحله الشتاء و الصيف

تأمین امنیت برای کاروان های قریش به وسیله نابود ساختن اصحاب فیل، می تواند از آن جهت باشد که قبیله های بین راه، پس از حادثه فیل برای کعبه و قریش - که اهل حرم بودند - احترام ویژه ای قائل شدند.

ص: 221

10- ارزش کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 11، 6، 5، 2

2 - مردمی بودن ، ارزشی برای بنای کعبه *

انّ اوّل بیت وضع للناس

5- شرافت کعبه بر بیت المقدس ، علی رغم پندار یهودیان

انّ اوّل بیت وضع للناس

با توجه به شأن نزول که یهودیان می گفتند بیت المقدس، برتر و باارزشترا از کعبه است.

6- قدمت کعبه ، ملاک شرافت آن بر بیت المقدس

انّ اوّل بیت وضع للناس

با توجه به شأن نزول ذکر شده در مجمع البیان.

11 - کعبه ، وسیله هدایت جهانیان

انّ اوّل بیت . . . و هدیّ للعالمین

11- اسماعیل (ع) و بنای کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 18، 16، 3، 1

1 - ابراهیم و اسماعیل (ع) ، برپا کنندگان دیوار های کعبه و سازنده آنها

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و اسمعیل

قواعد (جمع قاعده) به معنای پایه هاست و در آیه به مناسبت «البیت» مراد از آن پایه های دیوار می باشد. بالا بردن پایه های دیوار (یرفع ابراهیم القواعد) به معنای ساختن دیوار بر پایه هاست.

3 - ابراهیم (ع) ، بناکننده اصلی کعبه و اسماعیل (ع) یاور او بود .

عطف کردن فاعلی بر فاعل دیگر، پس از آوردن فاعل نخست و متعلقات فعل - چنانچه در آیه شریفه این گونه است - می تواند اشاره به تفاوت آن دو فاعل در انجام کار باشد. بنابراین و به مناسبت مورد سخن از ساختن و بنا کردن است، می توان گفت: ابراهیم سازنده اصلی و اسماعیل یاور او بوده است.

16 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «... فلما أمر الله عز و جل ابراهيم ان يبني البيت ولم يدرفي ايّ مكان بينيه فبعث الله جبرئيل فخط له موضع البيت فانزل الله عليه القواعد من الجنة... فبنى ابراهيم البيت و نقل اسماعيل الحجر من ذى طوى فرفعه الى السماء تسعه اذرع...»

... چون خداوند عز و جل ابراهیم(ع) را مأمور بنای کعبه کرد، او نمی دانست که کعبه را در کجا بنا کند. خداوند جبرئیل را فرستاد و او در مکان کعبه، خطی روی زمین کشید. سپس خداوند، پایه های کعبه را از بهشت فرو فرستاد... و ابراهیم(ع) خانه را بنا کرد و اسماعیل(ع) از «ذی طوی» سنگ آورد و ابراهیم(ع) [دیوارهای] خانه را تا نه ذراع بالا آورد...».

18 - از امام صادق (ع) روایت شده که: «... كان البيت دره بيضاء فرفعه الله إلى السماء و بقى أساسه... فأمر الله

ابراهیم و اسماعیل أن بینا البیت علی القواعد ;

.. . خانه کعبه چون در سفیدی بود، پس خداوند آن را به آسمان بالا برد و اساس آن باقی ماند... پس خداوند ابراهیم و اسماعیل (ع) را مأمور کرد که خانه کعبه را بر همان پایه های قبلی بنا کنند».

12- اعتکاف در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18,21

18 - خانه خدا جایگاه طواف ، اعتکاف ، عبادت ، رکوع و سجود (نماز) است .

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

عکوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

21 - طواف خانه خدا و اعتکاف در آن جایگاه ، از احکام شریعت ابراهیم

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین

13- امنیت در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 1,2

1 - خداوند ، کعبه را ملجأ و جایگاهی برای حضور مردم و مکانی بسیار امن قرار داد .

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً

«مثابه»؛ یعنی، مکانی که مردم پی در پی بدان جا روی می آورند (لسان العرب). «أمن» مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل (أمناً = دارای امنیت) می باشد. آوردن مصدر به جای اسم فاعل، دلالت بر تأکید دارد. بنابراین «أمناً»؛ یعنی، آکنده از امنیت.

2 - باید همگان حتی حیوانات در خانه خدا ، امنیت کامل داشته و از هرگونه آزاری مصون باشند .

و إذ جعلنا البیت .. أمناً

تقیید کلمه «مثابه» به وسیله «الناس» و مقید نساختن «أمناً» به آن قید، گویای این نکته است که: امنیت مکه باید برای هر ذی روحی - چه انسان و چه غیر انسان - تأمین شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 7،8

7 - امنیّت کامل برای کسانی که وارد کعبه می شوند .

و من دخله کان امنأ

8 - لزوم حفظ و برقراری امنیّت در کعبه

و من دخله کان امنأ

ص: 223

بنابراینکه جمله خبریه در مقام انشاء باشد.

14- اهمیت آبادانی کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 4

4 - لزوم اقبال خلق به کعبه و آباد نگه داشتن آن

و البیت المعمور

توصیف کعبه به «بیت معمور»، می تواند دستوری از جانب خداوند به مردم باشد که باید کعبه را همواره آباد نگه دارند و از آن روی نگردانند.

15- اهمیت توجه به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 4

4 - لزوم اقبال خلق به کعبه و آباد نگه داشتن آن

و البیت المعمور

توصیف کعبه به «بیت معمور»، می تواند دستوری از جانب خداوند به مردم باشد که باید کعبه را همواره آباد نگه دارند و از آن روی نگردانند.

16- اهمیت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 1

1 - وجود نشانه های روشن برای هدایت جهانیان ، در کعبه

و هدی للعالمین. فیه ایات بینات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 35 - 3

3 - کافران مکه به سبب انجام اموری لغو و بیهوده در پیرامون کعبه به عنوان عبادت و نیایش ، مستحق عذاب الهی بودند .

و ما لهم ألا ليعذبهم الله . . . و ما كان صلاتهم عند البيت إلا مكاء و تصديه

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «ما كان صلاته--م . . . » عطف بر «و هم یصدون . . . » باشد.

ص: 224

17- بانیان کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 3، 1

1 - ابراهیم و اسماعیل (ع)، برپا کنندگان دیوار های کعبه و سازنده آنها

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

قواعد (جمع قاعده) به معنای پایه هاست و در آیه به مناسبت «البیت» مراد از آن پایه های دیوار می باشد. بالا بردن پایه های دیوار (یرفع ابراهیم القواعد) به معنای ساختن دیوار بر پایه هاست.

3 - ابراهیم (ع)، بناکننده اصلی کعبه و اسماعیل (ع) یاور او بود.

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

عطف کردن فاعلی بر فاعل دیگر، پس از آوردن فاعل نخست و متعلقات فعل - چنانچه در آیه شریفه این گونه است - می تواند اشاره به تفاوت آن دو فاعل در انجام کار باشد. بنابراین و به مناسبت مورد سخن از ساختن و بنا کردن است، می توان گفت: ابراهیم سازنده اصلی و اسماعیل یاور او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 1

1 - تأسیس کعبه به دست ابراهیم (ع)، واقعه ای بس مهم و شایان یادآوری

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

«إذ» اسم زمان در محل نصب و مفعول برای «أذکر» محذوف است؛ یعنی، «به یاد بسیار آن زمانی را که ما...».

18- برکت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 10

10 - کعبه، خانه ای مبارک (دارای خیر و برکت فراوان)

وضع للناس للذی بیگه مبارکاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 1,3,4,5,8,16,18

1 - ابراهیم و اسماعیل (ع)، برپا کنندگان دیوار های کعبه و سازنده آنها

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

قواعد (جمع قاعده) به معنای پایه هاست و در آیه به مناسبت «البیت» مراد از آن پایه های دیوار می باشد. بالا بردن پایه های دیوار (یرفع ابراهیم القواعد) به معنای ساختن دیوار بر پایه هاست.

3 - ابراهیم (ع)، بناکننده اصلی کعبه و اسماعیل (ع) یاور او بود .

و إذ یرفع إبرهیم القواعد من البیت و إسمعیل

ص: 225

عطف کردن فاعلی بر فاعل دیگر، پس از آوردن فاعل نخست و متعلقات فعل - چنانچه در آیه شریفه این گونه است - می تواند اشاره به تفاوت آن دو فاعل در انجام کار باشد. بنابراین و به مناسبت مورد سخن از ساختن و بنا کردن است، می توان گفت: ابراهیم سازنده اصلی و اسماعیل یاور او بوده است.

4- ابراهیم و اسماعیل (ع)، با دعا به درگاه خدا خواستار پذیرفته شدن عملشان (ساختن کعبه) شدند.

ربنا تقبل منا

5- ساختن کعبه، فرمانی از جانب خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع) و مایه تقرب آنان به درگاه خدا

و إذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل ربنا تقبل منا

تقاضای ابراهیم و اسماعیل (ع) از خداوند مبنی بر پذیرفته شدن عملشان (ساختن کعبه)، مستلزم آن است که خداوند فرمان به ساختن کعبه داده باشد.

8- توجه و خلوص کامل ابراهیم و اسماعیل (ع) به خداوند، هنگام ساختن کعبه

و إذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل ربنا تقبل منا

سیاق جمله فوق مقتضی این است که «ربنا تقبل منا» با کلمه ای همانند «قالا» آورده شود. حذف این کلمه اشاره به این نکته دارد که: توجه ابراهیم و اسماعیل (ع) به خداوند هنگام بنای کعبه، چنان بود که گویا از مرحله سخن گذشته و به یک حالت و صفت برای آنان تبدیل شده بود.

16- از امام صادق (ع) روایت شده است: «... فلما أمر الله عز و جل ابراهيم ان يبني البيت و لم يدر في ايّ مكان يبنيه فبعث الله جبرئيل فخط له موضع البيت فانزل الله عليه القواعد من الجنة... فبنى ابراهيم البيت و نقل اسماعيل الحجر من ذى طوى فرفعه الى السماء تسعه اذرع...»

... چون خداوند عز و جل ابراهیم (ع) را مأمور بنای کعبه کرد، او نمی دانست که کعبه را در کجا بنا کند. خداوند جبرئیل را فرستاد و او در مکان کعبه، خطی روی زمین کشید. سپس خداوند، پایه های کعبه را از بهشت فرو فرستاد... و ابراهیم (ع) خانه را بنا کرد و اسماعیل (ع) از «ذی طوی» سنگ آورد و ابراهیم (ع) [دیوارهای] خانه را تا نه ذراع بالا آورد...».

18- از امام صادق (ع) روایت شده که: «... كان البيت دره بيضاء فرفعه الله إلى السماء و بقي أساسه... فأمر الله ابراهيم و اسماعيل أن يبني البيت على القواعد»

... خانه کعبه چون درّ سفیدی بود، پس خداوند آن را به آسمان بالا برد و اساس آن باقی ماند... پس خداوند ابراهیم و اسماعیل (ع) را مأمور کرد که خانه کعبه را بر همان پایه های قبلی بنا کنند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تسلیم خدا شدن ، از دعا های ابراهیم و اسماعیل (ع) به هنگام ساختن کعبه

و إذ یرفع ابرهیم القواعد .. ربنا واجعلنا مسلمین لک

8 - ابراهیم و اسماعیل (ع) به هنگام ساختن کعبه ، از خداوند خواستند تا چگونگی اعمال حج را به آنان بیاموزد .

ربنا .. أرنا مناسکنا

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مناسک - چنانچه برخی از اهل لغت و نیز برخی از مفسران گفته اند - به معنای اعمال حج باشد.

15 - از حضرت علی بن ابی طالب (ع) روایت شده است که : « لما فرغ ابراهیم من بناء البیت قال : فعلت ای رب فأرنا مناسکنا ، ابرزها لنا ، علّمناها ، فبعث الله جبرئیل فحجّ به ;

چون ابراهیم(ع) از ساختن خانه کعبه فارغ گشت، عرض کرد: پروردگارا! من مأموریت خود را انجام دادم، پس شیوه انجام اعمال حج را به ما نشان بده و آن را بر ما آشکار کن و به ما بیاموز. پس خداوند جبرئیل را فرستاد تا به همراهی ابراهیم حج

نماید [و به صورت عملی به ابراهیم (ع) نشان دهد] .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 1

1 - بعثت پیامبری از نسل اسماعیل ، از دعا ها و درخواست های ابراهیم و اسماعیل (ع) به هنگام بنای کعبه

و من ذریتنا أمة مسلمة لك . . . ربنا وابعث فیهم رسولا منهم

ضمیر در «فیهم» و «منهم» محتمل است به «أمة مسلمة» در آیه قبل برگردد و نیز محتمل است به «أهله» در آیه 126 بازگردانده شود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، «ربنا وابعث فی ذریتنا المسلمة رسولا منهم». دعای مشترک ابراهیم و اسماعیل گویای این است که: پیامبر مورد نظر ابراهیم نیز فردی از نسل اسماعیل است نه از نسل دیگر فرزندان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 2

2 - کفر اهل کتاب به آیات الهی (انکار حلیت خوردنی ها قبل از نزول تورات در آیین ابراهیم و انکار تقدّم تاریخی بنای کعبه)

كل الطعام . . . قل يا اهل الكتب لم تكفرون بايات الله

مراد از «آیات الله»، مضامینی است که در آیه های قبل بیان شد.

20- بنیانگذار کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 4

4 - حضرت ابراهیم (ع) ، بنیان گذار کعبه و معمار آن

و إذ بؤنا لإبرهیم مکان البیت

21- بی حرمتی به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 12، 2

2 - شکستن حرمت کعبه و ماه های حرام ، موجب عقاب شدید از سوی خداوند

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. اعلموا ان الله شديد العقاب

با توجه به آیه قبل معلوم می شود، از جمله کسانی که به عقاب شدید تهدید شده اند کسانی هستند که با مضامین و احکام مطرح شده در آیه قبل مخالفت کنند. برداشت فوق به گروهی از آنان اشاره دارد و در برداشتهای بعدی دیگر موارد منعکس خواهد شد.

12 - شکنندگان حرمت کعبه و ماه های حرام و اعراض کنندگان از حکم قربانی نباید از رحمت و مغفرت الهی مأیوس باشند .

ص: 227

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. إن الله شديد العقاب وإن الله غفور رحيم

22- بینش اهالی جزیره العرب و کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 13

13 - حرمت و قداست کعبه در نزد مردم جزیره العرب مانع از تجاوز دیگران به مکه و برهم زدن امنیت و آرامش ساکنان آن

أولم نمکن لهم حرماً آمناً

23- پاسداری از قداست کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 98 - 8

8 - پاسداری از حرمت کعبه و ماه های حرام عامل بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس .. وإن الله غفور رحيم

آیه قبل نشان دهنده مصادیقی است که از مغفرت و رحمت الهی بهره مند می شوند و از جمله آنان کسانی هستند که حرمت کعبه و ماههای حرام را پاس می دارند. در برداشتهای بعدی دیگر مصادیق آن منعکس خواهد شد.

24- تاریخ کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 23

23 - خانه خدا (کعبه) دارای قدمت تاریخی

و إذ جعلنا البيت .. واتخذوا من مقام إبراهيم مصلىً و عهدنا إلى إبراهيم و إسماعيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 2،3،16

2 - پایه ها و اساس کعبه پیش از آنکه ابراهیم و اسماعیل (ع) ، دیوار های آن را بنا کنند ، وجود داشته است .

و إذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل

از اینکه بالا بردن و ساختن دیوارهای کعبه به ابراهیم و اسماعیل (ع) نسبت داده شده، ولی بنای پایه و اساس آن به ایشان نسبت داده نشده، چنین بر می آید که: پایه ها و اساس کعبه از دیرباز وجود داشته است.

3- ابراهیم (ع)، بناکننده اصلی کعبه و اسماعیل (ع) یاور او بود.

و إذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل

عطف کردن فاعلی بر فاعل دیگر، پس از آوردن فاعل نخست و متعلقات فعل - چنانچه در آیه شریفه این گونه است - می تواند اشاره به تفاوت آن دو فاعل در انجام کار باشد. بنابراین و به مناسبت مورد سخن از ساختن و بنا کردن است، می توان

ص: 228

گفت: ابراهیم سازنده اصلی و اسماعیل یاور او بوده است.

16 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «... فلما أمر الله عز وجل ابراهيم ان يبنى البيت ولم يدرفى اى مكان يبنيه فبعث الله جبرئيل فخط له موضع البيت فانزل الله عليه القواعد من الجنة... فبنى ابراهيم البيت ونقل اسماعيل الحجر من ذى طوى فرفعه الى السماء تسعه اذرع...»

... چون خداوند عز و جل ابراهیم(ع) را مأمور بنای کعبه کرد، او نمی دانست که کعبه را در کجا بنا کند. خداوند جبرئیل را فرستاد و او در مکان کعبه، خطی روی زمین کشید. سپس خداوند، پایه های کعبه را از بهشت فرو فرستاد... و ابراهیم(ع) خانه را بنا کرد و اسماعیل(ع) از «ذی طوی» سنگ آورد و ابراهیم(ع) [دیوارهای] خانه را تا نه ذراع بالا آورد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 1،4

1 - تأسیس کعبه به دست ابراهیم (ع)، واقعه ای بس مهم و شایان یادآوری

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

«إذ» اسم زمان در محل نصب و مفعول برای «أذكر» محذوف است؛ یعنی، «به یاد بسیار آن زمانی را که ما...».

4 - حضرت ابراهیم (ع)، بنیان گذار کعبه و معمار آن

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 6،10

6 - کعبه، دارای قدمت و پیشینه تاریخی

بالبیت العتیق

«عتیق» به هر چیزی گفته می شود که دارای تقدم زمانی، مکانی و یا رتبه ای باشد. و بدین جهت است که به «قدیم»، «عتیق» نیز می گویند. بنابراین «بیت عتیق»؛ یعنی، خانه ای که دارای قدمت و پیشینه تاریخی است.

10 - «عن أبی عبد الله (ع) قال: إنَّ الله عزَّوجلَّ أغرق الأرض كلها يوم نوح إلاَّ البیت فیومئذ سمى العتیق لأنه أعتق یومئذ من الغرق...»

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای عزوجل در روز طوفان نوح، همه زمین را غرق کرد، مگر «بیت[الله]». پس در آن

روز عتیق نامیده شد؛ زیرا در آن روز از غرق شدن آزاد شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 33 - 5

5 - کعبه ، دارای قدمت و سابقه تاریخی در میان سایر اماکن مقدس

إلى البيت العتيق

«عتیق» به هر چیزی گفته می شود که دارای تقدم زمانی یا مکانی و یا رتبه ای باشد. بدین جهت به قدیم، عتیق نیز گفته می شود. بنابراین «بیت عتیق»؛ یعنی، خانه ای که دارای قدمت و پیشینه تاریخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 13

13 - حرمت و قداست کعبه در نزد مردم جزیره العرب مانع از تجاوز دیگران به مکه و برهم زدن امنیت و آرامش ساکنان آن

ص: 229

أولم نمکن لهم حرماً امتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 3

3 - آبادانی کعبه و روی آوردن خلق به آن ، در تاریخ پیش از اسلام

و البیت المعمور

در صورتی که «بیت المعمور» کعبه باشد؛ آوردن وصف «المعمور» می تواند اشاره به آوازه بلند و آبادانی کعبه در گذشته تاریخ داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 6

6 - کعبه ، حتی در عصر جاهلیت و سلطه شرک ، دارای شرافت و عظمت در پیشگاه خداوند

الم تر کیف فعل ربک . . . فجعلهم کعصف ماکول

25- تطهیر کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 12، 11، 29

11 - تطهیر خانه خدا و مصون داشتن آن از هر ناپاکی و آلودگی ، توصیه و فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

و عهدنا إلى ابرهیم و اسمعیل أن طهرا بیته

12 - خانه خدا ، باید همواره پاک و از آلودگی ها پیراسته شود .

أن طهرا بیته

29 - از امام صادق (ع) روایت شده که درباره قول خدا « طهرا بیته للطائفین . . . فرمود : یعنی نَحِّیا عنه المشرکین . . . ;

مشرکان را از خانه من دور کنید . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تولیت کعبه ، پاکیزه و آماده سازی آن برای زائران ، از وظایف الهی حضرت ابراهیم (ع)

و طهر بیتی للطائفین

26- جایگاه کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 96 - 13

13 - جایگاه بنای کعبه ، اولین نقطه آفریده شده از زمین

انّ اول بیت وضع للناس

ص: 230

امام صادق(ع): ... لما اراد الله تعالى ان يخلق الارض ... فجمعه في موضع البيت ثم جعل جبلاً من زبد ثم دحى الارض من تحته وهو قول الله عز وجل: (ان اول بيت ..) .

کافی، ج 4، ص 189، ح 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 365، ح 244 و 246.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 97 - 6

6 - کعبه از آن تمامی مردم نه قشر و طایفه ای خاص

جعل الله الكعبه البيت الحرام قيماً للناس

27- حمایت از کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 2 - 6

6 - احترام کعبه و ساکنان مکه، نزد مردم در مسیر کاروان های قریش، مرهون ظهور حمایت خداوند از کعبه در «عام الفیل»

إيلفهم رحله الشتاء و الصيف

تأمین امنیت برای کاروان های قریش به وسیله نابود ساختن اصحاب فیل، می تواند از آن جهت باشد که قبیله های بین راه، پس از حادثه فیل برای کعبه و قریش - که اهل حرم بودند - احترام ویژه ای قائل شدند.

28- خدمتگزاران کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 17

17 - ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع)، از خدمتگزاران خانه خدا (کعبه) بودند.

عهدنا إلى إبراهيم وإسماعيل أن تطهرا بيتي

29- ذکر بنای کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - خاطره بنای کعبه از سوی ابراهیم و اسماعیل (ع) و دعا های آنان در آن هنگام ، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ یرفع ابرهیم القواعد من البیت و اسمعیل ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکروا» باشد.

ص: 231

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 1

1 - تأسیس کعبه به دست ابراهیم (ع)، واقعه ای بس مهم و شایان یادآوری

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

«إذ» اسم زمان در محل نصب و مفعول برای «أذکر» محذوف است؛ یعنی، «به یاد بسیار آن زمانی را که ما...».

30- زیارت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 3,5

3 - مردم، باید پیاپی برای زیارت خانه خدا (حج و عمره) به سوی آن جایگاه روانه شوند.

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً و اتخذوا

جمله «إتخذوا...» که جمله ای انشایی و دستوری است می تواند قرینه بر این باشد که مقصود از «جعلنا البیت...» نیز معنایی انشایی و دستوری است؛ یعنی، مراد از «جعل»، تشریح قانون است. بنابراین مفاد جمله چنین می شود: باید مردم به سوی خانه خدا بیایند و امنیت آن را به شایستگی پاس بدارند.

5 - حضور در خانه خدا (کعبه) حقی برای عموم مردم است.

إذ جعلنا البیت مثابه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 34

34 - انجام عمره و زیارت خانه خدا، امری مرسوم در نزد مشرکان عصر بعثت

و لاء أمين البیت الحرام... و لایجر منکم شئان قوم ان صدوکم

در شأن نزول آیه آمده است که مشرکان برای عمره و زیارت خانه خدا راهی مکه بودند و مسلمانان خواهان هجوم به آنان شدند، در آن هنگام این آیه نازل شد. (مجمع البیان) جمله «و لایجر منکم» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مسلمانان در جریان سفر حدیبیه ، مصمّم به زیارت خانه خدا و قربانی کردن هدی

و صدوکم عن المسجد الحرام و الهدی معکوفاً أن يبلغ محله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آبادانی کعبه و روی آوردن خلق به آن ، در تاریخ پیش از اسلام

و البیت المعمور

در صورتی که «بیت المعمور» کعبه باشد؛ آوردن وصف «المعمور» می تواند اشاره به آوازه بلند و آبادانی کعبه در گذشته

تاریخ داشته باشد.

31- سوگند به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 1

1 - سوگند خداوند ، به کعبه

و البيت المعمور

«واو» در «و البيت. ..» برای قسم و مقصود از «بيت معمور» (خانه آباد) کعبه است.

32- شرافت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 6

6 - کعبه ، حتی در عصر جاهلیت و سلطه شرک ، دارای شرافت و عظمت در پیشگاه خداوند

ألم تر كيف فعل ربك . . . فجعلهم كعصف ما كول

33- طواف کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20، 21، 18، 14

14 - مهیا کردن و آماده ساختن خانه خدا برای طواف ، عبادت ، رکوع و سجود ، فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

أن طهرا بيتي للطائفين و العكفين و الركع السجود

در برداشت فوق «تطهير» - چنانچه بعضی از مفسران گفته اند - کنایه از مهیا ساختن و اختصاص دادن، گرفته شده است.

18 - خانه خدا جایگاه طواف ، اعتکاف ، عبادت ، رکوع و سجود (نماز) است .

أن طهرا بيتي للطائفين و العكفين و الركع السجود

عكوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا

مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و .. بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

21 - طواف خانه خدا و اعتکاف در آن جایگاه ، از احکام شریعت ابراهیم

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین

ص: 233

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 3

2 - کعبه ، محل عبادت حضرت ابراهیم (ع)

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

«تبوئه» (مصدر «بؤأنا») به معنای «مبأئه و مرجع قراردادن است؛ یعنی، «به خاطر بسیار آن زمانی را که ما محل کعبه را برای ابراهیم(ع) محل مراجعه قراردادیم». مراجعه مکرر حضرت ابراهیم (ع) به محل کعبه یا به منظور عبادت خدا بوده است و یا برای ساختن بنای آن، برداشت فوق بر پایه احتمال اول است.

3 - محل کعبه ، محلی تعیین شده از جانب خدا برای عبادت

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18, 20

14 - مهیا کردن و آماده ساختن خانه خدا برای طواف ، عبادت ، رکوع و سجود ، فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

در برداشت فوق «تطهیر» - چنانچه بعضی از مفسران گفته اند - کنایه از مهیا ساختن و اختصاص دادن، گرفته شده است.

18 - خانه خدا جایگاه طواف ، اعتکاف ، عبادت ، رکوع و سجود (نماز) است .

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

عکوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل(ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

35- عظمت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 17، 12، 11، 4، 3

3 - مردم، باید پیایی برای زیارت خانه خدا (حج و عمره) به سوی آن جایگاه روانه شوند .

وإذ جعلنا البيت مثابة للناس وأمناً واتخذوا

جمله «إتخذوا...» که جمله ای انشایی و دستوری است می تواند قرینه بر این باشد که مقصود از «جعلنا البيت...» نیز معنایی انشایی و دستوری است؛ یعنی، مراد از «جعل»، تشریح قانون است. بنابراین مفاد جمله چنین می شود: باید مردم به

ص: 234

سوی خانه خدا بیایند و امنیت آن را به شایستگی پاس بدارند.

4- ضرورت ایجاد امنیت برای حاضران در محیط خانه خدا و حراست آنان در برابر هرگونه آسیب و گزند .

وإذ جعلنا البيت مثابة للناس وأمناً

11 - تطهیر خانه خدا و مصون داشتن آن از هر ناپاکی و آلودگی ، توصیه و فرمان خدا به ابراهیم و اسماعیل (ع)

و عهدنا إلى ابرهیم و اسمعیل أن طهرا بیتی

12 - خانه خدا ، باید همواره پاک و از آلودگی ها پیراسته شود .

أن طهرا بیتی

17 - ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) ، از خدمتگزاران خانه خدا (کعبه) بودند .

عهدنا إلى ابرهیم و اسمعیل أن طهرا بیتی

19 - کعبه ، دارای شرافت و قداستی خاص در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی

نسبت دادن کعبه به خداوند، با اضافه تشریفی «بیت» به «یا» متکلم، برای رساندن عظمت و قداست خاص کعبه در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 6

6 - کعبه ، حتی در عصر جاهلیت و سلطه شرک ، دارای شرافت و عظمت در پیشگاه خداوند

ألم تر کیف فعل ربک . . . فجعلهم کعصف مأكول

36- فضایل کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 18

18 - از امام صادق (ع) روایت شده که : « . . . کان البیت دره بیضاء فرغه الله إلى السماء و بقی أساسه . . . فأمر الله ابرهیم و اسماعیل

أن یبنا البیت علی القواعد ;

.. . خانه کعبه چون درّ سفیدی بود، پس خداوند آن را به آسمان بالا برد و اساس آن باقی ماند... پس خداوند ابراهیم و اسماعیل (ع) را مأمور کرد که خانه کعبه را بر همان پایه های قبلی بنا کنند».

37- فضیلت عبادت کنار کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 9

9- عبادت و نماز در کنار خانه خدا ، برخوردار از فضیلت و ارزش بیشتری در مقایسه با سایر سرزمینها

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که اقامه نماز در غیر مکه برای فرزندان حضرت ابراهیم (ع) ممکن بود؛ ولی حضرت ابراهیم (ع) برای فضیلت عبادت در جوار خانه خدا آن مکان را برای فرزندان برگزید.

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 18

18 - از امام باقر (ع) روایت شده است: «... ما خلق الله بقعه في الأرض أحب إليه من ها - ثم أومىء بيده نحو الكعبة - ... ل ها حرم الله الأشهر الحرم في كتابه ... ثلاثه متوالیه للحج: شوال و ذوالقعدة و ذوالحجه و شهر مفرد للعمرة و هو رجب ;

... خداوند هیچ بقعه ای را خلق نفرموده که برای او محبوب تر از این باشد - و با دست خویش به کعبه اشاره فرمود - [و افزود] به احترام این کعبه، خداوند در قرآن ماههای حرام را محترم شمرد. سه ماه متوالی برای حج: شوال، ذی قعدة و ذی حجه و یک ماه رجب، جدا برای عمره [مفرد]».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 4

4 - کعبه ، دارای حرمت و قداستی والا در پیشگاه خداوند

و یصدون عن سبیل الله و المسجد الحرام

تهدید شدن کافران به عذاب دوزخ، به خاطر ممانعت کردن مردم از زیارت مسجدالحرام، بیانگر مطلب فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 9، 5

5 - کعبه ، جلوه گاه توحید و یکتاپرستی

و إذ بوأنا لإبرهیم مکان البیت أن لا تشرك بی شیئاً

9 - کعبه ، خانه ای بسیار مقدس و دارای حرمتی بس والا در پیشگاه خداوند

و طهر بیتی

اضافه «بیت» به «یای» متکلم، اضافه تشریفیه و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 8

8 - كعبه ، بيتى شرافت مند و وابسته به خداوند

ربّ هذا البيت

اسم اشاره (هذا)، به قرينه سياق براى تعظيم است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - قريش - 106 - 4 - 15

15 - رفع گرسنگى و ناامنى از ساكنان مكه ، در راستاى اعتلا و شكوفايى كعبه و از جلوه هاى ربوبيت خداوند است .

ربّ هذا البيت . الذى أطعمهم من جوع وءامنهم من خوف

«الذى»، وصف «ربّ» و بيانگر جلوه هاى آن است.

ص: 236

39- فضیلت نماز کنار کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 9

9- عبادت و نماز در کنار خانه خدا ، برخوردار از فضیلت و ارزش بیشتری در مقایسه با سایر سرزمینها

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي . . . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که اقامه نماز در غیر مکه برای فرزندان حضرت ابراهیم(ع) ممکن بود؛ ولی حضرت ابراهیم(ع) برای فضیلت عبادت در جوار خانه خدا آن مکان را برای فرزنداناش برگزید.

40- فلسفه نامگذاری کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 10,11

10 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ أغرق الأرض كلها يوم نوح إلاَّ البيت فيومئذ سمَّى العتيق لأنَّه أعتق يومئذ من الغرق . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای عزوجل در روز طوفان نوح، همه زمین را غرق کرد، مگر «بیت[الله]». پس در آن روز عتیق نامیده شد؛ زیرا در آن روز از غرق شدن آزاد شد.

11 - « عن أبي حمزة الثمالي قال : قلت لأبي جعفر (ع) في المسجد الحرام : لأى شيء سمَّاه الله العتيق ؟ فقال : إنَّه ليس من بيت وضعه الله على وجه الأرض إلاَّ له ربٌّ و سكان يسكنونه غير هذا البيت فإنه لاربِّ له إلاَّ الله عزَّوجلَّ و هو الحرّ . . . »

ابوحزه ثمالی گوید: به امام باقر(ع) در مسجدالحرام گفتم: چرا خدا[بیت الله] را عتیق نامیده است؟ فرمود: خداوند هیچ خانه ای را بر روی زمین ننهاده است مگر این که صاحب و ساکنانی دارد که در آن سکنی گزیده اند؛ غیر از این بیت که صاحبی به جز خدای عزوجل ندارد و آن [از مالکیت اشخاص] آزاد است. . .»

41- قبله بودن کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 5

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

ولئن أتيت الذين أوتوا الكتب بكل آية ما تبعوا قبلتك

42- قبله شدن كعبه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 237

2 - قبله نخستین مسلمانان (بیت المقدس) ، به فرمان خداوند به جانب کعبه تغییر یافت .

ما ولیهم عن قبلتهم التي كانوا عليها . . . یهدی من یشاء

جمله «یهدی من یشاء» قرینه بر این است که: تغییر قبله به فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حقیقتی عنوان شده در کتاب های آسمانی پیشین (تورات و انجیل و . . .)

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق

بیان آگاهی یهود و نصارا به حقانیت تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه، با عنوان «اهل کتاب» می رساند که منشأ و منبع آگاهی آنان، کتاب آسمانی شان (تورات و انجیل) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه و حقانیت آن ، موضوعی مطرح شده در تورات و انجیل *

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «یعرفونه» به تغییر قبله بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تغییر قبله از بیت المقدس به کعبه ، حق و پیراسته و از هرگونه بطلان و ناروایی

الحق من ربک

به دلیل آیات قبل مصداق مورد نظر برای «الحق»، تغییر قبله می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 19

19 - کعبه ، دارای شرافت و قداستی خاص در پیشگاه خداوند

آن طهرا بیتی

نسبت دادن کعبه به خداوند، با اضافه تشریفی «بیت» به «یا» متکلم، برای رساندن عظمت و قداست خاص کعبه در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 9

9 - کعبه ، خانه و جایگاهی مقدس و سزاوار احترام خاص

ص: 238

لا تحلوا .. ولا آمين البيت الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 97 - 12, 14, 15, 2, 3, 5

2 - كعبه دارای حرمتی خاص و منزلتی بلند در پیشگاه خداوند .

جعل الله الكعبه البيت الحرام

3 - لزوم حفظ حرمت كعبه و ماه های حرام

جعل الله الكعبه البيت الحرام قيماً للناس و الشهر الحرام

5 - نقش كعبه و ماه های حرام در قوام و ثبات جوامع منوط به حفظ حرمت آنها از سوی انسان ها است .

جعل الله الكعبه البيت الحرام قيماً للناس

12 - دستیابی اهل ایمان به جامعه ای با قوام در پرتو حراست از حرمت كعبه و انجام مناسک حج ، موجب آگاهی آنان به علم گسترده و همه جانبه خداوند .

جعل الله .. ذلك لتعلموا ان الله يعلم ما في السموت و ما في الارض

برداشت فوق بر این مبناست که «ذلك» اشاره به خود حقایق بیان شده باشد نه بیان آن حقایق، یعنی آنگاه که انسانها در پرتو احترام به كعبه و ماههای حرام و انجام مناسک آن به جامعه ای با قوام رسیدند، در می یابند که خداوند دارای علمی گسترده است.

14 - گزینش كعبه از میان تمامی نقاط زمین برای انجام مناسک حج ، نشان آگاهی خداوند به نظام آسمان ها و زمین *

جعل الله الكعبه .. ذلك لتعلموا ان الله يعلم ما في السموت و ما في الارض

ارتباط عمیق بین جعل كعبه و خصوصیات آن با آگاهی خداوند بر آسمانها و زمین این احتمال را در ذهن ترسیم می کند که آیه ناظر به ویژگیهای منطقه ای و جغرافیایی كعبه باشد.

15 - فرمان به انجام مناسک حج و محترم شمردن كعبه برای رسیدن به جامعه ای با قوام ، فرمانی برخاسته از علم گسترده خداوند

جعل الله الكعبه .. ذلك لتعلموا ان الله يعلم ما في السموت و ما في الارض

چون توجه به نقش كعبه و ماههای حرام و قربانی در قوام جامعه آدمی را به علم خداوند رهنمون می سازد، الزاماً باید جعل آنها برای تأمین این هدف، عالمانه باشد.

2 - شکستن حرمت کعبه و ماه های حرام ، موجب عقاب شدید از سوی خداوند

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. اعلموا ان الله شديد العقاب

با توجه به آیه قبل معلوم می شود، از جمله کسانی که به عقاب شدید تهدید شده اند کسانی هستند که با مضامین و احکام مطرح شده در آیه قبل مخالفت کنند. برداشت فوق به گروهی از آنان اشاره دارد و در برداشتهای بعدی دیگر موارد منعکس خواهد شد.

12 - شکنندگان حرمت کعبه و ماه های حرام و اعراض کنندگان از حکم قربانی نباید از رحمت و مغفرت الهی مأیوس باشند .

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. ان الله شديد العقاب و ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 4

4 - کعبه ، دارای حرمت و قداستی والا در پیشگاه خداوند

و یصدون عن سبیل اللّٰه و المسجد الحرام

تهدید شدن کافران به عذاب دوزخ، به خاطر ممانعت کردن مردم از زیارت مسجدالحرام، بیانگر مطلب فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 9

9 - کعبه ، خانه ای بسیار مقدس و دارای حرمتی بس والا در پیشگاه خداوند

و طهرّ بیّتی

اضافه «بیت» به «یای» متکلم، اضافه تشریفیه و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 2

2 - کعبه ، مکانی مقدس و والا

و البیت المعمور

برداشت یاد شده به این دلیل است که کعبه، مورد سوگند خداوند قرار گرفته است.

44- قدمت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 23

23 - خانه خدا (کعبه) دارای قدمت تاریخی

و إذ جعلنا البیت . . . و اتخذوا من مقام إبرهیم مصلى و عهدنا إلى إبرهیم و اسمعیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پایه ها و اساس کعبه پیش از آنکه ابراهیم و اسماعیل (ع)، دیوارهای آن را بنا کنند، وجود داشته است.

وإذ يرفع إبراهيم القواعد من البيت وإسماعيل

از اینکه بالا بردن و ساختن دیوارهای کعبه به ابراهیم و اسماعیل (ع) نسبت داده شده، ولی بنای پایه و اساس آن به ایشان نسبت داده نشده، چنین بر می آید که: پایه ها و اساس کعبه از دیرباز وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 6

6 - قدمت کعبه، ملاک شرافت آن بر بیت المقدس

انّ أوّل بیت وضع للناس

ص: 240

با توجه به شأن نزول ذکر شده در مجمع البیان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 2

2 - کعبه دارای نشانه هایی روشن بر قدمت تاریخی آن و گویای نخستین بنا مردمی *

انّ اوّل بیت .. . فیه ایات بیّنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 6

6 - کعبه ، دارای قدمت و پیشینه تاریخی

بالبیت العتیق

«عتیق» به هر چیزی گفته می شود که دارای تقدم زمانی، مکانی و یا رتبه ای باشد. و بدین جهت است که به «قدیم»، «عتیق» نیز می گویند. بنابراین «بیت عتیق»؛ یعنی، خانه ای که دارای قدمت و پیشینه تاریخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 33 - 5

5 - کعبه ، دارای قدمت و سابقه تاریخی در میان سایر اماکن مقدس

إلی البیت العتیق

«عتیق» به هر چیزی گفته می شود که دارای تقدم زمانی یا مکانی و یا رتبه ای باشد. بدین جهت به قدیم، عتیق نیز گفته می شود. بنابراین «بیت عتیق»؛ یعنی، خانه ای که دارای قدمت و پیشینه تاریخی است.

45- قربانی کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 8

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر ، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل . . . هدياً بلغ الكعبه

46- کافران مکه و کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 35 - 3

3 - کافران مکه به سبب انجام اموری لغو و بیهوده در پیرامون کعبه به عنوان عبادت و نیایش ، مستحق عذاب الهی بودند .

و ما لهم ألا ليعذبهم الله . . . و ما كان صلاتهم عند البيت إلا مكاء و تصديه

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «ما كان صلاته--م . . .» عطف بر «و هم یصدون ...» باشد.

ص: 241

47- کعبه در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 6

6 - کعبه ، حتی در عصر جاهلیت و سلطه شرک ، دارای شرافت و عظمت در پیشگاه خداوند

الم تر کیف فعل ربک . . . فجعلهم کعصف ماکول

48- کعبه در طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 14

14- « قال أبو عبد الله (ع) : . . . غرق جميع الدنيا إلا موضع البيت . . . »

امام صادق(ع) فرمود: . . . [در طوفان نوح] همه دنیا غرق شد مگر جایگاه خانه خدا . . .».

49- کعبه و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 10

10 - دستور علمای یهود به پیروان خود مبنی بر پذیرش بیت المقدس به عنوان قبله و مخالفت با کعبه

و قالت طائفة من اهل الكتاب امنوا بالذی انزل . . . و اکفروا اخره

امام باقر(ع): . . . فقالوا صلی محمد الغداه فاستقبل قبلتنا فامنوا بالذی انزل علی محمد وجه النهار و اکفروا اخره یعنون القبلة حین استقبل رسول الله (صلی الله علیه و آله) المسجد الحرام.

تفسیر قمی، ج 1، ص 105؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 292، ح 11.

50- کعبه هنگام طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : إن الله عز وجل أغرق الأرض كلها يوم نوح إلا البيت فيومئذ سمى العتيق لأنه أعتق يومئذ من الغرق . .

؛ .

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای عزوجل در روز طوفان نوح، همه زمین را غرق کرد، مگر «بیت [الله]». پس در آن روز عتیق نامیده شد؛ زیرا در آن روز از غرق شدن آزاد شد».

ص: 242

51- کيفر حرمت شکنی كعبه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - فيل - 105 - 5 - 7

7 - هجوم آورندگان به كعبه و حرمت شکنان آن ، در معرض عذابی سخت از جانب خداوند

فجعلهم كعصف مأكول

نقل داستان ابرهه، با جمله «ألم تر»، دل گرمی دادن به مؤمنان و تهدید کسانی است که حرمت كعبه را پاس نمی دارند.

52- كيفر هجوم به كعبه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - فيل - 105 - 5 - 7

7 - هجوم آورندگان به كعبه و حرمت شکنان آن ، در معرض عذابی سخت از جانب خداوند

فجعلهم كعصف مأكول

نقل داستان ابرهه، با جمله «ألم تر»، دل گرمی دادن به مؤمنان و تهدید کسانی است که حرمت كعبه را پاس نمی دارند.

53- مالك كعبه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - قریش - 106 - 3 - 8، 2، 3

2 - خداوند ، مالك كعبه و مدبر امور آن است .

ربّ هذا البيت

«ربّ»، در اصل به معنای «تربیت» است (مفردات) و به معنای مالك و مدبر نیز آمده است (لسان العرب).

3 - مالكیت خداوند بر كعبه و سیطره ربوبیت و تدبیر او بر آن ، برهان الزام قریش به عبادت او است .

فلیعبدوا ربّ هذا البيت

8 - كعبه ، بیتی شرافت مند و وابسته به خداوند

ربّ هذا البيت

اسم اشاره (هذا)، به قرينه سياق برای تعظیم است.

54- مالکیت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 11

11 - « عن أبي حمزه الثمالی قال : قلت لأبي جعفر (ع) فی المسجد الحرام : لأیّ شیء سمّاه الله العتیق ؟ فقال : إنّه لیس

ص: 243

من بیت وضعه الله على وجه الأرض إلا له ربّ و سكان يسكنونه غير هذا البيت فإنه لارّب له إلا الله عزّوجلّ و هو الحرّ . . . ;

ابوحزمه ثمالی گوید: به امام باقر(ع) در مسجدالحرام گفتم: چرا خدا [بیت الله] را عتیق نامیده است؟ فرمود: خداوند هیچ خانه ای را بر روی زمین ننهاده است مگر این که صاحب و ساکنانی دارد که در آن سکنی گزیده اند؛ غیر از این بیت که صاحبی به جز خدای عزّوجلّ ندارد و آن [از مالکیت اشخاص] آزاد است. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 8

8 - کعبه ، بیته شرافت مند و وابسته به خداوند

ربّ هذا البيت

اسم اشاره (هذا)، به قرینه سیاق برای تعظیم است.

55- متولیان کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 10

10 - تولیت کعبه ، پاکیزه و آماده سازی آن برای زائران ، از وظایف الهی حضرت ابراهیم (ع)

و طهرّ بیته للطائفین

56- مدبر کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 2,3

2 - خداوند ، مالک کعبه و مدبر امور آن است .

ربّ هذا البيت

«ربّ»، در اصل به معنای «تربیت» است (مفردات) و به معنای مالک و مدبر نیز آمده است (لسان العرب).

3 - مالکیت خداوند بر کعبه و سیطره ربوبیت و تدبیر او بر آن ، برهان الزام قریش به عبادت او است .

فلیعبدوا ربّ هذا البيت

57- مشرکان و کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 97 - 21

21 - ممنوعیت ورود مشرکان به خانه خدا ، سبب نامگذاری آن به بیت الله الحرام

جعل الله الكعبه البيت الحرام

از امام صادق(ع) نقل شده که در پاسخ سؤال از سبب نامگذاری خانه خدا به بیت الله الحرام فرمود: لانه حرم على المشركين

ص: 244

علل الشرایع، ص 398، ح 1، ب 139؛ نورالثقلین، ج 1، ص 680، ح 401.

58- ممانعت از ورود مشرکان به کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 29

29 - از امام صادق (ع) روایت شده که درباره قول خدا « طهرا بیته للطائفین . . . فرمود: یعنی نَحِّیا عنه المشرکین . . . ; مشرکان را از خانه من دور کنید . . . ».

59- منشأ تعیین کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 18، 3

3 - محل کعبه، محلی تعیین شده از جانب خدا برای عبادت

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت

18 - « عن أبی عبد الله (ع) : . . . فلمّا أمر الله عزّوجلّ إبراهیم أن یبنی البیت ولم یدر فی أيّ مکان ینبیه فبعث الله جبرئیل فخط له موضع البیت . . . ;

از امام صادق (ع) روایت شده است: . . . چون خداوند عزّوجلّ حضرت ابراهیم (ع) را مأمور بنای کعبه کرد، او نمی دانست کعبه را در کجا بنا کند؛ خداوند جبرئیل را فرستاد و او در جای کعبه، برای وی خط کشید. . . ».

60- نامگذاری کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 97 - 21

21 - ممنوعیت ورود مشرکان به خانه خدا، سبب نامگذاری آن به بیت الله الحرام

جعل الله الكعبه البیت الحرام

از امام صادق(ع) نقل شده که در پاسخ سؤال از سبب نامگذاری خانه خدا به بیت الله الحرام فرمود: لانه حرم علی المشرکین ان یدخلوه.

علل الشرایع، ص 398، ح 1، ب 139؛ نورالثقلین، ج 1، ص 680، ح 401.

ص: 245

61- نامهای کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 4 - 5

5 - «بیت المعمور» نام دیگر کعبه

و البیت المعمور

تعبیر «و البیت المعمور» - به جای «و الکعبه» - می تواند بدان جهت باشد که در آن زمان، کعبه به این نام نیز خوانده می شده است.

62- نشانه های توحید عبادی در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 5

5 - کعبه ، جلوه گاه توحید و یکتاپرستی

و إذ بؤأنا لإبرهیم مکان البیت أن لا تشرك بی شیئاً

63- نعمت کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 6

6 - تعیین خانه خدا برای حضور مردم و تأکید بر حفظ امنیت حاضران در آن محیط ، از نعمت های الهی و شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ جعلنا البیت مثابه للناس و أمناً

«إذ» مفعول برای «اذکروا» (به یاد داشته باشید) است و لام در «للناس» حکایت از آن دارد که قرار دادن کعبه برای حضور پیاپی مردم در جهت منافع آنان است، که از آن در برداشت، به نعمت تعبیر شده است.

64- نقش کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18

18 - خانه خدا جایگاه طواف، اعتکاف، عبادت، رکوع و سجود (نماز) است.

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

عکوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

ص: 246

1 - کعبه دارای نقشی مهم در قیام و قوام زندگی انسانها

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس

برداشت فوق را فرمایش امام صادق(ع) تأیید می کند که در مورد آیه فوق فرمودند: جعلها الله لدينهم و معيشتهم.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 346، ح 211؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 505، ح 1.

4 - مرکزیت کعبه برای قوام مردمان ، لطف الهی به ایشان

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس

لحن آیه حکایت از امتنان خداوند بر بندگان دارد.

5 - نقش کعبه و ماه های حرام در قوام و ثبات جوامع منوط به حفظ حرمت آنها از سوی انسان ها است .

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس

10 - نقش اساسی تر کعبه در قوام جامعه نسبت به ماه های حرام و قربانی حج

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس و الشهر الحرام و الهدى و القلند

تقدیم ذکری کعبه و نیز حذف «قیماً للناس» نسبت به «الشهر الحرام ..» اشاره به این دارد که نقش ماههای حرام و قربانی حج و ... در قوام جوامع بواسطه کعبه می باشد.

11 - آگاهی انسان ها به علم گسترده خداوند ، از اهداف بیان نقش کعبه و ماه های حرام و قربانی در قوام جامعه

جعل الله ... ذلك لتعلموا ان الله يعلم ما في السموت و ما في الارض

«ذلك» می تواند اشاره به بیان مطالب یاد شده باشد، یعنی خداوند فلسفه ایجاد کعبه و نیز احکام مربوط به آن را بیان کرد تا انسانها بدانند افعال خداوند و احکام او عالمانه و دارای اهدافی والاست و این را نشان و علامتی از علم گسترده خداوند بشمارند.

12 - دستیابی اهل ایمان به جامعه ای با قوام در پرتو حراست از حرمت کعبه و انجام مناسک حج ، موجب آگاهی آنان به علم گسترده و همه جانبه خداوند .

جعل الله... ذلك لتعلموا إن الله يعلم ما في السموت وما في الارض

برداشت فوق بر این مبناست که «ذلک» اشاره به خود حقایق بیان شده باشد نه بیان آن حقایق، یعنی آنگاه که انسانها در پرتو احترام به کعبه و ماههای حرام و انجام مناسک آن به جامعه ای با قوام رسیدند، در می یابند که خداوند دارای علمی گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 33 - 6

6 - محوریت کعبه در مراسم حج

و ليطوفوا بالبيت العتيق... ثم محلها الى البيت العتيق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 1 - 8

8 - کعبه وسیله اتحاد ، امنیت ، اعتبار و تحصیل مال قریش

لإيلف قریش

ص: 247

اگر «ایلاف» در این آیه، عام و در آیه بعد خاص باشد؛ می توان گفت که در این آیه، ائتلاف قریش با یکدیگر نیز مورد نظر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 3 - 7

7- «کعبه»، مظهر ربوبیت خداوند و نشانی گویا بر لزوم عبادت او است.

فلیعبدوا ربّ هذا البیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 10

10 - امنیت قریش، مرهون وجود کعبه و امنیت آن بود.

ربّ هذا البیت... وءامنهم من خوف

تعبیر «ربّ هذا البیت» به جای «الله» - پیش از توصیف خداوند به پدید آورنده امنیت - نشانگر نقش کعبه در امنیت قریش است که قبایل عرب، آنها را اهل حرم دانسته و به آنان تعرض نمی کردند. ارتباط این سوره با سوره قبل، بیانگر نقش هلاکت اصحاب فیل، در پیدایش امنیت برای کعبه و در نتیجه برای قریش است.

65- نماز در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و... در پیشگاه خدا به دست می آید.

66- ویژگی کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 96 - 4، 2، 1

1 - کعبه ، نخستین خانه و مأوای مردمی

انّ اوّل بیت وضع للناس

«بیت» در لغت به معنای مأوای شبانه است.

2 - مردمی بودن ، ارزشی برای بنای کعبه *

انّ اوّل بیت وضع للناس

4 - کعبه ، برای تمامی انسانهاست ; و نه برای جمعیت و یا نژادی خاص

وضع للناس

ص: 248

67- ویژگیهای کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 1

1 - خداوند ، کعبه را ملجأ و جایگاهی برای حضور مردم و مکانی بسیار امن قرار داد .

وإذ جعلنا البيت مثابة للناس وأمناً

«مثابه»؛ یعنی، مکانی که مردم پی در پی بدان جا روی می آورند (لسان العرب). «أمن» مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل (أمناً = دارای امنیت) می باشد. آوردن مصدر به جای اسم فاعل، دلالت بر تأکید دارد. بنابراین «أمناً»؛ یعنی، آکنده از امنیت.

68- هتک قداست کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 99 - 5

5 - بی اعتنایی به احکام صید و کفاره آن در نهان و شکستن حرمت کعبه و ماه های حرام به دور از چشم مردم ، پدیدار و آشکار در محضر خداوند

و الله يعلم ما تبون و ما تكتمون

از مصادیق مورد نظر برای «ماتکتمون» - با توجه به آیات قبل - افعال و رفتاری است که در برداشت به آنها اشاره شد.

69- هشدار به دشمنان کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 9

9 - هشدار خداوند به مخالفان و حرمت شکنان کعبه و تهدید آنان به کیفری نظیر نابودی اصحاب فیل

ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل

ص: 249

1- احكام كفاره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 89 -

9,10,17,29,31,32,33

9- نوع متعارف غذای خانوادگی كفاره دهنده، كمترین حد برای نوع غذا در كفاره قسم

فكفّرتّه اطعام عشره مسكين من اوسط ما تطعمون اهليكم

برداشت فوق را فرمایش امام باقر(ع) تأیید می کند که در پاسخ سؤال از «اوسط ما تطعمون» در آیه فوق فرمود: ما تقوتون به عيالکم من اوسط ذلک . . .

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 495، ح 4.

10 - پوشاک متعارف در خانواده شکننده سوگند، پوشاکی است که وی می تواند برای كفاره قسم خویش بپردازد .

من اوسط ما تطعمون اهليكم او کسوتهم

بیان نوع خوراک در مورد اطعام می تواند قرینه ای برای نوع پوشاک نیز باشد.

17 - لزوم کسب و بدست آوردن امکانات مادی جهت پرداخت كفاره قسم *

فمن لم یجد فصيام ثلثه ایام

جمله «فمن لم یجد» حکایت از آن دارد که شکننده سوگند باید برای بدست آوردن امکاناتی جهت پرداخت كفاره تلاش کند زیرا فعل «لم یجد» (نیافت) در مواردی استعمال می شود که شخص پس از تلاش و پی گیری امری به آن دست نیابد.

29 - اطعام ده مسكين، هر نفر به مقدار یک مُدّ (ده سیر)، كفاره شکستن قسم

فكفّرتّه اطعام عشره مسكين من اوسط ما تطعمون اهليكم

امام صادق(ع) در توضیح «اوسط ما تطعمون» در آیه فوق فرمود: هو کما یكون انه یكون فی البیت من یاکل اکثر من المد و منهم من یاکل اقل من المد فبین ذلک . . .

کافی، ج 7، ص 453، ح 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 333.

31 - بالا پوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن، روسری و پایین پوش) برای زن، پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود.

فکفرتہ ... او کسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و اما کسوتهم ... لکل مسکین ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

ص: 250

32 - یک نوبت غذای سیر یا یک تن پوش ، حداقل کفاره قسم که به هر یک از ده مسکین داده می شود .

فكفرتہ اطعام عشرہ مسکین من اوسط ما تطعمون اہلیکم او كسوتہم

امام باقر(ع) در توضیح معنی «اوسط» در آیه فوق فرمود: . . . تشبعهم به مره واحده. قلت: كسوتہم؟ قال: ثوب واحد.

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 334.

33 - سه روز روزه ، کفاره قسم کسی که بیش از مخارج لازم خانواده خویش را ندارد .

فمن لم یجد فصیام ثلثہ ایام

امام کاظم(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: اذا لم یکن عند فضل عن قوت عیالہ فهو ممن لایجد.

کافی، ج 7، ص 452، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 336.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 5، 9، 11، 12، 13، 19، 25، 26، 27

5 - نظر و گواهی دو مرد مسلمان عادل ، مرجع تشخیص همسانی صید با جریمه و کفاره آن

یحکم به ذوا عدل منکم

ضمیر در «به» به «مثل» بر می گردد از کلمه «ذوا» که تشبیه ذواست مرد بودن و دو نفر بودن به دست می آید و از «منکم» مسلمان بودن آنها معلوم می شود.

9 - اطراف کعبه ، تنها مکان مجاز برای قربانی کردن کفاره صید

هدیاً بلغ الکعبه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: من وجب علیہ ہدی فی احرامہ فله ان ینحرہ حیث شاء الا فداء الصید فان اللہ یقول «هدیاً بالغ الکعبه».

کافی، ج 4، ص 384، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 504، ح 14.

11 - تهیه غذا برای مساکین، بایستی در حد قیمت شکار صید شده باشد

او کفره طعام مسکین

برداشت فوق بر این اساس است که «کفره» خبر برای مبتدای محذوف (هی) باشد بر این مبنا جمله «هی کفاره» عطف بر محل «من النعم» می شود و در حقیقت وصف و توضیحی دیگر است برای «جزاء مثل ما قتل» یعنی بر عهده شکار کننده سزایی است همسان با شکار، که باید به عنوان کفاره و بصورت طعام به مساکین داده شود.

12 - تعداد روزه در کفاره صید، بایستی به تعداد مساکین در آن کفاره باشد.

او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

در برداشت قبل روشن شد که قیمت شکار، به صورت غذا به مساکین پرداخت می شود بر این اساس معنای «او عدل ذلک صیاماً» این است که اگر مکلف روزه، را به عنوان کفاره برگزید باید حساب کند که به طور معمول چند مسکین را می توان با قیمت شکار اطعام کرد، به همان تعداد باید روزه بگیرد. امام باقر(ع) درباره آیه فوق فرمود: ... فان لم یکن عنده فلیصم بقدر ما بلغ لکل مسکین یوماً.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 342، ح 97، ب 25؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 503، ح 3.

13 - ارزش والاتر قربانی بر اطعام مساکین، و اطعام مساکین بر روزه، در کفاره صید.

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

ص: 251

برداشت فوق از تقدیم ذکری قربانی بر اطعام و تقدیم اطعام بر روزه استفاده شده است.

19 - تکرار شکار در حال احرام موجب تکرار کفاره نخواهد شد .

و من عاد فینتقم الله منه

بیان انتقام الهی در جزای تکرار صید پس از بیان حکم کفاره شکار حاکی از این است که هیچ جزائی جز خشم و انتقام خداوند در خور گناه تکرار صید نیست.

25 - روزه کفاره شکار در حال احرام، بیش از شصت روز نیست، اگر چه معادل خوراکی آن، از شصت تجاوز کند .

او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: .. «ثم یصوم لکل مد یوماً فاذا زادت الامداد علی شهرین فلیس علیه اکثر منه.

کافی، ج 4، ص 386، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 677، ح 381.

26 - شتر، کفاره شکار شتر مرغ، گاو، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

27 - کفاره صید در حال احرام، قربانی و در صورت ناتوانی از آن، انفاق قیمت آن و در حال عدم تمکن از قیمت، روزه می باشد .

فجزاء مثل ما قتل من النعم .. او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: من اصاب صیداً وهو محرم فاصاب جزاء مثله من النعم اهداه و ان لم یجد هدیاً کان علیه ان یتصدق بثمانه و اما قوله « او عدل ذلک صیاماً » یعنی عدل الکفاره اذا لم یجد الفدیة ولم یجد الثمن.

دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حلّ تعارض بین آن دو موکول به اجتهاد است.

دعائم الاسلام، ج 1، ص 307؛ بحار الانوار، ج 99، ص 161، ح 65.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 3,4,5

3 - دو ماه روزه ای که به عنوان کفاره ظهار گرفته می شود، باید پی در پی باشد.

فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین

4 - ظهارکننده، روزه ظهار را باید پیش از تماس و آمیزش با زنش بگیرد.

فصیام شهرین متتابعین من قبل أن یتماسا

5 - در صورتی که گرفتن روزه برای ظهارکننده مقدور نباشد، باید شصت مسکین را اطعام کند.

فمن لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً

ص: 252

2- ارزش روزه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 13

13 - ارزش والاتر قربانی بر اطعام مساکین ، و اطعام مساکین بر روزه ، در کفاره صید .

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

برداشت فوق از تقدیم ذکری قربانی بر اطعام و تقدیم اطعام بر روزه استفاده شده است.

3- ارزش قربانی کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 13

13 - ارزش والاتر قربانی بر اطعام مساکین ، و اطعام مساکین بر روزه ، در کفاره صید .

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

برداشت فوق از تقدیم ذکری قربانی بر اطعام و تقدیم اطعام بر روزه استفاده شده است.

4- اطعام در کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 32، 14، 7، 8

7 - تغذیه ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن یک برده کفاره شکستن سوگند

فکفّرتّه اطعام عشره مسکین . . . اهلیکم او کسوتهم او تحریر رقبه

8 - شکننده قسم ، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه کفاره قسم (تغذیه مساکین ، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فکفّرتّه اطعام عشره مسکین . . . او کسوتهم او تحریر رقبه

تفریع جمله «فمن لم یجد» بر جملات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه فرموده بود «او صیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

14 - كفاره شكستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسكين و يا تهيه پوشاك برای آنان و يا آزاد كردن برده - ، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم يجد فصيام ثلثه ايام

32 - يك نوبت غذای سير يا يك تن پوش ، حداقل كفاره قسم كه به هر يك از ده مسكين داده می شود .

فكفرتہ اطعام عشره مسكين من اوسط ما تطعمون اهليكم او كسوتهم

امام باقر(ع) در توضیح معنی «اوسط» در آیه فوق فرمود: . . . تشبعهم به مره واحده. قلت: كسوتهم؟ قال: ثوب واحد.

كافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 334.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 253

5- در صورتی که گرفتن روزه برایظهارکننده مقدور نباشد، باید شصت مسکین را اطعام کند .

فمن لم يستطع فإطعام ستين مسكيناً

14 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله عز وجل... «و من لم يستطع فإطعام ستين مسكيناً» قال : من مرض أو عطاش ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند عزوجل... «و من لم يستطع فإطعام ستين مسكيناً» روایت شده که فرمود: [مراد، عدم استطاعت بر صوم]، ناشی از مرض یا بیماری تشنگی است.».

5- پوشاک در كفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 32، 31، 14، 10، 8، 7

7 - تغذیه ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن یک برده كفاره شکستن سوگند

فكفرتة اطعام عشرة مسكين... اهلکم او کسوتهم او تحریر رقبه

8 - شکننده قسم، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه كفاره قسم (تغذیه مساکین، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فكفرتة اطعام عشرة مسكين... او کسوتهم او تحریر رقبه

تفریع جمله «فمن لم یجد» بر جملات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه فرموده بود «او صیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

10 - پوشاک متعارف در خانواده شکننده سوگند، پوشاکی است که وی می تواند برای كفاره قسم خویش بپردازد .

من اوسط ما تطعمون اهلکم او کسوتهم

بیان نوع خوراک در مورد اطعام می تواند قرینه ای برای نوع پوشاک نیز باشد.

14 - كفاره شکستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن برده -، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

30 - لزوم رعایت تناسب کیفیت پوشاکی که در كفاره قسم داده می شود با فصل سال (تابستان و زمستان) و مرد یا زن بودن فقیر

فكفرتہ . . . او كسوتہم

از امام باقر یا امام صادق علیہما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . و اما كسوتہم فان وافقت به التشاء فكسوتہ، و ان وافقت به الصیف فكسوتہ، لكل مسكين ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

31 - بالاپوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن، روسری و پایین پوش) برای زن، پوشاکی که در كفاره قسم داده می شود.

فكفرتہ . . . او كسوتہم

از امام باقر یا امام صادق علیہما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . و اما كسوتہم . . . لكل مسكين ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع . . .

ص: 254

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

32 - یک نوبت غذای سیر یا یک تن پوش، حداقل کفاره قسم که به هر یک از ده مسکین داده می شود.

فکفرته اطعام عشره مسکین من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم

امام باقر(ع) در توضیح معنی «اوسط» در آیه فوق فرمود: ... تشبعهم به مره واحده. قلت: کسوتهم؟ قال: ثوب واحد.

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 334.

6- روزه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 14,33

14 - کفاره شکستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن برده - ، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

33 - سه روز روزه ، کفاره قسم کسی که بیش از مخارج لازم خانواده خویش را ندارد .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

امام کاظم(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: اذا لم یکن عند فضل عن قوت عیاله فهو ممن لایجد.

کافی، ج 7، ص 452، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 336.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 10,12,24,25,27

10 - قربانی ، اطعام مساکین و روزه ، کفارات تخیری در کشتن صید در حرم و نیز در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

مؤید برداشت فوق فرمایش منقول از امام صادق(ع) است که فرمود: . . . و کل شیء من القرآن «او» فصاحبه بالخیار ما یشاء . . . دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حل تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 504، ح 14.

12 - تعداد روزه در کفاره صید، بایستی به تعداد مساکین در آن کفاره باشد .

او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

در برداشت قبل روشن شد که قیمت شکار، به صورت غذا به مساکین پرداخت می شود بر این اساس معنای «او عدل ذلک صیاماً» این است که اگر مکلف روزه، را به عنوان کفاره برگزید باید حساب کند که به طور معمول چند مسکین را می توان با قیمت شکار اطعام کرد، به همان تعداد باید روزه بگیرد. امام باقر(ع) درباره آیه فوق فرمود: ... فان لم یکن عنده فلیصم بقدر ما بلغ لکل مسکین یوماً.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 342، ح 97، ب 25؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 503، ح 3.

24 - ارزش حیوانی که در کفاره شکار در حال احرام باید ادا شود، تعیین کننده تعداد روزه های معادل آن با احتساب هر

ص: 255

یک چارک طعام مقابل یک روز روزه

کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یثمن قیمه الهدی طعاماً ثم یصوم لکل مد یوماً . . .

کافی، ج 4، ص 386، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 677، ح 381.

25 - روزه کفاره شکار در حال احرام، بیش از شصت روز نیست، اگر چه معادل خوراکی آن، از شصت تجاوز کند.

او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . «ثم یصوم لکل مد یوماً فاذا زادت الامداد علی شهرین فلیس علیه اکثر منه.

کافی، ج 4، ص 386، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 677، ح 381.

27 - کفاره صید در حال احرام، قربانی و در صورت ناتوانی از آن، انفاق قیمت آن و در حال عدم تمکن از قیمت، روزه می باشد.

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: من اصاب صیداً وهو محرم فاصاب جزاء مثله من النعم اهداه و ان لم یجد هدیا کان علیه ان یتصدق بثمانه و اما قوله « او عدل ذلک صیاماً » یعنی عدل الکفاره اذا لم یجد الفدیة ولم یجد الثمن.

دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حلّ تعارض بین آن دو موکول به اجتهاد است.

دعائم الاسلام، ج 1، ص 307؛ بحار الانوار، ج 99، ص 161، ح 65.

7- شتر در کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 26، 8، 4

4 - جریمه و سزای کشتن شکار، قربانی کردن دام اهلی (شتر، گاو و گوسفند) همانند آن شکار است .

و من قتله . . فجزاء مثل ما قتل من النعم

«نعم» مفرد کلمه انعام است و به شتر و گاو گوسفند گفته می شود. «جزاء» مبتدائی است که خبر آن حذف شده است یعنی علیه جزاء و کلمه «مثل» صفت «جزاء» می باشد و مراد از آن می تواند همگونی در جنس و وزن و یا همانندی در قیمت باشد. «من النعم» صفت و یا حال برای «جزاء» است. امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه و فی حمار وحش بقره و فی الطبی شاه و و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25.

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر ، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل . . هدیاً بلغ الکعبه

26 - شتر ، کفاره شکار شتر مرغ ، گاو ، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند ، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

ص: 256

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعامه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

8- صدقه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 196 - 10، 29، 40

10 - روزه یا صدقه و یا قربانی، فدیة (کفاره) تراشیدن سر قبل از قربانی، برای مُحْرِمِ معذور

فمن كان منكم .. ففديه من صيام او صدقه او نُسك

29 - کفاره تراشیدن سر قبل از قربانی، سه روز روزه و یا صدقه به شش مسکین و یا قربانی کردن یک گوسفند است.

فمن كان منكم مريضاً .. او صدقه او نسك

امام صادق(ع): .. و جعل الصيام ثلاثة ايام والصدقه على ستة مساكين لكل مسكين مدین و التَّسْك شاه ...

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 187، ح 664 و 666.

40 - در صورت مشکل بودن روزه، کفاره تراشیدن اضطراری سر در حج، صدقه است.

ففديه من صيام او صدقه او نسك

امام رضا(ع) درباره آیه فوق فرمود: فاقام الصّدقه مقام الصيام اذا عسر عليه

عیون اخبار الرضا(ع)، ج 2، ص 118، ح 1؛ علل الشرایع، ج 1، ص 271، ح 9، باب 182.

9- فلسفه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 14

14 - چشیدن آزار و اذیت ، هدف از تشریح کفّارات صید از سوی خداوند

کفره طعام مسکین . . . لیدوق و بال امره

10- قربانی کفّاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 9,27

9 - اطراف کعبه ، تنها مکان مجاز برای قربانی کردن کفاره صید

هدیاً بلغ الکعبه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: من وجب علیه هدی فی احرامه فله ان ینحره حیث شاء الا فداء الصید فان الله يقول «هدیاً بلغ الکعبه».

ص: 257

کافی، ج 4، ص 384، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 504، ح 14.

27 - کفاره صید در حال احرام، قربانی و در صورت ناتوانی از آن، انفاق قیمت آن و در حال عدم تمکن از قیمت، روزه می باشد.

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: من اصاب صیداً وهو محرم فاصاب جزاء مثله من النعم اهداه وان لم یجد هدیاً کان علیه ان یتصدق بثمانه واما قوله « او عدل ذلک صیاماً » یعنی عدل الکفاره اذا لم یجد الفدیه ولم یجد الثمن.

دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حلّ تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

دعائم الاسلام، ج 1، ص 307؛ بحار الانوار، ج 99، ص 161، ح 65.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 196 - 10

10 - روزه یا صدقه و یا قربانی، فدیه (کفاره) تراشیدن سر قبل از قربانی، برای مُحْرِم معذور

فمن کان منکم . . . ففدیه من صیام او صدقه او نُسُک

11- کفاره تخیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 10

10 - قربانی، اطعام مساکین و روزه، کفارات تخیری در کشتن صید در حرم و نیز در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

مؤید برداشت فوق فرمایش منقول از امام صادق(ع) است که فرمود: . . . و کل شیء من القرآن «او» فصاحبه بالخیار ما یشاء . . . دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حلّ تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 504، ح 14.

12- کفاره حنث سوگند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 -

6,7,8,9,10,14,17,19,23,29,31,32,33

6 - شکستن سوگند گناه و پرداخت کفاره موجب بخشایش آن است .

و لكن يؤاخذكم بما عقدتم الأيمن فكفرتة .. ذلک کفره ایمنکم

مؤاخذة سوگندشکنان دلیل عصیانگری آنان است و کلمه کفاره که به معنای پوشاننده است اشاره به بخشودگی گناه - در پی پرداخت کفاره - دارد.

7 - تغذیه ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن یک برده کفاره شکستن سوگند

ص: 258

فکفرتہ اطعام عشره مسکین . . . اهلکم او کسوتهم او تحریر رقبه

8 - شکننده قسم ، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه کفاره قسم (تغذیه مسکین ، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فکفرتہ اطعام عشره مسکین . . . او کسوتهم او تحریر رقبه

تفریح جمله «فمن لم یجد» بر جملات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه فرموده بود «او صیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

9 - نوع متعارف غذای خانوادگی کفاره دهنده ، کمترین حد برای نوع غذا در کفاره قسم

فکفرتہ اطعام عشره مسکین من اوسط ما تطعمون اهلکم

برداشت فوق را فرمایش امام باقر(ع) تأیید می کند که در پاسخ سؤال از «اوسط ما تطعمون» در آیه فوق فرمود: ما تقوتون به عیالکم من اوسط ذلک . . .

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 495، ح 4.

10 - پوشاک متعارف در خانواده شکننده سوگند ، پوشاکی است که وی می تواند برای کفاره قسم خویش بپردازد .

من اوسط ما تطعمون اهلکم او کسوتهم

بیان نوع خوراک در مورد اطعام می تواند قرینه ای برای نوع پوشاک نیز باشد.

14 - کفاره شکستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن برده - ، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

17 - لزوم کسب و بدست آوردن امکانات مادی جهت پرداخت کفاره قسم *

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

جمله «فمن لم یجد» حکایت از آن دارد که شکننده سوگند باید برای بدست آوردن امکاناتی جهت پرداخت کفاره تلاش کند زیرا فعل «لم یجد» (نیافت) در مواردی استعمال می شود که شخص پس از تلاش و پی گیری امری به آن دست نیابد.

19 - تعیین کفاره برای قسم نبایستی دستاویزی برای شکستن سوگند قرار گیرد .

ذَلِكْ كَفْرَهُ اِيْمَنِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ وَاَحْفَظُوا اِيْمَنَكُمْ

فرمان وفاداری به سوگند (واحفظوا ايمانكم) پس از بیان کفارات قسم اشاره به این دارد که اگر چه پرداخت کفاره موجب بخشایش گناه آن می شود ولی مکلف نباید آن را مجوز شکستن سوگند خویش بپندارد.

23 - احکام سوگند و کفارات آن از نعمت های الهی و مستلزم سپاسگزاری در برابر آن

ذَلِكْ كَفْرَهُ اِيْمَنِكُمْ .. كَذَلِكَ بَيِّنَ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ

29 - اطعام ده مسکین ، هر نفر به مقدار یک مُدّ (ده سیر) ، کفاره شکستن قسم

فَكَفَّرْتَهُ اِطْعَامَ عَشْرَةِ مَسْكِيْنَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تَطْعَمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ

امام صادق(ع) در توضیح «اوسط ما تطعمون» در آیه فوق فرمود: هو كما يكون انه يكون في البيت من يأكل اكثر من المدد و منهم من يأكل اقل من المدد فبين ذلك . . .

کافی، ج 7، ص 453، ح 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 333.

31 - بالا پوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن ، روسری و پایین پوش) برای زن ، پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود .

فَكَفَّرْتَهُ .. او کسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: .. و اما کسوتهم ... لكل مسکین ازار و رداء و للمراه ما

ص: 259

یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

32 - یک نوبت غذای سیر یا یک تن پوش، حداقل کفاره قسم که به هر یک از ده مسکین داده می شود.

فکفّرتہ اطعام عشره مسکین من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم

امام باقر(ع) در توضیح معنی «اوسط» در آیه فوق فرمود: ... تشبعهم به مره واحده. قلت: کسوتهم؟ قال: ثوب واحد.

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 334.

33 - سه روز روزه، کفاره قسم کسی که بیش از مخارج لازم خانواده خویش را ندارد.

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

امام کاظم(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: اذا لم یکن عند فضل عن قوت عیاله فهو ممن لایجد.

کافی، ج 7، ص 452، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 336.

13- کفّاره صید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 99 - 5

5 - بی اعتنایی به احکام صید و کفاره آن در نهان و شکستن حرمت کعبه و ماه های حرام به دور از چشم مردم، پدیدار و آشکار در محضر خداوند

و اللّٰه یعلم ما تبدون و ما تکتمون

از مصادیق مورد نظر برای «ما تکتمون» - با توجه به آیات قبل - افعال و رفتاری است که در برداشت به آنها اشاره شد.

14- کفّاره صید آهو

26 - شتر ، كَفَّارَه شكار شتر مرغ ، گاو ، كفاره شكار الاغ وحشی گوسفند ، كفاره شكار آهو و گاو كفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعامه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الطبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

ص: 260

15- کفاره صید الاغ وحشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 26

26 - شتر ، کفاره شکار شتر مرغ ، گاو ، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند ، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

16- کفاره صید در احرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 8،10،24،25،26،27

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر ، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل .. هدیاً بلغ الکعبه

10 - قربانی ، اطعام مساکین و روزه ، کفارات تخیری در کشتن صید در حرم و نیز در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم .. او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

مؤید برداشت فوق فرمایش منقول از امام صادق(ع) است که فرمود: ... و کل شیء من القرآن «او» فصاحبه بالخیار ما یشاء ... دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حل تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 504، ح 14.

24 - ارزش حیوانی که در کفاره شکار در حال احرام باید ادا شود ، تعیین کننده تعداد روزه های معادل آن با احتساب هر یک چارک طعام مقابل یک روز روزه

کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یثمن قیمه الهدی طعاماً ثم یصوم لکل مد یوماً . . .

کافی، ج 4، ص 386، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 677، ح 381.

25 - روزه کفارہ شکار در حال احرام، بیش از شصت روز نیست، اگر چه معادل خوراکی آن، از شصت تجاوز کند.

او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . «ثم یصوم لکل مد یوماً فاذا زادت الامداد علی شهرین فلیس علیه اکثر منه.

کافی، ج 4، ص 386، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 677، ح 381.

26 - شتر، کفارہ شکار شتر مرغ، گاو، کفارہ شکار الاغ وحشی گوسفند، کفارہ شکار آهو و گاو کفارہ گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

ص: 261

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

27- کفاره صید در حال احرام، قربانی و در صورت ناتوانی از آن، انفاق قیمت آن و در حال عدم تمکن از قیمت، روزه می باشد.

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: من اصاب صیداً وهو محرم فاصاب جزاء مثله من النعم اهداه و ان لم یجد هدیاً کان علیه ان یتصدق بثمنه و اما قوله « او عدل ذلک صیاماً » یعنی عدل الکفاره اذا لم یجد الفدیة ولم یجد الثمن.

دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حلّ تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

دعائم الاسلام، ج 1، ص 307؛ بحارالانوار، ج 99، ص 161، ح 65.

17- کفاره صید در حرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 -

4,5,8,9,10,11,12,13,14

4 - جریمه و سزای کشتن شکار، قربانی کردن دام اهلی (شتر، گاو و گوسفند) همانند آن شکار است .

و من قتله . . فجزاء مثل ما قتل من النعم

«نعم» مفرد کلمه انعام است و به شتر و گاو گوسفند گفته می شود. «جزاء» مبتدائی است که خبر آن حذف شده است یعنی علیه جزاء و کلمه «مثل» صفت «جزاء» می باشد و مراد از آن می تواند همگونی در جنس و وزن و یا همانندی در قیمت باشد. «من النعم» صفت و یا حال برای «جزاء» است. امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25.

5 - نظر و گواهی دو مرد مسلمان عادل، مرجع تشخیص همسانی صید با جریمه و کفاره آن

یحکم به ذوا عدل منکم

ضمیر در «به» به «مثل» بر می گردد از کلمه «ذوا» که تشبیه ذواست مرد بودن و دو نفر بودن به دست می آید و از «منکم» مسلمان بودن آنها معلوم می شود.

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر ، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل . . هدیاً بلغ الکعبه

9 - اطراف کعبه ، تنها مکان مجاز برای قربانی کردن کفاره صید

هدیاً بلغ الکعبه

برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که فرمود: من وجب علیه هدی فی احرامه فله ان ینحره حیث شاء الا فداء الصید فان الله يقول «هدیاً بالغ الکعبه».

کافی، ج 4، ص 384، ح 2؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 504، ح 14.

10 - قربانی ، اطعام مساکین و روزه ، کفارات تخیری در کشتن صید در حرم و نیز در حال احرام

ص: 262

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

مؤید برداشت فوق فرمایش منقول از امام صادق (ع) است که فرمود: . . . و کل شیء من القرآن «او» فصاحبه بالخیار ما یشاء . . . دو روایت مدرک برداشت شماره 10 و 27 با هم معارض و حل تعارض بین آن دو موقوف به اجتهاد است.

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 504، ح 14.

11 - تهیه غذا برای مسکین ، بایستی در حد قیمت شکار صید شده باشد

او کفره طعام مسکین

برداشت فوق بر این اساس است که «کفره» خبر برای مبتدای محذوف (هی) باشد بر این مبنا جمله «هی کفاره» عطف بر محل «من النعم» می شود و در حقیقت وصف و توضیحی دیگر است برای «جزاء مثل ما قتل» یعنی بر عهده شکار کننده سزایی است همسان با شکار، که باید به عنوان کفاره و بصورت طعام به مسکین داده شود.

12 - تعداد روزه در کفاره صید ، بایستی به تعداد مسکین در آن کفاره باشد .

او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

در برداشت قبل روشن شد که قیمت شکار، به صورت غذا به مسکین پرداخت می شود بر این اساس معنای «او عدل ذلک صیاماً» این است که اگر مکلف روزه، را به عنوان کفاره برگزید باید حساب کند که به طور معمول چند مسکین را می توان با قیمت شکار اطعام کرد، به همان تعداد باید روزه بگیرد. امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: . . . فان لم یکن عنده فلیصم بقدر ما بلغ لکل مسکین یوماً.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 342، ح 97، ب 25؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 503، ح 3.

13 - ارزش والاتر قربانی بر اطعام مسکین ، و اطعام مسکین بر روزه ، در کفاره صید .

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

برداشت فوق از تقدیم ذکری قربانی بر اطعام و تقدیم اطعام بر روزه استفاده شده است.

14 - چشیدن آزار و اذیت ، هدف از تشریح کفارات صید از سوی خداوند

کفره طعام مسکین . . . لیدوق وبال امره

18- کفاره صید شتر مرغ

26 - شتر ، كَفَّارَه شكار شتر مرغ ، گاو ، كَفَّارَه شكار الاغ وحشی گوسفند ، كَفَّارَه شكار آهو و گاو كَفَّارَه گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعامه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الطبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

ص: 263

19- کفاره صید گاو وحشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 26

26 - شتر ، کفاره شکار شتر مرغ ، گاو ، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند ، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

20- کفاره گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 24

24 - باز بودن راه جبران کوتاهی ها و پوشانیدن گناه ، نعمتی الهی و مستلزم سپاسگزاری

ذلک کفره ایمنکم .. کذلک بین الله لکم ءایته لعلکم تشکرون

از مصادیق مورد نظر برای کلمه «آیات» لزوم کفاره برای زدودن گناه حنث سوگند است.

21- کفاره مرتبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 14، 5، 1

1 -ظهارکننده ، در صورتی که آزاد کردن بنده برایش مقدور نباشد ، باید دو ماه روزه بگیرد .

فمن لم یجد فصیام شهرین

5 - در صورتی که گرفتن روزه برایظهارکننده مقدور نباشد ، باید شصت مسکین را اطعام کند .

فمن لم یستطع فإطعام ستین مسکیناً

14 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله عزّوجلّ . . . « و من لم يستطع فإطعام ستّين مسكيناً » قال : من مرض أو عطاش ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ . . . «و من لم يستطع فإطعام ستّين مسكيناً» روایت شده که فرمود: [مراد، عدم استطاعت بر صوم]، ناشی از مرض یا بیماری تشنگی است».

22- گاو در کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 4،8،26

4 - جریمه و سزای کشتن شکار، قربانی کردن دام اهلی (شتر، گاو و گوسفند) همانند آن شکار است .

ص: 264

و من قتله . . فجزاء مثل ما قتل من النعم

«نعم» مفرد کلمه انعام است و به شتر و گاو گوسفند گفته می شود. «جزاء» مبتدائی است که خبر آن حذف شده است یعنی علیه جزاء و کلمه «مثل» صفت «جزاء» می باشد و مراد از آن می تواند همگونی در جنس و وزن و یا همانندی در قیمت باشد. «من النعم» صفت و یا حال برای «جزاء» است. امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25.

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر ، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل . . . هدیاً بلغ الکعبه

26 - شتر ، کفاره شکار شتر مرغ ، گاو ، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند ، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

23- گوسفند در کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 95 - 26، 4، 8

4 - جریمه و سزای کشتن شکار ، قربانی کردن دام اهلی (شتر ، گاو و گوسفند) همانند آن شکار است .

و من قتله . . فجزاء مثل ما قتل من النعم

«نعم» مفرد کلمه انعام است و به شتر و گاو گوسفند گفته می شود. «جزاء» مبتدائی است که خبر آن حذف شده است یعنی علیه جزاء و کلمه «مثل» صفت «جزاء» می باشد و مراد از آن می تواند همگونی در جنس و وزن و یا همانندی در قیمت باشد. «من النعم» صفت و یا حال برای «جزاء» است. امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه و فی حمار وحش بقره و فی الظبی شاه و و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25.

8 - جریمه و سزای شکار در حال احرام و یا در حرم مکه (شتر، گاو و یا گوسفند) باید به آستان کعبه تقدیم شود .

فجزاء مثل ما قتل .. هدیاً بلغ الکعبه

26 - شتر، کفاره شکار شتر مرغ، گاو، کفاره شکار الاغ وحشی گوسفند، کفاره شکار آهو و گاو کفاره گاو وحشی در حال احرام

فجزاء مثل ما قتل من النعم

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: فی النعمه بدنه و فی حمار وحش بقره و فی الطبی شاه و فی البقره بقره.

تهذیب شیخ طوسی، ج 5، ص 341، ح 94، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 673، ح 367.

ص: 265

24- مرجع تشخیص کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 95 - 5

5 - نظر و گواهی دو مرد مسلمان عادل ، مرجع تشخیص همسانی صید با جریمه و کفاره آن

یحکم به ذوا عدل منکم

ضمیر در «به» به «مثل» بر می گردد از کلمه «ذوا» که تشبیه ذواست مرد بودن و دو نفر بودن به دست می آید و از «منکم» مسلمان بودن آنها معلوم می شود.

کفارات

25- {کفارات}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 196 - 10،14،29،40

10 - روزه یا صدقه و یا قربانی ، فدیة (کفاره) تراشیدن سر قبل از قربانی ، برای مُحَرِّمِ مَعذُورِ

فمن كان منكم .. ففديته من صيام او صدقه او نُسُك

14 - وجوب روزه به مدت سه روز در حج و هفت روز پس از بازگشت (ده روز کامل) ، برای فاقد قربانی

فمن لم يجد فصيام ثلثة ايام في الحج و سبعة .. تلک عشره کامله

29 - کفاره تراشیدن سر قبل از قربانی ، سه روز روزه و یا صدقه به شش مسکین و یا قربانی کردن یک گوسفند است .

فمن كان منكم مريضاً .. او صدقه او نسك

امام صادق (ع): .. و جعل الصيام ثلاثة ايام والصدقه على ستة مساكين لكل مسكين مدین و التَّسْك شاه ...

کافی، ج 4، ص 358، ح 2؛ نورالثقلین، ج 1، ص 187، ح 664 و 666.

40 - در صورت مشکل بودن روزه ، کفاره تراشیدن اضطراری سر در حج ، صدقه است .

امام رضا (ع) درباره آيه فوق فرمود: فاقام الصّدقه مقام الصيام اذا عسر عليه

عيون اخبار الرضا(ع)، ج 2، ص 118، ح 1؛ علل الشرايع، ج 1، ص 271، ح 9، باب 182.

26- احكام كفارات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 92 - 15، 12، 6،

6 - كفّاره كشتن مؤمن از روى خطا، آزاد كردن يك برده با ايمان است .

و من قتل مؤمنا خطأ فتحرير رقبة مؤمنه

ص: 266

12 - در قتل خطائی، اگر مقتول، مؤمن باشد، ولی خانواده اش از دشمنان مسلمانان، کفار اش تنها آزادسازی برده ای با ایمان است.

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

15 - در قتل خطائی، اگر مقتول، مؤمن و خانواده اش از کافران همپیمان با مسلمانان باشند، کفار آن آزادسازی یک برده با ایمان است.

وان کان من قوم بینکم و بینهم میثاق فدیة مسلّمه الی اهله و تحریر رقبه مؤمنه

ظاهراً مراد از ضمیر در «کان»، مقتول است، شرط ایمان در برده ای که باید آزاد شود، این معنا را تقویت می کند.

27- فلسفه کفارات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 30

30 - تشریح قانون دیه و کفار در مورد قتل خطائی، بر اساس علم و حکمت گسترده خداوند است.

و من قتل مؤمناً خطأً .. و کان الله علیماً حکیماً

ص: 267

1- احکام کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 232 - 1

1 - هیچکس - حتی خویشاوندان و اولیا - ، حق جلوگیری از ازدواج زن با شوهر سابق یا دیگری را پس از انقضای عده ندارد .

و اذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ

«فبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ» در این آیه به معنای پایان مدّت عده است؛ به قرینه «ان ینکحن». چون پس از انقضای عده، زن می تواند ازدواج کند؛ نه قبل از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 19

19 - لزوم رعایت عدالت از سوی اولیا و سرپرستان ، در شؤون افراد تحت ولایت خود

فلیملل ولیّه بالعدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن» ؛ بدهکار را «مضمون عنه» و طلبکار را «مضمون له» می نامند و «کفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعیم» به «حمل بعیر» باز گردد، مراد از «زعیم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعیم» کفیل خواهد بود.

2- تاریخ کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- جعاله، ضمان و كفالت، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

3- عدالت در كفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 19, 20

19 - لزوم رعایت عدالت از سوی اولیا و سرپرستان، در شؤون افراد تحت ولایت خود

فلیملل ولیّه بالعدل

20 - نفوذ املا و اعمال ولایت ولیّ، در صورت رعایت عدالت از سوی وی

فلیملل ولیّه بالعدل

4- عقد كفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و كفالت، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است.

و أنا به زعيم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن»؛ بدهکار را «مضمون عنه» و طلبکار را «مضمون له» می نامند و «كفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را كفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعيم» به «حمل بعير» باز گردد، مراد از «زعيم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعيم» كفیل خواهد بود.

5- كفالت بر سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 18

18 - سفیهان و ناتوانان، نیازمند ولیّ و سرپرست در مناسبات اجتماعی خویش هستند.

فان كان الذى عليه الحقّ سفيهاً او ضعيفاً .. فليملل وليّه بالعدل

6- كفالت بر ضعفا

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 269

18 - سفیهان و ناتوانان، نیازمند ولیّ و سرپرست در مناسبات اجتماعی خویش هستند .

فان كان الّذى عليه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً .. فليملل وليّه بالعدل

7- كفالت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 91 - 7

7- عهد بستن با خدا و سوگند خوردن به او، در حقیقت ضامن و کفیل گرفتن خداوند بر خویش است .

و أوفوا بعهد الله ... وقد جعلتم الله عليكم كفيلاً

8- كفالت در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 19

19- جعاله، ضمان و كفالت، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

9- كفالت سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 5 - 5

5 - اموال سفیه، باید در اختیار ولیّ او باشد .

و لا تؤتوا السفهاء اموالكم

جمله «لا تؤتوا ..» (اموال را به سفیهان نپردازید)، فرض را بر این قرار داده که اموال آنان باید در اختیار دیگری باشد، و چون مخاطبان آیه در مورد یکایک سفیهان نمی تواند همه مسلمانان باشد، به نظر می رسد خطاب متوجه ولیّ سفیه است.

10- كفالت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 15، 13، 11

11 - زکریا، عهده دار سرپرستی مریم (س)، از جانب خدا

و کفلها زکریا

«کفل»، دو مفعولی است؛ بنابراین معنای «کفلها زکریا»، چنین می شود: جعل الله زکریا کفیلا لمریم.

ص: 270

13 - نقش سرپرستی حضرت زکریا، در رشد و تعالی معنوی مریم (س)

و انبتها نباتاً حسناً و کفلها زکریا

تصریح خداوند به سپردن کفالت مریم به زکریا پس از «انبتها ..»، بیانگر ارتباط میان رشد معنوی مریم و کفالت زکریا است.

15 - خداوند، مریم را به رشد جسمی شایسته ای رسانید و سپس زکریا را کفیل او قرار داد.

و انبتها نباتاً حسناً و کفلها زکریا

بنابراینکه مراد از «انبات» (رشد دادن) رشد و پرورش جسمی نیز باشد، گفتنی است که تقدیم «انبتها» بر «کفلها»، می تواند بیانگر این نکته باشد که سپردن کفالت مریم به زکریا پس از رشد جسمانی او بوده است.

19 - نظارت همه جانبه و دقیق حضرت زکریا بر زندگی مریم (س)

کلما دخل علیها .. قال یا مریم انی لک هذا

زیرا حضرت زکریا حتی نسبت به غذای او که از کجا آمده است، توجه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 44 - 7، 8، 9، 12، 13

7 - نزاع میان سران کنیسه در سرپرستی مریم، و روی آوردن آنان به قرعه برای تعیین سرپرست

اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم .. اذ یختصمون

8 - شگفتی سرگذشت نزاع میان سران کنیسه، در مورد سرپرستی مریم و توسل آنان به قرعه *

و ما کنت لدیهم اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم و ما کنت لدیهم اذ یختصمون

به نظر می رسد تکرار «ما کنت لدیهم»، اشاره به شگفتی جریان نزاع باشد.

9 - شخصیت والای معنوی مریم، مایه رقابت سران کنیسه در سرپرستی او *

و ما کنت لدیهم اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم .. اذ یختصمون

ظاهراً نزاع افراد برای به دست آوردن سرپرستی حضرت مریم بوده است و نه به عهده دیگری گذاشتن

12 - انجام قرعه کشی بین شش نفر، برای تعیین سرپرست مریم (س)

وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم

امام باقر (ع): اول من سوهم عليه مريم بنت عمران و هو قول الله عزّ و جل «وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم» و السهام
سته.

من لا يحضره الفقيه، ج 3، ص 51، ح 1، ب 38؛ خصال صدوق، ص 156، ح 198، باب الثلاثة.

13 - قرعه كشي برای تعیین سرپرست مريم، به هنگام درگذشت پدر وی

اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم

امام باقر (ع): ... «اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم» حين أيتمت من ابيها.

تفسير عياشي، ج 1، ص 173، ح 47؛ بحار الانوار، ج 14، ص 192، ح 2.

11- كفالت يتيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 271

7- صحت تصرف کودکان یتیم در اموال ، با اذن و نظارت ولی

و ابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح

چون بدون تصرف یتیم در اموال و بدون نظارت ولی بر آن تصرفات، آزمایش تحقق نمی یابد.

20 - جواز بهره گیری سرپرست یتیم از دارایی وی ، در صورت نیاز ضروری به آن

فلیاکل بالمعروف

امام صادق (ع) در مورد آیه فوق فرمود: المعروف هو القوت و انما عنی الوصی او القیم فی اموالهم و ما یصلحهم.

کافی، ج 5، ص 130، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 4546، ح 67.

21 - جواز برداشت سرپرست یتیم از دارایی وی به عنوان قرض ، در صورت نیاز ضروری به آن

فلیاکل بالمعروف

امام باقر (ع) در مورد آیه فوق فرمود: معناه من کان فقیراً فلیأخذ من مال الیتیم قدر الحاجه و الکفایه علی وجه القرض ثم یردّ علیه ما أخذ اذا وجد.

مجمع البیان، ج 3، ص 17؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 345، ح 20.

12- مشروعیت کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن»؛ بدهکار را «مضمون عنه» و

طلبکار را «مضمون له» می نامند و «کفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعیم» به «حمل بعیر» باز گردد، مراد از «زعیم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعیم» کفیل خواهد بود.

13- نظارت در کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 20

20 - مطلوبیت نظارت همه جانبه بر شخص تحت تکفل، پس از پذیرش سرپرستی و کفالت وی

و کفّلها زکریّا کما دخل علیها زکریّا . . . قال یا مریم انّی لک هذا

از چگونگی برخورد زکریا با مریم (س)، مطلب فوق استفاده شده است.

ص: 272

14- اختیارات کفیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 237 - 5

5- اختیار ازدواج زن - در صورتی که شرعاً دارای ولی باشد - با ولی اوست .

الذی بیده عقده النکاح

بنابراینکه مراد از کلمه «الذی»، ولی زن باشد و این ولی، توصیف شده به اینکه نکاح به دست اوست.

15- کفیل سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 16

16 - وجوب املاى اسناد دین و مبادلات نسبه ای با رعایت عدالت ، از سوی ولی مدیون سفیه یا ضعیف و یا ناتوان از املاى اسناد

فان کان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعیفاً او لا یستطیع ان یملّ هو فلیملل ولیّه ب

16- کفیل ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 16

16 - وجوب املاى اسناد دین و مبادلات نسبه ای با رعایت عدالت ، از سوی ولی مدیون سفیه یا ضعیف و یا ناتوان از املاى اسناد

فان کان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعیفاً او لا یستطیع ان یملّ هو فلیملل ولیّه ب

17- کفیل مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 13

13 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را کفیل و قیم ایمان و کفر مردم قرار نداده است .

فمن اهتدى فإنما يهتدى لنفسه و من ضل فإنما يضل عليها و ما أنا عليكم بوكيل

«وکیل» به معنای قیّم و کفیل است (لسان العرب).

ص: 273

13- کفایت

1- کفایت حمایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 7

7- خداوند ، برای همگان کارساز و حامی کافی است و جز او به کسی نیازی نیست .

و کفی برّیک وکیلاً

2- کفایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 1

1 - خداوند ، کفایت کننده امور بندگان و بی نیازکننده آنان از دیگران است .

أليس الله بكاف عبده

«کافی» به کسی گفته می شود که با وجود او، از دیگران بی نیازی حاصل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 15، 16

15 - خداوند ، کفایت کننده امور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مواضع او در برابر دشمنان

قل حسبى الله

«حَسْبُ» به معنای «کفایت» است. مقصود از کفایت خداوند - که به فرمان اعلام به مردم (قل) همراه شده - اعلام حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دفع شرّ و توطئه دشمنان از آن حضرت است.

16 - خداوند ، شایسته ترین کفایت کننده تمامی امور بندگان و دفع کننده هر نوع شر دشمنان از آنان است .

قل حسبى الله

حذف متعلق «حسبی»؛ یعنی، ذکر نشدن موارد کفایت، دلالت بر عموم و توسعه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 4

4 - خداوند ، کفایت کننده امور متوکلان و بی نیازکننده آنان است .

ص: 274

و من یتوکل علی اللّٰه فهو حسبہ

3- کفایت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 1

1- معارف قرآن، برای هدایت و سعادت قوم عبادتگر خدا، کافی و بسنده است.

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلْغًا لِّقَوْمٍ عَبْدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به قرآن و مجموعه مطالب این سوره باشد. و «بلاغ» به معنای کفایت باشد (لسان العرب).

4- کفایت گواهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 6

6- گواهی خداوند بر هر امری در اثبات آن کافی و تمام است.

قل كفى بالله شهيدًا بيني وبينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 2

2- خداوند، گواه و ناظری کافی میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان

كفى بالله شهيدًا بيني وبينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 52 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف بود که کفایت گواهی خداوند را میان او و معجزه خواهان کافر ابلاغ کند.

قل كفى بالله بيني وبينكم شهيدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 10

10- خداوند ، شاهدهی کافی برای داوری میان حق و باطل

قل . . . کفی به شهیداً بینی و بینکم

برداشت یاد شده، مبتنی بر الغای خصوصیت از مورد آیه است.

ص: 275

5- کفایت گواهی عالمان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 11

11- شهادت و گواهی عالمان به قرآن، بر حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در اثبات آن کافی و تمام است.

کفی بالله... و من عنده علم الکتب

«من عنده...» عطف بر «الله» است و در حقیقت فاعل برای «کفی» می باشد؛ یعنی: «کفی بمن عنده علم الکتب شهیداً».

6- کفایت نصرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 3

3 - خداوند بی مدد دیگران، یآوری کافی برای انسان در زندگی و تأمین کننده نیازهای هدایتی او

و کفی بریک هادیاً و نصیراً

7- کفایت وکالت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 3 - 5

5 - خداوند، وکیل و کارسازی کفایت کننده، برای توکل کنندگان است.

و توکل علی الله و کفی بالله وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 48 - 13، 14

13 - خداوند، کارساز و وکیلی کفایت کننده است.

و کفی بالله وکیلاً

14 - کفایت کنندگی و کارسازی خداوند، دلیل وجوب توکل بر او در همه امور است.

و توکل علی الله و کفی بالله وکیلاً

8- کفایت هدایت‌های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 3

3 - خداوند بی مدد دیگران ، یآوری کافی برای انسان در زندگی و تأمین کننده نیاز های هدایتی او

و کفی برّک هادياً و نصیراً

ص: 276

1- احکام کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 232 - 1

1 - هیچکس - حتی خویشاوندان و اولیا - ، حق جلوگیری از ازدواج زن با شوهر سابق یا دیگری را پس از انقضای عده ندارد .

و اذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ

«فبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ» در این آیه به معنای پایان مدّت عده است؛ به قرینه «ان ینکحن». چون پس از انقضای عده، زن می تواند ازدواج کند؛ نه قبل از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 19

19 - لزوم رعایت عدالت از سوی اولیا و سرپرستان ، در شؤون افراد تحت ولایت خود

فلیملل ولیّه بالعدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن» ؛ بدهکار را «مضمون عنه» و طلبکار را «مضمون له» می نامند و «کفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعیم» به «حمل بعیر» باز گردد، مراد از «زعیم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعیم» کفیل خواهد بود.

2- تاریخ کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- جعاله، ضمان و كفالت، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

3- عدالت در كفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 19, 20

19 - لزوم رعایت عدالت از سوی اولیا و سرپرستان، در شؤون افراد تحت ولایت خود

فلیملل ولیّه بالعدل

20 - نفوذ املا و اعمال ولایت ولیّ، در صورت رعایت عدالت از سوی وی

فلیملل ولیّه بالعدل

4- عقد كفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و كفالت، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است.

و أنا به زعيم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن»؛ بدهکار را «مضمون عنه» و طلبکار را «مضمون له» می نامند و «كفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را كفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعيم» به «حمل بعير» باز گردد، مراد از «زعيم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعيم» كفیل خواهد بود.

5- كفالت بر سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 18

18 - سفیهان و ناتوانان، نیازمند ولیّ و سرپرست در مناسبات اجتماعی خویش هستند.

فان كان الذى عليه الحقّ سفيهاً او ضعيفاً .. فليملل وليّه بالعدل

6- كفالت بر ضعفا

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 278

18 - سفیهان و ناتوانان، نیازمند ولیّ و سرپرست در مناسبات اجتماعی خویش هستند .

فان كان الّذى عليه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً .. فليملل وليّه بالعدل

7- كفالت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 91 - 7

7- عهد بستن با خدا و سوگند خوردن به او، در حقیقت ضامن و کفیل گرفتن خداوند بر خویش است .

و أوفوا بعهد الله ... وقد جعلتم الله عليكم كفيلاً

8- كفالت در دوران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 19

19- جعاله، ضمان و كفالت، قراردادهایی مرسوم در عصر یوسف (ع)

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

9- كفالت سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 5 - 5

5 - اموال سفیه، باید در اختیار ولیّ او باشد .

و لا تؤتوا السفهاء اموالکم

جمله «لا تؤتوا ..» (اموال را به سفیهان نپردازید)، فرض را بر این قرار داده که اموال آنان باید در اختیار دیگری باشد، و چون مخاطبان آیه در مورد یکایک سفیهان نمی تواند همه مسلمانان باشد، به نظر می رسد خطاب متوجه ولیّ سفیه است.

10- كفالت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 15، 13، 11

11 - زکریا، عهده دار سرپرستی مریم (س)، از جانب خدا

و کفلها زکریا

«کفل»، دو مفعولی است؛ بنابراین معنای «کفلها زکریا»، چنین می شود: جعل الله زکریا کفیلا لمریم.

ص: 279

13 - نقش سرپرستی حضرت زکریا، در رشد و تعالی معنوی مریم (س)

و انبتها نباتاً حسناً و کفلها زکریا

تصریح خداوند به سپردن کفالت مریم به زکریا پس از «انبتها ..»، بیانگر ارتباط میان رشد معنوی مریم و کفالت زکریا است.

15 - خداوند، مریم را به رشد جسمی شایسته ای رسانید و سپس زکریا را کفیل او قرار داد.

و انبتها نباتاً حسناً و کفلها زکریا

بنابراینکه مراد از «انبات» (رشد دادن) رشد و پرورش جسمی نیز باشد، گفتنی است که تقدیم «انبتها» بر «کفلها»، می تواند بیانگر این نکته باشد که سپردن کفالت مریم به زکریا پس از رشد جسمانی او بوده است.

19 - نظارت همه جانبه و دقیق حضرت زکریا بر زندگی مریم (س)

کلما دخل علیها .. قال یا مریم انی لک هذا

زیرا حضرت زکریا حتی نسبت به غذای او که از کجا آمده است، توجه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 44 - 7، 8، 9، 12، 13

7 - نزاع میان سران کنیسه در سرپرستی مریم، و روی آوردن آنان به قرعه برای تعیین سرپرست

اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم .. اذ یختصمون

8 - شگفتی سرگذشت نزاع میان سران کنیسه، در مورد سرپرستی مریم و توسل آنان به قرعه *

و ما کنت لدیهم اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم و ما کنت لدیهم اذ یختصمون

به نظر می رسد تکرار «ما کنت لدیهم»، اشاره به شگفتی جریان نزاع باشد.

9 - شخصیت والای معنوی مریم، مایه رقابت سران کنیسه در سرپرستی او *

و ما کنت لدیهم اذ یلقون اقلامهم ایتهم یکفل مریم .. اذ یختصمون

ظاهراً نزاع افراد برای به دست آوردن سرپرستی حضرت مریم بوده است و نه به عهده دیگری گذاشتن

12 - انجام قرعه کشی بین شش نفر، برای تعیین سرپرست مریم (س)

وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم

امام باقر (ع): اول من سوهم عليه مريم بنت عمران و هو قول الله عزّ و جل «وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم» و السهام
سته.

من لا يحضره الفقيه، ج 3، ص 51، ح 1، ب 38؛ خصال صدوق، ص 156، ح 198، باب الثلاثة.

13 - قرعه كشي برای تعیین سرپرست مريم، به هنگام درگذشت پدر وی

اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم

امام باقر (ع): ... «اذ يلقون اقلامهم ايّهم يكفل مريم» حين أيتمت من ابيها.

تفسير عياشي، ج 1، ص 173، ح 47؛ بحار الانوار، ج 14، ص 192، ح 2.

11- كفالت يتيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 280

7- صحت تصرف کودکان یتیم در اموال ، با اذن و نظارت ولی

و ابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح

چون بدون تصرف یتیم در اموال و بدون نظارت ولی بر آن تصرفات، آزمایش تحقق نمی یابد.

20 - جواز بهره گیری سرپرست یتیم از دارایی وی ، در صورت نیاز ضروری به آن

فلیاکل بالمعروف

امام صادق (ع) در مورد آیه فوق فرمود: المعروف هو القوت و انما عنی الوصی او القیم فی اموالهم و ما یصلحهم.

کافی، ج 5، ص 130، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 4546، ح 67.

21 - جواز برداشت سرپرست یتیم از دارایی وی به عنوان قرض ، در صورت نیاز ضروری به آن

فلیاکل بالمعروف

امام باقر (ع) در مورد آیه فوق فرمود: معناه من کان فقیراً فلیأخذ من مال الیتیم قدر الحاجه و الکفایه علی وجه القرض ثم یردّ علیه ما أخذ اذا وجد.

مجمع البیان، ج 3، ص 17؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 345، ح 20.

12- مشروعیت کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 14

14- ضمان و کفالت ، از قرارداد های مشروع و دارای اعتبار قانونی است .

و أنا به زعیم

«ضمان» در اصطلاح به معنای تعهد پرداخت مال به طلبکار از جانب بدهکار است. تعهد کننده را «ضامن»؛ بدهکار را «مضمون عنه» و

طلبکار را «مضمون له» می نامند و «کفالت» در اصطلاح تعهد به احضار شخصی است برای کسی که حقی بر گردن آن شخص دارد و تعهد کننده را کفیل می نامند. چنان چه ضمیر غائب در «أنا به زعیم» به «حمل بعیر» باز گردد، مراد از «زعیم» (متعهد) ضامن می باشد و اگر ضمیر در «به» به گوینده «لمن جاء...» (یعنی جاعل) باز گردد، مقصود از «زعیم» کفیل خواهد بود.

13- نظارت در کفالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 20

20 - مطلوبیت نظارت همه جانبه بر شخص تحت تکفل، پس از پذیرش سرپرستی و کفالت وی

و کفلهای زکریّا کما دخل علیها زکریّا... قال یا مریم انّی لک هذا

از چگونگی برخورد زکریّا با مریم (س)، مطلب فوق استفاده شده است.

ص: 281

14- اختیارات کفیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 237 - 5

5- اختیار ازدواج زن - در صورتی که شرعاً دارای ولی باشد - با ولی اوست .

الذی بیده عقده النکاح

بنابراینکه مراد از کلمه «الذی»، ولی زن باشد و این ولی، توصیف شده به اینکه نکاح به دست اوست.

15- کفیل سفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 16

16 - وجوب املاى اسناد دین و مبادلات نسبه ای با رعایت عدالت ، از سوی ولی مدیون سفیه یا ضعیف و یا ناتوان از املاى اسناد

فان كان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً او لا یستطیع ان یملّ هو فلیملل ولیّه ب

16- کفیل ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 16

16 - وجوب املاى اسناد دین و مبادلات نسبه ای با رعایت عدالت ، از سوی ولی مدیون سفیه یا ضعیف و یا ناتوان از املاى اسناد

فان كان الذی علیه الحقّ سفیهاً او ضعيفاً او لا یستطیع ان یملّ هو فلیملل ولیّه ب

17- کفیل مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 13

13 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را کفیل و قیم ایمان و کفر مردم قرار نداده است .

فمن اهتدى فإنما يهتدى لنفسه و من ضل فإنما يضل عليها و ما أنا عليكم بوكيل

«وکیل» به معنای قیم و کفیل است (لسان العرب).

ص: 282

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

